

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת אחרי קדושים תשפ"ג

חינוך

תורות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

©

אסור להדפיס את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת אחרי קדושים תשפ"ג.....ו

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר.....ו

סיכום פסוק ב' "כי אם בתורת ה' חפצו" (1).....ו

מדוע נסמך "ובמושב לצים לא ישב" ל"כי אם בתורת וגו'" ?.....ו

מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת" ? (פתח ב"סור מרע"

ומסיים ב"עשה טוב", וכדומה).....ו

אבוא בעיר – עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל',

עיה"ק ירושלים.....ח

כפרת הקודש והמקדש.....ח

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים....יא

מדוע "כיבוד הורים" מוגדר מצוה של 'בין אדם למקום'?.....יא

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד.....טו

אמונה מילתא דפשיטא היא.....טו

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר.....יח

מצות מורא שבת.....יח

מעלת תלמיד חכם.....כ

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'..כב

פניני עיון בפרשת השבוע – פרשת אחרי מות.....כב

פניני עיון בפרשת השבוע – פרשת קדושים.....כג

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון

מרוגוטשוב.....כה

האם מותר לעשות בביתו או בחפציו דבר שיגרום למיתת הגנב.....כה

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומר"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן

מלכים ושא"ס.....כח

הנתינה לזולת ומצות קדושה.....כח

בגדרי מצות תוכחה.....כט

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב

'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה).....ל

בענין ספירת ההזאות ביוה"כ.....ל

- יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו'
 ו'שמועה טובה'..... לא
- לאהרן הכהן היתה מותרת הכניסה לקדש הקדשים בכל השנה..... לא
- להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב..... לח
- דם אדם - דם בהמה..... לח
- לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער) מב
האם מגיה ספר יכול להשפיע על קדושת הספר האם יתקבל בכלל ישראל או
לא..... מב
- למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס וביום השבת והשולחן כהלכתו
 והמועדים כהלכתם, רב קהילות בני הישיבות וביהכ"ס היכל יוסף שלו' רמת בית
 שמש ג..... מד
- גודל התפילין כראוי בזמנינו..... מד
- מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
 "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד..... מו
- מהו החמצן של חיי האדם..... מו
- משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית..... נא
- הנאות העולם..... נא
- מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
 החדשות', מודיעין עילית..... נז
- גדר האיסור שיהיה אדם באהל מועד בשעת הקטרת יום הכפורים..... נז
- גדר הזרע שחייבים עליו בהעברה למולך, והחיוב בנשים ועבדים..... נז
- נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות)..... נט
- הדרגות שבדיני שמים..... נט
- נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
 הגר"ש רוזובסקי זצ"ל..... סא
- ענין השעיר לעזאזל..... סא
- עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון
 המשפט', אלעד..... סב
- סמכות בתי דינים לענוש כאשר אין עדות ברורה..... סב

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס.....סד

מה מטרת שני השעירים בטהרת כלל ישראל.....סד

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת

מרדכי.....סו

תוכחה בדרך הנכונה.....סו

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר.....סט

המתנד - רואה את הנולד.....סט

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט

מישראל', מאנשעסטער.....ע

אמירת תפלת אנא בכח וסגולתה.....ע

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס

'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים.....עו

המפקיר עצמו לעוון לשון הרע אין לו תקנה, כי הוא מעבירות שבין אדם

לחבירו.....עו

יסוד מצות 'לא תקלל חרש' - שימנע אדם מלהזיק בפיו לזולתו, וי"א שיהא

גדור בדיבורו מצד עצמו בלי קשר לשומע.....עו

מידת 'שמירת הלשון' - תלויה בקיום מצות "ואהבת לרעך כמוך" כראוי,

והמדבר לשון הרע מבטל מצות עשה זו.....עז

מדוע האריכה התורה לכתוב לשון 'הליכה' - בלאו ד"לא תלך רכיל בעמך". עז

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי

ניו יורק.....עט

"ואהבת לרעך כמוך" – בין אדם לחברו, ובין אדם לעצמו.....עט

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן

זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממערורי תנועת התשובה.....פז

מיתת צדיקים.....פז

ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה.....פח

תבונות שורש – הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,

מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד.....צא

'אתה תומיך גורלי'.....צא

תובנות / הרב נחמן דרקסלר.....צה

ענוותנותו של אהרן כהנא.....צה

חינוך..... צז

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

צז.....

אחרי! קדושים... .. צז

חידות..... צט

פתשגן הכתב - חידה על הפרשה עם רש"י / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'.....צט

חידה לפרשת אחרי קדושים..... צט

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'..... צט

אספקלריא לדף היומי..... ק

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת הנלמדת..... ק

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב..... ק

סיפור..... קג

בומרנג - סיפור בהמשכים / הרב חנוך חיים ויינשטוק..... קג

פרק י' "מכה רעהו בסתר"..... קג

סיפור / פורסם במדור 'פרחים לתורה' באספקלריא..... קט

"הודו" של ערב שבת קדש בעת צרת יורדי הים באניות..... קט

אספקלריא לפרשת אחרי קדושים תשפ"ג

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

סיכום פסוק ב' "כי אם בתורת ה' חפצו" (1)

מדוע נסמך "ובמושב לצים לא ישב" ל"כי אם בתורת וגו'?"

(סמיכות זו מלמדת אותנו): שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים. [אבות ג,ב]

(סמיכות זו מלמדת אותנו): היושב במושב לצים גם כאשר יהיה חפצו בתורת ה', שיצטרך אל החכמה הניתנת פה אל פה, לא ימצא מי שילמד אותו. [אבן ספיר (ר"י פנחס, משלי יד,ז)]

מסמיכות הפסוקים נשמע ש"מושב לצים" הוא ההפך מ"תורת ה'", ומזה נלמד שגם "מושב לצים" פועל עם דרך ושיטה, שהם באים עם שיטות עמוקות אך ללא התאמה עם האמת. [נחלת יוסף (ר"ז ליפוביץ, רות, עמוד נב)]

*

מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? (פתח ב"סור מרע" ומסיים ב"עשה טוב", וכדומה)

פתח בסור מרע ומסיים בעשה טוב כי זהו סדר הדברים בדרך כלל:

הסיבה שהקדים את חלק "סור מרע": כי האדם הורגל מנערותו בדרך תאוות העולם הזה, ועמם הוא גדל, וכשעומד על דעתו ולומד להבחין בין טוב לרע אז ראשית עליו לסור מעצתם של הרשעים שבוחרים בדרך זו. [רד"ק]

פתח בסור מרע ומסיים בעשה טוב לומר שלא די בסור מרע:

אשרי האיש אשר לא הלך לטרטאות וכו', שמא יאמר אדם וכו' אלך ואתגרה בשינה תלמוד לומר ובתורתו יהגה יומם ולילה. [ע"ז יח,ב בשם "דרש ר"ש בן פי"]

אם רק סר מהרע ולא השלים את תפקידו לעשות מעשים הטובים, עדיין אינו ראוי לשבח המיוחד (ש"אשרי" הוא לשון "שבח"). [רד"ק]

פתח בסור מרע ומסיים בעשה טוב לומר שעשה טוב מביא לסור מרע:

לפי שבתורת ה' חפצו לכן לא נכשל באלו הדברים. [כתר שם טוב]

מי שאין בתורת ה' חפצו אם ישב במושב לצים לא יהיה מה שימנע אותו מלחטוא. [קומץ המנחה (מהרא"ל צינץ, פרשת שמיני); ועוד]

הדרך להגיע לידי כך שיוכל להבחין מהי עצת רשעים ודרך חטאים, היא על ידי עסק התורה (כי אם בתורת וגו'). [טיב התהילות (ר"ג רבינוביץ)]

מי ששומע למצוות ה', אשריו, שכבר שונא את הרע ('לא הלך' וגו'), והדרך להגיע לכך היא, שיחזור על הדברים פעמים רבות עד שייקבעו בלבו (יהגה יומם ולילה). [עפ"י ברכת אברהם (האדמו"ר מסלונים, ר"א וינברג, הילולא דמרן אדמו"ר מוהר"ש ז"ע, ד"ה אמת)]

פתח בסור מרע ומסיים בעשה טוב לומר שסור מרע מביא לעשה טוב:

שרק מי שסר מרע זוכה לתורה. [ספרים]

מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? (פתח ב"סור מרע" ומסיים ב"עשה טוב", וכדומה)

האדם הוא מלא רצונות, וכיון שלא הלך בעצת רשעים וגו' – שנמנע ממחשבות רעות – ממילא ישוטטו רצונותיו רק בדברי תורה. [מי השילוח (רמ"י ליינער מאיזביצא, "לקוטים מכתובים" שבחלק ב)]

פתח בסור מרע ומסיים בעשה טוב לומר שסור מרע שווה במעלתו לעשה טוב:

לומר שמי שלא הלך בעצת רשעים הוא כמו מי שהולך בעצת צדיקים, שאם ישב אדם ולא עבר עבירה למרות שיצרו פתה אותו לכך, נותנים לו שכר כשכר עושה מצוה. [ירושלמי קידושין פ"א ה"ט (כב,ב)]

מדוע פתח בסור מרע ומסיים בעשה טוב? פירושים נוספים [השייכים לסור מרע ועשה טוב]:

לומר ששייבה במושב לצים מביאה לידי ביטול תורה. [ע"ז יח,ב]

אשרי האיש שלא הלך וגו' – שקיים מצוות לא תעשה, שבזכותם יקבל שכר בעולם הזה, וכן במצוות עשה של תורת ה' חפצו, שבזכותם יקבל שכר בעולם הבא. [חזקה דוד (ר"ד חזן)]

שתהילותיו של איש הם כשסר לגמרי מהרע ואז עושה טוב, שלא יהיה "עירוב טוב ורע". [דרשות חתם סופר (חלק ב, דף רפ ט"ד)]

מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת" (פתח בסור מרע ומסיים בעשה טוב, וכדומה)? לימוד תורה רק אחר שסר מרע:

הקדים את יראת החטא לחכמה, לפי שכל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכו'. [כתר שם טוב; חכמת התורה (ר"ש קלוגר, מח"ס "חכמת שלמה", דרוש לחודש אלול שנת תקפ"ד)]

לומר שאם אינו סר מהרע עדיף שלא ילמד תורה, ש"לרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי", ואז גם מה שלומד זה רק מהשפה ולחוץ. [סידור השל"ה "שער השמים" (חלק פירוש המילות. אינו מהשל"ה)]

אם לא סר מהרע ורוצה בהנאות הגוף, החומר שלו נשאר גס, וגם אם יתאמץ לא יוכל להבין את התורה שהיא אור רוחני, ואין לו עסק עם התורה, ורק אם לא הלך וגו' אז ממילא מתבארת לו התורה. [עבודת הגרשוני (ר' גרשון אשכנזי, פרשת תולדות, דף כז ט"ד)]

לפי שלא הלך בעצת רשעים אין ל"סטרא אחרא" שליטה על התורה שהוא לומד ולכן הוא מבין את התורה כראוי וזה גורם לו ליהנות מהלימוד ולחפוף בתורה. [ישועה ורחמים]

אבוא בעיר – עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל', עיה"ק ירושלים

פרשת אחרי מות

כפרת הקודש והמקדש

וְכָפַר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְכֹן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד הַשִּׁכָּן אֲתֶם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם (טז, טז)

תכלית קרבנות יום הכיפורים

במנהגי מהר"ל (יוה"כ אות יח) 'אמר מהר"י סג"ל שכל ימיו פליאה בעיניו, מפני מה אנו מאריכין בפיוטים על שעיר הפנימי יותר מעל שעיר המשתלח, והלא הפנימי לא היה מכפר רק על טומאת מקדש וקדשיו, שנאמר 'וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל', ואותו עון לא נמצא האידנא, דמקדש בעונותינו הרבים אינו, ושעיר המשתלח הוא המכפר על כל עבירות שנאמר 'והתודה עליו את כל עונות בני ישראל'^א.

ואמר מהר"י סג"ל, דכפרת המשתלח תלויה בשעיר הפנימי, דאי לא נעשה עבודת פנימי כתיקנה היתה מעכבת כפרת המשתלח, וכן איתא בהדיא ביומא. נמצא כל מה שמבקשים על הפנימי הרי הוא כדי להכשיר בו את המשתלח. ועוד תירץ מהר"י סג"ל, דקדושת המקדש לא נתבטלה עדיין, דכתיב 'והנשאו פתחי עולם', רצה לומר שקדושתן לעולם^ב. ולפיכך נקרא 'בית עולמים', נמצא הנכנס עדיין בטומאה במזיד חייב כרת. ובני חוצה לארץ מבקשים לכפר על בני ארץ ישראל אם טמאו המקדש, דכל ישראל ערבים זה לזה.

אמנם בפשוטו, קרבנות יום הכפורים, אינם רק לכפר על טומאת מקדש, אלא שהם סדר הכניסה אל הקודש, כאמור 'בזאת יבא אהרן אל הקודש', וכיון שחובת עבודת היום היא להכנס אל הקודש, הרי שקרבנות אלו הנעשים לפני ולפנים בכהן גדול, מחובת היום הן, ולכן יש לאומרם בתפילה, אולם שעיר המשתלח לעזאזל, שכל עניינו הוא לכפרה, אינו מעצם קרבנות היום, ולכן אין צורך להזכירו.

ואם כנים הדברים, הרי שיש להתבונן במהות קרבנות היום, מה הענין בסדר זה, ולמה נקבעה כפרת 'יום הכפורים' כסדר הקרבנות הראוי לסדרי כניסה לפני ולפנים.

^א מקושיא זו מוכח שנקט שעיר המשתלח נחשב קרבן, כדעת תוספות (שבועות טז: ד"ה או) והרשב"א (שם יג:), וכן משמע מדין שעיר המשתלח שחי עד זריקת דמו של השעיר הפנימי, או עד וידויו, ומת, שאין צריך להביא אחר תחתיו (יומא סה.), ומדברי רש"י שם מבואר שהוידוי על המשתלח נחשב כוידוי על שעיר הפנימי, כי שניהם נחשבים כקרבן אחד, ולפיכך הוא בכלל הקרבנות שיש ענין לאמרם בתפילה, לקיים 'ונשלמה פרים שפתינו' אך אילו היה שעיר המשתלח מצווה נוספת ממצוות היום, לא היה ענין להזכירו בתפילה, אמנם באבן עזרא ורמב"ן (טז ח) נקטו שאינו קרבן, אלא מתנה לחיצוניים.

^ב מקור דבריו אלו מלשון רש"י (תהלים כד ט), ואמנם דעת הרמב"ם (בית הבחירה ו טז) שהנכנס למקדש בזמן הזה חייב כרת, אך הראב"ד סבר שאף שיש איסור תורה, אין עליו חיוב כרת.

^ג רש"י (טז ג) כתב 'ואף זו לא בכל עת, כי אם ביום הכפורים'. וכן נקט הרמב"ן (שם לג) שאהרן נזהר כל ימיו שלא להכנס לקה"ק אלא ביוה"כ. אך במדרש (ויק"ר כז ז) אמרו 'בכל שעה שהוא רוצה ליכנס, יכנס, רק שיכנס בסדר הזה' [ולהאמור יל"ע אם הסדר כולל את שעיר המשתלח, ובפשוטו של מקרא הוא כלול בו]. ובפשוטו היתר כניסה בסדר הזה נאמר לכל כה"ג [וכן משמע ביומא מז]. שקה"ק הוא מקום ראוי להקטרה כל השנה, וראה מכתב מאליהו ח"ב עמ' 249]. ולפ"ז היתר הכניסה תלוי בעשיית סדר הקרבנות של יוה"כ, ואף שיש ביניהן ב' חטאות, וחטאת אינה באה נדבה, אין זה חסרון מצד הקרבן שאינו בא אלא על חטא, אלא שבחטאת אין תורת הקרבה בנדבה, אך לכה"ג התחדש חיוב הקרבה כשרוצה להכנס לקה"ק. [אולם בסוף חכמת אדם כתב שמביא רק את הקרבנות האמורים בפס' זה, והיינו שאינו מביא מוספין, אלא את האיל שהוא מעבודת היום, וכהגר"ז בהל' עבודת יו"כ]. והגר"א נקט שהיתר זה נאמר רק לאהרן הכהן ולא לשאר כה"ג, וביאר המשך חכמה (טז ג) שכונותו שההיתר להכנס לקה"ק, היה שייך רק בדור המדבר, כי נאמר בעבודת יוה"כ 'כי בענן אראה על הכפורת', וכל ארבעים שנה שהיו במדבר היה ענן ה' עליהם, ונחשבו כיוה"כ, ומקורו מהספורנו (כא ד).

הכיפורים במקדש

פרשת עבודת יום הכפורים, הנפתחת במיתת בני אהרן, מורה שעיקרו הוא סדר נכון לעבודת הכניסה אל הקודש, כי אחר מות בני אהרן 'בקרבתם לפני ה', בהקריבם אש זרה, הוזחר הכהן גדול שלא יכנס אלא 'בזאת', והיא סדר 'כפרה' שעניינו הוא קינוח^ד, והוא סילוק כל מונע מהתקרבות בין הקב"ה לישראל^ה.

והיינו כי ענין הקדושה הוא להמשיך את הארת השכינה על החומר, כמבואר במסילת ישרים (כו) שהאיש המתקדש בקדושת בוראו, אפילו מעשיו הגשמיים חוזרים להיות ענייני קדושה^ו, לאמור שתכלית החומר להיות מקודש ומיוחד לתכליתו, לקבל הארה משרשו העליון. ולכך הצטוונו 'קדושים תהיו כי קדוש אני', והוא ציווי להתאים את ישראל להיות ראויים לחלות הקדושה עליהם, כי זו תכלית האדם השלם, להתקדש עדי יזכה לקדושה עליונה, כמו שכתב רמח"ל שם ש'ענין הקדושה כפול הוא, תחלתו עבודה וסופו גמול, תחלתו השתדלות וסופו מתנה. תחלתו הוא מה שהאדם מקדש עצמו, וסופו מה שמקדשים אותו^ז.

לכך נצרכה 'כפרה' הדדית, הן לצד המקבלים, שלא ימנע מהם לעלות להתדבק אל העליון, והן לצד הקודש, שלא ימנע אורו לרדת אל ישראל, ולכן הוצרכה כפרה 'מטומאות בני ישראל', וגם כפרה 'לאהל מועד השוכן אתם בתוך טומאתם'^ח.

כפרה זו מקומה הוא ב'בית המקדש', שאינו נקרא 'בית הקודש' על שם הקדושה העליונה השורה בו, ולא נקרא 'בית הקדוש' על שם קדושתו לישראל, כי מקומו אינו מוגבל להכיל קדושה מצד אחד, אלא בו חלה הקדושה העליונה על המתקדשים, ולכך תוארו הוא 'בית המקדש', כי 'מקדש' משמעו קשר וחיבור בין הקדושות, ובו נמשך וחל אור השכינה על החומר המקודש לקבלו, ולכן הוא מקום הראוי ל'כפורים' הכוללים כפרה למתקדשים, וכפרה להארת הקדושה.

הכפרה בשלשת חלקי המקדש

עבודת יום הכיפורים כוללת הזאת דם חטאות הפנימיות על הכפורת לפני ולפנים, ועל הפרוכת שבקודש, ועל מזבח הזהב, עניינם של שלשת הזאות אלו, הוא כמבואר בנפש החיים (שער א ד-ז) שחטאי ישראל גורמים פירוד בשלשה רבדים, בנפש האדם, בעולמות המחברים בינו לקונו, ובדיוקנא דמלכא, והיינו שהפגם נמשך ונוגע בפרקי וסדרי הכחות והעולמות השיעור קומה.

כנגד שלשת אלו באו שלשת סדרי ההזיות, כי לפני ולפנים הוא כביכול מקום השראת דיוקנא דמלכא, ומקום הפרוכת הוא נקודת החיבור בינו אלינו [כמבואר לעיל פר' פקודי], ובמזבח הזהב תחילת מקום עבודת ישראל, ולכך ההזיה האחרונה היא על טהרו של מזבח^ט.

סדר ההזאות ביום הכפורים

על סדר ההזאות ביום הכיפורים שנינו 'נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד, והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף, וכך היה מונה אחת אחת ואחת ושתיים אחת ושלש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע'^י

פנימיות סדר זה מבוארת בזהר (ח"ג קב.) 'אחת' היא א"א הכולל הכל, 'אחת ואחת' הם חו"ב, שהם תרי רעין דלא מתפרשין, ומכאן ואילך 'אחת' היא הבינה, וממנה ממשיך שפע לכל ז' תחתונות, עד שמאירה אף למלכות

^ד רש"י (בראשית לב כא), וכתב שלכן נקראו מזרקי הדם 'כפורי זהב' כי מקנח את הדם במזרק מאצבעו.
^ה ראה של"ה (חולין תו"א סה) שיום הכפורים כשנטהר למטה מכל פגם זוכה ליכנס לשם, ועוד כתב (פר' ראה) לגבי שיעיר ר"ח, שהשעיר שהוא כח הקליפה, בהקרבתו אותו לה' הקליפה מתמתקת ונכנסת לקדושה, ואז הוא כפרה לה', כי נתקנח הפגם ולה' הישועה כביכול.
^ו ולכן נקרא 'יום הכפורים' ולא 'יום כפור', כי הוא כולל שתי כפרות הדדיות, כמובא בסמוך מהזוה"ק [ויש שהמליצו על כך את לשון המשנה (נדה ה.) 'דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה'], ונמצא לכאור' שכל זמן שהיה עושה אהרן כדר הזה, הרי הוא נקרא 'יום הכפורים'.
^ז והרחיב בזה הרמ"א (תורת העולה ח"ג פנ"ט), וכתב שאמנם אין חילוקי מקומות חוצצים בהארות העליונים, ולכן לא היה זורק מעלה ומטה ממש, אלא רק מכוון למטה ולמעלה שהוא עיקר הכוונה, ובכל הזאה מונה אחת למעלה, להורות שהיא עיקר המכוון. וראה שם ובהקדמת משכני עליון לרמח"ל, שהאריכו לבאר את חלוקת המקומות במקדש לפי גילויי הארות ע"ש.

התחתונה, ולכך נקרא 'יום הכפורים' בלשון רבים, כי ביום זה מאירים שתי המאורות יחד, כאשר הבינה מאירה למלכות".

דעת לנבון נקל, כי כיון שהתבאר שהזאת דם חטאות הפנימיות נעשה בשלשת מקומות בהם נאחז פגם העוונות, הרי שכדי לשוב להכנס לכל שלב ושלב, ראוי לסדר את ההזאות באופן שישובו סדרי ההארות הארת בינה למלכות.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

¹¹ וביאר מהר"ל (דרוש לשבת תשובה) 'כי האחת למעלה היא כנגד המדרגה שהיא על הטבע שהיא למעלה, ושבע למטה שהם כנגד הטבע'. והרמ"א (תורת העולה ח"ב פכ"ו) כתב שהיו רומזים על ענין יצר הרע המחטיא האדם והוא נקרא בשבעה שמות, ולכן היה זורק שבעה הזאות למטה ואחד למעלה שהוא נגד יצר טוב, והיה מונה עם כל הזאות שלמטה אחת למעלה, להורות כי מן הראוי לשתף יצר הרע עם יצר הטוב ואז שניהם כאחד טובים.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

מדוע "כיבוד הורים" מוגדר מצוה של 'בין אדם למקום'?

איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלהיכם (יט, ג)

כיבוד אב ואם מוגדר מצות 'בין אדם למקום'

א] רש"י על המקרא הנ"ל (יט, ג), מביא את דברי חז"ל (יבמות ו, א) שעומדים לבאר, מדוע סמכה התורה את שמירת השבת וכיבוד הורים, בפסוק אחד. ללמדך, שהגם שהזהרתך על מורא אב, אם יאמר לך לחלל את השבת, אל תשמע לו.

וכך כותב רש"י: "סמך שמירת שבת למורא אב, לומר אע"פ שהזהרתך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצות".

והדבר תמוה טובא, איך היה סלקא דעתך, שידחה חובת המקום, מפני חובת כיבוד הורים?

והמשך חכמה מעיר זאת בכח התלמוד, שהרי בגמ' בקידושין (לא, א) אמרו: "שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר, אבא אומר השקיני מים, ואמא אומרת השקיני מים, איזה מהם קודם? אמר ליה, הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך, שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך". וא"כ גם כאן נימא מסברא, הנח כבוד אביך ועשה כבוד הקב"ה, שאתה ואביך חייבים בכבודו.

ומבאר המשך חכמה: "שמע נא, דזה אינו מצויר בשכל, שמצות שבין אדם לחבירו ידחה איסור דברי תורה, ובזה הגדר אמרו (ב"מ ל, א) "איסורא מקמי ממנא" לא דחינן. רק משום שבכבוד אביו ואמו יש מה שנוגע לאדם למקום".

דהיינו, שזה ברור אילו מצות כיבוד הורים היתה מוגדרת מצוה של 'בין אדם לחבירו', שלא היה צד לומר שידחה חובת המקום מפני כיבוד הורים. רק מאחר שמצות כיבוד הורים מוגדרת כמצוה של 'בין אדם למקום', לכן היה סלקא דעתך, שאם אביו מצוה עליו לחלל את השבת וכדו', מאחר וגם הכיבוד הורים הוא חובת בין אדם למקום, לכן זה ידחה.

וכפי שידוע מה שכותבים המפרשים, שחמש דברות הראשונות בלוחות הברית - הם מצות של "בין אדם למקום" (אנכי, לא תעשה, לא תשא, שבת, כיבוד אב ואם), וחמש דברות האחרונות - הם מצות של "בין אדם לחבירו" (לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא תענה, לא תחמוד).

הרי, שמצות כיבוד אב ואם, נמצא בקבוצה של מצות 'בין אדם למקום'.

ועלינו לבאר, מדוע באמת 'כיבוד הורים' מוגדרת כמצוה של 'בין אדם למקום'.

שורש מצות 'כיבוד הורים'

ב] נקדים בדברי החינוך (מצוה לג) שמבאר את שורש מצוה כיבוד הורים, ואלו דבריו:

"שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו

^ט ונעתיק כאן מה שמוסיף לבאר בזה המשך חכמה: "וזה הרגש דק, שכל מוסדות הקבלה מהר סיני הוא הקבלה הנאמנה ונתנה למשה מסיני, ומסרוה דור אחר דור לזרעם אחריהם, והודיעו בנים לבני בניהם יום אשר עמדו בחורב, וכן עד עולם. ולכן דור יבזה אביו וילעג למוסרי הקבלה, אז פסק תורה מישראל. ולכן בזה הגדר יש בכבוד אביו גם דברים הנוגעים אל מצוות ה' וכלל התורה. לכן סלקא דעתך אמינא דלדחי, קמ"ל דלא דחי". ובפנים ביארנו באופ"א.

'ע' רמב"ן שמות כ, יג (הועתק להלן).

לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו". [ראה בחיי אדם (א, סז) שכותב "שמצות כיבוד הורים, הוא פרעון חוב שהבן חייב לפרוע לאביו ולאמו הטובות שגמלוהו].

וממשיך החינוך: "וכשיקבע זאת המדה בנפשו, יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאור העולם וסיפק צרכו כל ימיו, והעמידו על מתכונתו ושלמות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שאילולי הנפש שחננו האל, יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא".

נמצא שיסוד מצות כיבוד הורים הוא ההכרה באמת, מי ברא אותך ומי יצר אותך, וזה מנוף לעבודת ה' יתברך. שהרי כל מטרת הבריאה כותב הרמב"ן (סו"פ בא): "שאינו לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, שיאמרו לפניו בריותיך אנחנו".

וכותב הרבינו יונה (סוף אגרת התשובה): "העולם כולו נברא לכבוד השם יתעלה, שנאמר "כל הנקרא בשמי ולכדבו בראתיו". הרוצה לכבד את השם יתעלה, יכבד את אביו ואת אמו, אמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בזמן שמכבד את אביו ואת אמו, אומר הקב"ה מעלה אני עליכם כאילו דרתי ביניכם וכבדוני".

ולכן כיבוד הורים נחשב כמצות בין אדם למקום, וכפי שכותב הכלי יקר (יט, יח), יען כי יוקח קל וחומר מן כיבוד אב ואם אל כיבוד השותף השלישי יתברך שמו, הלא הוא אביך קנך.

ומוסיף הכלי יקר (שמות כ, יב) לבאר מה שאמרו חז"ל (קידושין שם): "בזמן שאדם מכבד את אביו ואמו מעלה אני עליכם כאילו דרתי ביניכם וכבדוני". שלמדו כן, ממה שמצינו שבכל חמש דברות אחרונות לא נזכר שם ה', לפי שמדברים בדברים שבין אדם לחבירו, ולמה הזכיר "ה' אלהיך" אצל כיבוד אב ואם, אלא שעשה הקב"ה דירה לשמו הגדול יתברך אצל אב ואם. ואם הוא מכבד אב ואם בעבור שמהם נוצר החומר, א"כ גם הנשמה חלק אלוה ממעל תתן כבוד לאביה שבשמים".^א

ויתירה מכך כותב הכלי יקר (דברים כב, ז), שמצות כיבוד הורים מחזקת את האמונה בחידוש העולם, כי כמו שיש סיבה לכל סיבה, ומשתלשל הדבר עד הסיבה הראשונה יתברך, כך כל נולד יש לו מוליד, עד המוליד הראשון יתברך, ואליו ראוי לחלוק כבוד, ומכבודו יתברך, חלק לכל המולידים המשתלשלים מאתו יתברך מסיבה לסיבה.

ומוסיף שלכן בכל מקום מזכירה התורה את ענין שמירת השבת סמוך למצות כיבוד אב ואם, כי השבת הבא לזכר חידוש העולם גורם לקיים מצות כיבוד אב ואם, להוציא מדעת מאמיני הקדמות האומרים, שאין לעולם שום התחלה והכל מחויב המציאות, ולפי סברתם הנבערה אין יתרון למוליד על הנולד, ואנחנו מאמינים שהמוליד הראשון יתברך, חלק מכבודו לכל המולידים המושפעים מאתו יתברך, וזהו הטעם של כיבוד אב.

'פני הדור כפני הכלב'

[ג] ע"פ"ז יבואר היטב הלשון שאמרו חז"ל (סוטה מט, ב; ע"פ המקרא במיכה ז, ו) על תקופת עקבתא דמשיחא "בן מנבל אב".

וביאר בזה דודי הגרמ"מ הכהן שליט"א (אביו של אדם כמלכו עמ' עה), ע"פ מה שנאמר (דברים לב, ו) "עם נבל", ופרש"י "ששכחו את העשוי להם".

ומאחר שיסוד מצות כיבוד אב ואם ביארנו בשם החינוך, ששורש המצוה הוא: "שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה".

ולכן מי שלא מכבד את הוריו, ושוכח את העשוי לו, מוגדר "נבל"!

וזה גם הכונה במה שאמרו שם: "פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו".

^א ראה גם ברמב"ן (פר' יתרו) שכותב: "ולכך אמר במשנה תורה כאשר צויתך בכבודי, כן אנכי מצוך בכבוד המשתתף עמי ביצירתך, ולא פירש הכתוב הכבוד, שהוא נלמד מן הכבוד הנאמר למעלה באב הראשון יתברך, שיודה בו שהוא אביו, ולא יכפור בו לאמר על אדם אחר שהוא אביו כו', וכבר אמרו שהוקש כבודו לכבוד המקום כו'. והנה עשרת הדברות, חמשה בכבוד הבורא, וחמשה לטובת האדם, כי "כבד את אביך" כבוד האל, כי לכבוד הבורא צוה לכבד האב המשתתף ביצירה, ונשארו חמשה לאדם בצרכו וטובתו".

כי הנה תכונתו של הכלב, שנהנה מזולתו ולא מחזיר טובה, כמבואר בגמ' בנדרים (כד, א) שאמרו: "לאו כלבא אנא דמיתהינא מינך ולא מיתהנית מינאי", ולכן התכונה הנ"ל היא תכונתו של הכלב!

אין לאדם דעת עד שיודע לקרות אבא ואמא

ד] ומוסיף החיי אדם (סז, ב) דבר נורא. וז"ל: "יסכר פי דוברי שקר האומרים שאינם צריכים להחזיק טובה לאב ואם, כי להנאת עצמם היו מכוונים וממילא נולד, וכיון שנולד מהם נתן הקב"ה הטבע, שהאב והאם יגדלו בניהם בטבע, ככל בהמה חיה ועוף שמגדלים בניהם ואין הבנים מחזיקים טובה לאבותיהם, יתאלמון וישתתקון ויתחרשון, כדכתיב "תאלמנה שפתי שקר", כי הם בעצמם מעידים עליהם שהם כבהמה, ולא חלק ה' להם לב לדעת ולהבין. ועל זה אמרו חכמים "כל הכופר בטובתו של חברו, סוף כופר בטובתו של הקב"ה"², דלדבריהם גם אינם צריכים לכבד ולירא מהמקום ברוך הוא, כיון שאנחנו מעשי ידיו של הקב"ה, מהראוי להיטיב ולחמול על מעשי ידיו. ואין ספק, שהאומרים כן שהם כופרים בלבם עכ"ד.

והוסיפו בזה דבר נפלא, מה שאמר רבי יהודה (ברכות מ, א) שעץ הדעת שנכשל בו אדם הראשון, היה חטה, "שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן" (וראה בגמ' בסוכה (מב, ב) שרק תינוק שאכל דגן מרחיקין מצואתו, ויעו"ש שיוסיף דעת יוסיף מכאוב).

נמצא מבואר, שאין לאדם דעת עד שמכיר באביו ואמו!

ואכן כאמור זה הבסיס של האדם עלי אדמות, וכפי שהבאנו מדברי הרמב"ן שכל מטרת הבריאה הוא "שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, שיאמרו לפניו בריותיך אנחנו", והבסיס לזה כאמור, הוא ההכרה בהורים.

איך מקמי שכינתא דאתיא

ה] ע"פ הדברים האמורים, נמשיך גם לבאר מה שמובא בגמ' בקידושין (לא, ב), רב יוסף כי הוה שמע קל כרעא דאמיה אמר "איך מקמי שכינה דאתיא".

ועלינו להבין, מה השייכות בין כיבוד הורים לשכינה?

ומבאר המהרש"א שם, ע"פ מה שאמרו (שם ל, ב): "שלשה שותפין הן באדם, הקב"ה, ואביו ואמו. בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה, מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבודוני".

אך עדיין צ"ב, הן אמת שההורים הם שותפים באדם, וזה גורם שהקב"ה משרה עליו שכינתו, אבל מרב יוסף משמע, שעצם הכיבוד הורים נחשב 'קבלת פני השכינה', וזה לכאורה עדיין לא מובן.

אך נראה שהביאור הוא, כי הנה המושג של "השראת השכינה", מבאר הגר"ח פ (דע"ת עיונים 51) שזה הקשר של כבודו יתברך עם התחתונים. ולכן ככל שיש לאדם דביקות גדולה יותר בקב"ה, יש יותר השראת השכינה.

והנה המלבי"ם (ישעיה נט, ב) עה"פ "כי אם עונותיכם שהם הבדילו בינכם לבין אלהיכם וחטאתיכם" כותב: "העון הוא בסיבת הכפירה וההכחשה, וזה היה קיר מבדיל לגמרי עד שאי אפשר שיתקרב ה' אליכם מפני החומה הזאת המבדלת ביניכם, עד שההבדל הזה מונע הקורבה משני הצדדים, בין מצד האל, בין מצד האדם, אחר שמכחיש את ה' וכופר בתורתו, וע"ז אמר "ביניכם לבין אלהיכם". אבל החטאים, הם מה שאדם חוטא מצד התאוה לא מצד הכפירה, וזה אינו מבדיל בין האדם ובין ה', רק שהם מסתירים פני ה' בל ישמע צעקתם".

הרי מבואר מדברי המלבי"ם, שהאדם שחסר לו באמונה בקב"ה, הרי זה גורם ריחוק והבדלה מהקב"ה. וכפי שמבאר הנפש החיים (ג, ח) את המושג של "חילול השם", שהוא לשון של חלל ופניית מקום, שמראה חס ושלום,

² ראה גם במשנת רבי אליעזר (פרשה ז) שאמרו: "אין לך קשה לפני הקב"ה יתר מכפיית הטובה כו'. מפני מה ענש הכתוב ביותר לכפויי טובה? מפני שהוא כענין כפירה בהקב"ה, אף הכופר בהקב"ה כופר טוב הוא, האדם הזה הוא כופה טובתו של חברו, למחר הוא כופה טובתו של קונו. וכן הוא אומר בפרעה "אשר לא ידע את יוסף", והלא עד היום הזה מצרים יודעין חסדו של יוסף, אלא שהיה יודע ולא השגיח עליו, וכפה טובתו, ולבסוף כפה טובתו של הקב"ה, שאמר "לא ידעתי את ה'", הא למדת, שכפיית הטובה הקשה לכפירה בעיקר".

כאילו המקום שעומד בו הוא חלול, פנוי ממנו יתברך, ואינו חושש מלעבור על מצותיו יתברך. וכעין מה שאמרו (חגיגה טז, א) "כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי השכינה".²

נמצא לפי זה, שההכרה בבורא העולם היא הדביקות בו יתברך, ומי שמכחיש את האמת, זה גופא חילול שמו יתברך.

ולכן כיבוד ההורים הוא השורש לכך, שהאדם מכיר ויודע מי יצרו ומי בראו. ומי שמכיר בהכרה מי בראו, זה עצמו גורם גם הכרה בקב"ה. ולכן מונח בהכרה בכיבוד הורים, מנוף להכרה ודביקות בקב"ה, וזהו "השראת השכינה".

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

² וגם מה שנאמר בנזיר (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו", ופירש רבינו בחיי: "לא יחלל, שלא יעשה דבריו חולין", הכל עולה לקנה אחד, שעושה את דבריו חולין וחסר משמעות (וע"ע בספר הזכרון לפחד יצחק עמ' של).

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

אמונה מילתא דפשיטא היא

אִישׁ אִישׁ אֵל כָּל שְׂאֵר גְּשָׁרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרֹה אֲנִי ה' (יח, ו)

טעם איסור עריות

הרמב"ם בספרו מורה נבוכים (ג, מט) כתב בטעם איסור עריות וז"ל, "ואמנם איסור העריות, הענין בכלם שב למעט המשגל ולמאוס בו ושלא ירצה ממנו כי אם מעט מזעיר... והענין ההוא הוא, שכל אחת מהן נמצאת על הרוב עם האיש שנאסרה עליו תמיד בביתו, והיא ממהרת לשמוע לו לעשות רצונו, וקרובה להמצא אליו לא יטרח להזמין, ואי אפשר לשופט להרחיק על אדם כשימצאו אלו עמו, ואילו היה דין הערוה כדין הפנויה, ר"ל שיהיה מותר לישא אותה ושלא יהיה בה מן האיסור רק שאינה אשתו, היו רוב בני אדם בכשלוך זנותם תמיד, וכאשר נאסרה בעילתן כל עיקר ונמנעו לנו מניעה גדולה ר"ל במיתת בית דין ובכרת, ושאיך שם שום צד היתר על בעילתם, יש לבטוח בזה שלא יכוון האדם עליהם ושלא ירהר בהם כלל. והיות הערוה ממהרת וקרובה להמצא כאשר זכרנו, מבואר מאד, וזה כי האדם כשיהיה לו אשה, מן הידוע שאמה וזקנתה ובתה ובת בתה ואחותה נמצאות עמו ברוב העתים על הרוב, ושהבעל פוגש בהם תמיד בצאתו ובבואו ובעשותו מלאכתו, וכן האשה הרבה פעמים תעמוד עם אחי בעלה ואביו ובנו, וכן מציאות האדם על הרוב עם אחיותיו ודודותיו ואשת דודו והיותו גדל עמהם, הוא מבואר מאד, ואלו הם כל העריות של שאר בשר, זהו אחד מן הענינים אשר בעבורם נאסר שאר בשר", עכ"ל.

מבואר מדבריו, שאחד הטעמים לאיסור עריות, משום שהנשים שאסרה תורה, תדירות אצלו, ואילו לא היה איסור לבא עליהן, היה נמשך אחר תאותו לבא עליהן תמיד, וע"כ אסרה התורה הני נשים, כדי שימעט בעסק תאוותיו.

וכן ביאר האבן עזרא וז"ל, "ובעבור שיצר לב האדם כבהמות, לא יתכן לאסור כל הנקבות, והנה אסר כל הנמצאות עמו בכל עת", עכ"ל. כוונתו כדברי הרמב"ם שהתורה באה למנוע מלעסוק בכל מיני תאוה, וכיון שהני נשים הן אצלו תדיר, אם לא היתה אוסרתם התורה, היה כל אחד נמשך אחר תאוותיו כבהמה ובא עליהן בכל עת, וע"כ אסרה תורה נשים שנמצאות אצלו תמיד.

תאוות עולם הזה הם היפך העולם הבא

וכבר האריכו הספרים הק', שתענוגי עולם הזה, אפילו אם הם מותרים לגמרי, הם סתירה גדולה לעלייה במדרגות בעבודת ה'. כדתנן באבות דר' נתן (כת, ה): "רבי יהודה הנשיא אומר: כל המקבל עליו תענוגי העולם הזה, מונעין ממנו תענוגי העולם הבא. וכל שאינו מקבל עליו תענוגי העולם הזה, נותנין לו תענוגי עולם הבא", ע"כ. חזינן שתענוגי עולם הזה, הם סתירה לעולם הבא, שהוא התכלית של כל יהודי בהאי עלמא.

וכתב החובות הלבבות (שער חשבון הנפש, חשבון כ"ה) וז"ל, "שיחשב עם נפשו על מה ששקע בה מאהבת העוה"ז והגברת תאוותיה על אהבת העוה"ב, וישתדל להוציא אהבת העוה"ז מלבו ולהגביר אהבת העוה"ב עליה בהסתכלו באחרית שני העולמים ומה שיהיה סוף ענינו בשני המעונים, וישתדל להרחיק אהבת העוה"ז מלבו ולקיים בו אהבת העוה"ב תמיד. וכבר אמר אחד מן החכמים: כאשר לא יתחברו בכלי אחד המים והאש, כן לא תתחבר בלב המאמין אהבת העוה"ז ואהבת העוה"ב", עכ"ל. מבואר, שאהבת עולם הזה, הוא סתירה לאהבת עולם הבא.

ועל דרך זה ביאר הנצי"ב (העמק דבר, סוף פרשת כי תצא) מדוע עריות הם ב'הרג ואל יעבור', שהרי ג' עבירות שהם ב'הרג ואל יעבור', אינם מצד שעונשם חמור כל כך, שהרי העונש של חילול שבת חמור יותר מעריות, אלא הטעם משום שגילוי עריות הוא ראש לכל התאוות, וכל עבירה שנעשית בתאוה הוא ענף מגילוי עריות, עיי"ש באריכות דבריו. הרי שאיסור עריות הוא ב'הרג ואל יעבור', מפני שדבר זה נחוץ מאוד לכל עובד ה', לפרוש בכל אופן מכל תאוות העולם הזה, ותאוות עריות היא ראש לכל התאוות, ועל כן 'הרג ואל יעבור'.

איך יתחייב באמונה

ויש להוסיף, שיסוד דבר זה נוגע לעיקרי האמונה, שלא יתכן להאמין באמונה שלימה בהש"ת, כאשר רודף אחר תענוגי עולם הזה. דהנה ר' אלחנן וסרמן זצוק"ל ה"ד (בריש קובץ מאמרים, מאמר על אמונה) הקשה איך שייך מצוה להאמין בה', בשלמא בחובת האברים שייך מצוה לעשות או שלא לעשות, שזה ביד האדם ותלוי ברצונו, אבל אמונה בהש"ת ובתורתו היא מידי דממילא, וממ"נ אם יש לו האמונה זו אין צורך לצוותו שיאמין, ואם ח"ו נכרתה האמונה מלבו אין בידו להשיבה, ולכאורה הוא אונס גמור בזה דליביה אונסיה.

ועוד הקשה ר' אלחנן, איך אפשר שהתורה הק' תחייב לכל ישראל משעה שהגיע לכלל גדלות, להאמין בהש"ת, והרי בענין האמונה נכשלו פילוסופים גדולים כאריסטו, ואיך התורה הקדושה תחייב את כל התינוקות ששיגו בדעתם הפעוטה יותר מאריסטו, והרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו.

אמונה מוכרחת לכל בן דעת

ותירץ ר' אלחנן, דכשנתבונן נמצא, כי אמונה שהקב"ה ברא את העולם היא מוכרחת לכל בן דעת אם רק יצא מכלל שוטה, ואין צורך כלל לשום פילוסופיא להשיג את הידיעה הזאת.

והביא דברי החובות הלבבות (בשער היחוד, פרק ו') וז"ל, "ויש בני אדם, שאמרו, שהעולם נהיה במקרה מבלי בורא שהתחילו ויוצר שיצרו, ומן התימה בעיני, איך תעלה בדעת מדבר, בעודנו בבריאותו, כמחשבה הזאת. ואלו היה בעל המאמר הזה שומע אדם, שיאמר כמאמרו בגלגל אחד של מים, שהוא מתגלגל להשקות חלקה אחת של שדה או גנה, וחושב, כי זה נתקן מבלי כוונת אומן, שטרח בחבורו והרכבתו ושם כל כלי מכליו לעומת התועלת, היה לו להפליא ולהגדיל הדבה עליו, ולחשוב אותו בתכלית הסכלות וימהר להכזיבו ולדחות מאמרו. וכיון שידחה המאמר הזה בגלגל קטן ופחות ונבזה, שנעשה בתחבולה קטנה לתקנת חלקה קטנה מהארץ, איך יתיר לעצמו לחשוב כמחשבה הזאת בגלגל הגדול הסובב את כל הארץ וכל אשר עליה מן הברואים, והוא בחכמה, תקצרנה דעות כל בשר ושכלי המדברים להשיג הויתא, והוא מוכן לתועלת כל הארץ וכל אשר עליה. ואיך יוכל לומר עליו שנהיה מבלי כוונת מכוון ומחשבת חכם בעל יכולת. ומן הידוע אצלנו, כי הדברים אשר הם מבלי כוונת מכוון במאומה מהם, לא ימצא בהם סימן לחכמה וליכולת. והלא תראה, אם ישפך לאדם דיו פתאום על נייר חלק, שא"א שיצטייר ממנו עליו כתב מסודר ושיטות נקראות כמו שיהיה בקולמוס. ואלו הביא אדם לפנינו כתב מסודר ממה שאי אפשר להיות מבלי מיצוע קולמוס, ואומר, כי נשפך הדיו על הנייר, ונעשתה צורת הכתב עליו מעצמה, היינו ממהרים להכזיבו על פניו, שאיננו נמלט מכוונת מכוון. וכיון שזה בעינינו דבר שא"א להיות בצורות רשומות בהסכמת דעתנו, איך יוכל לומר בדבר, שמלאכתו יותר דקה ותקונו יותר רחוק ועמוק בעינינו עד אין תכלית, שיהיה מבלי כוונת מכוון וחכמת חכם ויכולת יכול", עכ"ל.

וממשיך ר' אלחנן וכותב, איך אפשר לבן דעת לומר שהבריאה כולה נעשית מאליה, אחרי שאנו רואים על כל צעד ושעל סימני חכמה עמוקה עד אין תכלית, וכמה חכמה נפלאה יש במבנה גוף האדם ובסידור אבריו וכוחותיו, כאשר יעידו כל חכמי הרפואה והניתוח, ואיך אפשר לומר על מכונה ["מאשין"] נפלאה כזאת, שנעשית מאליה בלי כונת עושה. ואם יאמר אדם על מורה שעות שנעשה מעצמו, הלא למשוגע יחשב. וכדברים אלו נמצא במדרש (בתי מדרשות ח"ב - מדרש תמורה השלם פ"ה): "מעשה שבא מין אחד לר"ע ואמר מי ברא את העולם? אמר לו ר"ע, הקב"ה, אמר, הראיני דבר ברור, אמר לו ר"ע מי ארג את בגדך? אמר, אורג. אמר לו ר"ע הראיני דבר ברור! וכלשון הזה אמר ר"ע לתלמידיו: כשם שהטלית מעידה על האורג והדלת מעידה על הנגר, והבית מעיד על הבנאי, כך העולם מעיד על הקב"ה שבראו", עכ"ל המדרש.

וכ"כ האמונה בהש"ת היא מילתא דפשיטא, עד שהק' ר' אלחנן, מדוע טעו הפילוסופים הגדולים לומר שהעולם נעשה במקרה, הרי הדבר פשוט עד מאוד, כמו שכל בגד מעיד על האורג, כמו כן העולם מעיד שיש "בורא עולם", וא"א לטעות.

השוחד יעור עיני חכמים

ותי' ר' אלחנן, דכתיב (דברים טז, יט): "לא תקח שוחד כי השוחד יעור עיני חכמים". ושיעור שוחד עפ"י ד"ת הוא שוה פרוטה כמו גזל וריבית וכו'. ופסוק זה נאמר על כל אדם, וגם החכם מכל אדם, וצדיק כמשה רבינו ע"ה, אם יצויר שיקח שוחד פרוטה, יתעוורו עיני שכלו ולא יוכל לדון דין צדק. ובהשקפה ראשונה הוא דבר תימה לומר

על משה ואהרן שבשביל הנאה כל דהו שתהיה להם מבעל דין, נשתנית דעתם ודנו דין שקר, אבל התורה מעידה שכן הוא, ועדות ה' נאמנה, וע"כ צ"ל שהוא חוק הטבע בכוחות נפש האדם, כי הרצון ישפיע על השכל, ומובן שהכל לפי ערך הרצון ולפי ערך השכל וכו'. ומצינו ברז"ל (כתובות קה, ב) שע"י הנאה כל דהו שהגיעה להם מאדם, הרגישו תיכף נטיה בשכלם לומר מצי טעין הכי וכו'.

והשתא נחזי אנן, אם רז"ל שהיו כמלאכים ברוחב דעתם ובמידותיהם הקדושות, פעלה עליהם קבלת הנאה כל שהוא להטות שכלם, כל שכן אנשים המשוקעים בתאוות עולם הזה, אשר יצה"ר משחד אותם ואומר להם הרי לפניך עולם של הפקר, ועשה מה שלבך חפץ, ואף החכם היותר גדול לא תעמוד לו חכמתו בשעה שהוא שיכור, ומעתה אין תימה מהפילוסופים שכפרו בחידוש העולם, כי כפי גודל שכלם עוד גדלו יותר ויותר תאוותיהם להנאות עוה"ז, ושוחד כזה יש בכחו להטות דעת האדם.

יוצא מזה, כי יסודי האמונה מצד עצמם הם פשוטים ומוכרחים לכל אדם שאיננו שוטה, שאי אפשר להסתפק באמיתתם, אך זה רק בתנאי שלא יהא משוחד, אלא יהא חפשי מתאוות עוה"ז ומרצונותיו, וסיבת המינות והכפירה אין מקורה בקלקול השכל מצד עצמו, כי אם מפני רצונו בתאוותיו המטה ומעוור את שכלו, ע"ש בכל דברי ר' אלחנן.

חזינן מדבריו, גודל כח התאוה, שאפילו חכם גדול, אם נמשך אחר תאוותיו, לא יתכן שיאמין בהשי"ת, שתאוותיו מקלקלות את שכלו מדרך הישר. שאם אחד מאמין שיש בורא עולם, זה מחייבו לעשות רצונו ית', שהרי יש תכלית בבריאת העולם, והיינו לעבדו ולהיות משעובדים לעשות רצונו. וע"כ, אפילו התאוות שהם מותרות מדין תורה, אם אחד נמשך אחריהם, יכולות לקלקל את שכלו הישר, וחו"ש יתקלקלו עיקרי אמונתו בהשי"ת. ויפסיד לגמרי מדת הבטחון בהשי"ת.

מעשה נפלא

ונסיים במעשה שהובא באבן האזל (הל' מעילה פרק ח', הל' ח') וז"ל, "ושמעתי בשם גאון אחד [וידוע שגאון זה היה מרן הגאון ר' חיים הלוי סאלאווייצ'ק זצ"ל] שאמר לו אחד מה'חפשים' – "יש לי קושיות", אמר לו הגאון אם היו לך קושיות היה אפשר ליישבם, החסרון הוא שהם אצלך לא "קושיות" אלא "תירוצים", אינך רוצה לשמור דיני התורה, ואתה רוצה לתרץ עצמך למה אין אתה שומר, ולכן אתה ממציא לך "קושיות" והם אצלך "תירוצים", וכשאומר לך תירוצים לא יתקבל אצלך כי אתה רוצה בקושיות. ואמר הגאון, שזהו מה ששנו בהגדה של פסח בדיבור "רשע מה הוא אומר כו', ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר כו'. דלכאורה מקודם הוא כופר ואח"כ מוציא עצמו מן הכלל! אבל באמת אינו כן, דסיבת מה שכופר הוא בשביל שרוצה להוציא עצמו מן הכלל ולהפטר מדיני תורה, וזה הסיבה שכופר בעיקר", עכ"ל.

מבואר שעיקר הטעם המסיר מדרך היהדות הנכונה, אינו משום שיש לו קושיות בהשקפת החיים ובעניני אמונה בהשי"ת, ובכל ה"ג עקרים. אלא משום שיש לו "תירוצים", ויש לו סיבה אחרת שאינו רוצה להלך בדרכי יהדות, שיש לו תאוות ורוצה לילך אחריהם, ולפיכך יש לו "קושיות" שבאמת הם רק תירוצים על מעשיו הרעים.

חזינן גודל הענין שלא ילך כל אחד אחר תאוותיו, שזו סיבה גדולה להפסיד כל אמונתו בהשי"ת, ושוב יתעוררו אצלו "קושיות" שבאמת הם "תירוצים" על מעשיו הרעים. וע"כ הזהירה תורה על הני עריות שמצויות אצלו תדיר, שאילו לא אסרתם תורה, האדם יעסוק בתאוותיו תדיר, ושייך שיבא לקילקולים גדולים מזה. שתאוה המותרת, תגרום שיתעוררו עוד תאוות האסורות, וחו"ש יתרץ מעשיו ע"י "קושיות" בעניני אמונה בהשי"ת.

לתגובות: adebstein@gmail.com

הכי איתמר / הרב איתמר טעף, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר

מצות מורא שבת

את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו וגו' (יט, ל)

היראים (תי (צח)) חידש מצות מורא שבת, "שכשם שציווה הקב"ה לתת מורא וכיבוד למקדש כך ציווה לתת לשבת, שהרי הוקשו זה לזה, דכתיב את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו". ומבאר דמורא שבת הוא "שיחשוב בליבו לכבד את השבת, ולשמור ולהיות חרד על הדבר". הרי שמקורו וסברתו הוא מחמת ההיקש, ומשום כך מנאו אפילו אם לא מצא כן בבה"ג ושאר מונים. [ואולי כך היה בבה"ג שלפניו].

וצ"ע משמעות ב' האופנים שנקט לקיום המצוה, מהו "לכבדה בליבו" ומהו להיות "חרד עליה". ואפשר מדלמד היראה מהיקש למקדש, היא כמורא מקדש שגם שם יש הנהגות של כבוד הבאות מכח יראה כגון שלא יכנס שם במקלו ומנעלו וכדומה, וגם שניהם דומים בכך שיש בהם השראת השכינה יותר משאר זמנים ומקומות,^ט ולהיות "חרד על הדבר" יותר מובן שהוא זהירות מלהיכשל באיסוריה. וכ"כ הרוקח (פ' בראשית) בהדיא "בראשית אותיות שבת ירא, מהו מורא שבת לא תעשה כל מלאכה, זכרהו מלפניו ומאחריו".

והגרי"פ (עשה יג) מביא לרוקח (סימן רצו) "ובתחילת התורה רמז שבת ירא בראשית אותיות שבת ירא על שם את שבתותי תיראו". וכן הוא בבעל הטורים ריש בראשית. ומציינים שהוא בתיקוני זהר (תיקון ט, כד), וביארו בדרשות החת"ס (ח"א פח): שמזדרזין בערב שבת וממהרים מלאכתם מהיראה פן יפגעו בקדושת שבת קודש. והגרי"פ כתב עוד אופן של יראת שבת, עפ"י ספר חסידים (סימן תקסה) "אמו ואביו תיראו ואת שבתותי, מכאן אמר ר' יהודא הראשונים לא היו משמשים מטותיהן לא בליל ראשון ושני ושלישי בשבוע, פן יולד בשבת ויבא לידי חילול שבת". ועוד אופן עפ"י הרמ"א (או"ח רעא) שיש לעמוד בתחילת הקידוש, ש"ל שהוא ממצות מורא, למבואר ברמב"ם (בית הבחירה פ"ז ה"ז) וסמ"ג (עשין קסד) דהא דאין ישיבה בעזרה הוא ממורא מקדש, ולעמוד כל השבת הוא ביטול עונג, לכן יעמוד עכ"פ בשעה שמקדש משום מצות מורא.

ובתועפות ראם הביא סימוכין ליראים מהשם חדש, עפ"י הירושלמי הידוע (רפ"ד מדמאי) דעם הארץ "אימת שבת" עליו, ונפסק ברמב"ם (מעשר ריש פ"ב), הרי שיש "מורא שבת". ויש לדון שאין הכוונה למצוה אלא דגופא דעובדא הכי הוה שיראו משבת. ועוד מביאים למכילתא פרשת יתרו: "זכור ושמור זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקדש. משל לזאב שהוא טורד מלפניו ומלאחריו". ובמנורת המאור (ח"ג 573 מהדו' הר"ה היימן) גרס "משל למה הדבר דומה, לאריה שהיה בשדה וכל בני אדם מתפחדין ממנו ונשמרין ממנו מלפניו ומלאחריו, ומה אם הארי שאינו ממית אלא בעוה"ז בני אדם נזהרין מלפניו ומלאחריו, שבת שהיא הורגת כל מחלליה בעוה"ז ובעוה"ב על אחת כמה וכמה". וגם ראייה זו יש להבין, שיש עוד לאוין שהם חיובי סקילה. והגרי"פ כתב דממסכת ספר תורה (פ"ג ה"י) ומסכת סופרים (פ"ג) משמע כהיראים.^ט וביבמות (צג). למען תלמד ליראה את ה' אלוקיך כל הימים אלו שבתות וימים טובים, ופירש"י "כל הימים אלו יום טוב ושבתות - הוי למד להזהר שלא יבטל עונג שבת בשביל תיקון הטבל", וכן הכריח הרשב"א בתשובה (ח"א קכז). וכתענית ח: "וזרחה לכם יראי שמי"

י" כ"כ בפרי צדיק (שביית השבת ג): "וגם בספר יראים לא כתב מצות שמחה, ונראה דטעות סופר הוא [=שמחה' בבה"ג] וצריך להיות מורא. (או במקום 'שמחת' צריך לומר 'שמירת', ולפני זה במקום 'ושמור' צריך לומר 'ומורא', והיינו דאסמכיה למורא מקדש").

^ט ביערות דבש (ח"א דרוש יג, רנא): מביא מדרש (זהר במדבר קעט): "לעולם לא זה שכינה מישראל בשבתות ויר"ט, ואפילו שבת של חול". וכתב "לכן צריך שמירה ביותר ביום השבת בכל הדברים כעומד לפני השכינה, ומי לא יירא ולא יחת ובכל מקום יש קדושת המקדש". כף החיים (קנא סק"ח) מזוה"ק (ויקהל רה:), בית הלוי (פ' בראשית) "בכל ש"ק נתעורר תוספת יראה בכל העולם", [משך חכמה (דברים יד כג) "אמנם בשבת ויר"ט שהוא פנוי ממלאכתו, אז ילמד מהכנהים לעסוק בתורה ועבודת ה'", אלא שאינו מקדושת השבת רק ממה שפנויים ממלאכה]. ובחידושי ר' שלמה היימן (ח"ב באמרות קצרות) זכה לכיון בזה להיקש דהיראים ודברי היערות דבש, שכתב על הפסוק את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו "שאוילי כוונת הכתוב בזה ומקדשי תיראו, הוא גם על השבת עצמה שהוא יום קדושה".

^ט ספר תורה ג י: "שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, לא משבתות אני ירא אלא ממי שפקד עליו". סופרים ג יז: שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, לא מן השבת אתה מתיירא, אלא ממי שפקד עליו".

ופרש"י "יראי שמי - שומרי שבת".^י והרמב"ם (שבת פ"ל ה"ב) כתב "איזהו כבוד... ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת", שגם נראה סרך אימה.^י ובס' תכלית אור (עמ' קסו) הביא המימרא "מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה" (שבת י:). והמימרא אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים" (ברכות לג:), ומבואר שהשבת שהיתה בבית גנזיו של הקב"ה אף היא ענינה יראת שמים, וכן נראית כוונת הגר"צ מלובלין בישראל קדושים (עמ' סב). ועוד מביאין להשל"ה (סוף מס' שבת) "שבת קודש היום לה", והוא שורש כל הימים, ע"כ צריך האדם להיות יותר מדקדק במעשיו, ויותר וירא וחרד שלא יצא חוצה מדבקות השי"ת, במ ביותר יחמיר בספיקא לספיקא דאיסורא".

ומה שהצטוונו על יראה דוקא במצוה זו, נראה בכמה דרכים:

(א) אפשר מפני שרבו האפשרויות להיכשל, וכ"כ בן יהודע (תענית ח:), ומע"ז נראה בתיקוני זוהר (תקונא עשרין וארבע, סט.) "בראשית יר"א שב"ת, ובה שבתותי תהי דחיל... כמה דצריך נטירו דברית דלא יעול ליה ברשו נוכראה, כגוונא דא צריך בר נש נטירו דשבת דלא לאפקא מרשות היחיד ויעול ברשות הרבים", הרי שמפרש יראת השבת על זהירות בהוצאה מרשות לרשות.

(ב) כל ענין שנוסף בו קדושה נוסף בו יראה, כמקדש וככתבי הקודש, וגם זה נראה שם בתקוני זוהר שכורך שבת ומקדש כאחד. וברוקח (סימן רצו) כתב בתוך דבריו, "שהשבת שקולה ככל התורה, והשומר שבת יזכה לנוח ביום שכולו שבת. ובתחילת התורה רמז שבת ירא, בראשית אותיות שב"ת יר"א ע"ש את שבתותי תיראו", הרי שהסיבה שיש בה יראה יותר משאר מצוות דהיא שקולה ככל המצוות. ובאור החיים (דברים יג ה) כתב על הפסוק "ואותו תיראו", שרמז לשבתות וימים טובים בתיבת "אותו" ששבת וימים טובים נקראים אותות, ויחס להם המורא על דרך אומרם "ירא שבת" שצריך לירא מעונשם.

(ג) הגר"ב ויסבקר שליט"א כתב (קונטרס מורא שבת) דכשעוברים על איסוריה "מחללים" אותה, והיינו פגימה בעצם השבת שלא כשאר מצוות.

(ד) בשבת ובמקדש יש הרבה פרטי אהבה וקירבה לבורא, לכן הזהירה תורה גם על היראה.

והתועפ"ר הביא מהגרא"ד שהסתפק אם מצוה זו קיימת גם בימות החול. והנה אם היא כמו זכירת השבת וכבוד השבת אפשר לקיימה כל השבוע, וכן גם נראה מהמכילתא ורוקח, אבל אם היא מהשראת השכינה הנוספת בה לא שייך ליראות ממנה קודם.

אמנם אחר כל הנ"ל, הנה היראים מסיים שם "ולא מן השבת אתה ירא אלא ממי שהזהיר עליה", וזה פלא הא א"כ באנו למצות יראת שמים הכללית, וגם בכל מצוה יש לעשותה בכל פרטיה ודקדוקיה מהיראה ממי שציווה עליה, אך אולי זה יתורץ להאמור לעיל שבשבת יש תוספת השראת השכינה, א"כ כוונתו לתוספת יראה. ועדיין צ"ע.

וכתב הגר"פ (שם) שלא נמצא כהיראים לאחד מהראשונים,^י וכ"ש למנותה במנין המצוות, ועל מה שאמרו ביבמות (ו). "לא משבת אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על השבת" פירש"י "לא משבת אתה מתיירא דלא כתיב בי' מורא". וכן הוא ביתר ביאור בפי' הראב"ד לספרא (פ' קדושים). הרי דליכא בשבת מצות מורא. ואף שהוקשה שבת למקדש, י"ל שחילקן הכתוב וכתב שמירה בשבת ומורא במקדש.

*

^י בפי' הר"ף בעין יעקב כתב דשומרי שבת רמוזים ביראי שמי, שנאמר בשמירת שבת (ישעיה נב ב) "הנלוים על ה' לשרתו ולאבה את שם ה' כל שומר שבת מחללו", הרי שיראי שמי הוא בשמירת שבת. וצ"ע שמדבר באוהבי ה' ולא ביראי ה'.

^י וחזינן דאעפ"כ כתב רש"י שלא נאמר מורא בשבת, וכן הרמב"ם לא מנאה כמצוה, הרי שאין הכרח ממה שיש שייכות בין יראת שמים לשבת, שתהיה גם מצוה נמנית, וממילא גם הרוקח ובעל הטורים לא מוכרח שסברו שהיא מצוה נמנית, ואין ראייה מהם להיראים.

^י היינו להלכה אבל באגדה מצאו לרוקח ובעל הטורים.

מעלת תלמיד חכם

וְהִדְרִיף פְּנֵי זָקֵן וְגו' (יט, לב)

"אמר רבי יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם, ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם, ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך" (ברכות לד: סנהדרין צט.).

כלומר – זה שחכמה וגאונות אינם יכולים להכיל מהו "תלמיד-חכם", זה מובן, אבל רבי יוחנן בא ומלמד כאן דרגה אחרת, נביא, אשר תמונת ה' יביט, אינו יכול להביט בשכר תלמידי-חכמים! עין של נבואה, הצופה בסתרי מרכבה, אבל מדריגת תלמידי-חכמים, לא!!!

רק אחד יודע מה-זה תלמיד-חכם, רק אחד ויחיד רואה מהו...

- א ל ו ק י מ ! !

והאור החיים הקדוש בתחילת פר' בחוקותי (האופן הי"ט בביאור הפ' בחוקותו תלכו) כתב דבר נורא, על מה שהקב"ה אמר לירבעם חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן (סנהדרין קב.): ואמרו המקובלים כי טיול זה היא הדרגת שעשוע שאין למעלה ממנו, אשרי אנוש יזכה לו! ואם ישאל השואל איך אפשר לזכות לדרגה זו שאין למעלה הימנה?! משיב על כל האור החיים דברים ברורים: "באמצעות עסק התורה תלכו, היא הליכה נעלמה מעיני כל חי שהוא הטיול, באמצעות התורה תטיילו במקומות הנעלמים".

דרגות נשגבות, טיול בגן-עדן, שעשוע שאין למעלה ממנו, ואיך זוכים לכל זה? מי הוא זה ואיזה הוא ה"אנוש" שיזכה לכך? באמצעות עסק התורה תלכו!! באמצעות התורה תטיילו במקומות הנעלמים!!

ובדומה לחידוש זה מפורש בתנא דבי אליהו (פרק כז):

"אשרי אדם שיש בו ד"ת והוא יושב וקורא ושונה במקום צנוע וסתר, אצל מי מלינין אותו הוא אומר אצל הקב"ה שנאמר (תהלים צא) יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן, כשם שהם משימין עצמן יחידים בעוה"ז ואין עמהם זר, כמו כן הם בעוה"ב הם יושבין אצל הקב"ה לבדו ואין זר עמהם, עליהם הכתוב אומר (שם סח) אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסורים בכשרות אך סוררים שכנו צחיחה, ואין אסירים אלא ת"ח שאוסרין את עצמן למקום בבית המדרש למקרא ולמשנה ולתלמוד ולמדרש ולהלכות ואגדות".

אצל מי מלינין אותו??? יושבין אצל הקב"ה לבדו ואין זר עמהם!!! והכל בגלל ששמים עצמם יחידים בעולם הזה, ואוסרים את עצמם למקום בבית המדרש.

מה זה "יושב לבדו" עם ראש ממשלה או עשיר גדול אנו מבינים, להבדיל עם אחד מגדולי הדור גם כן מובן לנו, ויושב לבדו עם מלאך או נשמה?! זה כבר מדרגה והשגה גבוהה. אז יש לנו מושג והערכה למה זוכים כששמים עצמם יחידים בעולם הזה?! כשאוסרים את עצמם למקום בבית המדרש?!

רבי חיים שמואלביץ זצ"ל מדייק את זה ממקום אחר (שיחות מוסר', מהדו' תשע"ו עמ' קנ): כהמשך ל"אם בחקתי תלכו" נאמר שם בתורה "ופניתי אליכם", מה היא המשמעות של ברכה זו? מביא רבי חיים מה שכתב רש"י בתחילת פרשת בחוקתי (פסוק ט) "אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם"! ורבי חיים מחדד את משמעות הדברים: הקדוש ברוך הוא סוקר את כל העולם כלו בסקירה אחת, מיליארדי בני אדם, ועוד יותר מיליארדים וסוגים של חיות בהמות עופות דגים שקצים ורמשים, וצומח ודומם, וכו' וכו' וכו', ולתת לכל יצור ובריה את הצורך המדויק שלה, בכל התחומים, והכל - בסקירה אחת!!!

אבל בשביל לתת שכר תלמוד תורה - הוא מתפנה מכל עסקיו? ! ! ?

אז יכולה להיות השגה במשמעות של זה?!

הוא מפורש במדרש תנחומא (בראשית א): "בכל מעשה בראשית לא כתיב פעולה, ובמתן שכרה כתיב פעולה, דכתיב פעלת לחוסים בך"!!

ולא רק בעולם הבא יש לתלמיד-חכם 'יחס אישי' כביכול מאת הקב"ה, אלא גם בעולם הזה הוא זוכה לדברים לא-משוערים, ודבר לא יאמן כתב אליהו הנביא (תנא דבי אליהו פרק ל'):

"מכאן אמרו אם עושה אדם שתיים או שלש טובות מוסרין לו מלאך אחד לשומרו, שנאמר (שמות כג) הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך. ואם קרא אדם תורה נביאים וכתובים מוסרין לו שני מלאכים לשמר, שנאמר (תהילים צב) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בבל דרכיך. אבל אם קרא אדם תורה ונביאים וכתובים ושנה משנה ולמד הלכות ואגדות ושמש ת"ח אז הקב"ה - מ ש מ ר ו - בעצמו!"

איך נתייחס לאדם שנדע שמלאכים מלווים אותו? שנשמות קדמונים שומרים עליו? ואם יתגלה לנו שמש רבינו או אחד מהאבות מתלווה אליו? אז הנה - מלאכי השרת מלווים כל אחד מאיתנו על מצוות ומעשים טובים, אבל מי מתלווה ללומדים את כל חלקי התורה? מי השומר האישי שלהם?

- אין מילה בלשונו!

ובס' מעלות התורה פירש דבר מבהיל, שאלמלא הוא כתב זאת אי-אפשר לאומרו, ידוע הפסוק "כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו' כי כגבוה שמים מארץ כן גבהו" וגו' (ישעיהו נה ח), פשט הכתוב מדבר בהקב"ה בכבודו ובעצמו, אבל במעלות התורה פירש אחרת:

"פירוש מה שאדם מחשב בדברי תורה ועבודת הבורא הוא רחוק ממחשבות עניני העולם הזה כמו הרחק שמים ושמי שמים מארץ, ועל זה אמר כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים וכו' והולידה והצמיחה וכו' (שם ט) פירוש או בא לרוות את הארץ או להצמיח, כן האדם כשמחשב בדברי תורה לא ישוב אלי ריקם, אפילו לא יצא מכח אל הפועל".

זאת-אומרת, שכשהקב"ה אמר "מחשבותי" ומוסיף ואומר "גבהו מחשבותי" הוא לא התכוין רק למחשבות שכביכול הוא יתברך חושב, אלא ל... מחשבותיו! ועל המחשבות שלו בדברי תורה ועבודת הבורא, אמר הקב"ה "כגבוה שמים מארץ - כן גבהו מחשבותי!"

והגרי"א תיב"ר זצ"ל הוסיף בהערותיו שם: "דאין מחשבה בתורה השבה ריקם בלי לתקן ולקדש את האדם!"

ובמסכת ברכות (נד סוף ע"ב) אמרו: "שלשה צריכין שימור.. וי"א אף תלמידי חכמים בלילה", והמשנה ברורה (רלט סק"ט) הביא זאת, ושימור זה הוא מפני כוחות הטומאה. ובמס' סוכה (נב). מבואר כי ענשו של יצר-הרע לעתיד לבוא, יהיה על שהניח אומות העולם והתגרה בשונאיהם של ישראל, ובתלמידי חכמים יותר מכולם!

ומדברים אלו אנו חוזים בפלא גדול, הלא הנחשבים והנערצים בעולם הם גבירים או עסקנים, או סתם מפורסמים. והנה כוחות הטומאה - אלו שלכאורה שייכים לעולם הזה - ואף היצר-הרע בכבודו ובעצמו, נמשכים דוקא להיפך, ל'צדיק' המצטנף בארבע אמות של תורה! ל'בטלן' שאין לו כלום עם העולם-הזה!

- הוא הצריך שימור!!!

הרי להדיא שרק לעינינו העולם-הזה "תופס מקום", כדי שנעשה את הטוב מתוך בחירה והחלטה, אבל מצד המציאות והעובדות איזה מקום יש למשהו רגעי מול חיי עולם? איזה ערך ומשקל יש ליוקרה של קרוצי חומר מול יוקרה של שרפים ואופנים? ברור אז אחרי מי צריך להמשך, מי הוא הנכבד והמצליח, מי הוא המנצח, מי כוחות עליונים נמשכים אחריו, ואפילו כוחות הרע עונים אחריו מקודש מקודש!

ובמס' ברכות (מב.): "אמר אביי אף אנו נאמר תיכף לתלמידי חכמים ברכה, שנאמר ויברכני ה' בגללך. איבעית אימא מהכא, שנאמר ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף". ודוק בדבר, שמכל המעלות העליונות של יעקב ויוסף ע"ה, כל רוחניותם וקדושתם, פשיטא לי' לאביי דהברכה שנתברכו בגללם הוא היותם תלמידי-חכמים!!

והמאירי בסוף כתובות, מבאר את המשמעות שם שעמי הארץ אינם חיים לעולם הבא:

"לעולם יהא אדם זריז ללמוד תורה, שהיא יתד שהכל תלוי בו, שאע"פ שכל שאינו מנוחלי גיהנם לדור דורות הוא בכלל התחיה לחיי עולם, מכל מקום אין עדנה של תחיית עמי הארץ חשובה כלום בערך עדנה של תחיית החכמים והחסידים! וזהו ענין אמרם עמי הארץ אינם חיים!"

הם חיים, אבל החיים נחשבים "כלום" בערך החיים של החכמים והחסידים!! הרי לנו עוד הבדל בין תלמידי-חכמים לשאר בני אדם!!

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע – פרשת אחרי מות

טז, יט: והיזה עליו מן הדם וכו'.

פירש"י אחר שנתן מתנות באצבעו על קרנותיו מזה שבע הזאות על גגו.

משמע דפירש מה שכתוב בפסוק קודם "ונתן על קרנות המזבח סביב" זו נתינה כפשוטו ולא בהזאה, וכ"כ רש"י יומא נח, ב ד"ה זה, ונותן מתנה ארוכה ומשוכה וכו', וכן בשיטה מקובצת [זבחים מז, א אות ו'], ודלא כמאירי ליומא שם שכתב שעושה הזאה מלמטה למעלה כלומר שמשפיל ידו וזורק כלפי מעלה, וכן דעת מרן החזו"א [או"ח קכו אות לח ד"ה ומחטא ויורד] ולשיטתו אם נתן ולא היזה פסול. ובחידושים וביאורים ליומא שם תמה על הרמב"ם [פ"ה ממעשה הקרבנות ה"ב ופ"ד מהל' עבודת יוה"כ ה"ב] ששנה בהם הזאות וצ"ע רב עכ"ל.

*

טז, כד: ורחץ את בשרו במים במקום קדוש.

ביומא [לב, א] גמירי חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום.

והנה בשו"ת צפנת פענח [ח"א סימן רנח] כתב בזה"ל ארון ומטה אהרן הוי עץ ולקחו מלפני ה', והנה אם היה מדבר [משה רבינו אל הסלע] לא איכפת לן, אך כיון שהיכה ומבואר במקואות [פ"ה מ"ה] דלר' יוסי אפילו אם ע"י מקל נעשה המקוה פסולה [ז"ל המאירי שם: ר' יוסי אומר שכל דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו, ר"ל שאין מעמידין בו את הזחילה ואפילו היה עכשיו טהור]. והנה התוס' בכורות [דף נו, א] הקשו האיך טבלו במדבר, אך באמת מבואר שבת [לה, א] דמעיינ המטלטל טהור, והוי כשר למקוה ולמי פרה, אך כל זה עד זמן שהיכה משה רבינו במטה אהרן את הסלע, אבל אח"כ נפסל, וכל השנה עד זמן שעברו הירדן לא היה להם מקום טבילה, ע"ש.

ולפי זה יש לעיין טובא דהנה אהרן מת בא' אב בשנת ל"ט ליציאת מצרים, וא"כ צ"ע ביוה"כ שלאחריו בשנת הארבעים האיך היה לאלעזר כהן גדול מקום טבילה לטבול בו ביוה"כ.

*

יז, י-יא: ונתתי פני בנפש האוכלת את הדם וגו' כי נפש הבשר בדם היא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם כי הדם הוא בנפש יכפר.

מרהיטת הפסוקים משמע דטעם איסור אכילת דם בכרת כיון דהרי זה ניתן על המזבח לכפרה. אמנם להלן פסוק יד כתיב כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא וגו' כל אוכליו יכרת, וכתב באור החיים פירוש לא לצד שהדם מכפר על המזבח הוא שאסרתי הדם שאז תחלק בין דם בהמה לדם חיה ועוף, אלא טעם האיסור הוא לצד כי נפש וכו' כל בשר, ומעתה גם חיה ועוף בכלל. וכן בפרשת ראה [יב, כג] כתיב רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר, משמע שטעם האיסור הוא כי הדם הוא הנפש ויש בזה מידת אכזריות לאוכלו.

אולם ברמב"ן כאן פסוק יא על הפסוק כי נפש הבשר בדם היא ואני נתתיו לכם על המזבח, כתב דמשמעות הכתוב הזה יאמר שיאסור לנו הדם מפני שנתנו לנו להיות על המזבח לכפר על נפשותינו והוא חלק השם כטעם החלב. ואם נקשה למה אסר דם החיה והעוף אשר לא יקר, נדחה את השואל שרצה להרחיקנו מכל דם שלא נשגה בו אע"פ שלא עשה כן בחלב כי ניכר הוא עכ"ל. א"כ לפי הרמב"ן עיקר טעם איסור אכילת דם בכרת כיון שניתן לכפרה על המזבח, ומה שנאסר גם דם חיה ועוף בכרת הוא מטעם הרחקה דלא פלוג.

ולפי הרמב"ן יש להעיר סתירה, דכאן בפרשה משמע שעיקר האיסור הוא משום כפרה על המזבח, ואילו בפרשת ראה לא הזכיר מזבח כלל רק הדם הוא הנפש, משמע שזהו עיקר טעמו של האיסור בלבד וצ"ע.

ונדמה ליישב דיש כאן ב' דינים, דהחומר שיש באכילת דם שהוא בכרת זהו משום שניתן על המזבח לכפרה, אבל בפרשת ראה שלא מוזכר חיוב כרת כלל וילפינן שם בסמוך שחייבין גם על דם התמצית ודם האיברים כדפרש"י בפסוקים כד, כה שהם בלאו, שם באמת הרי אין נותנין על המזבח רק מדם הנפש בלבד, ולכן קיל איסורו להיות

בלאו בלבד מטעם כי הדם הוא הנפש, שזהו עיקר טעמו של הלאו. גם יתבאר דבספר ויקרא שמדבר בענייני כהנים וקדשים מוזכר הטעם באיסור דם מה ששייך יותר לקדשים שניתן למזבח לכפרה, ואילו בפרשת ראה משנה תורה מוזכר הטעם הכללי באיסור דם.

ובזה יתבאר דבמנחות [כא, א] איתא דדם שבישלו אינו עובר עליו, ופרש"י דקאי בין דחולין ובין דקדשים, דהא לא חייבה תורה אלא על הדם הראוי לכפרה ודם קדשים משבישלו לא חזי למילתיה ונפק מתורת דם עכ"ד. והנה בפלתי [סט, א ד"ה גם] כתב בדעת רש"י והרמב"ם והר"ף דס"ל דדם שבישלו אסור מדין תורה [רק כרת אין בו].

ויש להסביר היטב לפי הנ"ל דדם שבישלו מפני דלא חזי לכפרה לית ביה כרת, מיהו לא גרע מדם התמצית ודם האיברים דמפני שהדם הוא הנפש יש בו איסור אכילה מהתורה והדברים ברורים. [מהג"ר חיים יהודה ראם שליט"א]

*

פניני עיון בפרשת השבוע – פרשת קדושים

יט, ב: דבר אל כל עדת בני ישראל.

פירש"י מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה.

באילת השחר הקשה והנה לא כתוב בפרשה זו רוב תרי"ג מצוות, ולמה נקרא שרוב גופי תורה תלויין בה, ואולי משום שנאמרו בפרשה זו כמה מצוות כלליות והם נקראין גופי תורה. ובפירוש מהרז"ו פירש דהיינו שבת מורא אב ואם גזל לא תיקום ולא תיטור ומצות ואהבת לרעך כמוך שהוא כלל גדול בתורה.

והר"ש והראב"ד [בתו"כ] פירשו מפני שיש בה מצוות הרבה ורוב עונשין של ל"ו כריתות, ולפירושם נמצא דעבירות שעונשן כרת נקראים גופי תורה.

ואגב אורחא כשבאנו לדון מה יש יותר מצוות בין אדם למקום או בין אדם לחבירו, יעויין ברש"י שבת [לא, א ד"ה דעלך] דמשמע דרוב המצוות הם בין אדם לחבירו [ז"ל שם: דעלך סני לחברך לא תעביד - חבירך ממש, כגון גזילה גניבה ניאוף ורוב המצות]. ובראש יוסף תמה דכשתתחיל ותספור מנין רמ"ח עשין תראה שזה להיפך, עיין שם שתירץ: אלא כל המחטיא חברו כהורגו, וא"כ חלק אבה"ע וכל עבירות שיעשה עם חבירו, גורם רעה לחברו. ושמעתי ליישב דכוונת רש"י דרוב המצוות המצויות הנוהגות למעשה בחיי היום יום זהו דוקא בין אדם לחבירו ולא בין אדם למקום.

*

יז, יג: ואיש איש מבני ישראל ומן הגר וגו' אשר יצוד ציד חיה או עוף.

כתב בטעמא דקרא הא דאצטריך לרבות גר גבי כיסוי הדם, יש לומר על פי הרמב"ן דטעם מצות כיסוי כי לא יתקרב דמם ע"ג המזבח כי גם בעופות לא יקרב מהם אלא שני מינים בלבד, וגם הם אינם נשחטים וכו', והוא רמוז בתורת כהנים [צו פרשת מילואים] חיה גדילה במדבר ועוף הפורח באויר הזהיר עליהן הכתוב כשיבוא לידך לא יהיו מחוסרין מצוות שנאמר וכיסהו בעפר, והנה בן נח רשאי להקריב כל בהמה חיה ועוף כדאיתא בזבחים [קטו, ב] וסלקא דעתך שכבר קיים בם מצוה ואין צריך שוב לכסותו, קמ"ל דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי והוי כישראל וצריך לקיים בו המצוה עכ"ד.

נראה שלמד דגר שנתגייר כקטן שנולד גם הגוף טבעו משתנה ולא שייך לומר דגוף זה כבר קיים מצוות בחיה ועוף אלה בגיותו. ונחלקו בזה האחרונים דבראשית ביכורים [בכורות מז. ד"ה עודה שפחה] כתב דבדבר התלוי בגוף לא שייך כלל דין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, שמה שנחשב כקטן שנולד הוא כיון שנכנס לקדושת ישראל וקיבל נפש ישראלית, אבל מכל מקום הגוף בטבעו לא נשתנה עיין שם. אבל בנחלת צבי [פלעדער, ח"א עמ' קטו] הביא תשובת הגה"ק רבי משה מבאיאן קראקא, שהביא כמה ראיות שענין גר שנתגייר הוא כלידה חדשה ממש.

*

יז, יד: כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא.

כתב באור החיים פירוש במקום נפשו, ובזה נתן טעם למה צריך לכסות דמו כי לצד שדמו הוא נפשו מהמוסר לנהוג בו כבוד כדרך שציוה ה' לקבור אדם מת משום כבודו, וטעם שלא אמר כדרך שאמר בבהמה נפשו בדמו, אולי שהבהמה יש לה נפש והיא נתונה בדם, אבל חיה ועוף אין להם נפש כבהמה אלא הדם הוא במקום הנפש, ולזה אינם באים על המזבח לכפר כבהמה זולת תורים ובני יונה וגם המה אין בדמם הזאה על המזבח אלא מיצוי כשמולק עכ"ל.

צריך ביאור מאי נפק"מ אם מזה הדם על המזבח או מיצוי כשמולק סוף סוף מגיע דם אל המזבח.

*

יח, ג: ובחוקותיהם לא תלכו.

ברמ"א [ביר"ד קעת, א] כתב שצריך להיות מובדל מן העכו"ם במלבושין ובשאר מעשיו וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העכו"ם לשם פריצות כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים... או בדבר שנהגו למנהג ולחוק ואין טעם בדבר דאיכא למיחש ביה משום דרכי האמורי... אבל כשיש טעם אחר מותר. [מהר"ק שורש פח]

אמנם בביאור הגר"א שם הביא ראיה דאפילו אם אין בזה טעם אסור מהא דסנהדרין [נב, ב] דתנן מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה, ובגמ' קאמר להו רבי יהודה והא כתיב ובחוקותיהם לא תלכו, ורבנן כיון דכתיב סייף באורייתא לא מנייהו קגמרינן, דאי לא תימא הכי וכו', והרי התם אין טעם דעבדינן בסייף ואי לאו דכתיב בתורה ולא מנייהו גמרינן לא עבדינן הכי.

אמנם שמעתי מהרה"ג ר' יהודה שימל שליט"א דאפשר ליישב דברי הרמ"א דסבר כמו התירוץ הב' בחידושי הר"ן [בסנהדרין שם] דכיון דכתיבא באורייתא ה"ז דברים של טעם ולכך שרי לעשותן מצד שאנו עושין הטעם וההגיון בזה ולא שאנו מדמין עצמנו לחוקות העכו"ם שמזה יש חשש שיבוא עי"ז לימשך אחריהם עיין שם.

אמנם לפי זה צריך להבין מה טעם הגר"א שאסר לילך בדרכי הגויים גם בדברים שיש בהן טעם. ואולי יש לומר על פי סברת החינוך [מצוה רסב] "דשרשי המצוה כדי להתרחק מהם ולגנות כל מעשיהם ואפילו במלבוש", א"כ אין חילוק בזה.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

האם מותר לעשות בביתו או בחפציו דבר שיגרום למיתת הגנב

לא תעמד על דם רַעַך אָנִי ה' (יט, ז)

נודע בשערים חידושו של הגאון הגדול ר' יצחק זילברשטיין שליט"א [נדפס בחשוקי חמד ב"ק סט.] שאדם שגנבים פורצים לביתו מידי פעם, מותר לו לשים בבית במקום בולט דבר מאכל מעורר תיאבון (כגון לחמניה טריה, עוגה וכדו') שיש בתוכו רעל קטלני, שכפי הנראה הגנב יאכל ממנו וימות. וכן מותר לרופף את החבלים במרפסת ביתו כדי שהגנב המטפס שם יפול וימות וכדו'.

והביא הגר"י שליט"א ראייה לזה מלשון הגמרא (ב"ק סט.) 'הלעיטהו לרשע וימות', וכן ממה שאמרו במסכת כלה רבתי (פ"ח ה"א) ומסכת דרך ארץ (פרקי בן עזאי פ"ג): "מעשה בר' יהושע שהכניס אצלו אדם אחד, נתן לו אכילה ושתייה, והעלהו לגג ונטל את הסולם מתחתיו, מה עשה אותו האיש, עמד בחצי הלילה ונטל כל הכלים וכרכן בטליתו, וכיון שבקש לירד נפל ונשברה מפרקתו, לשחרית בא ר' יהושע ומצאו, אמר לו ריקה כך עושין בני אדם כמותך, אמר לו לא הייתי יודע שנטלת את הסולם מתחתך, אמר לו ריקה אי אתה יודע שמאמש היינו זהירין בך", וידוע שנשברה מפרקתו הוי נבילה מחיים, הרי שר' יהושע עשה דבר שגרום מיתה לגנב. וכתב שהסכימו עמו מרנן הגריש"א והגר"ח ק"ק זצ"ל.

והנה אם הנגנב יודע שהגנב הוא אדם מסוכן לבריות שעלול לרצוח בני אדם [וגם לא יועיל להצילו באחד מאבריו], בזה כו"ע מודו שמצוה לגרום לו מיתה, כמו שמותר להרוג מסור, ומבואר בסמ"ג ל"ת ק"ס שההיתר להרגו הוא מדין בא במחתרת. אך הנידון הוא בגנב שאינו מסוכן חיים, האם יש מקום לומר שמותר לכל אחד לעשות בביתו מה שרוצה, והגנב שפרץ לביתו דמו בראשו.

והרבה חכמים [ובראשם הגאון ר' מנשה קליין זצ"ל אב"ד אונגוואר, בעל שו"ת משנה הלכות] השיגו על חידוש זה נחרצות², וכתבו דאין שום היתר לגרום לגנב מיתה, והגר"מ קליין הוסיף שלא זו בלבד שאסור לגרום לו סכנה בידים, אלא גם שאם יודע שיש בביתו דבר העלול לסכן את חיי הגנב, חייב לתלות שם שלט שיזהיר אותו מפני הסכנה.

ולענ"ד לכאורה לחידוש זה של הגר"י שליט"א יש מקום רק לפי דעת המנ"ח (מצוה רל"ז) והעיון יעקב (על העין יעקב, יומא ל"ה ע"ב) שאין חיוב להציל את מי שרוצה לאבד עצמו לדעת רח"ל, דלפי שיטתם נמצא שאם אדם מסכן את עצמו שוב אין לנו אחריות על חייו, ולפי זה אולי יש מקום לומר דהוא הדין שאין לנו אחריות על חיי גנב שפרץ לבית שאינו שלו, שהרי אין לו רשות להכנס לשם כלל, ומי שפורץ לרשות שאינה שלו הוא לבדו יתן את הדין על כל התוצאות שיהיו מכך, ודמו בראשו.

אך כידוע הכרעת הגר"מ פנישטיין (באגרות משה יו"ד ח"ב סי' קע"ד ענף ג') והגר"ש אלישיב זצ"ל (הובא בחשוקי חמד סנהדרין ע"ג ע"א) ועוד אחרונים היא שיש חיוב להציל גם את המאבד עצמו לדעת, וכן מפורש בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (פראג סי' ל"ט), שכתב: "ואמר בפרק בן סורר דיליף מקרא דהרואה את חבירו טובע בנהר דחייב להצילו ולמטרך ולמיגר אגורי, ודבר פשוט אפילו צווח אל תצילני שמצילו וחוזר ומוציא ממנו מה שהוציא". עכ"ל. ולפי זה לכאורה פשוט שאין שום היתר לגרום לגנב מיתה, כי גם מי שגרום מיתה לעצמו יש חיוב להצילו, ואם היינו מוצאים את הגנב שוכב ללא הכרה אחרי שאכל מהרעל או נפל מהחבלים, הלא ודאי היה עלינו לעשות כל מה שבידינו כדי להציל את חייו, ואם כן כ"ש שאסור לעשות בידים מעשה שיגרום לו למות.

ועוד נראה, דגם לפי שיטת המנ"ח והעיון יעקב אפשר דרק אין חיוב להציל מי שלא רוצה להציל את עצמו, אך אסור לעשות מעשה בידים שיגרום לו מיתה, כי גרם רציחה הוא גם כן איסור חמור.

² ראה בקובץ 'פעמי יעקב' ניסן תש"ס, ועוד.

ועוד אפשר שכל חידושם הוא רק במי שרצה לאבד עצמו לדעת, או שסיכן את עצמו במזיד ונהג קלות ראש בחייו, אך סתם גנב מתכנן היטב את הגניבה כדי שלא יתפס, ומחשבתו היא שגם אם יתפס לכל היותר יקבל מכות או ישב בכלא כמה שנים, ואולי גם יתחייב בקנס גבוה, אך על פי רוב אינו מעלה על דעתו שעל ידי הגניבה יקפח את חייו, והוא רחוק מאוד מגדר אדם שהתיר את עצמו למיתה.

והגר"י זילברשטיין שליט"א הביא את דברי השו"ע (ח"מ תכ"ה ס"ה) שאדם שלא עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות לתיאבון מצוה להצילו (שלכאו' מכאן סתירה לחידושו הנ"ל, שהרי גם את הגנב יש מצוה להציל מסכנה, וכ"ש שאסור להכניסו לידי סכנה). והשיב על זה בזה"ל: "ונראה שכל זה כשרואה גנב ההולך למות יש מצוה להצילו, אבל כשגנב בא אלי להזיק לי, איני חייב לעזור לו לגנוב ממני, כדי שינצל, הגע עצמך אם בא גנב אלי, והוא אומר לי שאם איני נותן לו את כספי הוא יתאבד, וכי יעלה על הדעת שיש מצוה לתת את כספי כדי שינצל, עכ"ל.

אמנם לענ"ד הא גופא צ"ע, שהרי מבואר בשו"ע (ח"מ סי' תכ"ו) שיש חיוב להציל את חבירו גם אם צריך להוציא ע"ז ממון [ואחר כך יוכל לתבעו בב"ד], ומאי שנא הכא, ואמנם למעשה רוב המאיימים להתאבד אין פיהם ולבם שוים, אך אם יהיה ברור כשמש שאם לא יתן לו ממון יהרוג את עצמו, הרי גם זה תליא במחלוקת הנ"ל, שלדעת המנ"ח והעיון יעקב אם הוא הגורם לעצמו סכנה אין אנו חייבים להצילו, אך לדעת מהר"ם מרוטנבורג והכרעת הפוסקים גם אותו חייבים להציל.

ובר מן דין, גם אם נאמר שבמקרה הנ"ל אין חיוב לתת לו ממון, דאין חיוב לא תעמוד על דם רעך באופן שהוא הממית את עצמו, מכל מקום יש חילוק גדול בין זה לנד"ד, דשם היא רק מניעת הצלה ולא גרם מיתה, כי אם אותו אחד יתאבד במזיד ודאי העון יהיה תלוי על ראשו, מה שאין כן כאן שהטמנת הרעל או ריפוף החבלים הוא גרימת מות ממש, שהרי פעולת הגנב לא היתה גורמת לו מיתה לולי פעולתו של אותו אחד שטמן לו פח יוקשים, והיכן מצינו שמותר לגרום מות כדי למנוע הפסד ממון.

ולכן לענ"ד דברי הגר"י שליט"א צע"ג. ומה שאמרו בגמרא 'הלעיטהו לרשע וימות', על כרחך הוא רק לשון מושאל, שהרי שם מבואר רק שאין חיוב להצילו מאיסור ערלה, ומה שייך שם הלשון 'וימות', אלא על כרחך דהכוונה שם היא למיתה רוחנית של הנפש על ידי העבירה שיעשה [כמו שכתב מהרח"ו בשערי קדושה (ח"א שער א')]: "וכאשר יחסר לאדם קיום איזו מצוה גם האיבר הפרטי המיוחס למצוה יחסר ממנו מזונו הנמשך לו מד' אותיות ההוי"ה... ונמצא שהאיבר ההוא מת לגמרי, ובהסתלק הקדושה ממנו אז יתלבש בו רוח הטומאה... ונמצא האיבר ההוא נזון לחם טמא מגואל משם, וזהו ענין הרשעים בחייהם קרויים מתים, כי נסתלק מהם נפש הקדושה מאלקים חיים, ושרוי עליו המות הנקרא אבי אבות הטומאה". עכ"ל. נמצא דבגמרא מבואר רק שאין חיוב להציל את הרשע ממכשול בעבירה, אך לא מצינו שאין חיוב להצילו ממות [ועוד יש לדון, שיתכן שאף שאין חיוב להצילו מאיסור, מכל מקום אסור לעשות מעשה להכשילו באיסור].

ומה שלקח ר' יהושע את הסולם וגרם בזה לנפילת הגנב, יש לומר שלא היה צריך לחשוש לחשש רחוק כזה שהגנב ירד כ"כ בחפזה בלי לבדוק אם יש סולם תחתיו, שהרי סתם אדם בר דעת בודק לפני שיורד אם יש תחתיו סולם, וכ"ש אורח לא מוכר שעליו להבין שיתכן שבעה"ב נזהר מפניו ונטל את הסולם [וכמו שענה ר' יהושע לאותו אדם 'אי אתה יודע שמאמשי היינו זהירין בך']. ומה גם שגם אם יפול מהסולם אין כאן ודאי מיתה, אלא רק חשש, שהרי היו דברים מעולם שאנשים נפלו מגובה כמה קומות ונשארו בחיים, וכ"ש שם שנפל רק קומה אחת [ומסתבר שגם אותו אדם לא נפצע בדרגה קשה כ"כ, שהרי דיבר עם ר' יהושע בדעה צלולה, ודוקא נשברה מפרקתו ורוב בשר עמה הוי נבילה מחיים (חולין כא.)], וכנראה שם לא היה 'רוב בשר עמה'].

ובשו"ת מנחת שלמה תנינא סי' קל"ג נשאל בענין הלבנת פנים בתביעה על ממון, שהשואל העיר בזה מהעובדא דר' יהושע במסכת דרך ארץ הנ"ל, וכתב שם: "שפיר מסתבר כדעתיה דמר שמברייתא זו שמעינן רק שמותר או צריך כל אדם לשמור על ממונו ולהזהר גם מכשרים כמו מליסטים, אבל לא נשמע משם שמותר גם לבייש אותם, וגם נראה שאם אותו גנב לא היה בהול כל כך לבצע גניבתו לא היה בא כלל לידי בזיון, וכ"ש לנזק של חבלה, כי היה רואה שהסולם איננו והיה מבקש מבעה"ב להביאו, והיה דן אותו לכף זכות שהסילוק היה לאיזה צורך ולא להיות נעלב מזה, ומה שנשברה מפרקתו היה רק מחמת רוב הבהילות שלו, וממילא לא שמעינן כלל מהך עובדא שמותר לגרום חבלה לגנב, וכ"ש שלא לסכן חיים בשבירת מפרקתו דחשיב כמת שמטמא מחיים". עכ"ל.

והגר"י זילברשטיין שליט"א הביא את דבריו, וכתב שמדבריו מבואר שהיה מותר לגרום לגנב סכנה ע"י זה שיהיה בהול לבצע את גניבתו. אך דבריו צ"ע, דלכאורה כוונת הגרש"ז היא שאף שר' יהושע חשד באותו אדם שרוצה לגנוב, מכל מקום לא חשב שיהיה כ"כ בהול וירד בלי לבדוק אם יש סולם תחתיו.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס

הנתינה לזולת ומצות קדושה

דָּבַר אֵל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוּשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (יט, ב)

כאשר בא הציווי על עניין הקדושה, רגילים אנו לחשוב מיד על תעניות וסיגופים, ושאר ענייני פרישות מן העולם הזה, וכפירוש שאר הראשונים במצווה זו.

וראיתי שהקשו, אם אכן מצוות הקדושה מיועדת ליחיד סגולה ובני עלייה אשר תכונות נפשם ראויות לדברים מעין אלו, מדוע נאמרה פרשה זו "אל כל עדת בני ישראל", הלא ברור הוא שלא שייך לצוות את הכלל בדברי פרישות מעין אלו.

ועוד הקשו, בדברי המדרש האומר, קדושים תהיו, יכול כמוני, ת"ל כי קדוש אני ה'. ויש להבין, וכי היתה איזה הו"א לדמות בין בני האדם קרוצי חומר למלכו של עולם, ומהו "יכול כמוני" שאמר כאן.

וראיתי שהגר"ש שקופ זצ"ל בהקדמת ספרו שערי יושר, נתן ביאור ייחודי לציווי זה של קדושים תהיו, והוא, כי עניין הקדושה כולל בתוכו ג"כ לחשוב על השני, על הזולת, לתת מעצמך לכלל, חסד, נתינה, גם על חשבון עצמך.

ונביא מלשונו שם: "ולכן נלענ"ד שבמצוה זו כלול כל יסוד ושורש מגמת תכליתנו, שיהיו כל עבודתנו ועמלנו תמיד מוקדשים לטובת הכלל, שלא נשתמש בשום מעשה ותנועה הנאה ותענוג שלא יהיה בזה איזה ענין לטובת זולתנו, וכמובן בכל הקדשות שהוא התייחדות למטרה נכבדה. והנה כשהאדם מישר הליכותיו ושואף שתמיד יהיו דרכי חייו מוקדשים להכלל, אז כל מה שעושה גם לעצמו להבראת גופו ונפשו, הוא מתייחס ג"כ אל מצות קדושה, שע"ז יטיב גם לרבים, שבטובתו לעצמו הוא מטיב עם הרבים הצריכים לו.

אבל אם הוא נהנה הנאה מן סוג המותרות שאינן דרושות להבראת גופו ונפשו, הנאה זו היא נגד הקדושה, שבזה הוא מטיב לעצמו לרגע לפי דמיונו, ולזולתו אין שום תועלת. ועל פי דרך זה, ענין מצוה של פרישות הוא תמצית מיסוד מצות קדושה הניכרת בפועל בדרכי ההנהגה של האדם, אבל ברעיון ושאיפת הרוח מתרחבת מצוה זו גם על כל מפעליו ומעשיו של האדם, גם בינו לבין המקום וביחס זה מתדמה ענין קדושה זו לקדושת הבורא באיזה דמיון קצת, שכמו שבמעשה של הקדוש ברוך הוא בהבריאה כולה, וכן כל רגע ורגע שהוא מקיים את העולם, כל מעשיו הם מוקדשים לטובת זולתו, כן רצונו יתברך שיהיו מעשינו תמיד מוקדשים לטובת הכלל ולא להנאת עצמו" עכ"ל.

ולפי"ז ביאר הוא את המדרש של "יכול כמוני", דהנה עניין עשיית החסד נלמד אף הוא ממידותיו של הקב"ה, וכמ"ש המדרש "מה הוא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא גומל חסדים אף אתה היה גומל חסדים", וא"כ היתה הו"א שיוכל האדם להגיע לדרגה שיעדיף הוא את טובת חברו על פני טובת עצמו, וע"ז בא המדרש לומר, שלעולם תכונת נפשו של הרדם להעדיף את עצמו וטובתו האישית על פני חברו, ובכ"ז בקשו ממנו שיתן עד כמה שבכוחו לתת למען השני, עי"ש בדבריו.

ונראה שהקשר בין עניין הקדושה לעניין החסד הוא, שכמו שאת עניין הקדושה מבארים המפרשים שעל האדם לפרוש מהנאותיו, לוותר על טובתו והנאת אכילתו ושאר ענייני הגשמיים, ובזה הוא נקרא פרוש, להחמיר את בדברים המותרים. הנה גם עניין החסד שייך הוא לאותו עניין, שכן כאשר האדם רואה בחחיו שלו רק את עצמו, את צרכיו ונוחיותו, הרי הוא חי את חיי ככל האדם, אך כאשר האדם מוותר מנוחיותו למען השני, פורש ממה שמגיע לו כדי שלשני יהא יותר נוח, פעולה כזו שווה במהותה לעניין הקדושה, והוא ויתור הנאת העולם המגיעות לאדם, על פני חסד שיוצא מכך לשני.

ובכך נראה לענות על השאלה הקודמת, מדוע נאמרה פרשה זו "אל כל עדת בני ישראל", מכיון שאע"פ שאת עניין הפרישה מהנאות העולם וצרכיו הגשמיים יוכלו לבצע רק בני עלייה, את עניין החסד השייך למידת הקדושה, את עניין הויתור לשני והנתינה, דבר זה שייך באמת לכלל ישראל, דבר שבמציאות יתכן שיותר קל לבצעו, ומעלתו

גדולה שכן יוצא ממנה הנאה וטובה לשני, תוך כדי פרישה מנוחיות לנותן, ובזה ניתן לקרב אל כלל העם מצווה זו של קדושים תהיו, השייכת בכל אדם ובכל עת וזמן.

*

בגדרי מצות תוכחה

הוֹכַחַת תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתָךְ וְלֹא תִשָּׂא עָלֶיךָ חָטָא (יט, יז)

בבבא מציעא {ל"א ע"א} דרשינן: "הוכח תוכיח – אפילו מאה פעמים".

ויש להבין, הא כללא הוא {ביבמות ס"ה ע"ב}, דכשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע, וא"כ כיון שהוכיחו פעם אחת ולא שמע, אמאי אינו בכלל "מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע".

ת. ונראה לי לתרץ, כי באמת חילוק גדול יש בין הדברים. כאשר אדם מנסה להוכיח מישהו, ואותו אדם מתפרץ עליו ואינו רוצה לקבל את תוכחתו, הרי ברור שאין להוכיחו, כיון שזה בגדר "דבר שאינו נשמע", שמצוה שלא לומר אותו, כדי שבמקום דיבור מועיל, יהפוך דיבורו לדיבור שאינו מועיל, המעורר מהומה וכעס.

אבל דברי חז"ל האומרים כי יש להוכיח אפילו מאה פעמים, נראה שקאי על אדם המוכן לקבל ולשמע את התוכחה ברוח טובה, רק תמיד יכשל הוא ויעמוד על דרך לא טוב. לזה אמרו לך כי אל תתיאש ממנו, וכל עוד שהוא מוכן להקשיב, תתמיד ותמשיך להוכיחו בנועם אמרים, אפילו מאה פעמים, ולא תאמר, כיון שכבר שגה אדם זה בחטאו, מה תקוה תהא לי ממנו, הרי לא תועיל לא תוכחתי, דאין אתה יודע מתי יתעורר האדם בחוזק ויחזור בתשובה, ולכן יש להתמיד להוכיחו כל ששווע.

ויש להוסיף עוד, כי אף לאותו אדם שאינו מוכן לשמוע, ויש "מצוה" לא לומר לו, אפ"ה לא נימא דבהכי פקע מאותו אדם חיוב מצות תוכחה, אלא ממשיך הוא לחול עליו, ובכל עת בה יראה כי אותו אדם מוכן הוא שוב לשמוע, שוב תחול על חביריו מצות תוכחה להוכיחו בנועם ומקיימי מצות תוכחה בדבר הנשמע.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

בענין ספירת ההזאות ביוה"כ

וּלְפָנַי הִפְפֹּרֶת יָזָה שֶׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאַצְבָּעוֹ (טז, יד)

תנן ביומא נ"ה. וכך ה"ל מונה אחת, אחת ואחת וכו' עכ"ל ומשמע שם שהוא מדאורייתא יעו"ש פלוגתא לענין אחת למעלה, אבל לכו"ע ילפי' מקרא דמנין שבע הזיות היא מדאורייתא ובתו"כ אחרי אי' שבע פעמים שיהא מונה שבע פעמים ובתוס' ישנים שם ביאר את הדרשה. והרמב"ם הביאו בפ"ג ה"ה.

והנה להלן בפ"ד כשערך הרמב"ם את עבודת יוה"כ כסדרה, לא הזכיר את המנין כלל אלא כ' [ה"ב] ומזה ממנו שמונה הזיות וכו' וכן כ' בכולן. והדבר צריך ביאור שהרי בהקדמת פרק ד' הנ"ל, כתב "סדר כל המעשים" שביום זה כך הוא, ולא הזכיר את דין המנין אע"פ שחזר כל דיני ההזיות שבהלכה זו וגם הזכיר פרטי ההזאות שלא הזכירן בפ"ג בהלכה שלפנינו כגון דיני עירוב הדמים וכו'.

ויתכן לומר שאע"פ שחיוב המנין הוא מדאורייתא, מ"מ אין מעשה המנין כאן חיוב נפרד כשאר מצוות ספירה שבתורה כגון בעומר וביובל, אלא שכך הוא דין הזאות אלה, שיהיו ההזאות נקבעות על ידי מנין ונמצא שהמנין הוא חלק מעצם ההזאה, שכן הזאות "מנויות" בעינן הכא שהוא דין חפצא דהזאות. ובעצם גם הילפותא דחיוב מנין בהזאות דיוה"כ ילפי' משבע "פעמים" [או מ"יזה" לדעת רבי יוחנן על הזאת אחת למעלה] משא"כ בשאר מצוות ספירה דאפקי' רחמנא בלשון ספירה כגון וספרתם לכם. והרי שלא נלמד כאן חיוב גברא דספירה, אלא שיבואו ההזאות על ידי מנין. ואכן מנין זה הוא שמצרף את ההזאות להיות חטיבה שלימה של שבע ויעויין בס' חי' מרן רי"ז הלוי בהל' פסוהמ"ק [מ"ח: ד"ה והנראה].

ולפי כל הנ"ל מתפרש שאם אמנם מפרט הרמב"ם בפ"ד את סדר כל המעשים דיוה"כ, מ"מ הואיל והמנין הוא חלק מגוף ההזאה והוא דמשוי להו שם הזאות "מנויות", הזכיר רק את דין מעשה ההזאות וכו' ומזה ממנו שמונה הזיות וסמך על דין המנין שכ' בפ"ג בהלכה שלפנינו ודו"ק.

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

לאהרן הכהן היתה מותרת הכניסה לקדש הקדשים בכל השנה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקֹרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיִּמְתּוּ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אַחִיד וְאֵל
יְבֵא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרְקֶת אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָאֹרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בְּעֵינָי אֲרָאָה עַל הַכַּפֹּרֶת. בְּזֹאת יָבֵא
אֶהֱרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפֶרֶץ בֶּן בְּקָר לְחֻטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה. (טז, א-ג)

במדרש רבה (כא, ז) ואל יבא בכל עת א"ר יהודה בר סימון צער גדול היה לו למשה בדבר זה אמר אוי לי שמא
נדחף אהרן אחי ממחיצתו בכל עת, יש עת לשעה ואל יבא בכל עת, יש עת ליום כו' יש עת לשנה כו' יש עת ל"ב
שנה כו' יש עת לע' שנה כו' יש עת לעולם כו', אמר הקב"ה למשה לא כשם שאתה סבור כו' אלא בכל שעה שהוא
רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה עכ"ד המדרש.

בחכמת אדם קו' מצבת משה בסופו הביא בשם הגר"א וז"ל נשמע מזה שדווקא שאר כהנים גדולים אסורים
ליכנס לקדש הקדשים אלא ביום הכיפורים, אבל אהרן היה מותר ליכנס בכל שעה ושעה רק שיכנס בסדר העבודה
בסדר העבודה שנאמר בפרשה זו ע"ש שביאר בהקדמה זו דברים נפלאים^{כא}.

וכ"כ בהגהות הרד"ל על מדרש זה אות י"ב וז"ל פי' הגר"א ז"ל באהרן לבדו היה זה שבכל שעה שרצה ליכנס
יכנס רק שבסדר הזה, אבל לבניו נאמר לדורות חקת עולם אחת בשנה ביוה"כ לבדו עכ"ל, וכ"כ בשם הגר"א
בספר גביעי הכסף (עמ' ד) להרה"ג בנימין ריבלין ז"ל מתלמידי הגר"א, והביאו במשך חכמה בפרשתן ד"ה בזאת
ע"ש מש"כ לבאר בזה, וע"ע בספר מקרא מפורש (טז, ה) מש"כ בזה^{כב}.

וכן הוא במדרש רבה תצוה (לח, ח) כך אהרן היה נכנס בכל שעה לבית קדשי הקדשים ואלולי זכיות הרבה שהיו
נכנסות עמו ומסייעות אותו לא היה יכול ליכנס למה שהיו מלאכי השרת שם ע"ש, ובחידושי הרש"ש שם אות י'
פירש דלאהרן ניתן רשות להכנס בכל עת שהיה רוצה רק בסדר האמור כדאיתא שם במדרש עכ"ל^{כג},

^{כא} בספר אמת ליעקב להגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל כתב ע"ד הגר"א וז"ל ואפשר שהוציא זה מהא דאמרין בגיטין ס. ח' פרשיות נאמרו ביום
שהוקם המשכן ואלו הן וכו' ופרשת אחרי מות וכו', ורש"י שם הוצרך לידחק וז"ל אע"פ שהוא של יוה"כ בו ביום נאמרה וכו' עיי"ש, אמנם לפי"ד
הגר"א מבואר היטב דבאמת הפרשה אינה רק של יוה"כ אלא כל פעם שרצה אהרן ליכנס לשם צריך לעשות כסדר שמחוייב לעשות ביוה"כ ולכן שפיר
נאמרה בו ביום עכ"ד ודפח"ח.

^{כב} באמרי אמת (גור) תרס"ה כתב וז"ל ואל יבא בכל עת אל הקדש, איתא במדרש וכו' אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס, רק שיכנס בסדר הזה,
וקשה הלא רק ביו"כ הותר ליכנס, אולם באמת ואל יבא בכל עת משמע בכל עת ממש אל יבא ולמה הותר ביוה"כ, אלא שצריך לומר דיוה"כ הוא
למעלה מן הזמן ואין בכלל בכל עת, כדכתיב ימים יוצרו ולא חד בהם ודרשו חז"ל זהו יוה"כ יוה"כ הוא מעין עוה"ב, וכשיעשה בסדר הזה אף בשאר
ימות השנה נעשה למעלה מן הזמן ואין זה בכלל בכל עת ע"ש, והוא כדברי הגר"א ודו"ק.

שו"ר שכ"כ בבית ישראל תשט"ז וז"ל ואולי כל הפרשה ממעשה יוה"כ ושיר"כ מכפר זה מכוחם (של נדב ואביהוא) הם היו נקיים מכל חטא ומתו
בעטיו של נחש שרצו לתקן את אשר קלקל אדם הראשון כדאיתא בספרים, ונשאר הכה לבני ישראל שיוכלו לשוב לה' כמו ביום כיפור, ואי' במדרש
ואל יבא בכל עת שהיה סבור משה שנדחה אהרן ממחיצתו ואמר לו הקב"ה לא וכו' אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכול ליכנס רק שיהיה בסדר
הזה, וזה נרמז על יו"כ, ואי' בספרים כי ביום הזה בכל יום ובכל זמן יכפר וכו', וגם כח יוה"כ יכול האדם לעורר כל שעה ועת ע"ש.

נמצינו למדין דאותו כח כפרה שנחחדש בכל השנה הוא מכוחן של נדב ואביהוא שמסרו נפשם לבא אל המקדש אשר לא צווה אותם, ובזה מיושב
דהלא מבואר בפרקי דרבי אליעזר פרק מ"ו דכח הכפרה של יוה"כ ניתן להם לישראל ברדת משה מן ההר לסוף ארבעים יום האחרונים, וזה היה
כששה חדשים קודם למעשה נדב ואביהוא, ולהאמור תרי כפרות איכא וכפרת יוה"כ ניתן לישראל ברדת משה מן ההר וכח המשכת יוה"כ לכל השנה
ניתן מכח נדב ואביהוא ודו"ק היטב.

אמנם בשפת אמת תרמ"ח כתב וז"ל ויתכן לרמוז כי בזאת הפירוש בזה עצמו שאל יבא בכל עת בזה הכח יבא אל הקדש, כי הנה יש לפעמים התגלות
הקדושה בבחינת קירוב ויש לפעמים ע"י בחינת ריחוק, כי הנה העבודה ביום כיפור היה הכנה על כל השנה כדכתיב אחת בשנה, וביום כיפור היה
בהתגלות וכל ימות השנה נמשך הארה מעבודה זו, ע"י השמירה אל יבא בכל עת וזה שכתב במדרש שאמר הקב"ה למשה כי לא נדחה ח"ו אהרן רק
שיכנס כסדר הזה, פי' שכן צריך להיות בכל עת כפי סדר המיוחד לו ע"ש.

^{כג} וכ"כ בחכמת אדם שם וז"ל והנה מדרש הזה נעלם מבעל ידי משה סוף פרשת תצוה דאיתא שם כך אהרן היה נכנס בכל שעה לבית קדשי קדשים
וכתב שם שהוא ט"ס וצריך לומר בכל יום הכיפורים וזה אינו דבאמת אהרן היה לו רשות ליכנס בכל שעה ע"ש, (ומש"כ בשם הידי משה לא מצאתי
שם, אבל כן הוא בפירוש מהרז"ו הגורס בכל "שנה" ע"ש).

ויש להעיר על דברי המדרש שכתב "שהיו מלאכי השרת שם" דהא בתוס' ישנים יומא יט: ד"ה כמין רגל עגל, כתבו וז"ל בירושלמי פריך והכתיב וכל
אדם לא יהיה באהל מועד ואפילו אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם, ומתוך שזה הקטורת לא נעשה כמידתו, ולקמן גבי מעשה דשמעון
הצדיק פרק טרף בקלפי (לט:): שהיה נכנס עמו זקן לפני ולפנים פריך בירושלמי כה"ג, ומתוך כבוד הקב"ה היה עכ"ל, ומה נתרץ ליישב דברי המדרש

*

האם נצרך פרישת שבעה ימים כאשר נכנס לקדש הקדשים בשאר ימות השנה

במתני' יומא (ב.) שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו, ובגמרא נחלקו אמוראי מנא לן דין זה, ורבי יוחנן יליף דין זה ממילואים דכתיב כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם ע"ש (בדף ב. ובדף ג:), וריש לקיש יליף דין זה מדכתיב ושכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי, זה בנה אב שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישת ששה ע"ש.

ויש להסתפק כאשר היה חפץ אהרן ליכנס בשאר ימות השנה לקדש הקדשים האם היה נצרך לפרישת שבעה ליום אחד.

*

יבאר דתליא במח' לדעת רבי יוחנן לא היה צריך פרישה ולדעת ר"ל היה צריך פרישה

ונראה דתליא בפלוגתא דאמוראי דבגמרא שם (ב:) מקשה לרבי יוחנן מנא לן דקאי האי קרא כאשר עשה ביום הזה צוה לכפר על קרבנות יום כיפור דילמא בכפרה דקרבנות, ומשני דנין דבר הקבוע לו זמן מדבר הקבוע לו זמן לאפוקי קרבנות דכל יומא איתנהו, ומקשה ואימא בקרבנות דרגלים, ומשני דנין דבר שנוהג פעם אחת בשנה מדבר שנוהג פעם אחת בשנה לאפוקי רגלים דלאו פעם אחת בשנה נינהו.

והנה כל זה לדעת רבי יוחנן דיליף לפרישת שבעה ממילואים, ובמילואים לא נכנסו לקדש הקדשים, ולזה מקשה ואימא כפרה דקרבנות ודרגלים אע"ג דלא נכנס לקדש הקדשים, ומשני דיליף ממילואים לדבר הנוהג פעם אחת בשנה וע"כ דליוה"כ ילפינן, אבל לריש לקיש דיליף לה מפרישת הר סיני לכל הנכנס למחנה שכינה לא קשיא אימא קרבנות דרגלים דשם לא נכנס למחנה שכינה, ולפי"ז כל הנכנס למחנה שכינה והוא קדש הקדשים בכל ימות השנה צריך פרישת שבעה ליום אחד.

ונמצינו למדין דאיכא נפקותא בין ר"י לר"ל, דלר"י כאשר נכנס כהן גדול בשאר ימות השנה לא נצרך לפרישת שבעה, אבל לר"ל בעי פרישת שבעה כל אימת שנכנס לקדש הקדשים.

*

דיוק מלישנא דגמרא דלרבי יוחנן נמי צריך פרישת שבעה בכל השנה

ולאחר העיון יתכן דהגמ' ספוקי מספקא לה גם לשיטת רבי יוחנן אם נכנס בשאר ימות השנה צריך פרישת שבעה.

דבגמרא שם (ד.) מייתי סיעתא לשיטת רבי יוחנן מדתניא בזאת יבא אהרן אל הקדש במה שאמור בעניין ומה היא בעניין דמילואים, ומה אמור בענין דמילואים אהרן פירש שבעה ושמם יום אחד וכו' ואף לדורות כהן גדול פורש שבעה ומשמש יום אחד

וכו', ואומר כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם, והאי בזאת מבעי ליה לגופיה בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה, אמרי אי לקרבן לחודיה לימא קרא בזה או באלה מאי בזאת שמעת מיניה תרתי, מאי ואומר וכי תימא יוה"כ קמא הוא דבעי פרישה כדאשכחן במילואים אבל ביוה"כ דעלמא לא, אי נמי כ"ג קמא הוא דבעי פרישה אבל כ"ג בעלמא לא וכו', ת"ש כאשר עשה.

ויש לדייק בלישנא דגמרא מאי ואומר וכי תימא יוה"כ קמא הוא דבעי פרישה כדאשכחן במילואים אבל ביוה"כ דעלמא לא, אי נמי כ"ג קמא הוא דבעי פרישה אבל כ"ג בעלמא לא, והניחא לא"נ קמייתא מובן מאי דס"ד לומר דדוקא יוה"כ קמא הוא דבעי פרישה כיון דילפינן ממילואים ומילואים חד זימנא הוי ולא יותר, אבל לא"נ בתרא

זה שמבואר להדיא שהיה שרונים שם מלאכי השרת, ויש ליישב בב' פנים - א. יתכן שעד בא הכהן הגדול הם היו שם, ובכניסתו לקודש הקדשים היו יוצאים המלאכים משם, שנאמר וכל אדם לא יהיה באהל מועד, ב. "ל דכל דברי הירושלמי איירי ביום הכיפורים דווקא, כי ביום הזה כולם כמלאכים כמבואר במדרשות נמצא דגם המלאכים נקראו אדם, וגם עליהם נאמר וכל אדם לא יהיה באהל מועד, אבל בכל ימות השנה שאין ישראל ברוממות גדולה כמלאכי השרת, יש לפרש האי קרא דכל אדם לא יהיה באהל מועד דקאי רק על בשר ודם, אבל המלאכים אינם בכלל אדם, ודו"ק.

דדוקא כ"ג קמא הוא דבעי פרישה צ"ע הלא דין נלמד ממילואים ובמילואים כולם נתחייבו בפרישה דהא הואי התם נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר, ואע"ג דלא היו כהנים גדולים.

ונראה לומר דהאי א"נ ס"ד דכיון דהאי דינא דפרישת שבעה ליום אחד לא נאמר דוקא ביוה"כ אלא דין הוא לאהרן הכהן בכל השנה וכל היכא שעושה כסדר הזה יכול ליכנס, וכיון דדין הוא רק לאהרן הכהן ס"ד דלא נילף מינה לשאר כהנים גדולים דאין נכנסים כי אם ביוה"כ קמ"ל.

נמצינו למדין דגם בגמרא דידן יש צד לומר דלאהרן הכהן הותר ליכנס בכל עת אל הקדש אם עושה כסדר הזה. ויש לפרש הני אי נמי בב' פנים דא"נ קמא ס"ל דלא הותר אהרן ליכנס כי אם ביוה"כ, ואי נמי בתרא ס"ל דהותר לו גם בשאר ימות השנה.

וי"ל עוד דתרווייהו ס"ל דהותר לו ליכנס גם בשאר ימות השנה אלא דא"נ קמא ס"ל דלא בעי פרישת שבעה כי אם ביוה"כ, ואי נמי בתרא ס"ל דבעי פרישה גם בשאר ימות השנה, ולזה ס"ד דדוקא כה"ג הוא דבעי פרישה.

*

סייעתא מדיוק במקרא

לדעת הסוברים שעל כניסה של שאר ימות השנה לא היתה פרישת שבעה

הנה לדעת הסוברים דלכניסת כה"ג בשאר ימות השנה לא היה נצרך פרישת שבעה יש לפרש מקרא קדש וְהִיָּתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (טז, לד), וכבר העיר החכמת אדם על כפילות הפסוקים דהא כתיב לעיל מיניה וְהִיָּתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (שם, כט), וי"ל דהא פרישת שבעה יליף לה בגמרא (ד). מקרא דבזאת יבא אהרן אל הקדש מה שאמור במילואים והיינו פרישת שבעה, ובא הכתוב השני ללמדנו וְהִיָּתָה זֹאת לָכֶם וּגו' היינו פרישת שבעה הנכלל בתיבת "זאת" אַחַת בַּשָּׁנָה, והיינו דוקא בכניסת יוה"כ אבל בכניסה של כל השנה לא בעינן פרישת שבעה.

*

דעת המשך חכמה

דגם לאלעזר הכהן אחר מיתת אהרן הותר ליכנס בכל השנה כל זמן היותם במדבר

כתב המשך חכמה עה"פ בזאת יבא אהרן כו', במדרש לא כשם שאתה סבור כו' אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס, רק שיכנס בסדר הזה, הנה בספר גביעי הכסף הובא בשם הגר"א דפירושו פשוט, דאהרן היה יכול ליכנס תמיד בסדר הזה, רק שבניו לא היו רשאים רק ביוה"כ"פ, ונתגלה לנו טעמו עפ"ימ"ש"כ הספורנו סוף אמור (כד, ג) הא שכתוב בקטרת ובהטבה אהרן משום שבאותן ארבעים שנה היה הענן שורה על המשכן יומם ולילה וכמוש"כ כי ענן ה' על המשכן יומם, ולכן בעבודות שבהיכל ששם היה ענן ה' היה דינו אותן ארבעים שנה כמו ביוה"כ שכתוב בו כי בענן אראה על הכפורת ודפח"ח, ולכן כל אותן ארבעים שנה היה לו רשות לכנס בסדר הזה כמו כה"ג ביוה"כ, ולכן כתוב בסוף הפרשה והיתה זאת לכם לחקת עולם בחדש בשביעי כו' אחת בשנה כו', שלדורות הוא רק ביוה"כ שאז ישראל כמלאכי השרת, וראויים לכפרה זו ולשכינת הכבוד על הכפורת בענן, וא"כ אף אלעזר אחר מותו היה לו רשות כן עכ"ל.

ובדבריו מבואר דגם אלעזר אחר מיתת אהרן היה יכול ליכנס לקדש הקדשים כל זמן שהיו במדבר.

אלא דלמש"כ לדייק בלישנא דגמרא יומא ד. אי נמי כהן גדול קמא הוא דבעי פרישה אבל כ"ג בעלמא לא, דס"ל דלאהרן היה מותר ליכנס כל השנה, וא"כ מבואר בגמרא דהוא רק לכהן גדול קמא והיינו אהרן הכהן ולאפוקי הכה"ג שאחריו.

ויתכן דלאו דוקא הוא וקאמר כה"ג קמא כיון דלאהרן היה מותר כן בכל שנותיו, משא"כ לאלעזר דלא היה כהן גדול במדבר כי ז' חדשים ומחצה ודו"ק.

*

לדעת החכמת אדם לא הותר לאלעזר ליכנס כי אם ביוה"כ

וְהִיְתָה לְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ תַּעֲנֶנּוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם וְכָל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם. וְכִפֹּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִמְשַׁח אֹתוֹ וְאֲשֶׁר יִמְלֵא אֶת יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אֲבִיו וְלִבְשׁ אֶת בְּגָדֵי הַבְּדָבָר בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ וְגו'. כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהַרוּ. שִׁבְתֵּן שִׁבְתוֹן הִיא לְכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם חֻקַּת עוֹלָם. וְהִיְתָה זֹאת לְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּגֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתֶם אַחַת בְּשָׁנָה וַיַּעַשׂ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (שם, כט – לד).

בחכמת אדם שם העיר על כפילות הפסוקים וז"ל בפסוק והיתה לכם לחקת עולם ואחר כך כתיב עוד הפעם והיתה זאת לכם לחקת עולם וגו' ולמה כפל הפסוק ב' פעמים, ועוד בפסוק ראשון לא נאמר והיתה זאת לכם ובפסוק שני כתיב זאת לכם, וכתב ליישב עפ"י דג"ר אהר"א הנ"ל וז"ל דלכן לא נכתב והיתה זאת לכם דמשמע דקאי אלמעלה ובאמת מכאן מתחיל פרשה אחרת ועד כאן היה מדבר מאהרן בכל יום וכאן מתחיל ענין אחר דבחודש השביעי תענו ואז וכפר הכהן וגו', ואחר כך סיים והיתה זאת לכם רצה לומר כל סדר העבודה הנאמר למעלה לחקת עולם עכ"ל.

ולכי תידוק מדבריו דהני קראי מוהיתה לכם לחקת עולם קאי על החודש השביעי והם הקרבנות שמקריבים ביום הכיפורים ועל קרבנות יום כיפור נאמר וכפר הכהן אֲשֶׁר יִמְשַׁח אֹתוֹ וְאֲשֶׁר יִמְלֵא אֶת יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אֲבִיו וְלִבְשׁ אֶת בְּגָדֵי הַבְּדָבָר בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ, ומעתה גם אלעזר אשר מילא מקום אביו נאמר עליו והיתה זאת לחקת עולם לכפר על בני ישראל אחת בשנה, ולא בכל השנה כי לא היה יכול ליכנס לקדש הקדשים כי אם אחת בשנה, ודו"ק^{יד}.

*

הנכנס לקדש הקדשים שלא לצורך עבודה האם צריך פרישת שבעה

יש להסתפק היכא דנכנס לקדש הקדשים שלא לצורך עבודה וכגון הנכנס לקדש הקדשים להוציא את הס"ת המונח בארון לצורך קריאת פרשת המלך כמבואר ברש"י ב"ב יד: ד"ה ספר עזרה ספר שכתב משה ובו קורין בעזרה פרשת המלך בהקהל וכהן גדול ביוה"כ עכ"ל אי חייב פרישת שבעה, והנה לדעת רבי יוחנן פשיטא ליה דלא מחייב דהא ילפינן לפרישת שבעה מקרא דבזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר וגו' ומדכתיב צוה ה' לעשות לכפר ושם כפרה כתיבא, כי קמבע"ל לדעת ר"ל דס"ל דדין פרישת שבעה הוא לכל הנכנס למחנה שכינה, אם נימא דבכלל הנכנס למחנה שכינה ובעי פרישה, או דילמא כיון דילפינן ממתן תורה י"ל דדוקא היכא דדמיא למתן תורה דנכנס למחנה שכינה בכדי להיות שם במחנה שכינה בצל הקב"ה והו"ה לנכנס לקדש הקדשים לצורך העובדה של ענן הקטורת, אבל הנכנס לצורך הוצאת הס"ת מקדש הקדשים לא נצרך לפרישה, וצ"ע.

*

ב' פירושי רש"י לבאר כי בענן אראה נחלקו אם היה אהרן יכול ליכנס כל השנה

ברש"י כי בענן אראה על הכפורת כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני, ולפי שגילוי שכינתי שם יזהר שלא ירגיל לבא, זהו פשוטו, ומדרשו לא יבא כי אם בענן הקטרת ביום הכיפורים (יומא נג.) עכ"ל. והמדייק בפירושא קמא דרש"י יראה שכתב יזהר שלא ירגיל לבא, ותמוה וכי ללא רגילות שרי והלא לא שרי אלא פעם אחת בשנה.

ויתכן לומר דלפירושא קמא דרש"י היה יכול אהרן ליכנס כל אימת שירצה וכנ"ל, ולזה באה האזהרה שלא ירגיל לבא, וזה מה שכתב כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני והוא כמו שכתב הספורנו דכח השנה היה המשכן בבחינת יוה"כ, ולזה היה מותר לבא בכל עת וכמוש"כ המשך חכמה, ולפירוש זה כי בענן קאי על ענן ה' יומם אשר היה על המשכן.

^{יד} בהגהות על הספורנו שם מהרב יהודה קופרמן מס' 7 וז"ל נראה לומר ששונה דעת רבינו מדעתו של הגר"א באשר לפי הגר"א זהו דין באהרן הכהן ואילו לפי רבינו זהו דין בדור דעה במדבר שהתגלות השכינה היתה תדירה, נפ"מ אלעזר אשר שמש בכהונה גדולה אחרי מות אהרן הכהן עכ"ל.

ולפירושה בתרא ברש"י כי בענן לא קאי כי אם על ענן הקטרת שהיה ביום הכיפורים ולפירוש זה לא היה נכנס כי אם ביום הכיפורים.

אלא דלקמן פס' ג' כתב רש"י בזאת יבא אהרן אל הקדש גימטריא שלו ד' מאות ועשר רמז לבית ראשון, בזאת יבא אהרן וגו' ואף זו לא בכל עת כי אם ביום הכיפורים, כמו שמפורש בסוף הפרשה בחדש השביעי בעשור לחדש עכ"ל.

וי"ל דדבריו אתי לפירושו השני דכי בענן קאי על ענן הקטרת ביום הכיפורים, ועוד י"ל דלזה הקדים רש"י דבזאת רמז על בית המקדש ראשון דשם באמת לא היה רשאי לבא כי אם ביום הכיפורים, ודו"ק בעל זה.

*

הוכחה מגמרא דלא היה נכנס כי אם ביום כיפור, וישב הדברים

ראיתי בגליון מגדול אחד שתמה ע"ד הגר"א מגמרא ערוכה במנחות צא: לאיל למה לי אמר רב ששת לרבות אילו של אהרן (פי' דגם אילו של אהרן ביום כיפור צריך נסכים), אילו של אהרן מבמועדיכם נפקא, סד"א הני מילי דציבור אבל דיחיד לא, ומאי שנא מעולת יולדת (פי' אמאי ס"ד דלא לייתי נסכים דאיצטריך קרא לרבוויי דמ"ש מעולת יולדת דמייתי נסכים), סד"א הני מילי דבר שאין קבוע לו זמן אבל דבר שקבוע לו זמן אימא לא קמ"ל.

ולדברי הגר"א תמוה מאי קושיית הגמרא אילו של אהרן מבמועדיכם נפקא, לימא דאיצטריך לאותו איל של אהרן שמביא בשאר ימות השנה כשרוצה ליכנס לבית קדשי הקדשים.

ולע"ד יש ליישב דיסוד וחיוב הקרבנות שמביא הכהן גדול בכניסתו לקדש הקדשים ילפינן להו מקרבנות יוה"כ, וכיון דאילו של אהרן דיוה"כ מייתי לה נסכים לא איצטריך קרא לאותו קרבן אם מביאו בשאר ימות שנא דהא קרא בחדא מחתא מחתינהו וילפינן לכולהו מקרא דבזאת יבא אהרן אל הקדש.

וגם אי נימא דאיצטריך קרא לאיל שמביא בשאר ימות השנה, ולא ילפינן לה מאיל של יוה"כ, י"ל דילפינן דמביא נסכים מקרבן יולדת, דבתרווייהו הקרבן בא להתיר לבא אל המקדש ודו"ק בכל זה.

*

בדרך רמז עבודת יום כיפור דכל השנה

הוא בחינת אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום

בגמרא יומא עא: ת"ר מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש והווי אזלי כו"ע בתריה כיון דחזיונהו לשמעיה ואבטליון שבקוהו לדידיה ואזלי בתר שמעיה ואבטליון, לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאיפטורי מיניה דכהן גדול אמר להו ייתון בני עממין לשלם, אמרו ליה ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדי דאהרן ולא ייתי בר אהרן לשלם דלא עביד עובדא דאהרן עכ"ד הגמרא, ופרש"י דעבדי עובדא דאהרן רודפי שלום, דלא עבד עובדא דאהרן שהוניתנו הונאת דברים וכו' עכ"ל.

ולהאמור יש לבאר בדרך רמז דבכל עבודת יום כיפור היה ב' חלקים א. עבודת היום לכפר על בני ישראל אחת בשנה ע"י קרבנות אלו, ב. עבודת אהרן שהיה בכוחו להביא קרבנות אלו גם בשאר ימות השנה והיינו שהיה לו הכח למשוך אור של יוה"כ בכל השנה, ובזוהר אמור קג. איתא ענני הכבוד בזכות אהרן וכו', וכתוב וכסה ענן הקטרת מה להלן שבעה אף כאן נמי שבעה דהא בקטרת שבעה עננין מתקשרן כחדא ואהרן רישא לכל עננין הוא והוא קשיר לשית אחרנין בכל יומא עכ"ל, נמצינו למדין דמכח עבודת אהרן ביוה"כ נמשך כח ענני הכבוד לכל השנה.

ומעתה סוכות דהם נגד ענני הכבוד ונמשך בימים אלו כוחו של יום הכיפורים, ונותן כח לכל השנה.

ואם כי אפשרות זו היתה רק לאהרן, מ"מ בעבודת יוה"כ וודאי דנכלל בכח ההשפעה לכל השנה.

והנה בגמרא ר"ה (יח). אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב מנין לגזר דין של צבור שאע"פ שנחתם נקרע שנאמר כה' אלקינו בכל קראינו אליו, ונכתוב דרשו את ה' בהמצאו, התם ביחיד הכא בצבור, ביחיד אימת אמר רבה בר אבוה אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליום הכיפורים.

ונראה לומר דעשרת הימים אלו הוא זמן של כל יחיד ויחיד ובפרט ביום העשירי הוא יוה"כ וזה היה נשלם ע"י עבודת הכה"ג והקרבתו, וציבור שיש להם כח בכל קראינו אליו הוא בזכות אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ולזה היה לו כח לכפר בעד בני ישראל גם בשאר ימות השנה שהיה לו כח הציבור.

ומעתה אותו כהן שהונה אותם בהונאת דברים ולא היה מתלמידיו של אהרן ולא היה לו כח הציבור נמצא שעבודתו היתה רק בחינת כה"ג ולא בחינת עביד עובדא דאהרן, להמשיך כח היוה"כ לכל השנה.

ובזה יש לפרש עוד מש"כ רש"י ובעה"ט עה"פ בזאת יבא אהרן אל הקדש גימטריא שלו ד' מאות ועשר רמז לבית ראשון, וברש"י שם בזאת יבא אהרן וגו' ואף זו לא בכל עת כי אם ביום הכיפורים, כמו שמפורש בסוף הפרשה בחדש השביעי בעשור לחדש עכ"ל, וכי בבית שני לא היתה עבודת יוה"כ.

ולהאמור י"ל דקאי על כחו של אהרן שהיה לו בכל ימות השנה לבא על הקדש ולכפר על בני ישראל, וביומא ט: דבית שני חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם, וא"כ לא היה נמשך עבודת אהרן לכל השנה כי אם בבית ראשון, וזה הרמז בזאת יבא אהרן על הקדש היא עבודת אהרן דייקא שהיתה רק בבית ראשון, אבל גם בבית ראשון לא היה רשות לכה"ג ליכנס בכל עת כי אם ביום הכיפורים.

*

יום כיפור המתעורר מחמת הקריאה

גדול במעלתו שמתעורר בו גם כח יום כיפור שבכל השנה

ובדרך רמז יש לומר עוד כי בפנימיות הענינים יש גם היום כוחו של אותו יוה"כ שהיה ע"י אהרן גם בשאר ימות השנה, ויום כיפור המתעורר מחמת קדושת הזמן אינו כי אם בזמנו המיועד שהוא בעשרה בתשרי, אבל יוה"כ המתעורר מחמת קריאת התורה המעוררת הזמן נעלה מאד, ואינו בתוך מגבלות הטבע ומתעורר בכל השנה והוא דבר נפלא.

ושמחתי שמצאתי אשר אהבה נפשי בספר אמרי יוסף פרשת יתרו בסופו וז"ל והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו וגו', הנה נ"ל לומר בפ' הפסוק מה שקבלתי מרבתי אשר כל דבר ודבר הוּנָא בחינת עולם שנה נפש כו', והוא סוד של השבתות אלו דהיינו שבת שירה וכן פרשת יתרו שקורין באמצע החורף, כי כל דבר הוא בעולם שנה נפש דהיינו קי"ס כאשר האדם בא אל הים שנקרע לפני ישראל יוכל להרגיש ההארה של שביעי של פסח שהיא הארה של קי"ס, והראיה לזה דמבואר בגמרא ברכות דהרואה מעברות הים צריך ליתן הודאה ושבח לפני המקום וזה הוא בסו עולם, וכאשר בא שביעי של פסח מרגיש ג"כ הארה מזה והוא בסוד שנה, וכן כשקורין בתורה פרשת בשלח יוכל ג"כ להרגיש הארה זו והוא בסוד נפש, וכן על דרך זה הענין הוא בהארה של מעמד הר סיני כי בעולם הוא כשאר בא האדם אל הר סיני יוכל להרגיש הארה זו, ובשנה כאשר בא חג השבועות זמן מתן תורה, ובנפש הוא בשבת שקורין בתורה בפרשת יתרו וכו', ושמעתי ממורי הקדוש זצלה"ה כי בסוד הנפש שהיא ע"י התורה הוא יותר גבוה במעלה מן הזמן שהיא בשנה, ע"כ שמעתי ממורי, והבאתי ראיה לדבריו הקדושים כי הרי בשבועות מפטירין במרכבת יחזקאל ובשבת יתרו מפטירין במרכבה שראה ישעיה, ומביאה בגמרא כי יחזקאל הוא כבן כפר וישעיה הוא כבן כרך וכו', הרי כי בסוד הנפש הוא יותר במעחה וכמ"ש מורי זצ"ל שהרי מפטירין בפ' יתרו הפטורה שהיא יותר במעלה מההפטורה שמפטירין בשבועות ע"ש, ואנן נמי נימא לדידן דהקריאה מעוררת זמן יוה"כ לכל נפש, וגם מעורר כח יוה"כ שהיה בכל השנה, אשרי המשכיל.

ובזה יהא נותן טעם לשבח מה דמבואר ברמ"א סי' תכ"ח דהגם דבשאר השנה היכא דאיכא ב' פרשיות מחוברות מפטירין בהפטרה השייכת לפרשה השניה בפרשת אחרי קדושים אין מפטירין כי אם בפרשת הלא כבני כושים ואין מפטירין פרשת התשפוט, ולהאמור י"ל כיון דבעת קריאת פרשת יוה"כ מתעורר כח יוה"כ בכפלים, ועיצומו של יום מכפר ולדעת רבי אפילו לאינם שבים, וא"כ אין שייכות לפרשת התשפוט שבו נמנו עונותיהם של ישראל.

*

בכח עבודת אהרן בקרבנות יוה"כ כל השנה א"צ לארבעה חילוקי כפרה

ובדרך רמז י"ל עוד דידוע מש"כ החיד"א במדבר קדמות (מערכת תי"ו אות ה') דכלל הד' חילוקי כפרה אינם אלא להשב מיראה אבל השב מאהבה מוחלין מיד, ואינו צריך לכח של יוה"כ ויסורין הממרקין ח"ו, והבני יששכר תשרי מאמר ד' אות י"ד הפליא דבריו וכתב ולא נודע לי מקומו איה וסוגיות הש"ס לא נודעו במסלות הללו, אבל כיון שפסק כן רב מובהק בדורו בבית דין של מטה פוסקין כן להלכה בב"ד של מעלה עכ"ל.

ויתכן לומר דכח תשובה זו בא כוחו מעבודתו של אהרן בכניסתו לקדש הקדשים בכל השנה כסדר הזה.

ובזה יאיר אור ומעלת יום ל"ג בעומר הוד שבהוד הוא התגלות כוחו של אהרן הכהן בשלימות כמבואר בשפ"א אמור תרנ"ב וז"ל ומדתו של אהרן הוא שרש הטהרה ועיקרה, לכן עיקרה הטהרה היר במדה זו, ובל"ג בעומר ושאר הטהרה נגמרה ממילא, וכל טהרת העומר היא ג"כ ע"י הכהן שהניף העומר, ושמעתי מפי מו"ז ז"ל כי בל"ג בעומר יכולין לזכות ליראת ה', ואפשר שהוא מטעם הנ"ל שאהרן מסייע במדת יראת ה' טהורה כמו שנתבאר עכ"ל.

ובזה יבואר מ"ש כ"ק הרבי הפני מנחם זצ"ל (ל"ג בעומר תשנ"ג מאמר ב') בר יוחאי בקדש הקדשים וז"ל בר יוחאי בקדש הקדשים רשב"י הוא המקרב לבות בני ישראל לאביהם שבשבמים, אי' בגמרא (ברכות נח.) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד והנצח זה ירושלים וההוד זה בהמ"ק, ויש הוד שבהוד קדש הקדשים, גם בפייט בר יוחאי אומרים בקדש הקדשים, שם היה לפני ולפנים יראה כל זכורך, רשב"י האיר בתורה ושכנתי בתוכם הכניס והביא בלבות בני ישראל עכ"ל.

דו"ק ותשכח שהוא כוחו הנפלא של אהרן הכהן בכניסתו לקדש הקדשים בכל ימות השנה, אשרי העם הם לומדך.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

דם אדם - דם בהמה

אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֵז בַּמִּחְנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחְנֶה: וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ לְהִקְרִיב קֶרְבָּן לַה' לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' דָּם יִחְשָׁב לְאִישׁ הֵהוּא דָם שֶׁפָּדַ וְנִכְרַת הָאִישׁ הֵהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ: (ויקרא יז, ב-ג).

בפרשתנו התורה מזהירה ג' הזהרות בעניין 'דם' בהמה חיה ועוף. א. שלא לשחוט קדשים חוץ לעזרה, ואם שחט חוץ לעזרה "דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו". ב. שלא לאכול דם. "כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם כי הדם הוא בנפש יכפר". ג. שכל השוחט חיה או עוף יכסה את דמו. "כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא, ואמר לבני ישראל דם כל בשר לא תאכלו כי נפש כל בשר דמו הוא כל אכליו יכרת".

ויש להתבונן בציווים אלו. א. בחומרת הדברים במי ששחט קרבן חוץ לעזרה שנחשב 'כשופך דם האדם שמתחייב בנפשו'. (רש"י). וכן יש להבין מה שאמרה תורה בנתינת טעם "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם". מה עניין 'שעירים' אלו. ב. בטעם איסור אכילת דם, שאם הדם הוא נפש הבהמה, מן הדין היה ראוי לאסור לאכול גם בשר בהמה שהרי גם הוא מחיה את הבהמה, וביותר יש לדקדק שלשון הכתוב "כי נפש הבשר בדם הוא". ומשמעותו שגם בבשר יש נפש והיה צריך לומר 'כי הנפש בדם'. ג. עוד יש להבין מה שביארו חז"ל את הכתוב "ונתתי פני בנפש האכלת את הדם והכרתי אתה מקרב עמה". ופרשו חז"ל "ונתתי פני". פנאי שלי, 'פונה אני מכל עסקי ועוסק בו'. מדוע חמור כ"כ אכילת דם שהקב"ה כביכול פונה מכל עסקיו להעניש עליו. ד. עוד יש להבין מדוע חיוב כיסוי הדם נאמר בחיה ועוף דווקא, ולא בבהמה, שכיון שהדם הוא 'הנפש' היה ראוי לאסור גם בבהמה. ה. עוד יש להבין כפילות המקראות, שחוזר על איסור אכילת דם, גם בציווי על כיסוי הדם. והיה ראוי לכללם יחד.

אוכל דם בהמה - נעשה חלק ממנו

וביאר רבינו אוה"ח זיע"א: שכל נפש מבני ישראל מעלתו גדולה, כמו שנאמר "כי חלק ה' עמו, יעקב חבל נחלתו". ומבואר בפסוק ב' מעלות גדולות א. כי מכל המין האנושי בחר הקב"ה בעם ישראל שהיו 'העם' שלו, ואילו שאר האומות נחשבים 'בני אל נכר'. ואינם נקראים 'עם ה''. ב. מלבד זאת, זכינו להדבק עם הקב"ה בחוט של חסד כבר בעולם הזה, למרות המרחק העצום שיש מהעולם העליון עד עולמנו אנו, שזה שאמר "יעקב חבל נחלתו". שהוא בדומה 'לחוט' שמקשר בינינו להקב"ה.

והנה נפש הבהמה היא המדרגה הכי נמוכה ששייכת בעולם הזה, ולכך מי שאוכל 'דם' שהוא הנפש הבהמית, נעשה נפש הבהמה חלק ממנו, וכמו שכתב רבינו הרמב"ן וז"ל: כי הנאכל ישוב בגוף האוכל והיו לבשר אחד, ואם יאכל אדם נפש כל בשר, והוא יתחבר בדמו והיו לאחדים בלב, תהיה עובי וגסות בנפש האדם, ותשוב קרוב לטבע הנפש הבהמית אשר בנאכל, כי הדם לא יצטרך עיכול כשאר הנאכלים שישתנו בעכולם, ויתלה בו נפש האדם בדם בהמה. והכתוב אומר "מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה, ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ". (קהלת ג, כא). עכ"ל. וכשמערב נפשו עם נפש הבהמית ממילא כורת הוא את אותו 'החבל' שמחבר בינו לבין הקב"ה וזה שאמר "ונתתי פני בנפש האכלת את הדם והכרתי אתה מקרב עמה".

והנה אף שכלל ישראל הם שורש אחד, מכל מקום יש מדרגות בתוכם, כי מי שהוא דבק בה' ומתחסד עם קונו, הרי הקשר שלו עם ה' הוא הרבה יותר חזק ועמוק מאדם שאינו מקיים מצוות, וא"כ היה צד לומר שאכילת דם פוגמת רק באנשים שקשורים בקשר אמיץ עם הקב"ה, אבל אדם שהוא בדרגה פחותה לא יעשה אכילת דם בו רושם, לזה אמרה תורה "ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם". שאיסור זה כולל את כל עם ישראל באשר הוא, שאם יאכל דם הרי הוא כורת נפשו מקשר עם הקב"ה.

והוסיף רבינו אוה"ח ששמע משם האר"י הקדוש (וכ"כ בשער הגלגולים יט) שלפעמים יתהפך האדם וישתנה מטוב לרע בטבעו ומזגו, ולא ידע מאיזה סיבה והוא עצמו יתמה איך נהפך בדעתו, ואמר כי זה יסובב לצד שלפעמים יאכל אדם מאכל שיש בו חלק מחלקי הרע, או יש בו נפש רעה מהגלגולים לסיבת תחלואיהם, וכאשר תכנס הנפש הרעה או ניצוץ הרע בקרבו תטהו מטוב לרע, ותגבר בו בחינת הרע, אבל השומר נפשו מאכילת דברים אסורים יתגבר בו מידות טובות.

ובזה פירש רבינו אוה"ח את הכתוב "לעשות רצונך אלהי חפצתי, ותורתך בתוך מעי". (תהילים מ, ט). כי כל דבר מאכל שיש בעולם שורשו מהתורה, וכשם שבתורה יש פרד"ס. כך במאכלים יש בהם דרגות שמכוונתו כנגדם. ולכן יש מיני עשבים שיש סגולות לדברים מסוגלים, כמו שבתורה יש מצוות סגוליות. ומעת שחטא אדה"ר התערב טוב ורע בכל מאכל. ולזה ציוותה תורה על העורלה, ולכן בכל פרי יש גם קליפה שאינה ראויה למאכל, והקבה הבדילנו ה' מכמה דברים אשר שלט בהם חלק הרע לבל שקץ נפש הנבחרת, ולזה כשאדם אוכל דבר המותר, כאילו נהנה מאור העליון ממאורי אור תורה, אלא שנגשם בכדי שאדם יוכל לחיות ממנו, ובזה מבואר מה שאמר "ותורתך בתוך מעי". כי עלי ידי אכילה בקדושה ממילא גובר חפצו ותשוקתו לעשות רצונו יתברך, כי אין רע בקרבו המסיתו לדבר רע.

ואמנם עדין יש להבין מה ההבדל בין בשר בהמה לדם בהמה, שדם בהמה אסור ואילו בשרה מותר, לזה אמרה תורה "כי נפש הבשר בדם הוא". דהיינו שגם 'הנפש' שיש בבשר אינו מכח 'הבשר' אלא מתוך הדם. ולזה שונה הבשר מהדם, כי גם הבשר עצמו אינו הנפש אלא יש בו חיות מתוך 'הדם' שבו.

ובזה שונה 'אדם' מבהמה כי באדם הנפש מתפשטת גם בבשר ובעצמות עצמם, [ונקרא בלשון הזוהר 'הבלה דגרמי']. ולכן הצדיקים אינם נרקבים בקבר כיון שיש חיות של הנפש גם בבשר והעצמות, אבל הרשעים שנדמו כבהמות ואותם שאין להם זכות לעמוד בתחיית המתים, עצמותם ונרקבו וכלתה הנפש והלכה לה כרוח הבהמה.

תכלית האדם - ותכלית הבהמה

החתם סופר הוסיף לדקדק שבתחילה אמר "נפש הבשר בדם היא". ומשמע שהנפש הוא בדם, ואח"כ אמר "כי נפש בשר דמו בנפשו". משמע שהדם הוא בנפש, ולא שהנפש בדם^כ. עוד יש לדקדק שבתחילה אמר "כי נפש הבשר בדם הוא". ואח"כ אמר "כי נפש כל בשר דמו הוא".

וביאר החת"ס שבמבט שטחי נראה שיש דמיון רב בין גוף האדם לגוף הבהמה, מבחינת מבנה הגוף סידור האברים ותיפקודם מערכת הדם ומערכת העצבים, ההבדלים הם אכן קטנים ולא מהותיים, ובשל כך עורכים ניסויים רפואיים בגופם של בעלי חיים בכדי למצוא מרפא לבני אדם. כלומר מבחינת המדע גוף האדם הוא 'דגם משופר' של בהמה.

אך לאמיתו של דבר יש הבדל מהותי בין גוף האדם לגוף בהמה. כי באמת כל בעל חי מורכב מגוף ונפש, אבל אצל הבהמה עיקר התכלית הוא הגוף והבשר, והנפש אינו אלא רק כלי המחזיק את הגוף. ואילו אצל האדם עיקר התכלית הוא הנשמה [נפש], והגוף אינו אלא נרתיק לנשמה.

ובזה יש ליישב לשונות הפסוקים, שמה שאמר בתחילה אמר "כי נפש הבשר בדם הוא". שמשמע שהנפש הוא בדם, ולא שהדם הוא בנפש, כי כאן מדבר על האדם, ולכן נקרא 'הבשר' [ולא כל בשר]. כי אצל האדם הנפש היא העיקר והדם רק משמש לו נרתיק לחיות. וא"כ קשה כיצד יתכן שדם הבהמה הוא שמכפר עליו, לזה הוסיפה תורה "ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם כי הדם הוא בנפש יכפר". כי החוטא פוגם בנפשו, ומן הראוי היה שיקריב נפשו לה'. וחלף נפשו מביא קרבן מן הבהמה, וכיון שמכל חלקי הבהמה 'הדם' יותר חשוב 'מהבשר'. כמו שביארנו שכל מטרת הדם בבהמה הוא רק לצורך להחזיק הגוף, לכן הכפרה תלויה בדם הזבת.

אבל מה שאמר "כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא". שמשמע שהדם הוא בנפש חוזר על הבהמה שנקראת 'כל בשר'. שעיקר תכליתה היא הבשר והדם הוא רק להחיות נפשה, מיד הוסיפה תורה: "ואמר לבני ישראל דם כל

^כ עי' להלן מש"כ בזה בשם רבינו אוה"ח זיע"א.

בשר לא תאכלו כי נפש כל בשר דמו הוא כל אכליו יכרת". ובזה מבואר גם קפידת התורה שהאוכל דם בהמה מתחייב כרת בנפשו, כי מהות האדם הוא במה שמגביר את כוחות הנפש על כוחות הגוף. ההפך מחיי בהמה שהנפש משועבדת אל גופה, ומי שמתגאל באכילת דם הבהמה עלול גם הוא להדבק מכך ובסופו של דבר ישלוט גם בו הדם על הנפש וידרדר אותו לדרגה של בעל חיים.

שפיכת דם בהמה לחינם - גוררת שפיכת דם אדם

אמנם השוחט קדשים חוץ לעזרה, במקום להעלות את הדם שיש בבהמה לכפרה, מלבד מה שהוא מה שהוא השחית את גוף הבהמה לשאו, וכמו שכתב החינוך (קפ"ו) שהקב"ה לא התיר לבני אדם בשר בעלי חיים רק לכפרה או לצרכי בני אדם, כגון מזון או רפואה או כל דבר שיש בו שום צורך בני אדם, אבל להמיתם מבלי שום תועלת כלל יש בדבר השחתה ונקרא שופך דם. הרי שהוא מגביר כח הטומאה בעולם, ומתוך כך גם נגרם הרג לבנ"א.

שהנה ביום כיפור ציוות תורה להביא ב' שעירים, אחד לה' ואחד לעזאזל, ואין הכוונה שעושים כן 'לשעירים'. וכמו שביאר הרמב"ן (שם ויקרא טז, ח) עפ"י מה שאמרו חז"ל (פרקי דר"א מה) שזה חלקו של עשיו שלא יקטרע על ישראל באותו יום, ונשלח למדבר שאינו מקום יישוב, ששם הוא מקום ממשלתו וממנו יבוא כל כוחות הרע בעולם, ונקראים 'שדים' ובלשון רבותינו 'מזיקין' ובלשון הכתוב 'שעירים'. ואין הכוונה בשעיר המשתלח שיהיה קרבן מאתנו אליו חלילה, אבל שתהיה כוננתו לעשות רצון בוראנו שצונו כך.

והמשל בזה, כמי שעשה סעודה לאדון וצוה האדון את האיש העושה הסעודה תן מנה אחת לעבדי פלוני, שאין העושה הסעודה נותן כלום לעבד ההוא ולא לכבודו יעשה עמו, רק הכל נתן לאדון והאדון נותן פרס לעבדו, ושומר זה מצותו ועשה לכבוד האדון כל אשר צוהו, ואמנם האדון לחמלתו על בעל הסעודה רצה שיהיו כל עבדיו נהנין ממנה שיספר בשבחו ולא בגנותו.¹¹

ועל פי זה ביאר הכלי יקר בטעם שהשוחט חוץ לעזרה נחשב כשופך דם אדם, מפני שמי ששוחט חוץ לעזרה הרי כמו שזובח 'לשדים'. וזה שאמר הכתוב: "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם". ומגביר כוחו השר שלהם ומשפיע חרב וההריגה בעולם, ונמצא שעל ידי מעשיו יתרבה הרג בעולם, ולכן נחשב כאילו הוא שופך דם אדם.

כיסוי הדם - דרגות בדם בהמה

ואכן יש להתבונן מה השתנו חיה ועוף שדמם חייב בכיסוי, ואילו בהמה לא, ומתוך זה יש להעיר שאין במקדש שום קרבן מחיות טהורות, ואף מהעפות אין, מלבד תורים או בני יונה.

וביאר רבינו אוה"ח עפ"י מה שיש לדקדק שבמצות כיסוי הדם כתוב "דמו בנפשו הוא". ואילו באיסור אכילת דם כתוב: "כי נפש הבשר בדם הוא". ולזה כתב לבאר שגם בבהמות וחיות יש דרגות 'בנפש', כי בבהמה יש נפש שנתון בדם, אבל בעוף וחיה אין להם 'נפש' בפני עצמו. אלא 'הדם' הוא במקום הנפש. ובזה מבואר מדוע אין מקריבים במקדש חיות טהורות כלל, כי הנפש הוא במקום הקרבן וכיון שלהם אין נפש אינם יכולים לבוא במקום נפש החוטא, ואף עופות שבאים במקדש, אין הדם מוקרב ע"ג המזבח בהזאה כמו בהמות, אלא ממצים את דמו על המזבח יחד עם הגוף אחר שמולקו. כיון שהדם הזה אינו נפש כשל בהמה.¹²

ובזה מבואר מדוע דווקא חיה ועוף חייבים בכיסוי הדם, כי הדם שלהם הוא הנפש עצמו, ולכן ראוי לכסותו. משא"כ בהמה יש לה נפש מלבד הדם. ואף שגם דם הבהמה יש בו הפש, אבל אינו עיקר הנפש ולכן אי"צ לכסותו.

¹¹ וסיים שם הרמב"ן וז"ל: וזה טעם הגורלות, כי אילו היה הכהן מקדיש אותם בפה לה' ולעזאזל, היה כעובד אליו ונודר לשמו, אבל היה מעמיד אותם לפני ה' פתח אהל מועד, כי שניהם מתנה לה', והוא נתן מהם לעבדו החלק אשר יבא לו מאת השם, הוא הפיל להם גורל וידו חלק להם, כענין שנאמר "בחק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו". (משלי טז, לג). וגם אחרי הגורל היה מעמידו לפני ה', לומר שהוא שלו ואין אנחנו מכוונים בשילוחו אלא לרצון לשם, כמו שאמר "יעמד חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אותו". ולכן לא נשחוט אותו אנחנו כלל. עכ"ל.

¹² וכתב הרב שיש לומר הטעם שהתשנו בריית חיה מבהמה בבחינה זו: כי ידוע שד' רגלי הכסא ה' הם רוחניים בתכלית, ויש בהם דוגמת פני אדם, פני נשר, פני אריה, פני שור. והם מכוונים כנגדם ד' מלאכים העומדים לפני כסא ה', וכנגדם מכוון ד' יסודות הבריאה אש, מים, עפר, רוח. וכן ד' מיני בע"ח בעולם, אדם, בהמה, חיה, ועוף. והנה יוצא מזה שב' מהם טהורים [אדם ובהמה] וב' טמאים [נשר ואריה]. והדבר צ"ב איך יתכן שמתוך הקודש ישתלשל לעולם דבר טמא יצא דבר. וביאר הרב שלרוב קדושתם, לא היה העולם יכול להשיג מעלה זו, ולכן הם טמאים, ובשל כך גם אינם עולים ע"ג המזבח.

במפרשים נאמרו עוד כמה דיעות בטעם מצוות כיסוי הדם, בחיה ועוף, ולא בבהמות.
החינוך (קפ"ז) כתב לפי שהנפש תלויה בדם, ולכן ראוי לנו לכסות הנפש ולהסתירו מעין רואיו טרם נאכל הבשר,
כי גם בזה נקנה קצת אכזריות בנפשינו, לאכול הבשר והנפש נשפך לפנינו.
ובאוה"ח שאמרה תורה: "כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא". שכיון שהדם הוא הנפש מן המוסר לנהוג בו כבוד,
וכמו שיש מצוה לקבור אדם מת משום כבודו,
ובכלי יקר כתב שהוא בכדי שלא יאכל הנפש עם הבשר, כמו שסיימה תורה אחר ציווי כיסוי הדם: "ואמר לבני
ישראל דם כל בשר לא תאכלו". שכיון שהדם מכפר על הנפש, לכך יבינו חומרת אכילת דם.
ואמנם בבהמות לא הצריכה תורה לכסות הדם, ביאר החינוך, לפי שניתנו לכפרה על המזבח, ושם א"א אפשר
לכסותו, לכך לא חילקה תורה בין מוקדשין לחולין.
ובכלי יקר ביאר שעצם זה שניתן לכפרה על המזבח כבר יש היכר שהדם הוא הנפש, ולא יאכלנו. ועוד שאינו
נכון שיאכל העבד משולחן רבו. אבל עוף שאינו בריבוי על המזבח אין הכר, לזה ציוותה תורה לכסותו.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

האם מגיה ספר יכול להשפיע על קדושת הספר האם יתקבל בכלל ישראל או לא

לאחרונה סיפרתי למגיד שיעור חדש של מסגרת "דף היומי בהלכה" מהארגון "דרשו" - אודות תשובה שענה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בשנת תשע"ו, וראיתי עד היכן היו הדברים אצלו לחידוש ולהתעוררות, ולכן ראיתי לנכון לפרסם בשער בת רבים - השאלה המעניינת והתשובה מקודש פנימה - וזהו תוכן דברי השאלה "באורחות יושר כתב מרן [שליט"א] כי מי שנזהר בטבילת עזרא, ספריו מתקבלים [וז"ל "ערך טהרה - וראיתי בספר אחד [כעת איני זוכר היכן] שכל החיבורים שנתקבלו בכל ישראל הם אלו שהמחבר נזהר בטבילת עזרא]. בס"ד הנני עוסק בעריכת ספר, ונתתי למגיה לתקן וכו' וכעת קשה עבור המגיה טבילת עזרא, כי לוקח עבורו כרבע שעה ליזהר שינגב עצמו טוב שלא יחלה ח"ו מצינון, ופעמים מחמת מהירות לא נזהר כדבעי, ובא לחולי משום שיש לו רגישות לזה. מכיון שבס"ד השקעתי כבר מאות שעות בהספר, וחוששני שח"ו לא יתקבל הספר מחמת "אומן קונה בשבח כלי", ושואלים מרן [שליט"א] האם ראוי שבכל זאת ימסור נפשו על טבילת עזרא - וא"כ שיתברך שלא יחלה מזה ח"ו, או שאין בכוחו להפסיד קדושת הספר שלא יתקבל ח"ו. עד כאן תוכן השאלה. ותשובת מרן שר התורה בכתב יד קדשו יכול לתת למגי' אחר, עכ"ל (!)

המגיד שיעור הטרי ששמע השאלה והתשובה התעורר מאד מזה, כי התחיל לארחונה למסור השיעורים, ורציתי להראות לו גודל האחריות שאלו שזוכים להיות ממוסרי התורה הקדושה יהיו נזהרים ביותר לשמור משמרת הקודש ולדעת גודל האחריות שיהיו צנור טהור בכדי להנחיל התורה בטהרתה, ואמנם התפעל מאד מהוראת מרן שר התורה. והמעייין שם באורחות יושר ערך טהרה, יראה מול עיניו השקפת והדרכת מרן בהאי ענינא קדישא.

דבר בעתו מה טוב

והנה הזמן גרמא ביותר בימים אלו של הכנה לקבלת התורה וגם לרבות פרשיות השבוע פרשיות אחרי-קדושים להתעסק בהאי סוגיא, כי הרי הביטוי "קדושה וטהרה" מתאר אלו הפרשיות, יום הכיפורים, היום "לטהר אתכם" והרבה הכהן הגדול לקדש ידיו ורגליו ולטבול גופו במקוה, ופרשת קדושים, כשמו כן הוא, הפרשה שמצווים אנו במצות "קדושים תהיו", זאת ועוד, הרי מצות ספירת העומר "לטהרינו ולקדשינו בקדושתך העליונה". וע' באור החיים הק' (פרשת יתרו י"ט, א') "כי לא היו ישראל ראויים, לצד שהיו בארץ הטמאה.. והוצרכו לספור ספירת טהרתם שבע שבתות כדרך ז' נקיים", ע"ש.

גודל השפעת הטהרה על התורה שלומדים

והנה בדרכינו לקראת מתן תורה להכין בהכנה דרבה, ראוי לציין לדברי הרמח"ל בספרו דרך השם (חלק ד' פ"ב) בענין תלמוד תורה שמבאר נפלאות אודות הבדל בלומדים כפי הכנתם, ואלו דבריו הנוראים (אות ז') "ואולם מי שמטהר ומקדש עצמו במעשיו, הוא ימשיך בתלמודו השפעה כשיעור ההכנה שהכין את עצמו, וכשיעור שירבה בהכנה כן ירבה יקר התלמוד וכחו. והוא מה שמצינו בחכמים הקדמונים, שתורתם היתה מעטירתם כח גדול ונותנת להם מעלה ויקר, מה שלא נמצא בדורות האחרונים, מפני יתרון הכנתם על הכנת האחרונים. וכבר אמרו על יונתן בן עוזיאל, שבשעה שהיה עוסק בתורה כל עוף שהיה פורח עליו היה נשרף, מפני עוצם השראת השכינה שהיתה שורה עליו על ידי לימודו, עכ"ד. נמצינו למדים דבר נפלא ביותר, כי השינוי בהשראת השכינה שהיתה שורה בלימוד התורה של דורות הקדמונים היתה "מפני יתרון הכנתם" (!!)

ויש לבאר בדברי החת"ס (תורת משה - קצת מדרוש לכבוד התורה) בביאור דברי הגמ' (ברכות ה.) "ובני רשף יגביה עוף", אין "עוף" אלא תורה, שנאמר "התעייף עיניך בו ואיננו", הרי העיד על התורה דשכיחא שכחה גבוה יותר מכל חכמות העמוקות שבעולם, ואמרו עוד (מגילה דף ו' ע"ב) לאוקמא גירסא סייעתא הוא משמיא פי' לקיים משנתו שלא תשכח לא יועיל השתדלות וגייעה אם לא ע"י סייעתא דשמיא, והנסיון מעיד לנו בעו"ה על זה,

והטעם לזה הוא כי כל דברים הקדושים שהם רוחניים אינם חונים ברצונם אצל הגשמיים העכורים". עכ"ד. ולכן כל כמה שזוכים להתקדש ולהטהר, ונעשים יותר רוחניים, יש בכח התורה לשרות אצלינו יותר.

"קל וחומר מושך אותי במקוה"

ויש להוסיף קטע מתוך הספר המיוחד "הטבילה בהלכה" ע"י הרה"ג ר' משה סופר שליט"א מאנטווערפען (עמוד י"א) שרבי איסר זלמן מלצר שאל פעם את רבי יוסף חיים זונפלד לפרש מנהגו להרבות בטבילה, והשיב רבי יוסף חיים, "דהנה אמרינן "מל ולא טבל כאילו לא מל", אע"פ שמל כדי להתגייר ולקבל עליו עול מצוות, הרי נעשה יהודי רק ע"י טבילה, וק"ו מיהודי להיות יהודי יותר גון בודאי שיש לטבול, והיה רבי איסר זלמן מסיים "מאז גדלה בעיני ערכה של טבילה בכל יום".

ולכן בימים אלו, בימי ספירת העומר, ימים המיוחדים להכנה לקבלת התורה, ימים המסוגלים לקדושה וטהרה, להתקדש בקדושה של מעלה, שנזכה ונחיה לעשות נחת רוח להבורא יתב"ש לעלות בדרך בית א-ל לקבל חליקנו בתורתו הקדושה, אכ"ר.

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס וביום השבת והשולחן כהלכתו והמועדים כהלכתם, רב קהילות בני הישיבות וביהכנ"ס היכל יוסף שלו' רמת בית שמש ג

גודל התפילין כראוי בזמנינו

נערי בר מצוה שמתחילים להניח תפילין, ולא רק הם, אלא אנשים רבים שאינם גבוהים כל כך וגם אינם בעלי בשר יותר מדי, נתקלים בקושי גדול להניח תפילין של יד במקום הכשר.

כי לפי המחבר והרמ"א בסי' כ"ז, א', ז', צריך להניח רק במקום הקיבורת ורק בחצי התחתון של הקיבורת- החצי שאינו סמוך לבית השחי, גם המג"א בסי' כ"ז סק"ב וגם הפמ"ג שם וגם החיי אדם כלל י"ד ס"י והגר"ז שם ס"ב כתבו שאם מניח בחצי השני העליון של הקיבורת פסול אפילו בדיעבד [והחיי אדם כתב שאם יש לו מכה בחצי התחתון ולכן מניח בחצי העליון שלא יברך], והמשנ"ב הביא שהגר"א הכשיר אבל גם הוא כתב שלכתחילה אין נכון לסמוך על זה למעשה, ועי' גם בס' בן איש חי פ' חיי שרה סעיף ו'.

ומצד שני מתחת המקום התפוח פסול גם בחצי התחתון של הזרוע כמב' בב"י שם סי' כ"ז [עמ' קטז בבדק הבית], וזה לשון הב"י 'ומיהו אין כולו כשר להניח כי אם חצי הזרוע של צד הקובד'ו כדאיתא בשימושא רבא פלג זרוע, ואין לסמוך על זה ולהכשיר להניח תפילין בכל חצי הזרוע כי אם במקום התופח'.

ומקום תפילין כולל גם את המעברתא ולא רק את התיתורא כמפורש במשנ"ב סי' כ"ז סק"ד שגם המעברתא צריכה להיות במקום הכשר להנחת תפילין, וגם בקיצור שו"ע סי' י' סעי' ג' כותב כך שגם המעברתא צריכה להיות בתוך מקום תפילין, והטעם פשוט, שהרי המעברתא היא גם כן חלק מהתפילין והיא הלכה למשה מסיני כמב' במנחות דף לה. ובשו"ע סי' ל"ב, מ"ד שגם התיתורא וגם המעברתא שניהם הלכה למשה מסיני.

ויש לדעת שבעבר היו נוהגים כולם לעשות תפילין קטנות יותר, כמו שהעיד ההתעוררות תשובה [סי' קנ"ז]- וכתב שראה את התפילין של רבי נתן אדלר רבו של החת"ס והיו קטנות וכמו ששמעתי מהרב המבורגר שליט"א- ויש בידו עשרות תפילין מאשכנז וכולם קטנות יותר ממה שיש כיום, אלא כשעברו לעור בהמה גסה [ע"י טענתו הנכונה של הרב תפילינסקי זצ"ל שעור בהמה דקה מתקלקל מהר] אז הגדילו את התפילין ממה שהיה נהוג בכל השנים, והסיבה היתה כי בעבר לא היו מכוונות מתאימות לייצר תפילין קטנות מעור בהמה גסה והעדיפו לייצר גדולות יותר מעור בהמה גסה שיהיו חזקות וישרות מאשר להישאר בתפילין יותר קטנות כפי הנהוג עם עור בהמה דקה, אבל היום כבר אפשר להחזיר למנהג המקורי עם עור של בהמה גסה בגודל יותר קטן, כי בימינו יש מכוונות מתאימות לזה.

ובאמת, המעיין יראה שגודל התפילין היום אינו מתאים לאף שיטה ואפשר להקטין הרבה בלי שום הפסד של אף שיטה.

במשנ"ב סי' ל"ב סקפ"ט כותב לעשות את הבתים והתיתורא לא פחות מגודל אצבעיים על אצבעיים שזה 4.8 על 4.8 ס"מ לפי החז"א או 4 על 4 ס"מ לפי הגר"ח נאה.

מש"כ המשנ"ב בסי' ל"ב סקפ"ט כוונתו רק שלא נחשוב שגודל זה הוא רק הבתים אלא לכלול גם את התיתורא אבל אין כוונתו לאפוקי המעברתא- שהרי המעברתא גם כן מעיקר החיוב, והוא כותב מפורש בבאה"ל בכמה מקומות שחישוב זה כולל גם את המעברתא וכמו שיובא לקמן.

ויש שני ראשונים שכתבו לעשות את התפילין בגודל שתי אצבעות, והם השימושא רבא והוא כתב לעשות בגודל שתי אצבעות על שתי אצבעות, וכוונתו לבתים לבדם בלי התיתורא ובלי המעברתא וכמו שהבין הרא"ש בדבריו ומשום כך כתב שכיום העולם לא עושים כך כי אם יעשו כדבריו א"כ יש גם תיתורא ומעברתא וזה ייצא גדול מדי ולא יהיה מקום בראש לשתי זוגות כמש"כ בגמרא עירובין דף צה, והרא"ש הבין כך בשימושא רבא כי כתב לשון 'מייתי אעא טבא תרין אצבעי' והכוונה שיביא דפוס עץ של שתי אצבעות על שתי אצבעות וא"כ כוונתו בהכרח לבתים בעצמם- לא כולל התיתורא והמעברתא.

והשני שכתב כך הוא תוס' בעירובין דף צה: ד"ה מקום והוכיחו מציץ שנכנס במקום תפילין ביחד עם התפילין, וא"כ הגודל של התפילין כולל גם את התיתורא וגם את המעברתא שהרי המעברתא היא גם כן צריכה להיות במקום הכשר לתפילין.

וא"כ אם הראיה כמו שכתבו התוס' מציץ א"כ כולל גם את המעברתא, ואם משימושא רבא א"כ לא כולל גם את התיתורא כמו שהבין הרא"ש, אבל אין טעם לחלק בין התיתורא למעברתא.

ולמעשה, הבתים שלנו הם 4.8 על 4.8 כולל התיתורא ולא כולל המעברתא שהיא יותר מ- 2 ס"מ נוספים.

א"כ הרי ממ"נ לשימושא רבה איך שהבין הרא"ש את דבריו צריך שתי אצבעות על שתי אצבעות בבתים עצמם גם בלי התיתורא וזה אנחנו בלאו הכי לא עושים, ולתוס' בעירובין שתי אצבעות כוללים גם את התיתורא וגם את המעברתא, א"כ השיעור של הבתים עם התיתורא ולא המעברתא הוא ממש טעות ומיותר וגם הפסד כי משום כך הרבה לא יוצאים ידי חובה אפילו בדיעבד לפי השו"ע והרמ"א.

ויש להוסיף שלכן תוס' בעירובין לא כתב שתי אצבעות על שתי אצבעות כהשימושא רבא, כי בהכרח שאין הגודל שווה שהרי התיתורא צריכה להיות מרובעת מדוייק והמעברתא מוסיפה עליו משהו, ובהכרח שהשתי אצבעות זהו האורך אבל לא הרוחב כי הרוחב מוכרח להיות קצת פחות.

ובאמת הריטב"א עירובין צה כתב בזה"ל **ואפשר שהמעברתא בכלל השיעור כיון שהוא הלכה למשה מסיני, כלומר, כיון שהוא הלכה למשה מסיני א"כ בהכרח שהוא שייך לגודל התפילין בעצמם, וא"כ בהכרח שהשתי אצבעות כוללות גם את המעברתא.**

ולהדיא כתב המחצית השקל [סי' ל"ב סקנ"ו וסי' ל"ד סוף סק"ה] שהשתי אצבעות כוללים גם את התיתורא וגם את המעברתא, ומפרש גם בדברי המג"א.

וכן בבאה"ל [סי' ל"ב, מ"א ד"ה אורך וסי' כ"ז, ט' סוף ד"ה עד] כותב מפורש שהשתי אצבעות כוללים גם את התיתורא וגם את המעברתא.

וכ"כ בקסת הסופר לבעל הקצושו"ע סי' כ"ו סעי' ב' שהשתי אצבעות כוללים גם את התיתורא וגם את המעברתא.

ולפי זה נכון וחשוב להקטין את התפילין שיהיו באורך 4.8 ס"מ [לפי שיטת החזו"א] או 4 ס"מ [לפי שיטת הגר"ח נאה] כולל התיתורא והמעברתא, ועל ידי זה ירויחו כל נערי הבר מצוה שיזכו להניח תפילין הכשרות גם לפי המחבר בשו"ע והרמ"א והמג"א ושו"ע הגר"ז והחיי אדם.

וזה לשון ההתעוררות תשובה סי' קנ"ז [בן של הכתב סופר] 'ובאמת רוב האשכנזים מעולם הניחו ומניחים תפילין קטנים, רק בערי גאליציאן קל להם לעשות גדולים על ידי מאשין וכלים שיש להם ואני ראיתי תפילין של הגאון וכו' וכו' מו"ה נתן אדלר שהראה לי אאמ"ו צוק"ל שנותנו לו במתנה הי' קטנים רק קצת גבוהים יותר משל אחרים'.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

מהו החמצן של חיי האדם

ויקרא (פרשת קדושים) פרק יט צדקה: (י) וְכִרְמֶךָ לֹא תַעֲזֹב וּפְרִט וּפְרִט כְּרֶמֶךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגְרָ תַעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְקֹקֶךָ אֱלֹהֶיכֶם: קללת חרש: (יד) לֹא־תִקְלַל חֵרֶשׁ וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל וְיִרְאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְקֹקֶךָ: רכילות: (טז) לֹא־תִלְוֶה רֵכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דָּם רֵעֶךָ אֲנִי יְקֹקֶךָ: אהבת הזולת: (יז) לֹא־תִשָּׂא אֶת־אָחִיךָ בְּלִבְבְּךָ הוֹכֵחַ תוֹכִיחַ אֶת־עַמִּיתְךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֶטְא: (יח) לֹא־תִקַּם וְלֹא־תִטַּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְבֵּת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ אֲנִי יְקֹקֶךָ: שבת: (ל) אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקֳדְשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי יְקֹקֶךָ: כישוף: (לא) אֶל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱבֹת וְאֶל־הַיְדֹעֲנִים אֲל־תִּבְקְשׁוּ לְטַמְּאָהּ בָּהֶם אֲנִי יְקֹקֶךָ אֱלֹהֶיכֶם: לכבד: (לב) מִפְּנֵי שִׁיבָה תִקּוּם וְהִדְרֶת פָּנֶי זָקֵן וְיִרְאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְקֹקֶךָ: משא ומתן באמונה: (לה) לֹא־תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשׁוֹרָה: (לו) מֵאֲזֵנֵי צַדֵּק אֲבִנִי־צַדֵּק אֵיפֶת צַדֵּק וְהֵינן צַדֵּק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי יְקֹקֶךָ אֱלֹהֶיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

שאלות

א { הנה מבואר במסכת בבא מציעא דף סא ע"ב שואל רבא מדוע התורה מנמקת באיסור ריבית ובמצוות ציצית ובמשקלות בגלל שאני הוצאתי אתכם ממצרים? בדומה לכך יש לשאול מדוע התורה כותבת במצוות לקט שכחה ופאה, וקללת חרש, ורכילות ואסור נקימה ואהבת הזולת ואיסור לשרוט על המת ושמירת השבת ואיסור כישוף ולכבד את הזולת ויושר במשאו ומתנו כנימוק לצייווי אני השם אלוקיכם, הרי כל התורה כולה מאת השם יתברך והכל ציווי השם ומה נשתנו מצוות אלו שנכתב בהן אני השם אלוקיכם?

ב { עוד יש לשאול הנה מבואר במסכת שבת דף לא ע"א מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה. אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא, זיל גמור ע"כ. וכן כתבו תלמידיו ותלמידי תלמידיו עד שרבי עקיבא אמר ואהבת לרעת זה כלל גדול בתורה. מדבריהם מתבאר כי עומד התוֹך של התורה זה מצוות ואהבת לרעך כמוך, והקשה הכלי יקר סתירה נוספת במאמרי חז"ל שכאן מתבאר שכל התורה פירוש של מצוות ואהבת לרעך כמוך, ומאידך הרי איתא בגמרא מסכת מכות דף כג ע"ב דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלש עשרה מצוות נאמרו לו למשה, וכו' בא דוד והעמידן על אחת עשרה, דכתיב וכו'. בא ישעיהו והעמידן על שש, דכתיב [וגו']. בא מיכה והעמידן על שלש, דכתיב וכו', בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר [חבקוק ב'] וצדיק באמונתו יחיה ע"כ. נמצא מבואר כי האמונה היא כוללת כל התורה ולא ואהבת לרעך כמוך?

וכתב לתרץ הכלי יקר ויקרא (פרשת קדושים) פרק יט פסוק יח ולימדו פסוק ואהבת לרעך כמוך אני ה', כי כבר אמרו חז"ל (מכות כד א) בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר (חבקוק ב ד) וצדיק באמונתו יחיה, וזה אינו סותר דברי הלל כי כל מצוות התורה הם על שני סוגים האחד הוא המצוות שבין אדם למקום ברוך הוא ויסוד לכולם האמונה בה', השני הוא המצוות שבין אדם לחבירו ויסוד לכולם פסוק ואהבת לרעך כמוך. ומטעם זה היו הכרובים פורשים כנפים למעלה מחוי כלפי מעלה כנגד המצוות שבין אדם למקום, ופניהם איש אל אחיו כנגד המצוות שבין איש לחבירו.

אלא שעדיין יש לשאול אמנם נכון שאם יש אהבת הזולת ממילא האדם יקיים את כל המצוות שבין אדם לחברו וימנע מכל איסורי התורה כיון שכל הצייוויים שיש בן אדם לחברו נובעים מקנאה ושנאה וכשיש אהבה ממילא הכל יסתלק. אבל הרי יש שני חלקים בתורה ואיך יתכן שהלל אומר לגר זה כל התורה כולה הרי ניתנו שני לוחות מימין מצוות בן אדם למקום ובשמאל מצוות אדם לחברו ואיך זה כולל הכל?

מהו החמצן של חיי האדם

בני אדם מאמינים בעצמם

נקדים ונאמר כאשר נתבונן בדרכי העולם שבני אדם מאמינים בעצמם ביכולתם ובחכמתם ומבינים שאם אני אני לי מי לי, והכל תלוי במעשה ידיו של האדם בכדי להשיג את פרנסתו והצלחתו ומעמדו בכדי להשיג את המטרה הנכספת, ומתוך אותה חשיבה ותפיסת עולם נובעת ונגזרת התנהגות בני אדם לעשות כל אשר לאל ידם בכדי לממש את המטרה והשאיפה, עד אשר פעמים רבות בני אדם נופלים ברשת יצרם ומתפתים להתנהל בדרכים עקלקלות להשיג את המטרה, ולכן ישנם אשר מתנהלים בשקר או במרמה בעסקיהם בכדי להשיג את מבוקשיהם מתוך אותה אמונה ותפיסה והשקפה כי אם אני לי מי לי, אך הטעות היא שלא ממשיכים את דברי התנא הלל הזקן שממשיך לומר וכשאני לעצמי מה אני, על האדם לדעת כי כל פועל ידיו והשתדלותו אינם קובעים את גורלו של האדם בימי שנות חייו עלי אדמות, אלא שהכל תלוי בידי שמים וברצון הקב"ה מגביה שפלים עד מרום ומעשיר בני אדם, ומאידיך משפיל גאים עדי ארץ ומרושש בני אדם שאינם ראויים והכל תלוי במעשיו של האדם האם עובד את השם יתברך באמונה וביטחון ועושה רצון השם או ח"ו ההיפך כאשר נלמד מפרשתנו.

דברי החובת לבבות

ונקדים דברי חובת הלבבות בשער הביטחון פ"ג שכתב יסודות האמונה והביטחון. הדבר הראשון שידע שהשם יתברך אין רחמן גדול ממנו וכל הרחמים שיהיו בעולם הם ממנו. השני. שהבורא יתברך אשר יצר את האדם הוא היודע יותר מכל אחר מה טוב ומה רע לאדם. השלישי. שידע האדם כי כל אשר חפץ השם עושה, וכן נאמר כל אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם וגו'. הרביעי. אין נסתר או נעלם מהבורא יתברך. והחמישי. אין שום אדם וגם כל העולם יכולים להועיל או להזיק את האדם אלא ברשות השם יתברך. השישי שכל מה שעושה השם יתברך עם האדם זה מחסדיו המרובים, [וכבר אנחנו אומרים בנשמת אין אנחנו מספיקים להודות לך על אחת מאלף אלפי אלפים ורוב רבי רבבות פעמים הטובות והנפלאות שעשית עמנו]. השביעי. שלא יוסיף ולא יגרע על מה שגזר הבורא ית' בכמותו ואיכותו וזמנו ומקומו, אין מרבה למה שגזר במעוטו, ולא ממעט ממה שגזר ברבותו, ולא מאחר למה שגזר להקדימו, ולא מקדים למה שגזר לאחרו.

ונראה לבאר שואהבת תלוי באני ה'

ולענ"ד אפשר לבאר כי שני החלקים בעבודת השם הן אדם למקום והן אדם לחברו אחד הן כיון שכאשר נתבונן מהיא הסיבה שהאדם מגיע לקנאה ושנאה ותחרות ולהימנע מצדקה או לקלל חרש או לגנוב או להזיק את חברו או ללכת רכיל או לרמות במשקלות הכל נובע אך ורק מחוסר אמונה כי האדם אשר מאמין שהכל מאת השם יתברך ומה שמגיע לו יקבל ומה שלא מגיע לו לא יקבל והרבה שלוחים יש לקב"ה להוציא מהכוח אל הפועל כיון שהוא משפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עד מרום כמו שכתוב יְקַוּק מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר מִשְׁפִּיל אֶף מְרוֹמִים: (שמואל א פרק ב-ז) ואין במעשה האדם שום יכולת לשנות מאומה מרצון השם יתברך והוא עילת העילות וסיבת הסיבות וכל הבריאה כולה כחומר ביד היוצר ממילא אין לו סיבה לשנוא את חברו נמצא ששני הדברים האמונה ואהבת הזולת דבר אחד הן, היות ובלעדי האמונה כיצד יגיע לאהוב את חברו כאשר רואה בו המתחרה המפריע לממש רצונו והרודף המזיק המשפיל וכדומא בהכרח שיעשה כל אשר לאל ידו לחתור ולסלק כל הפרעה למלא שאיפתו, אבל כאשר מאמין יודע שאין בכוחו לשנות מאומה מרצון השם ומה שהשם יתברך עושה את הכי טוב מה שצריך להיות, ואפשר שזה הרמז בפסוק שמסיים אני ה' היינו שבכדי לקיים מצווה זו צריך שתאמין כי אני ה' והכל ממני ולא מרעך אלא שמגלגלים חובה ע"י חייב וזכות ע"י זכאי וממילא אין מקום לשנאה וכן בכל המצוות הנזכרים שנאמר בהן אני השם המפתח לעשיית צדקה ולא לקלל חרש ולשמור שבת ולכבד ולאהוב את חברו הכל תלוי באמונה. וזה על דרך תירוץ הגמרא בהזכרת יציאת מצרים, המכוון בזה הוא להזהיר את האדם שיענש על מעשיו אפילו שבני אדם אינם יודעים הרי הדבר גלוי לפני הקב"ה כי עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, ובזמננו הדבר מוחשי שרואים כיצד כל העולם נמצא על כף היד ורואים ושומעים וכותבים ומדברים והכל בשניות למרות המרחק של אלפי קלומטרים ולמרות כל המחיצות, וזהו לבאר את הנימוק להזהיר על מירמה במידות כי אני הוצאתי אתכם ממצרים.

מהו החמצן של חיי האדם

השאלה הראשונה לעתיד לבוא מהאדם נשאת ונתת באמונה

ולזאת מבואר במסכת שבת דף לא ע"א אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, וכו'. ויש לשאול מדוע השאלה הראשונה על משא ומתן באמונה ולא על עסקת בתורה? ועוד למה נשאת ונתת באמונה, יותר נכון ביושר?

אולם ביאורם של דברים שמפתח החיים אשר נגזר ממנו דרכי עבודת האדם בימי חלדו עלי אדמות תלוי באמונה והביטחון של האדם בקב"ה, וכן כיצד נוהג בעסקיו אם מאמץ מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק בהיות וכאשר האדם מפנים בליבו כי הכל תלוי בידי השם יתברך, אם כן הדבר מובן מאליו שלא יסייע בידי העובר על רצונו, וההיפך העושה רצון השם יתברך, ועוסק ביושר ובאמונה זוכה לשפע ברכה והצלחה, ואף גם זאת עובד את השם בקיום התורה והמצוות, מתוך אותה אמונה שדווקא כאשר יעשה רצון השם יתברך יזכה להתברך במעשה ידיו, ולזאת השאלה הראשונה האם נשאת ונתת דווקא באמונה שיודע שהכל מאת השם, ולאחריו השאלה הבאה אם עסקת בתורה, מאחר והדבר כרוך אחד בשני שאם אין לו אמונה ממילא אין תורה בגלל שהוא ירדוף להשיג מבוקשו מאחר ותולה הכל בכוחו וחכמתו.

מעשה המסופר במדרש

ומסופר במדרש תנחומא (בובר) פרשת תזריע ח מעשה בכהן אחד שהיה רואה את הנגעים, נתמטה ידו, ובקש לצאת לחוצה לארץ, קרא לאשתו, אמר לה בשביל שבני אדם רגילין לבוא אצלי להראות את נגיעהם, בואי ואני אלמדך שתהא רואה את הנגעים, אם ראית שערו של אדם שיבש המעין שלו, תהי יודעת שלקה, לפי שכל שער ושער ברא לו הקדוש ברוך הוא מעין בפני עצמו שיהא שותה ממנו, [ולכן] יבש המעין שלו יבש השער, אמרה לו אשתו ומה אם כל שער ושער ברא לו הקדוש ברוך הוא מעין בפני עצמו [שיהא שותה ממנו], אתה שאתה אדם, וכמה שערות יש בך, ובניך מתפרנסין על ידך, לא כל שכן שיזמין לך הקדוש ברוך הוא פרנסה, לפיכך לא הניחה אותו לצאת לחוצה לארץ.

מעשה עם מרן הרב ש"ך זצ"ל

מעשה שהיה עם מרן הרב ש"ך זצ"ל. אברך בן תורה שפרנסתו דחוקה בא לפני מרן האבי עזרי זצ"ל וביקש רשותו לעסוק בלילה במלאכה שתביא לו רווחה ותאפשר לו להקדיש כל שעות היום לתורה, הסתייג מכך מרן, שאל האם אסור הדבר, ענהו חלילה זאת לא אמרתי אבל אם לעצתי תשמע משוך ידך מהרעיון, אולם למרות זאת אותו אברך הואיל והפרנסה דחוקה היתה ואין הדבר אסור מימש את רעיונו והלך לעבוד. כעבור כמה חודשים עלה לבית מרן ובפיו תמיהה אמנם הוא לבסוף הלך לעבודה וההכנסות גדלו בהרבה אבל הפרנסה נהיתה דחוקה עוד יותר אינו יודע איך וכיצד אבל הכסף מתאדה אין בו ברכה, חשב אולי זו תוצאת קפיידא של מרן, נענה מרן חלילה וחס אין לי שום קפיידה, אבל עתה תבין מדוע שללתי רעיון זה בראשיתו, דע לך שלאברך שתורתו אומנותו יש הנהגה מיוחדת מן השמים, כמו שאמרו לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, וירמיהו הנביא הוציא לישראל צנצנת המן כשתבע מהם לעסוק בתורה, אלא שבזמננו מן זה הוא בצנצנת והקדוש ברוך הוא מחיל ברכה סמויה במשכורת הזעומה הניתנת בכלל האברכים, אבל כשהתחלת לעסוק בפרנסה השתנתה הנהגה כלפיך ופסקה הברכה, ברור שאי אפשר לפרנס משפחה מעבודה חלקית בשעות הערב, ומי יודע כמה תצטרך עתה לעמול ובכמה תצמצם את שעות לימודיך. לקט מפי השמועה.

מעשה עם האדמו"ר מללוב זצ"ל

וסיפר בזה הגר"ש שבדרון זצ"ל בספר שאל אביך ויגדך עמוד ר' איש אחד בא אל האדמו"ר מללוב באמרו כי מפאת קשיי פרנסה ברצונו להגר עם משפחתו למדינת הים, אמר לו הרבי אספר לך מעשה בעיירה אחת היה דר תלמיד חכם גדול שהיה שרוי מאד בדחק, לימים נכנסו אצלו שני גבירים להציע לו לשמש בורר בדין תורה שביניהם בתנאי שיבא לעירם וישלמו לו שכר טירחה ביד רחבה, ענה להם הרב שקודם החלטתו צריך הוא להתפלל מנחה, וכשסיים התפלה ענה בשלילה, לתמיהת אשתו הרבנית מדוע סירב להצעה כה מפתה ומה זה קשור לתפלת מנחה, השיב לה בחכמה עמדתי להתפלל מנחה וכשהגעתי לברכת השנים הרהרתי בלבי אני מבקש מהקב"ה שיברך עלינו את השנה הזו, דהיינו שתבא הברכה מכסא כבודו היישר לביתי, והוא מהלך של אלפי שנים

מהו החמצן של חיי האדם

שהרי מהארץ לרקיע הראשון מהלך חמש מאות שנה ומהרקיע יותר למעלה עוד מאות שנים וכן הלאה, אמרתי לעצמי אם הרבש"ע ישלח השפעתו ממרחק כה רב כלום ישלח אותה דוקא לעיירה של אותם גבירים, אם זה כבר נשלח מרחק כה גדול הרי שזה יכול להשלח היישר לביתי, ואמרתי להם אני נשאר במקומי ואם יהיה לרצון לפניו יתברך לשלוח לי ברכה והשפעה זה יגיע לתוך ביתי, ואכן כך היה לאחר כמה ימים חזרו אותם גבירים והסכימו להתדיין בביתו בלא לפחות מהשכר שהבטיחו מראש, ועל זה נאמר היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה.

בור כרה ויחפרהו

וכמו שיש הרבה סיפורים על בני אדם שתכננו לנקום או להזיק את השני בגלל קנאה ושנאה או תחרות ולבסוף הוא נענש במה שעשה, כמ"ש בתהלים פרק ז פסוק (טז) בור כרה ויחפרהו ויפיל בשחת ופעל: או במשלי פרק כו פסוק כז כרה שחת בה ופל וגלל אגון אליו תשוב: כמבואר במדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור ז [יב] [ז, טז] בור כרה ויחפרהו. כל מה שהרשעים חופרין לעצמן הם חופרים, ולבסוף יפול בשחת יפעל. ישוב עמלו בראשו. זה המן, שכל מה שחשב על מרדכי, הושב לו על ראשו. שהמן שעשה עץ לתלות מרדכי ולבסוף הוא נתלה בעצמו. וכך כתב פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק ב משנה ו לבאר דברי הלל על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון: וז"ל והכוונה בזה המאמר שמעשי הרעות ישובו בראש עושיהם, וכו', ואמר תהלים ז טז "בור כרה" וכו'. וזה נראה לעין בכל זמן ובכל מקום, שכל מי שיעשה הרעות ויחדש מיני העוול והפחיתויות - הוא עצמו ישיגהו נזק מאותן הרעות גופן אשר חידש, וכך הדבר לטובה מה שעושה לעצמו עושה.

מעשה כיצד על ידי החסד עזר לעצמו גומל נפשו איש חסד.

משה, ישראל, או ישראל משה? אחי שיחי' התקשר אלי וביקש טובה. "קיבלתי צ'ק ואני מבקש שתמיר לי אותו במזומן. איני מרגיש טוב, ואיני יכול לעשות זאת בעצמי. המזומנים האלו די דחופים לי". "בשמחה", עניתי לו, "רק תשים לב שכתוב כאן לפקודת משה קליין, וזה למוטב בלבד. נראה לך שאוכל להפקיד את הצ'ק בחשבון שלי? אנחנו באמת אחים, אבל השם הפרטי שלנו שונה" "תוסיף ליד משה את השם שלך - ישראל. קורה שיש ללקוח שני שמות והבנק יודע רק על אחד. מה הבעיה בזה? תגיד שזה אתה, ותוכל לקבל את הכסף בשבילי". "ידעתי שהוא טועה, המחשב של הבנק יודע טוב מאד את שמות לקוחותיו, ואי אפשר לבלבל אותו בקלות כזו. בכל זאת נערתתי לו משום כבודו. הוספתי את שמי - ישראל, כך שעל הצ'ק היה כתוב: ישראל משה קליין. ניגשתי לבנק לפדות את הצ'ק. הפקיד בבנק נהג בדיוק כמו שצפיתי. הוא טען שאני 'ישראל' ולא 'ישראל משה', ואין לו שום אפשרות להפקיד את הצ'ק בחשבוני. שמחתי שעשיתי את שלי, ואחי ראה שלא התחמקתי סתם מלעזור לו. פעלתי ממש עד היכן שידי מגעת, ואת הצ'ק הכנסתי לתוך מעטפה בצבע קרם מתחת לכרית. המעטפה הזאת נשארה שם. כמה ימים אחר כך קיבלתי סכום גדול, והכנסתי גם אותו למעטפה. לא עבר זמן רב, והכסף איננו. המעטפה היקרה נכנסה יחד עם המצעים הבהירים לתוך מכונת הכביסה, ורק כאשר אשתי הוציאה את המצעים מהמכונה כדי לתלות אותן לייבוש, היא גילתה פיסות ניר רטובות ומעוכות, זכר למעטפה ולכל אשר בקרבה. חשבתי שאולי הכסף נשאר מהמעטפה עוד לפני הכיבוס, חיפשתי פה ושם, אך הכסף נעלם. בחסדי השי"ת לא כעסתי ולא רגזתי. אמרתי 'גם זו לטובה', וזכיתי לעבור את הניסיון ברוגע. אחרי כמה ימים מישהו התקשר לאחי ושאל אותו על צ'ק שרשום עליו 'ישראל משה קליין' ופרטי מספר הטלפון של אחי רשומים בו בצורה ברורה. אחי סיפר לי על כך, ואז התברר כי המעטפה אומנם הלכה לעולמה במהלך הכביסה, אבל תוכנה נותר שלם. כאשר אשתי תלתה את המצעים על החבל לייבוש נשרו שטרות הכסף והצ'ק אל הרחוב - מעבר צר בין הבית שבו אני גר לבין ישיבת מיר המעטירה. במעבר הצר הזה עוברים מאות אנשים בכל יום. אחד מהם, אברך שלומד במיר, מצא את הכסף ואת הצ'ק, כשחיפש סימן למי זה שייך הוא ראה את מספר הטלפון של אחי, וכך קיים מצות השבת אבידה. הכסף חזר אלי בשלמותו. חשבתי לעשות טובה לאחי, אך למעשה לא [עלון השגחה פרטית יום חמישי פרשת שמות תשפ"א].

איך השם יתברך מצילו מגניבה

מדבר דוב מהמרכז. שמעתי את המעשה שסופר ביום חמישי בערב, פרשת שמות, על המלמד שמיהר לעשר את הכסף שקיבל, ונזכרתי במה שאירע אצלי לפני עשרים שנה. גם אצלי התברר שהזריזות לדבר מצוה הצילה את רכושי. בהפסקה שבין מנחה למעריב ישבתי במקומי בבית המדרש, והנה נכנס יהודי בודד, חסר אמצעים. מפעם

מהו החמצן של חיי האדם

לפעם הוא מגיע לבית המדרש שאני נוהג להתפלל בו, ואנחנו כבר מכירים זה את זה ועוזרים זה לזה". יש לך מדחום?" הוא שואל אותי, "אני רוצה למדוד חום". במחשבה ראשונה עלה בדעתי לחכות. חום גבוה אינו מהווה סכנת חיים, ואפשר להמתין בנחת עד אחרי מעריב, אך במחשבה שנייה החלטתי כי אעלה לביתי הסמוך לבית המדרש ואביא לו מדחום. הוא נראה כל כך טרוד ומודאג, וודאי יהיה לו נוח יותר לדעת כבר עכשיו מה מצבו. עליתי לביתי, נעצתי את המפתח בחור המנעול, אך הדלת לא נפתחה לרווחה אלא נעצרה בדרך. היא היתה סגורה בשרשרת. ידעתי כי איש מלבדי אינו אמור להיות בבית, ואם זה מצב הדלת יש לכך רק הסבר אחד: יש גנב בבית. ככה נוהגים הגנבים, הם סוגרים את הדלת בשרשרת כדי שיוכלו לשמוע מבעוד מועד שמישהו נכנס לדירה. ניתקתי את השרשרת מהמשקוף ונכנסתי הביתה. הספקתי לשמוע את הגנב יוצא מהחלון וממנו עובר אל העץ שעליו טיפס קודם לכן. ברוך השם, הגנב לא הספיק לקחת מאומה. הוא לא נגע בשום דבר, נראה שהוא חדר לביתי כמה רגעים לפני שהגעתי. אם לא הייתי קופץ מיד מבית המדרש ומביא לידידי את המדחום, היה הגנב מספיק לגנוב כאוות נפשו, וכמובן גם לחולל מהפכה כדרכם של גנבים. הזריזות לעשות חסד עם יהודי היא שהביאה את הרווח וההצלחה האלה. [עלון השגחה פרטית יום ראשון פרשת וארא].

מוסר השכל

עלה בידנו כי האמונה היא החמצן של החיים, כמאמר חז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת צדיק באמונתו יחיה בהיות וכל התנהגות האדם נגזרת מהאמונה, כל עוד האדם חושב שהכל תלוי במעשיו של האדם הרי כל אדם יש לו שאיפות ורצונות ותשוקות ותאוות ומתוך כך כל מה שמפריע לממש את שאיפתו נהפך לשונאו ופוגע ומזיק ומשפיל והכל נהפך לאתגר איך לסלק כל הפרעה ויש שנאה וקנאה ותחרות ורדיפת כבוד וכדומא, אולם המאמין שיודע שיש מנהיג לבירה ואין בכוחו של אדם לעשות שום שינוי לטובה או לרעה להקדים או לאחר בלעדי רצון השם יתברך, וכל מה שנעשה איתו הוא מאת השם יתברך אבינו שבשמים הרחמן הגדול והאוהב הגדול והיודע מה טוב ומועיל לאדם יותר מכל אחר, וכל הנעשה על ידי אחרים הם שלוחיו של הבורא כך שאנחנו כחומר ביד היוצר, ולכן לא יבוא לידי שנאה קנאה ותחרות ורדיפה, בהיותו שם בטחונו על הבורא יתברך כל יכול, ומתאפשר לקיים ואהבת לרעך כמוך ולעשות צדקה וחסד וק"ו שלא יגרום נזקים לאחרים ולקלל חרש, ואף ישמור השבת ולא יחשוש להפסד כי ההיפך שבת היא מקור הברכה וכן כל מצוות התורה ויהיה אהוב למטה ונחמד למעלה ויהיה מתלמידיו של אהרון אוהב שלום ורודף שלום והשם יברך את עמו בשלום.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

הנאות העולם

ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירם אשר הם זנים אחריהם (יז, ז)
יש 'שעירים'.

והיו גם אנשים שזבחו לשעירים הללו.

'שעירים', זה שדים. הבריות האלו שאין אפשרות לראות אותם. בחז"ל קוראים להם פעמים רבות – 'מזיקין'.

– האם היה זה סוג של עבודה זרה?

– רבותינו אומרים שלא (עי' ספורנו).

אז מה כן?

מדוע לזבוח לשדים, מה זה נותן. למי זה מועיל.

ואם זה באמת נותן משהו למישהו – וזה לא עבודה זרה – אז למה לא. מדוע זה נאסר.

וגם:

הפסוק הנ"ל, נכתב בסמוך לפרשת 'שחוטי חוץ', ולאיסור אכילת דם, ולמצות כיסוי הדם.

– האם יש קשר בין כל אלו?

*

טעים

– תגיד, איך זה?

– אחלה. חבל על הזמן. כדאי לך.

– טוב, תביא חתיכה.

רגע של שקט. הפה עסוק בלעיסה. ואז:

– תשמע, זה מטורף. תגיד לי איפה יש עוד. אני הולך להתפרע על זה.

ככה מדברים היום... טוב, לא בכל מקום.

אבל התוכן:

אם זה 'טוב' – אז 'בא לי'.

ואני באמת דואג שהוא 'בוא לי'.

טוב. צריך גם שיהיה כשר. גם כשר וגם טעים – זה מושלם. ה' מרשה, אז – יאללה.

וזה לא רק ב'טעים'. גם ב'נעים', וגם ב'כיף'. וגם בכל הנאה שהיא.

באופן 'טבעי' – אנחנו רצים מהנאה להנאה. רודפים אחר ההנאות. כאילו שהם עשו לנו משהו. לפעמים זה באמת נראה כמו 'התקפה'.

וכמו שאמרנו: 'אם זה נותן משהו למישהו – אז למה לא'. באמת למה לא.

ולכאורה – ודאי שלא. ה'עולם הבא', וה'עולם הזה' – לא הולכים שלושי זרוע. אי אפשר ליהנות 'כמו שצריך', וגם לקבל 'עולם הבא'.

– אז מה הפיתרון.

*

להתגבר

אולי צריך – להימנע.

– להתגבר על היצר. על התאוות. לקחת רק את המינימום שהגוף צריך. וגם בזה לכוון לשם שמים, לא לשם הנאת הגוף.

– זה אמיתי?

אם הייתי החזון איש, אז אולי. אבל אני לא. לפחות עדין לא.

החזון איש, לא הרגיש טעם באוכל. לא היה מעניין אותו ה'טעים' בכלל. רק – 'לעשות רצון קוני'. זה היה 'העונג היחידי' שלו. כך הוא עצמו כתב.

– כמה חזון איש יש??

האם כולנו נתבעים להיות שם – כאן ועכשיו? מישהו חושב כך?

– נו, אז מה אני עושה??

– מתיימש מראש...

אפשר להשתדל בכיוון. אפשר גם לדבר על זה, לנסות להתחזק. אולי זה יועיל במשהו.

ופעמים רבות, זה יועיל מאוד – להגברת התאוה. זה יהיה כמו 'קפיץ'.

כי אם באמת טעים לך, ואתה לא יכול היום שלא להרגיש את הטעים הזה (במחילה מכל בעלי הדרגה שכן אוחזים שם), ואתה מרגיש יסורי מצפון על ההנאה שלך – אז ה'טעים' הזה עצמו, חסר. ותחושת חסר, יוצרת תאוה עוד יותר גדולה. וזה ילך ויגדל, ילך ויתנפח. למימדים שלא שיערום אבותינו.

– אבותינו, לא שיערום. צאצאיהם דהיום, כבר כן.

אז אני אוכל. ונהנה. אני עדין לא מלאך.

ובזמן שאני נהנה, אני מנסה קצת 'לשכוח'. ה'תודעה' הזו, שיש ה' יתברך, מחכה בצד. בסבלנות. עד שהצלחת תתרוקן.

– בברכת המזון, אנסה להחזיר אותו. אם זה 'לך'.

הלא למיטב הבנתי, הוא דורש ממני – שלא יהיה לי טעם ב'עולם הזה'. והלהיטות שלי ל'טעים' – גדולה. מה לעשות. אז אני לא יכול 'לפגוש' אותו בזמן ה'טעים'. הוא לא יהיה מרוצה.

– האם ככה זה צריך להיות?

חלק מאיתנו חיים בתחושה – שה' תמיד אינו מרוצה מאיך שאני מתנהג.

– האם זה נכון? האם נכון לחיות כך בכלל?

*

עיסקא עם השדים

נעצור לרגע, ונשאל:

– האם ה' באמת כועס על זה?

האם הוא באמת לא רוצה שאני אהנה מהעולם הזה?

פעם, ידעו ליהנות. ידעו מי יכול 'לארגן' הנאות:

– ה'שדים'.

השדים, הם 'עצמים דקים' – נעדרי המראה'. יצורים 'דקים', לא גשמיים רגילים.

והם אוכלים. כך למדונו חז"ל (חגיגה טז.).

הנאות העולם

וברור שהם לא אוכלים סטייקים. זה לא 'דק' כמותם. המזון שלהם – הוא משהו 'דק': ה'נפש' של החי (עי' בכ"ז בספורנו כאן, ובבראשית ב, ט). זה מה ש'טעים' להם. כנראה שזה גם מכיל את כל 'אבות המזון'.

– והיכן נמצאת הנפש הזו?
– 'הדם – הוא הנפש'.

בדם, יש את הכח החיוני. הנפש. ואת הכח הזה – הם אוכלים. זה המזון שלהם.

– אבל יש להם בעיה: הדם, הוא 'צייר וחתים' (עי' חולין קה:). אין להם רשות לקחת אותו. וכאן, מגיעים ה'מתנדבים בעם'. הם דואגים לאותם יצורים רעבים, ושוחטים עבורם בהמות. זובחים – לשעירים. סוג של 'בית התבשיל'.

ולמי שכבר מחפש את עלון ההתרמה, נדגיש: זה לא באמת בית התבשיל; זהו – 'הסכם'. לכל דבר וענין. נותנים להם – ומקבלים מהם.

כי כשמעניקים להם את ה'אוכל' שלהם, את ה'נפש' של הבהמה – אז הם 'משרתים' את הזובח. הם מסוגלים להגיש לו את כל אשר יחפוץ. את כל מה ש'טעים' ו'נעים' לו.

– ומה הבעיה בזה?
הבעיה היא, שכאן טמונה סכנה. אולי הסכנה הכי גדולה שיש:
– הרדיפה אחר ה'ערב'. ה'בלתי מועיל'.

וכבר מתחילת הבריאה, חטא בזה האדם. חטא 'עץ הדעת' (כך לשיטת הספורנו הנ"ל).

היתה זו – 'דעת טוב ורע'. לתת לב – אל ה'טוב ורע'. לבחור בזה. יתכן, שהכונה היא – ל'טוב ורע', ביחד. משהו שיש בו 'טוב', היינו – הוא 'ערב', טעים, 'כיף'; ובאמת – הוא 'רע'. בלתי מועיל בעליל. בלי מטרה. בלי תוכן פנימי. סתם – ליהנות.

וכך הפך האדם להיות רודף אחר הנאות. אחר 'כיפים'. אחר 'טעים'. בלי 'חשבון'. בלי מחשבה אמיתית – שתיצוק משמעות לכל זה.

אכילת הדם, אף היא היתה באותה ה'כונה'. היו שחשבו, שאם הם יאכלו דם – אז הם יהיו 'דומים' לשדים. וכך השדים יאהבו את חברתם. הם יהיו ב'חברה הגבוהה'. זה 'שווה'.

ומצות כיסוי הדם – היא 'להסיר הכנת השדים הנמצא שם' (ספורנו).

אז זו סכנה. והמצוות הללו נועדו להרחיק אותנו מאיזור הסכנה הזו. ואנחנו – אוהבים מאוד את ה'ערב'. גם אם הוא 'בלתי מועיל'.

– מה עושים?
*

להכיר

אז ברור – שזו אינה צורת חיים נכונה.

– וברור גם, שמי שיתחיל להימנע מהנאות בלי 'דעת' נכונה, ימצא את עצמו – או אחוז בולמוס של חטיפת הנאות, או במקום נפשי – איך לומר, בעייתי. או שניהם ביחד.

[יהודי יקר אחד, שהגיע ליעוץ אצלנו, היה נתון עמוק בתוך שני אלו. קשה לפרט במסגרת זו, אבל כשהוא למד ליהנות נכון – ובכונה נכונה – חיו השתנו לחלוטין. חיו – 'ניצלו'. לדבריו.]

אז השאלה היא – מה הדבר הנכון. מה צריך לעשות.

ואולי נשאל קודם לכן:

– למה בכלל יש הנאות?

וזו אכן שאלה גדולה. וקשה לענות עליה, יתכן גם שאין תשובה מלאה. העונג – הוא בשרשי הבריאה ממש.

ננסה בכל זאת להסביר לעצמנו 'משהו'.

ברובד הכי פשוט, זה כמו אב – ובנו.

כל אבא 'רגיל', רוצה – שהבן שלו יהנה. שיהיה לו נחמד, שיהיה לו כף. שהוא יחייך.

כך גם ב'בית'. איש ואשה. כשהקשר הוא נכון – אז לכל אחד יש סיפוק רב מכך שהשני נהנה. ובעיקר, אם מקור ההנאה הזו – זה הוא עצמו.

– ומה בכל זאת חסר כאן?

– ה'הכרה'.

האבא רוצה, שכשבנו נהנה – הוא יכיר את ההנאה, ואת מי שהביא לו אותה. שהוא יבין מי הוא זה שרוצה בטובתו. שזה ייצור קשר. שתהיה ביניהם – אהבה. אחדות.

וכדי להכיר את המיטיב, צריך קודם כל – להכיר את ההנאה. 'להכיר'.

– 'הכרת הטוב'.

ולא. זה לא לומר 'תודה'. זה 'להכיר' – את ה'טוב'. לעשות איתו 'היכרות'.

אם קצת נתבונן, נמצא – שאנחנו לא באמת 'מכירים' את ההנאה. אנחנו רק 'חוטפים' אותה. מהר. בלי להתעכב. בלי לחוות באמת.

אנחנו צריכים – לתת לה 'מקום'. לחוות אותה. לאט. שזה ייקח זמן. 'לטפטף' אל הנפש את החוויה הזו. [גם בזה קשה להאריך במסגרת זו. אבל מי שיודע לעשות את זה נכון – יוכל למנוע מעצמו הרבה מבעיות הנפש הנפוצות היום].

והשלב הבא – הוא להרים את העיניים, ולהבין מי הוא זה שרוצה כל כך בטובתי. לדבר איתו. לתאר לו עד כמה נהנית.

– בדיוק כמו שכל אבא היה רוצה לשמוע מבנו.

זה 'תרגול'. עושים את זה שתי דקות ביום, ואז זה יכול 'להיכנס' אל הנפש.

וכשמתבוננים בזה, חושבים על זה, אולי גם כותבים על זה – אז אפשר לקבל 'דעת' כזו.

וכשיש דעת כזו, אז כל ההנאות שלנו – הם מאוד מאוד 'מועיל'. לא רק 'ערב'.

נדגיש: ה'דעת' שלנו, הופכת את ההנאות מ'בלתי מועיל' – ל'מועיל'. כש'נדע' את המבט הנכון, אנחנו נהנה – אותו הדבר. ומסתבר שהרבה יותר. אבל זו תהיה הנאה נכונה. אמיתית. נחת רוח לה' יתברך.

נוסיף כאן נקודה.

רבים מאיתנו, עושים תמיד 'חשבון'. זה מגיע לי, זה לא מגיע לי. אתמול עשיתי משהו טוב, ולכן עכשיו אני מקבל את זה.

וכשקורה משהו לא נעים – אז מיד קופץ לנו מעשה לא טוב שעשינו, והנה. זה בגלל זה.

וכל זה – יכול להיות נכון.

– 'יכול להיות'. כי זה תמיד – 'אולי'. 'יתכן'. אנחנו לא מתיימרים לדעת את ה'חשבון' של ה' יתברך.

אבל יש משהו נוסף. חשוב לא פחות. ואולי אפילו יותר:

– ה' – אוהב – אותי!!

וזו באמת – באמת.

הנאות העולם

והאהבה העצומה שלו, אינה דוקא בגלל מעשה שעשיתי או שלא עשיתי. זה תמיד. בלי הפסק. גם אם 'נפלתי' חלילה.

וכשקורה לי משהו טוב, אז אני לא חייב לעשות חשבון אם זה 'מגיע' לי. זה פשוט מאוד: הוא אוהב אותי, ולכן – הוא 'מפנק' אותי. זה הכל.

אפשר לנו, וגם רצוי, להתעלות לפעמים מהמבט של 'שכר ועונש', למבט – של 'קשר'. של אהבה, של אחדות.

*

המטרה

ננסה להעמיק עוד.

– מה מטרת הבריאה? לאן ה' יתברך 'חותר' בכל מעשיו כאן?

חז"ל לימדונו:

– 'דירה – בתחתונים'.

ה' רוצה לדור כאן.

וכדי לדור כאן, הוא מתגלה – כמלך.

ואחד מהאופנים של גילוי מלכות, זה ה'עם' עצמו. אלו שקיבלו אותו למלך. אלו שבזכותם הוא באמת – מלך.

וכשהוא 'מענג' את העם שלו, כשהוא מעניק להם מכל טוב; כשהם מסתובבים בפנים שמחות ומדושנות עונג – זהו גילוי עצום, שהוא באמת 'מלך' טוב. וחזק. ואדיר. ואוהב ומעניק ונותן.

כשה'כלכלה' חזקה, אז אתה מחפש את ה'גורם'. מי הוא זה שפועל באופן כה מושלם. כשה'בית' מתפקד כמו שצריך, והילדים לבושים ומטופחים – וגם שמחים ומעונגים – אז ברור שיש כאן אבא מוצלח.

וגם כשכל בני ה'מלכות' שמחים ונהנים – אז אתה מחפש מיהו המלך הטוב הזה. החכם, המיטיב. המעניק.

כך הוא 'דר' כאן. בדעת שלנו. בחיים שלנו.

והעבודה שלנו, היא ללמוד היטב את הסוגיא הזו. להתבונן בה. להמחיש לעצמנו. 'לחיות' את הדברים.

להבין היטב את משמעותן של הנאות שלנו. להבין היטב – את משמעות החיים שלנו.

וכשאני 'חי' את הדברים, כשה 'נמצא' בראש שלי, בדעת שלי – אז גם הנאות הן 'בכלל' זה. כך זה 'ממילא'.

– וזו מציאות אמיתית לגמרי! הנאות – הופכות להיות 'חפצא' אחר לגמרי.

באופן הרגיל, מה ש'יש' לי בראש – זה ליהנות. לחפש את ה'כיף'. וכך, ה'כונה' הפשוטה והטבעית – זה כדי ליהנות.

אם נצליח 'להחליף דיסקט'; שמה שיהיה אצלי בראש זה מלכות ה' יתברך, אז כל החיים שלי יסובבו סביב זה.

וזה לא כל כך קשה. זה רק – ללמוד את הסוגיא, להבין אותה. לחשוב עליה כמה שאפשר. לנסות להכניס את זה ל'דעת'. זו אינה 'מלחמה' כנגד החושך; זו 'הדלקת' האור.

– ולבקש הרבה ממנו יתברך, שנזכה ל'דעת' נכונה. שהוא ייצר לעצמו את ה'דירה' בתחתונים, אצלי בלב.

ומה יהיה עד שנגיע ל'דעת' זו?

– גם הדרך לשם, היא כבר 'שם'.

זה הלא ברור: התוצאות, אינן בידינו. רק ה'עבודה'. אז מי שרק עובד בכיוון הנכון – הוא כבר זכה להיות 'דירה'.
[ורק נציין כאן, שזה לא 'היתר' לחטוף עוד ועוד הנאות. האדם צריך לחשוב – כמה הוא צריך. לגוף שלו, ולרוגע
הנפשי שלו. ואת זה – שיקח. ויעוי' מסילת ישרים פי"ג].

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

לפרשת אחרי

גדר האיסור שיהיה אדם באהל מועד בשעת הקטרת יום הכפורים

פרק טז פסוק יז. וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּבָאוּ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד צֵאתוֹ וּגו':

כותב רבינו הרוג'צ'ובער זצ"ל: הנה מבואר בזבחים דף פ"ב ובמנחות דף כ"ז ע"ב דבעי דוקא דרך ביאה, ולא דרך משופש ע"ש בתוס' והוה כמו דרך גגין. ועיין תוס' ב"ב דף י"ד ע"א (ד"ה שלא) דלתקן שרי ליכנס ע"ש. וקשה מן הך דגיטין דף נ"ד ע"ב"י דאסור להיות שם אף משום תיקון. ועיין בתו"י יומא דף מ"ד.

אך כך, דבשאר ימים האיסור רק משום ביאה וכניסה, ולכך אם נכנס לצורך, ובפרט שהיו משלשין אותם בתיבות כמבואר בפסחים דף כ"ו, לא הוה ביאה וכניסה. אך ביוהכ"פ דהאיסור משום שאסור להיות שם, אין נ"מ לנו אם נכנס דרך ביאה או לא, דגם מלאך אסור אף דלא שייך בו ביאה עיין תוס' מנחות דף ק"ט ע"ב ותו"י יומא דף ל"ט [ע"ב]. ולכך היכא שאין הקטורת כשרה יכול מלאך שיהי' שם כמבואר בירוש' הובא בתו"י יומא דף י"ט ע"ב. ועיין בזבחים דף פ"ג ע"א ובתו"כ פ' אחרי דאף בשעה שנכנס להקטיר ולכפר אסור לאדם שהי' שם. [מקור: צ"פ כלאים פ"א ה"א עמו' 5 וע"ע שו"ת צ"פ ורשא סי' רס"ב]

*

לפרשת קדושים

גדר הזרע שחייבים עליו בהעברה למולך, והחיוב בנשים ועבדים

פרק כ פסוק ב. וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמְרוּ אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזְרְעוֹ לַמֶּלֶךְ וּגו':

הנה החינוך (מצוה ר"ח) כתב דנוהג בין בזכרים בין בנקבות. ומהשיטמ"ק (כריתות דף ג' אות י"ג) הביאו דסובר דנוהג רק בזכרים. ורבינו הרוג'צ'ובער זצ"ל הביא מהתורת כהנים כאן (פ' י' א') בישראל לרבות נשים ועבדים. (ראה פי' הר"ש והראב"ד שלא פירשו כן בתו"כ). והוכיח מהסוגיא דכריתות דף ג' ע"א דסברה ג"כ כהתו"כ. וביארו כונתו (בצ"פ עה"ת) דהנה איתא כך, הבא על הזכור. תנא במאי קחשיב, אי בגברי, דל האשה הנרבעת ובצרא לה חדא, אי בנשי קחשיב, דל מינהון הבא על הזכור ועל הבהמה ובצרי להו תרתי. מכאן משמע דהנותן מזרעו למולך שייך גם באשה, דאם לא כן בצרי להו בנשי תלתא.

עוד כתב רבינו, די ש לחלק גדר זרע האמור בנתינה למולך מזרע האמור בענין מקלל אביו ואמו. דשם בעינן גדר בירור דין שהוא אביו והיא אמו. משא"כ לענין נתינה למולך די בזה שהוא מוחזק שהוא מזרעו, בנו או בן בנו או פסול, כדאיתא בסנהדרין דף ס"ד ע"ב, ולא בעינן בירור בדין.

ובביאור הענין ביאר רבינו דהנה בסנהדרין שם מבואר דלמ"ד דמולך לאו ע"ז רק למולך חייב דזה דרכה. וכ"ה ברמב"ם הל' ע"ז. לפי"ז י"ל דלכן אף במוחזק שהוא בנו סגי כיון דזו דרכה שמעבירין את המוחזק לבנו. וכאן הראה רבינו את התו"כ והגמ' דכריתות הנ"ל דגם אשה. וכנראה כוונתו להראות דלא כסברא הנ"ל, אלא אף דאין הדרך באשה להקריב למולך מ"מ נתרבתה.

והנה רבינו כותב (במהדו"ת דף כ"ד ובסנהדרין דף ס"ד ע"ב) דמה שנתרבה עבד זהו באופן שהיו לו בנים קודם שנעשה עבד ואח"כ נשתחרר, וכהך דיבמות דף ס"ב ע"א (לגבי פריה ורביה). ולכאורה למ"ש רבינו דאזלינן בתר דרך מה אכפ"ל אם מתיחס הבן אחר העבד, ואפ"ל בנו שנולד בעבדותו ולא נשתחרר העבד כיון דזו הדרך הוי בן

^{כ"ה} א"ר יצחק בר ביסנא כהן גדול ביה"כ יוכיח דכי אמר פגול מהימן ומנא ידעינן והכתיב {ויקרא טז-ז} וכל אדם לא יהיה באהל מועד אלא לאו משום דמהימן.

^{ט"ו} וראה בס' חבצלת השרון עה"ת.

לענין זה (נתעוררתי ע"י דברי החבצלת השרון). אמנם בשו"ת צ"פ דווינסק ח"א סי' פ"ה כתב רבינו: "ובת"כ פ' קדושים מרבה גבי מולך גם עבדים חזינן דמ"מ נקרא גדר זרעו". סתם רבינו ולא פירש ואולי כונתו דלענין זה נקרא זרעו משום דכן הדרך. ובצ"פ סנהדרין דף ס"ד ע"ב כתב רבינו בלשון הזו: "הנה בתו"כ מרבה גם עבדים, ומה שייך שם זרע גבו, וצ"ל דהוה לו קודם שהיה עבד, ואכמ"ל. והנה בתו"כ פ' קדושים מרבה גם נשים ע"ש ואף דאין להם קנין בהזרע כו". גם כאן נראה שבא להקשות ולא פירש מה כונתו להקשות. ואולי כונתו להקשות על מה שהוצרך לתרץ דאיירי בבנים שהיו לו לפני שנעשה עבד, דמריבוי נשים אף שאין להם קנין בזרעם מבואר דלא בעינן דין גמור של בן עם בעלות עליו אלא בזה שדרכו בכך סגי וכנ"ל. [מקורות: צ"פ מהדו"ת דף כ"ד (הובא בצ"פ עה"ת) שו"ת צ"פ דווינסק ח"א סי' פ"ה וורשא סי' ר"ז וסנהדרין דף ס"ד ע"ב]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין -
הרוגצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות)

הדרגות שבדיני שמים

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיִּמְתּוּ וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אַחִיד וְאֵל
יְבֵא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרְכֶת וְגו' (טז, א-ב)

תמיהות בעניין אזהרת התורה לאהרן

ביום הכיפורים לא היה הכהן הגדול לובש שמונה בגדי זהב כבכל השנה, אלא לבש ארבעה בגדי לבן ככהן הדיוט. ובטעם הדבר כתב רש"י (פרק טז פס' ד) "לפי שאין קטגור נעשה סנגור". פירוש, שביום הכיפורים אין להשתמש בזהב לכפרה, כיון שהזהב מזכיר את חטא העגל שנעשה מזהב. והקשו בגמ' (ראש השנה כו א) שאם כן מדוע ביום הכיפורים בעבודות שנעשו בעזרה [הקרבת התמיד, המוספים ואיל העם] לבש הכהן הגדול בגדי זהב. ותירצו שדווקא בעבודה בקודש הקדשים הקפידה התורה שלא יהא הסנגור כקטגור ולא על עבודות הנעשות בחוץ. אמנם דבר זה עצמו צריך ביאור, אם בגדי זהב מעוררים את חטא העגל, מהו ההבדל בין עבודות פנים לעבודות חוץ [יעויין ברא"ם מה שביאר, וע"ע באזנים לתורה הסבר ע"ד הדרש].

ובתחילת הפרשה נאמר "וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיִּמְתּוּ" (טז א). והביא רש"י לדברי הת"כ שהטעם שהזכירה התורה את מיתת בני אהרן, כדי להגדיל את האזהרה לאהרן שידקדק בכל הפרטים בכניסתו לקודש הקדשים. והמשילו זאת לרופא שנכנס לחולה ואמר לו, אל תאכל צונן [מאכלים המקררים הגוף] ואל תשכב בטחב [קרקע לחה וקרה], ובא רופא אחר ואמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, כדי שלא תמות כדרך שמת פלוני, שהשני זירזו יותר מן הראשון. ואף כאן אמר משה לאהרן, היזהר בכניסתך לקודש הקדשים, כדי שלא תמות כדרך שמתו בניך שנכנסו לקודש הקדשים שלא כדין.

וכלל הוא, שבכל מקום שהביאו חז"ל משל, באו בכך ליישב ולהבהיר עניין שלא יובן בלי המשל. ויש להבין, מה הוסיף המשל, והלא כשהתורה מסמיכה את התיאור "אחרי מות שני בני אהרן" לציווי אהרן "ואל יבוא בכל עת אל הקודש" ברור הדבר שההדגשה באה לחזק את האזהרה, ולשם מה נצרך המשל. עוד יש לדקדק, שעל דרך כלל הרופא נותן תרופה, ומדוע במשל עסק הרופא באכילת צונן ושכיבה בטחב, ולא בדוגמא מצויה יותר שציווה הרופא לחולה ליקח תרופות, ואם ימנע מלקחתן ימות כפלוני.

יסוד – ככל שהמקום זך יותר כך מתחזקת התביעה

והנראה בזה, שבגמ' (בב"מ פד ב) מסופר על רבי אלעזר ברבי שמעון ששכב לאחר פטירתו בעליית הגג כעשרים שנה [יעו"ש בטעם שלא יכלו לקבור אותו]. יום אחד ראתה אשתו תולעת היוצאת מאוזנו ודאגה שמא גופו מתחיל להרקיב. נגלה אליה ראב"ש בחלום ואמר לה שהדבר בא לו כעונש על כך שלא מחה כאשר שמע בזלזול כבוד תלמיד חכם [ולכן נענש באוזנו דווקא]. ויש להבין, מדוע מהשמיים לא הענישוהו סמוך לפטירתו אלא רק כעבור כמה שנים.

והביאור בזה, על פי מה שייסדו המקובלים (שער הגלגולים הקדמה כב בשם האר"י; שבעים תיקונים לרמח"ל תיקון טו ועוד) שבעולם הבא אין הנשמה נחה במקום אחד, אלא עולה ומתעלה מעולם לעולם, וככל שמגיעה הנשמה לעולם גבוה יותר, כך מדקדקים עמה יותר בדין ומענישים אותה אפילו על חטאים קלים שמתחילה לא הייתה ראויה עליהם לעונש, כי לפי דרגתה החדשה היה לה להקפיד גם על דברים קלים יותר [ועיין באריכות בספר טהרת הקודש (מאמר תשובת המשקל פרק ז)]. ולכן ראב"ש אף שהיה מקפיד על כבוד תלמידי חכמים כמפורש בגמ' (מכות כד א), אולם היה בו חטא דק מן הדק, ומתחילה כשדנו אותו בבית דין של מעלה לא היה זה נחשב כעוון, ורק לאחר כמה שנים שנתעלה מעלה אחר מעלה, הגיע לדרגה שהיה ראוי להיענש גם על חטא דק זה [ובכך מתבארים דברי התוס' (ראש השנה טז ב ד"ה ליום) שמלבד הדין שיש לאחור המיתה, דנים שוב את הצדיקים טרם תחיית המתים].

נמצאנו למדים שככל שהמקום יותר זך ונעלה, כך התביעה דקה יותר. [וכעין זה מצינו בדעת זקנים לבעלי התוס' (דברים ל ב) שביאר מאמר חז"ל (יומא פו ב) "אדם עובר עבירה פעם ראשונה - מוחלין לו, שניה - מוחלין לו, שלישית - מוחלין לו, רביעית - אין מוחלין לו". וביאר, שמבואר בנביא (מלכים א יט -יא-יב) שישנם ג' מחיצות לפני מקום השכינה. וכל פעם שאדם עובר עבירה הוא נכנס למחיצה נוספת, כך שהחטא הרביעי נעשה לפני ה' בלא כל מחיצה, ולכן העבירה חמורה יותר וקשה יותר למחילה.]

ישוב התמיהות עפ"י היסוד הנ"ל

ועל פי יסוד זה יש לבאר את חטאם של נדב ואביהוא. שדקדקו המפרשים (של"ה ועוד) שלא אמר הכתוב בפרשתנו שעונשם היה על "בהקריבם [אש] לפני ה'" אלא "בקרבתם לפני ה'" שסיבת מיתתם לא הייתה מעצם חומרת העבירה שלהם, אלא שעבירתם נעשתה במקום קרוב לה' ששם נתבעים גם על דברים דקים יותר. ומצינו בחז"ל שיטות רבות מה היה חטאם (יעויין עירובין סג א; סנהדרין נב א; ויק"ר יא ועוד), ואמר המלאך המגיד למרן הבית יוסף (מגיד מישרים, שמיני) שמריבוי הפירושים אנו מבינים כמה דק היה החטא, עד שיש לחפש ולבחון מה הוא היה. ואף שהיה דק מן הדק נענשו, בגלל שהיה זה לפני ה'.

ואפשר, שנקודה זו באו חז"ל להמחיש במשל לרופא שאמר לחולה "אל תאכל בצונן ואל תשכב בטחב" שדברים אלו אינם מזיקים לאדם בריא, אלא שאדם הנמצא במצב רגיש נדרש לזהירות יתירה, ולכן גם דברים אלו מזיקים לו. וזה היה חטאם של נדב ואביהוא, שנעשו לא מחמת שעשו עבירה חמורה, אלא בגלל שנכנסו לקודש הקדשים מקום שנדרשת זהירות יתירה, ושם נענשים גם על חטא קל. ובכך מתבאר מדוע יש לכהן הגדול ליזהר מלבישת בגדי זהב דווקא בקודש הקדשים ולא בעבודות שבחוץ. שכיוון שקודש הקדשים הוא מקום מקודש וגבוה במעלתו משאר מקומות, ממילא הדין שם יותר מדוקדק, ונדרשת זהירות יתירה ולכן דווקא שם אין להיכנס עם בגדים שמזכירים את עוון העגל.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

ענין השעיר לעזאזל

וְנִתַּן אֶהְיֶה עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גֹּרֶל גֹּרֶל אֶחָד לַד' וְגֹרֶל אֶחָד לְעִזָּאזֵל (טז, ח)

ענין זה דשעיר לעזאזל, הוא בודאי מעמקי תורתנו הקדושה. אף שכל התורה עמוקה מני ים, מכל מקום הרבה פעמים ניתן להבין באופן פשוט גם כן, אולם בהך ענינא קשה להבין באופן פשוט.

והנה יעוין באבן עזרא שכתב בזה רמז שאף הוא קשה מאד להבינו, וזה לשונו, ואם יכולת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו, כי יש לו חברים במקרא. ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז, בהיותך בן שלשים ושלש תדענו. עד כאן לשונו הסתום של בעל האבן עזרא.

ועין רמב"ן שכתב על דברי האבן עזרא, והנה ר"א נאמן רוח מכסה דבר, ואני הרכיל מגלה סודו שכבר גלו אותו רבותינו ז"ל במקומות רבים.

אמרו בבראשית רבה (סה י) ונשא השעיר עליו (להלן פסוק כב), זה עשו שנאמר (בראשית כז יא) הן עשו אחי איש שעיר, את כל עונותם, עונות תם שנאמר ויעקב איש תם (שם כה כז):

ומפורש מזה בפרקי רבי אליעזר הגדול (פרק מו), לפיכך היו נותנין לו לסמאל שוחד ביום הכפורים שלא לבטל את קרבנם, שנאמר גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל, גורלו של הקדוש ברוך הוא לקרבן עולה, וגורלו של עזאזל שעיר החטאת וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר ונשא השעיר עליו, ראה סמאל שלא נמצא בהם חטא ביום הכפורים, אמר לפני הקדוש ברוך הוא, רבון כל העולמים יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת שבשמים וכו' והקדוש ברוך הוא שומע עדותן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקדש ועל הכהנים ועל כל עם הקהל שנאמר וכפר את מקדש הקדש וגו', ע"כ אגדה זו. והנה הודיענו שמו ומעשהו.

ושם האריך הרמב"ן עוד בדברים עמוקים מאד, ככל הענינים הנסתרים שבדברי הרמב"ן על התורה. ועי' שם היטב.

והנה יתכן לבאר מעט גם על דרך הפשט, דהמצוה היא הרי להתודות על השעיר את עוונות בני ישראל ואת פשעיהם לכל חטאתם, ולפי זה נמצא דהשעיר בעצמו הוא מזכיר את תשובת כלל ישראל, והקטיגור בעצמו הוא ממש הסניגור.

(ואף שאין קטיגור נעשה סניגור, אמנם כאן הרי אנו מקריבים השעיר ומשלחין אותו לעזאזל. והבן).

והנה נמצא לפי זה דלא השעיר שיוצא לעזאזל מועילנו, כי אם הוידוי והתשובה. והיינו על דרך מה שאמרו חז"ל רחמנא ליבא בעי, ואמרו ובלבד שיכוין לבו לשמים.

והנה במה שכתב באבן עזרא שם, שבהיותך בן שלשים ושלש תדענו, - אשר נלאו חכמי לב לעמוד על כוונתו - פירש על זה הרמב"ן, שכוונתו, כאשר תגיע להלן להפסוק השלשים ושלש, וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לְשְׁעִירִים אֲשֶׁר הֵם זָנִים אֲחֵרֵיהֶם, אזי תבין. ועי' שם מה שביאר.

ולכאורה קשה הרמז, בהיותך בן שלשים ושלש תדענו, שהרי לפי הנראה אין הכוונה רק שילמד הפסוק השלשים ושלש. ויתכן שבא להדגיש, שלא סגי בקריאה בעלמא, רק שהתורה תשפיע עליו, וזה נקרא שיהיה בן שלשים ושלש... והוא נפלא למתבונן.

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון המשפט', אלעד

סמכות בתי דינים לענוש כאשר אין עדות ברורה

לֹא תַעֲשׂוּ עִוֵל בַּמִּשְׁפָּט לֹא תִשָּׂא פְּנֵי דָל וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גְדוֹל בְּצִדְקַת תִּשְׁפֹּט עִמֵּיתְךָ (יט, טו)

כאשר אדם פוגע בחבירו, בין בגופו, ובין בממונו שמזיק את ממונו או פורץ לביתו וגונבו. הרי עיקר הדין נתבאר כל דבר על מכונו. כמבואר שהאונס והמפתה ישלמו ממון, המזיק גופו של חבירו, אף הוא ישלם ממון. ובתי הדין ידונו רק אם יש שני עדים כשרים.

אמנם, אם נעמיד הדבר על עיקר הדין, לא שבקת חיי לכל בריה. שהרי לעולם כל אדם יוכל לעשות כפי שירצה. לפגוע בגוף ובממון. וכן לפגוע בנשים וילדים. ומכיון שאין עדים, לא נוכל להעמיד איש לדין. ונמצא העולם חרב, איש הישר בעיניו יעשה, איש את רעהו חיים בלעו. וגופם של בני ובנות ישראל יהיה הפקר לאנשים הגרועים מחיית השדה. ולא יעלה על הדעת דבר זה, שהרי התורה, דרכיה דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום. תורת ה' תמימה. פיקודי ה' ישרים משמחי לב. משפטי ה' צדקו יחדיו.

ואם נאמר שחובת בתי הדין לדון רק על פי שניים עדים, הרי כאשר בתי הדין אין להם סמכות חוקית לדון ולשפוט, יהיה אסור לפנות לרשויות שדנים שלא כדין ללא שני עדים כשרים. שהרי אם בית דין רשאי לדון רק על פי שניים עדים כשרים, כך גם לערכאות יהיה אסור לפנות אם אין שני עדים.

לפיכך יש לנו לדון מהי סמכות בתי הדין, במקום שכח בית דין יפה. היינו אם לבית דין יהיה סמכות חוקית לדון כרצונם, מהי סמכותם ההלכתית על פי תורה, לדון במקום שאין שני עדים, או שאין עדים בכלל. כפי שהדבר מצוי בכל המקרים שאדם פוגע בגופם של אחרים.

ואיתא בגמ', (ב"מ פג ע"ב) רבי אלעזר ברבי שמעון אשכח להווא פרהגונא דקא תפיס גנבי, אמר ליה היכי יכלת להו, לאו כחיותא מתילי דכתיב בו תרמש כל חיתו יער. איכא דאמרי מהאי קרא קאמר ליה יארב במסתר כאריה בסוכו, דלמא שקלת צדיקי ושבקת רשיעי. אמר ליה ומאי אעביד הרמנא דמלכא הוא. אמר תא אגמרך היכי תעביד, עול בארבע שעי לחנותא, כי חזית איניש דקא שתי חמרא וקא נקיט כסא בידיה וקא מנמנמ שאול עילויה, אי צורבא מרבנן הוא וניי אקדומי קדים לגרסיה, אי פועל הוא קדים קא עביד עבידתיה, ואי עבידתיה בליליא רדודי רדיד. ואי לא - גנבא הוא, ותפסיה. אישתמע מילתא בי מלכא, אמרו: קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרונקא. אתיוה לרבי אלעזר ברבי שמעון, וקא תפיס גנבי ואזיל. שלח ליה רבי יהושע בן קרחה, חומץ בן יין, עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה. שלח ליה קוצים אני מכלה מן הכרם. שלח ליה יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו. ואף רבי ישמעאל ברבי יוסי מטא כי האי מעשה לידיה. פגע ביה אליהו, אמר ליה עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה. אמר ליה מאי אעביד הרמנא דמלכא הוא. אמר ליה אבוך ערק לאסיא, את ערוק ללודקיא.

בעיקר המעשה, מצאנו שרבי אלעזר היה תופס גנבים ללא עדים. על פי סברא שלו ביחס להתנהגות שלהם. שאם היה רואה אנשים שותים יין בבוקר, ומתנמנמים. הרי אם אין סיבה מניחה את הדעת מדוע הם עייפים בבוקר, מסתבר שבלילה הם עסקו בגנבות. ועל פי זה היה מוסרם למלכות למיתה. ויש לומר שהיה נכנס איתם לשיחה לשאול מפני מה הם עייפים בבוקר. שהרי יש הרבה סיבות שגורמות לאדם ששנתו תנדד בלילה. ואם הבין שהאמת שהם גנבים, מסרם למלכות למיתה. וכן עשה רבי ישמעאל. ואילו רבי יהושע בן קרחה אמר לרבי אלעזר שאין הדבר ראוי. וכן אמר אליהו לרבי ישמעאל. ומשמע בגמ' שאמרו שאינו ראוי, מפני שהמלכות הורגים את הגנבים, ואינו מן הדין להרוג גנב. אמנם על עיקר הדבר שמסרו אותם למלכות על פי סברא שלהם, לא אמרו להם שאין הדבר ראוי. אמנם, עדיין יש לדון אם מותר לעשות כן בדיני ישראל, או שעשו כן רק משום דינא דמלכותא דינא, שבדיני הגויים אפשר לדון גם על פי אומדן וסברא ללא שני עדים.

וכעין זה איתא בטור (ח"מ סי' ב) שכתב וז"ל, אף ע"פ שאין דנין בחוצה לארץ דיני נפשות ודיני מכות ולא קנסות אם ראו בית דין שצורך שעה הוא שהעם פרוצים בעבירות דנין בין מיתה בין ממון בין כל מיני עונש. וכתב רב אלפס בפרק הגוזל בהא דקנסיה רב נחמן להווא גברא דגזלן עתיקא הוה ש"מ דקנסין בכי האי גוונא אפילו

סמכות בתי דינים לענוש כאשר אין עדות ברורה

בח"ל. ודוקא גדול הדור כמו רב נחמן דחתניה דבי נשיאה הוה וממונה לדון ע"פ הנשיא או טובי העיר שהמחום רבים עליהם אבל דייני דעלמא לא ע"כ. ונראה שאפי' אין בדבר עדות גמורה שהיה מתחייב על פיהם בדין בשעה שהיו דנין דיני נפשות אלא שיש רגלים לדבר וקלא דלא פסיק אם נראה לדיין שיש צורך השעה לדונו בכך הרשות בידו: וכן יראה מדברי הרמב"ם שכתב יש לב"ד להלקות למי שאינו חייב מלקות ולהרוג למי שאינו חייב מיתה ולא לעבור על דברי תורה לעשות סייג לתורה וכיון שרואין בית דין שפרצו העם בדבר יש להם כח לגדור ולחזק הדבר כפי מה שיראה להם הכל הוראת שעה ולא שיקבעו הלכה לדורות. וכן יש להם [בכל מקום ובכל זמן] להלקות אדם ששמועתו רעה והעם מרננין אחריו שהוא עובר על העריות והוא שיהא קול שאינו פוסק ולא יהיו לו אויבים שמוציאין עליו דבה רעה וכן מבזין את מי ששמועתו רעה ומבזין את יולדיו בפניו וכן יש להם להפקיר ממון שיש לו בעלים ולאבדו כפי מה שרואים לגדור פרצת הדור ולקנוס אדם ולנדותו ולהחרימו ולקללו ולהכותו ולתלוש שערו ולאוסרו בבית האסורים ולהשביעו בשם על כרחו שלא יעשה עשה כל אלו הדברים לפי מה שיראה לדיין שזה צריך לכך והשעה צריכה לכך ובכל יהיו מעשיו לשם שמים ואל יהא כבוד הבריות קל בעיניו שהרי דוחה לא תעשה של דבריהם וכל שכן כבוד בני אברהם יצחק ויעקב המחזיקים בתורת אמת שיהא זהיר שלא יהרוס כבודם אלא להוסיף כבוד המקום בלבד ע"כ: וכתב הכנסת הגדולה, שבזמן הזה לעולם נחשב הדבר לצורך שעה, בכל עת שהיא. ועוד כתב הכנה"ג, שגם אם בית דין רשאים לקבל עדות על פי אומדנא וכדו'. מכל מקום, חייבים לקבל העדים בפני בעל דין, ולדונו בפניו.

ועל פי הדברים האלו, יש לומר שבית דין רשאים לעשות כל מה שבידם, לצורך תקנת הדור. ומוטל עליהם לבייש את החוטאים, וכן לבייש את אביו ואמו בפניו. ושאר עונשים שבידם לעשות אם יש בזה כדי למנוע עושי עוולה. וכיון שאין כח בית דין יפה לענוש כראוי, יש להורות לפנות לשלטון שבכל מדינה ומדינה, שאם לא יעשו כן, נמצא איש את רעהו חיים בלעו. ובית דין רשאים לדון על פי אומדנא. ומכל מקום, אין דנים את האדם אלא בפניו. אמנם, אם בית דין מזמנים לבעל הדין, ולא בא בפני בי"ד. ידונו אותו שלא בפניו.

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

מה מטרת שני השעירים בטהרת כלל ישראל

פעולת הצדיקים, לעורר את הקשר בין הקב"ה לכלל ישראל, בתפילותיהם.

פעולת 'פשוטי העם' העומדים בנסינות קשים עבור כלל ישראל, לחבר בין ישראל לאביהם שבשמים.

בכל יהודי יש את שני המצבים האלו, גם לזמנים החשוכים שיש בהם נסינות, זה 'תקופה מוברחת' של קירבת ה'

*

וְנָתַן אֶהְרֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גְּרִלֹת גֹּרֶל אֶחָד לַה' וְגֹרֶל אֶחָד לְעִזָּאֵל (טז, ח)

יש להבין במה שמבואר שהיו לוקחים ב' שעירים אחד לחטאת והיה קרב לפני ולפנים, והשני שנשא את חטאות בני ישראל להישלח לעזאזל, כנאמר 'וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי והתודה עליו את כל עונת בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ונתן אתם על ראש השעיר ושלח ביד איש עתי המדברה וגו' ושלח את השעיר במדבר.

ובגמ' ובמדרש מבואר שהיו קושרים חוט אדום בקרניו והיו בודקים לאחר שהשליחו אותו מן ההר [העזאזל] האם נהפך החוט ללבן שהיה בכך סימן שהתכפרו חטאות בני ישראל. עוד מבואר שהיה צריך לבדוק שאכן השעיר מת, ומציינת הגמ' שבדר"כ לא היה מגיע עד חצי ההר עד שנעשה אברים אברים.

והנה אומנם אין לנו כלל השגה בכל הפעולות שהיו בבהימ"ק ולו במעט, אך יש לנסות להבין ולהתבונן בעולם הפנימי הנפלא של טהרת עם ישראל, ולו בדרך האפשר. ונראה להתעמק בפועלת הטהרה של חטאות בני ישראל.

שהנה כלל ידוע הוא שפעולת הקורבן מטהרת את החטאים של יהודי, ואכן כאשר יהודי היה מביא קורבן היה נאמר לו שכך היה צריך להיעשות לגופו וה' מרחם עליו 'וממיר אותו בקורבן החטאת', כלומר פועלת הקורבן היוותה השוואה למה שהיה בעיקרון מנת חלקו בגופו שלו.

ולאחמ"כ היה פעולת ההקרבה שמבואר שהיו מקריבים במזבח ואם האש היתה בצורה של כלב זה הראה שלא התכפר עונו ורק לאחר שהיה חוזר בתשובה היתה משתנה האש לצורה של אריה שמורה שהתכפר חטאותו.

ויש להבין את צורת הקורבן ביום הכיפורים מדוע היתה שונה משאר ההקרבות, שהרי השעיר הראשון נשחט אך לא היה את הסימון של האש, והקורבן שנשלח לעזאזל הסימון היה דרך חוט ולא דרך האש, ומה הטעם.

ויש להבין מדוע ביו"כ הביאו קרבן אחד בלבד לכפר על כל החטאים של עם ישראל.

כמו"כ יש להתבונן מה המטרה של כל אחד מן השעירים בטהרת עם ישראל, שבשניהם נאמרו שנשאו את חטאות עם ישראל ומדוע הוצרכו לשניהם.

ב

יש שני סוגים של אנשים שגורמים לטהרת ישראל

ואולי אפשר לומר בזה, שיש שני סוגי אנשים שמסייעים לכפרה של עם ישראל, כל אחד עם תפקיד אחר, וכל אחד מסייע באופן שונה.

צדיקי הדור שמתפללים עבור כלל ישראל

יש את צדיקי הדור שהם בצדיקותם מעוררים אהבה בין הקב"ה לישראל, ובתפילותיהם מועילים לכפרה על כלל ישראל. וכאשר יהודי מקושר לצדיק הוא זוכה שיושפע עליו מאותם השפעות שהצדיק זוכה להן.

פשוטי העם שמתנסים בנסיונות קשים ביותר

ויש האנשים הפשוטים ביותר, שמתנסים בנסיונות הקשים ביותר, שעליהם אמרו צדיקים 'אשרי העומדים בנסיונות'. הנסיון שלהם הוא בדברים הקשים ביותר, והם מתנסים שוב ושוב, מצליחים ונופלים וחוזר חלילה.

ואמרו ע"ז צדיקים שזה מיסודי הנהגת הבורא עניין הנסיונות, שכביכול יש לקב"ה הנאה מזה שיהודי מצליח ונופל ושוב מצליח, פעולות אלו של התחדשות לאחר נפילה מוכיחים את הקשר הפנימי האמיתי בין יהודי לקב"ה, ואיך ששום דבר לא ינתק את הקשר הזה.

תפקידם של 'פשוטי עם' להילחם ביצרים שאפילו צדיקים אינם מסוגלים, ומלחמת עבור כלל ישראל

אותם אנשים 'פשוטי עם' שמעשיהם או קדושת מחשבותיהם אינם מן המעולים ביותר, אכן הם נבחרו לתפקיד אחר לתפקיד של הנסיונות הקשים ביותר, הם כביכול נושאים על גבם את כל העוונות וכל החטאים שאף הצדיקים יכולים חלילה ליפול בהם ולא נופלים משום שאינם מתמודדים עם יצרים אלו, את זה הם נושאים על גבם, הם נופלים בהם והם מנסים בכל כוחם להצליח בהם, וחוזר חלילה.

רב עמרם ביקש נסיון בעריות וכשהתנסה בזה כמעט ונפל כמבואר בקידושין (דף פא ע"א) על כמה רבי מאיר ורבי עקיבא ועוד תנאים שהיו מתלוצצים מעוברי עבירה, וניסם השטן בנסיונות קשים שלא יכלו לעמוד בהם וכו', ואז הבינו את עומק הנסיונות של עוברי עבירה. ויש אנשים פשוטים שמתנסים בדברים אלו ומצליחים ונופלים וחוזר חלילה, אך יש להם גם הצלחות שמתבססות לא על כך שאין להם משיכה, אלא יש להם משיכה עצומה, אך מתגברים בשביל אהבתם לבורא יתברך, אותם אנשים פשוטים מתנסים בשביל כל הדור.

אותם אנשים כביכול נשלחים 'למדבר' הם 'נזרקים לעזאזל' לנסיונות קשים ביותר, ובדרך"כ לא עובר חצי מהדרך עד 'שנעשה גופם אברים אברים', מי מסוגל לעמוד באש התאוות בצורה הקשה ביותר, ויש כאלו שמצליחים בזה. וכל עיני עם ישראל תלויות בהם, האם החוט האדום יהפך ללבן, האם 'חטאותיכם כשלג ילבינו'? האם אותם אנשים יעמדו בנסיונות? ויזכו בכך את כל הדור לעורר אהבה וחמלת את ה' על כלל ישראל, מחמת אותה גבורת נפש עצומה של 'עמך בית ישראל', שמורה על גודל הקשר בין עם ישראל ככלל לאביהם שבשמים?

ג.

השעיר שנכנס לקודש הקודשים צדיקי הדור בתפילותיהם מעוררים את הקשר בין ישראל לקב"ה

זה מטרת שני השעירים יש את השעיר שנכנס לקודש הקודשים, שזה מטרת הצדיקים בתפילותיהם להיכנס לפני ולפנים ולעורר אהבת ה' על כלל ישראל, דבר זה אינו תלוי האם עם ישראל עושה תשובה או לא, אלא כבקשת בן מאביו, ולכן לא היה את מראה האש שהשתנתה, שהיתה רק במקום של תשובה.

'שעיר המשתלח' בחינת פשוטי העם שעומדים בנסיונות ומעוררים את הקשר בין ישראל לאביהם שבשמים

ויש את 'השעיר המשתלח', אותם 'פשוטי עם' העומדים בקשרי מלחמה, שהם מעוררים את הקשר בין ישראל לקב"ה בהראותם את עומק אהבה שלהם אליו יתברך בהקריבם תאוות קשות עבורות, והחוט שהשתנה בין אדום ללבן היה תלוי האם עם ישראל מתעורר לתשובה, שזה היה מטרת אותו שעיר.

בכל יהודי יש מצבים של כל אחד מן השעירים

בכל יהודי יש מצבים שהם בבחינת נכנס 'לקודש הקודשים', זמני התרוממות שכל מעייניו ותשוקותיו זה רק לקב"ה לתורתו ולעבודתו. ויש פעמים שהוא בבחינת 'שעיר לעזאזל' שהוא חש כנדחף לנסיונות קשים ביותר שלא העלה בדעתו שינתסה בהם, וצריך לדעת לא להירתע מהנסיונות, בשני האופנים עובדים את ה' בזמנים מרוממים ובזמנים של נסיונות, הכל אהוב ורצוי לקדוש ברוך, ה' לוקח בחשבון שיהודי יפול כשיש לו נסיון, וזה לא מרתיע אותו מלתת את הנסיון, משום שהקשר שנבנה מעמידה בזמני מלחמה, אין שום דבר אחר שיכול ליצור כזה קשר, הנחת רוח שיש מתקופת אלו זה הכי גבוה שיכול להיות.

ולכן אל יפול הנופל ברוחו בנסיונות, משום שלכל תקופת נסיון יש מטרה והיא אכן 'תקופה' של התקרבות לה' בצורה אחרת, אך זה זמן שנועד לקרבו לה', ועוד בזה שיידע כל אחד במצב זה שכפרת עם ישראל תלויה ג"כ בו ובשכמותו, 'ואשרי העומדים בנסיונות'.

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

תוכחה בדרך הנכונה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיִּמָּתוּ (טז, א)

רש"י הק' כבר עמד על השאלה, למה נצרכה הקדמה זו לפני הציווי של "ואל יבא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת"?

ומתרץ: היה רבי אלעזר בן עזריה מושלו, משל לחולה שנכנס אצלו רופא, אמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, בא אחר ואמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני, זה זרזו יותר מן הראשון, לכך נאמר "אחרי מות שני בני אהרן".

אך יותר מכך: בפרשת שמיני, על הפסוק "זאת החיה אשר תאכלו" (יא, ב), כותב רש"י: לשון 'חיים', לפי שישראל דבוקים במקום וראויין להיות חיים, לפיכך הבדילם מן הטומאה וגזר עליהם מצוות, ולאומות העולם לא אסר כלום. משל לרופא שנכנס לבקר את החולה וכו', כדאיתא במדרש רבי תנחומא.

מן הראוי לצטט את דברי המדרש במלואם (תנחומא שמיני ו): רַבִּי תַנְחוּמָא בֶן חֲנִילַאי אָמַר, הַתִּיר לְהֵם אֶת הָאֲסוּרִים וְאֶת הַשְּׂקִיצִים וְאֶת הַרְמָשִׁים. מְשַׁל לְמָה הַדְּבָר דּוּמָה. לְרֹפֵא שְׁהַלֵּךְ לְבַקֵּר שְׁנֵי חוֹלִים, רָאָה אֶחָד מֵהֶם שְׁהִיָּה בְּסַכְנָה, אָמַר לְבְנֵי בֵיתוֹ, תִּנּוּ לוֹ כָּל מֵאֲכָל שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ. רָאָה הָאֶחָד שְׁעֵתִיד לְחַיּוֹת. אָמַר לְהֵם: כֶּף וְכַף מֵאֲכָל יֵאָכַל וְכַף וְכַף לֹא יֵאָכַל. אָמְרוּ לְרֹפֵא, מַה זֶה, לָזֶה אֶתָּה אוֹמֵר יֵאָכַל כָּל מֵאֲכָל שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ, וְלֵאחֲרַי אֶמְרֵת לֹא יֵאָכַל כֶּף וְכַף. אָמַר לְהֵם הָרֹפֵא, לָזֶה שֶׁהוּא לְחַיִּים, אֶמְרֵתִי לוֹ זֶה אֲכַל וְזֶה לֹא תֵאָכַל. אָבַל אוֹתוֹ שֶׁהוּא לְמִיתָה, אֶמְרֵתִי לְהֵם, כָּל מַה שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ תִּנּוּ לוֹ, שְׁאִינוּ לְחַיִּים. וְכַף הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַתִּיר לְגוֹיִם הַשְּׂקִיצִים וְהַרְמָשִׁים. אָבַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם לְחַיִּים, אָמַר לְהֵם: וְהֵייתֶם קְדוּשִׁים כִּי קְדוּשׁ אָנִי, אֵל תִּשְׁקְצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם, אֶת זֶה תֵאָכְלוּ, וְאֶת זֶה לֹא תֵאָכְלוּ, לֹא תִטְמְאוּ בָהֶם וְנִטְמַתֶּם בָּם. לְמָה, שֶׁהֵם לְחַיִּים, שְׁנֹאמַר: וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כְּלַכֶּם הַיּוֹם.

כאשר שב החולה לביתו, לא יבכה ויאמר לבני ביתו בדמע: הרופא אסר עלי אכילת בשר! הרופא גם אסר עלי סוכר! ובנוסף אסר עלי אכילת מיני מאפה!

אלא יכריז בקול רם: הרופא אמר שאני יכול להמשיך לחיות ולהיות בריא ושלם עד מאה ועשרים!!!! רק לשם כך עלי להמנע מאכילת בשר ושתיית משקאות ממותקים! נו, מה זה כבר מול אריכות ימים בבריאות איתנה...

בצורה כזו הוא לא ירגיש בכלל שיש עליו עול! להיפך, הוא ירגיש שהוא נוהג בדרך הבטוחה והנכונה לאריכות ימיו בטוב ובנעימים! כך יקל עליו להמנע ממה שאסר עליו הרופא!!!

ולענייננו - בדברי המדרש הללו למדנו כיצד מוכיחין: אל תאמר לילד: 'זה אסור וזה אסור!' 'את זה אל תאכל!' 'את זה אל תשתה!' 'בזה אל תסתכל!' 'את זה אל תשמע!' 'את זה אל תראה!' וכן הלאה.

הוא ישמע – אבל מה הוא יחוש? מה הוא ירגיש? התורה אוסרת עלי הכל! התורה מגבילה אותי!

מחשבות כאלה הן מסוכנות – כי אם תתפתחנה, אחריתן מי ישורם...

אדם בריא בנפשו – מטבעו בורח מעול! בורח מאיסורים ומהגבלות!

הדרך הנכונה היא לומר לילד: אנחנו לומדי התורה ומקיימי מצוותיה – נמצאים בדרגה עליונה יותר משאר כל אנשי העולם! הם מסתכלים עלינו מלמטה לכיוון מעלה!

להם הכל מותר כי לא מצפים מהם לכולם! לא נדרש מהם כלום – כי אין מה לקוות מהם...

אבל אנחנו "עמך וצאן מרעיתך"! לנו קורא הקב"ה "צבאותי"! (שמות ז, ד). "והייתם לי סגולה מכל העמים!" (שמות יט, ה). מי שהוא מכהן בתפקיד בצבא ה' ומהווה סגולה מכל העמים - הוא במדרגה גבוהה ונשגבה! הוא לא

יכול לאכול את אותו "זבל" ששאר העולם אוכלים! הוא לא יכול לטמטם את נפשו במאכלי טריפה ובנבילות!

זו גישה שונה לחלוטין! זו הגישה הנכונה!

הילד ישתף פעולה בשמחה כי תחושתו היא שהוא לא מוגבל! הוא גבוה מעל גבוה וזו דרכם של גבוהים – 'לא לאכול כל דבר שזז'!...

כבר הזכרנו בעבר את אותו בחור שירד מן הדרך, אבל אמר לרב שטיינמן זצ"ל שהיו לו ארבע פעמים הרהורי תשובה. אמר לו הרב: ארבע הרהורי תשובה – אני מקנא בך! במקום שבעלי שובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד! אשריך!

ואז שב הלה בתשובה שלימה...

הוא חש שהוא נמצא כבר למעלה!

*

מעשה בצייר אומן איטלקי, שכל ציור שלו נמכר באלפי דולרים!!!

ביום מן הימים החליט לפתוח בית ספר לאומנות ולהכשיר ציירים וללמד את רזי המקצוע.

לאחר פרסום רחב, הגיעו אליו כמה מאות נערים מרחבי העולם אשר ראו את עתידם כציירים מוצלחים ומזהירים.

הוא פתח כמה כיתות והחל ללמד.

לאחר כחודש, ערך מבחן מסכם כדלהלן: כל תלמיד נדרש לצייר ציור התואם לכל הכללים שנלמדו במשך החודש.

התלמידים ישבו בחריצות והוציאו מתחת ידיהם ציורי פאר מקצועיים ומרהיבי עין!

כשסיימו נגשו בזה אחר זה להראות למורה את פרי עבודתם.

הראשון הגיש בגאווה גלויה את ציורו לעיני כל חבריו. המורה התבונן בציור וענתה קדרות נראתה על פניו. בקול רם אמר: בזויות לא פעלת לפי הכללים שנלמדו!!!

בלי להסס קרע את ציורו לעיני כולם (!!!) והורה לו לצייר מחדש ולהקפיד על כל הכללים שנאמרו!

בינתיים נגש התלמיד השני. אף הוא הגיש את ציורו בגאווה לא מוסתרת...

המורה הזעיף את פניו ואמר לו בקול רם: תשלובת הצבעים כאן איננה לפי מה שלימדתי!!!

לעיני כולם קרע את הציור לגזרים והורה לו להכין ציור חדש...

בציור של התלמיד השלישי, מצא המורה חוסר דיוק אחר. וכן ברביעי ובחמישי ובכל השאר.

התלמידים התאמצו והשתדלו וניסו שוב ושוב.

בגמר שנת לימודים – מתוך כמה מאות – רק שני תלמידים קבלו תעודת 'צייר מומחה' מהמורה, אשר חתימתו התנוססה בתחתית התעודה לעדות שנושא תעודה זו הוא צייר מדופלם.

כך המשיך בית הספר להתנהל כארבעים שנה באותה מתכונת. בכל שנה נרשמים כמה מאות, ורק שנים זוכים לקבל תעודה בסוף השנה.

ואז הגיע המפנה...

המורה חש שכוחותיו אוזלים והזקנה משתלטת עליו אט אט. הוא הבין שכדאי להעמיד מנהל חדש לבית ספרו המהולל.

לאחר מחשבות רבות, קרא לאחד ממקבלי התעודה, ומינה אותו לממשיך דרכו בניהול בית הספר לציירים אומנים.

הלה נטל את המושכות לידי וניהל את העניינים ביד רמה.

בגמר שנתו הראשונה, העניק 280 תעודות 'צייר מומחה' לתלמידיו.

תוכחה בדרך הנכונה

המנהל הפורש שמע על כך ונדהם ואף נזעם! איך יתכן שיהיו בבת אחת 280 מצטיינים?????!!
הוא קרא לתלמידו לשעבר – המנהל החדש, וביקש ממנו את רשימת מקבלי התעודות. הלה מסר את הרשימה ברצון.

המנהל הפורש ניגש לראשון ברשימה, וביקש ממנו לצייר ציור כל שהוא. הלה ישב ותוך דקות ספורות הוציא מתחת ידיו ציור לתפארת!

המנהל ניסה למצוא בציור איזשהו פגם... אך לתדהמתו לא מצא! הכל היה מושלם לחלוטין!!!

נו, חשב המנהל לעצמו, אולי יש לו כשרון נדיר. אפנה לתלמיד אחר.

פנה לשני וביקש אף ממנו לצייר לו ציור כל שהוא. הלה שרבט בכמה רגעים ציור מושלם, ושוב לא מצא המורה אף פגם למרות רצונו העז...!!!

שוב חשב שמדובר בכשרון נדיר, ופנה אף לשלישי ולרביעי ועוד ועוד, ולפליאתו כולם הוציאו מתחת ידיהם יצירות מופת מושלמות שלא היה מה לומר עליהן! שום ביקורת לא נמצאה ושום פגם לא התגלה! הכל מושלם לחלוטין!

הוא הבין שלמנהל החדש ישנו איזה סוד, והחליט שעליו לגלותו בכל מחיר!!!

הוא פנה בנועם למנהל החדש, סח לו על תגליתו המהממת, ושאל: איך זה שאני הצלחתי לתת רק שתי תעודות בשנה, ואילו אתה נתת 280 תעודות וכולם ציירים מומחים ללא דופי?

ענה המנהל החדש: לי יש שיטה אחרת. בשעת המבחן אינני מחפש את הפגמים. אינני מעיר ומבקר. אני מציין רק את נקודות השבח ומרומם את רוחו של כל חניך וחניך על יצירתו.

חניך שמקבל עידוד בלתי פוסק – יעשה הכל מעצמו כדי להיות מושלם. המרץ אצלו צובר תאוצה, השאיפות לשלימות מתחזקות, ומכאן קצרה הדרך להצלחה המסחררת...

אצלך, כבר במבחן הראשון מאבד התלמיד את האמון בעצמו... לעיני כל חבריו אתה קורע את ציורו לגזרים ומשמיד בידך את הבטחון העצמי שלו ואת האמון שלו בעצמו. באופן טבעי השאיפות שלו מתגמדות והוא עצמו איננו מאמין שיצא ממנו אי פעם צייר מומחה. נס גלוי הוא שהצלחת לתת שתי תעודות בכל שנה... גם זה הרבה...

כאמור – הדרך הנכונה היא לומר לו: אתה כבר נמצא במקום גבוה!!! ואפילו גבוה מאוד!! כעת עלה והצלח!!!

והוא אכן יצליח!!!

העובדות מדברות בעד עצמן!!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

המחנך - רואה את הנולד

וּבְשָׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִי, לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ וְגו' (יט, כה)

התורה מדברת על מצוות ערלה ורבעי, ואחרי שישמור את המצוות כראוי, בשנה החמישית מותר לאכול את הפירות בלי חילול.

וברש"י – המצוה הזאת שתשמרו, תהיה להוסיף לכם תבואתו, שבשכרה אני מברך לכם פירות הנטיעות. היה ר' עקיבא אומר, דברה תורה כנגד יצר הרע, שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם, לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואתו.

מבאר ברש"י שיש הבטחה שהשומר ערלה ורבעי יקבל מן השמים תוספת בשנה החמישית. (ובס"ד זכירתי לראות זאת בעיני, בחצרי)

ור' עקיבא חידש לנו דרך להתמודד עם היצה"ר, שלפעמים אדם מרגיש שהוא מפסיד מהמצוה, והדרך היא להבטיח לעצמו שהקב"ה ודאי יוסיף לו תמורת זאת רווחים אחרים. וכמאמר חז"ל כל השומע לי אינו מפסיד.

ולכאור' רש"י בסוף הפרשה סותר את עצמו ומציג דרך התמודדות הפוכה בתכלית. ששם התורה חוזרת על הדברים האסורים באכילה ואח"כ אומרת "והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה'", ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי (כ', כ"ו). וכתב רש"י - ר' אליעזר בן עזריה אומר, מנין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר, אי אפשר ללבוש כלאים. אבל יאמר אדם אפשי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי. תלמוד לומר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, שתהא הבלדתכם מהם לשמי, פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים.

הנה לומד רש"י שצריך האגם לקיים את המצוות לשם קבלת עול מלכות שמים, ולכן לא יאמר לעצמו שהחזיר הוא בלתי טעים, או שאיננו מסוגל ללבוש כלאים, כי אז הוא אינו מרגיש שהוא מוותר על משהו ומקבל עול מלכות שמים. אלא להיפך שיאמר שהחזיר הוא טעים מאד אלא שאני מקיים רצון הבורא ומוותר.

ולפי הדרך החינוכית הזו, היה עליו לכתוב גם בערלה כך, אדרבה אני מפסיד ארבעה שנים של פירות רווחים מהפרדס, אבל כך גזר עלי אבי שבשמים. ומודע שם כתב רש"י שעל האדם להבטיח לעצמו שהוא לא מפסיד כלום?

והביאור הוא שכמו בכל חכמת החינוך צריך להיות רואה את הנולד. ולכן בערלה שהאדם מרגיש פיתוי של היצר לעבור על המצוה ולא להפסיד כ"כ הרבה כסף, עליו מיד לענות לעצמו שהוא לא יפסיד כלום כמ"ש לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר. וכמו שאמר הגר"ע להקטין הניסיון והגדיל היראה.

אבל בנושאים שעליהם אין פיתוי היצר, כמו חזיר וכלאים, עד כדי כך שהאדם מרגיש שנפשו קצה מהם, שם עדיף לקיים את המצוות בדרגה גבוהה יותר לשם קבלת עול מלכות שמים.

אך אם במקום שהוא עלול להיכשל הוא ינסה לקפוץ דרגות ולומר אני מפסיד המון אבל זה רצון ה' – הוא לא יצליח ואף ברגלים חוטא והוא מפסיד את הס"ד שלו יוכל ליפול והיכשל.

יזכנו ה' תמיד לראות את הנולד ולחנך את עצמנו בדרך הנכונה בכל מצב.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

אמירת תפלת אנא בכח וסגולתה

מנהג רבים וטובים לומר תפלת אנא בכח אחרי ספירת העומר, וביסוד ושורש העבודה כתב "יאמר תפלת אנא בכח בכוונה עצומה עד מאוד במתון גדול מלה במלה, ועיקר שיכוין אף ע"פ פשוטו עיקר הבקשה של תפלה זו, ותפלה זו היא ג"כ מתקוני הספירה והיא תפלה כוללת על כל ישראל ותקון הנפש מאוד, וגודל מעלתה הובא בזה"ק ותקונים בהרבה מקומות".

ובשו"ע הרב (ס' תפ"ט ס' יא) כתב "אחר הספירה נוהגין לומר יהי רצון שיבנה בית המקדש כו' ויש נוהגין מטעם הידוע להם לומר אחר כך מזמור אלקים יחננו ויברכנו ואנא בכח ורבונו של עולם".

*

כנגד השם מ"ב

ומכיון שכתב השו"ע הרב שאומרים אותו "מטעם הידוע להם" הוי אומר שזהו מדברים הנעלים והמכוסים שאין לנו שום השגה בהם, עכ"ז מאחר שאנו אומרים אותו כחלק מהתפלות בעת ספירת העומר, העת גורם לבאר קצת גודל קדושת תפלה זו וסגולתה הגם שאין אנו מבינים כלל גודל הענינים הטמונים בה, ואל מה ירמזו המלות והכוונות הקדושות.

בגמ' קידושין (עא.) איתא "אמר רב יהודה אמר רב שם בן ארבעים ושתים אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו וכל היודעו והזהיר בו והמשמרו בטהרה אהוב למעלה ונחמד למטה ואימתו מוטלת על הבריות ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא"

וכתב שם רש"י שהשם בן מ"ב "לא פירשו לנו", הרי שאין אנו יודעים מהו השם זה של בן מ"ב אותיות, אבל בשו"ת הרשב"א (חלק א' ס' רכ) נשאל: "שאלת עוד מה שאמרו שם בן ארבעים ושתים אותיות היודעו אהוב למעלה ונחמד למטה. מה פירושו? אם רוצה לומר הקריאה לבד או מוצאו או שמושו? ואם אנו קורין אותו כולו שלש שלש אותיות שבא פתח או השש אותיות תיבה אחת?":

תשובה ממה שנתבאר בגמרא ודאי כי יש כוחות מופלאות לקריאת השמות בלבד ובלבד בשמוש נקודם. ולא עוד אלא אפילו בכתיבתן וכמו שנזכר בכמה מקומות בגמרא ובמדרשות. ומסיים שם הרשב"א "ובקשה המקובלת בידנו שעשה רבי נחוניא בן הקנה האותיות כמקובל ביד חכמי ארצנו. ואכתוב לך שם בן ארבעים ושתים אשר רשם שם בראשי תיבות כדי שתראה משם אם המסור בידך כמוהו".

וכדבריו כתב בסדר היום מרבינו מכיר "בנוסח זה יש מ"ב תיבות כנגד שם של מ"ב אותיות, ובראש כל תיבה יש אות ממנו, והם שבעה שמות כל שם בן שש תיבות וראוי לכיון בהם, והם אלו - אב"ג ית"ן, קר"ע שט"ן, נג"ד יכ"ש, בט"ר צת"ג, חק"ב טנ"ע, יג"ל פז"ק, שק"ו צי"ת". וכן הובא בשם האר"י ז"ל שבתפלת אנא בכח מרומז השם בן מ"ב.

הרי לפי הרשב"א וסדר היום והאר"י ז"ל השם מ"ב הוא הר"ת של תפלת אנא בכח, וכוחה רבה כמבואר מגמ' קידושין הנ"ל.

*

התנא רבי נחוניא בן הקנה

תפלת אנא בכח נתחבר על ידי התנא רבי נחוניא בן הקנה שהיה מן התנאים הראשונים והיה בזמן בית שני ומוזכר במדרש עשרה הרוגי מלכות, דכאשר יצאה הגזירה של עשרה הרוגי מלכות, "בא הדבר לפני ר' נחוניא בן הקנה אמר להם שאלו מעט זמן אמרו תן לנו זמן נתן להם זמן ונתקבצו עשרה זקנים וקטן שבכולם ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול".

ובמדרש פרקי היכלות רבתי (פרק טו) איתא "אמר רבי ישמעאל כיון שראה ר' נחוניא בן הקנה את רומי הרשעה שנטל עצה על אבירי ישראל לאבד אותם עמד וגילה סודו של עולם, למה הוא דומה, למי שהוא ראוי להסתכל במלך וכסא בהדרו ויפיו וחיות הקדש בכרובי גבורה ובאופני שכינה וכו'. למה דומה זו, לאדם שיש לו סולם בתוך ביתו לכל מי שנקי ומנוער מעבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע ושבועת שוא וחלול השם ועזות פנים ואיבת חנם וכל עשה ולא תעשה.

וממשיך המדרש עוד שם (פרק טז אות ג) "ובא רבן שמעון בן גמליאל ורבי אליעזר הגדול ורבי אלעזר בן דמה ור' אליעזר בן שמוע ור' יוחנן בן דהבאי וחנוניה בן חכינאי ויונתן בן עוזיאל ור' עקיבא ור' יהודה בן בבא באנו וישבנו לפניו והיו כל המון חבירים עומדין על רגליהן כי היו רואין כוביות של אש ולפידי אור שמפסיקין ביניהם ובינינו, ור' נחוניא בן הקנה יושב ומסדר לפניהם את כל דברי מרכבה ירידה ועליה היאך יורד מי שיורד והיאך יעלה מי שיעלה":

*

אין דורשין בשם מ"ב בשנים

והנה מה שכתב רש"י שלא פירשו לנו השם מ"ב קשה להבין כפשוטו דהא במשנה (חגיגה יא): איתא "אין דורשין במעשה בראשית בשנים" וכתב שם התוס' "פירש ר"ת הוא שם מ"ב אותיות היוצא מבראשית ומפסוק של אחריו". הרי שרבינו תם שהיה נכדו של רש"י היה כן יודע מהו השם מ"ב ואיך שייך שרש"י אומר שלא פירשו לנו השם אלא שאין הדברים כפשוטם.

או שאפשר לבאר דברי רש"י עם דברי התוס' יו"ט (חגיגה שם) "ואין ספק שהמכוון מה שאסרו מללמדו הוא על כח פעולתו ומעשה שע"י נעשה. דאילו ידיעת אותיותיו ומלותיו בלבד הרי נודע, וחלילה למחברים הקדושים שהיו כותבין אותו ומפרסמין אותו אילו היה זה בכלל האיסור אלא שהאיסור הוא על ידיעת הפעולה והמעשה שע"י, וכפירש"י בפרק ד' דקדושין דף ע"א. שם בן י"ב כו' משרבו הפריצים המשתמשים בו וכו' עכ"ל התוס' יו"ט.

הרי שכוונת רש"י לומר שלא פירשו לנו הפעולות שיכולים לפעול על ידי אמירת השם מ"ב שזה נמסר רק ליחידי סגולה כדברי הגמ' קידושין הנ"ל, והגם שאנו כן יודעים מהו השם מ"ב אין אנו יודעים ומבינים איך לפעול על ידי שם זה גדולות ונצורות.

ומה שכתב רבינו תם ששם זה יוצא מהפסוק "מבראשית ומפסוק של אחריו" כן איתא גם בסדר היום שביאר "בנוסח זה יש מ"ב תיבות כנגד שם של מ"ב אותיות, ובראש כל תיבה יש אות ממנו והם ז' שמות כל שם בן ו' תיבות, וראוי לכיון בהם והם אלו (אב"ג ית"ץ קר"ע שט"ן נג"ד יכ"ש בט"ר צת"ג חק"ב טג"ע יג"ל פז"ק שק"ו צי"ת) והוא שם היוצא מפסוק בראשית ברא אלקים ובכח זה השם נברא העולם".

*

השייכות בן השם מ"ב לימי העומר

וכדי להבין השייכות בן תפלת אנא בכח לימי העומר, אולי יש לומר הסבר כדלהלן. כשרצה בלעם הרשע לקלל את ישראל צוה לבלק להקריב מ"ב קרבנות ובגמ' סוטה (מו): איתא "ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח אמרו לו עלה שהקרחת עלינו את המקום ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה', וכו' אמר רבי חנינא בשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים.

ובחידושי אגדות למהר"ל כתב שם "הובקעו מישראל מ"ב ילדים. פי' כי בלק הקריב מ"ב קרבנות לקלל את ישראל בשם של מ"ב, ולכך הקריב מ"ב קרבנות, כי יש צד בחינה בשם הזה שהוא כנגד ישראל, ולכך הקריב מ"ב קרבנות להיות דבק בשם הזה הוא שם של מ"ב ולהיות כנגד ישראל, והשם יתברך לא שמע אליו, מכל מקום היה גורם דבר זה שיהיה נגד רשעי ישראל, כאשר לא היה מועיל לקלל את ישראל הטובים, מ"מ חלה הקללה כאשר קלל אלישע את הרשעים בשם השם הזה של מ"ב, ולכך יצאו שני דובים מן היער כי שם של מ"ב הוא מדת הגבורה שהוא שנית והבן זה":

ובספר בכלי יקר על נ"ך (מלכים ב' סוף פרק ב) כותב בשם האר"י ז"ל "כשהענישים אלישע ויקללם בשם ה' הוא שם מ"ב כנגד מ"ב ילדים והוא כי שם מ"ב מסוגל מאד להעלות התפלות שעל כן אנו אומרים אנא בכח וכו' וכן הניצוצות של הקדושה העשוקות לא יתעלו אלא בשם מ"ב ולזה לגמור תסונם של אלו המ"ב נערים הקטנים.

ויסוד דבריו כתב בספר ליקוטי רב האי גאון (בסוף הספר) וז"ל "קבלנו קבלה ומסורת ברורה להשמעת התפלה מצירוף זה השם הקדוש מ"ב, והוא מסודר בראשי האותיות, ואומרים שכוחו רב מאוד למכוין בו בכיון עמוק קבלה אמיתית נאמנת. וגם אומרים על זה שהוא שם הרחמים ומועיל לכל צרה וטוב לזכרו בברכת אדם כשר וצנוע הולך בדרך ישר ורחמים".

והנה במדרש מבואר שבלעם השתדל לקלל את ישראל בימים אלו שהם ימי הספירה, שכך העלה בהגש"פ "המרבה לספר" מבעל הקרבן נתנאל על הרא"ש זצ"ל שמביא מדרש רבה (בלק פר' כ, אות יא): "ויבא אלקים אל בלעם לילה, זה שאמר הכתוב ליל שמורים הוא לה' הוא הלילה הזה. כל הנסים שנעשו לישראל ופרע להם מן הרשעים בלילה הזה".

וכותב הקרבן נתנאל (אחר פיוט אז רוב ניסים הפלאות בלילה) ע"ז: מדברי המדרש משמע דאמירת אלקים אל בלעם היה בליל שמורים, דהא כל הני פסוקים שמביא היה בליל שמורים כמבואר בפיוט. ולפי משמעות דברי המדרש הנ"ל היה זה הענין ויחל העם לזנות אל בנות מואב בזמן ספירת העומר וגרם שנפלו כ"ד אלף מישראל כי זה היה סמוך לקללת בלעם הרשע, וה' יודע אם לא היו אותן כ"ד אלפים תלמידי ר' עקיבא שמתו בזמן ההוא גלגולים אותן כ"ד אלף של דור דעה, ולכך גזרו רז"ל שלא לישא נשים בימי הספירה כדי לתקן את הזנות שעברו בימים ההם בזמן הזה והוא רחום יכפר. עכ"ל בעל קרבן נתנאל.

וכן הוא בסדר הדורות (ערך רבי עקיבא) בשם הרמ"ע מפאנו והמגלה עמוקות וז"ל "וכ"ד אלף שהומתו משבט שמעון היו כ"ד אלף תלמידי ר' עקיבא שלא חלקו כבוד זה לזה בזכרם עון שטים שלא הוטהרו ממנו, ומתו מיתה תניינא".

הרי שמעשה זה עם בלעם היה בימי הספירה ואז השתדל לקלל את ישראל בשם מ"ב ויהפוך ה' את הקללה לברכה, ולכן ימים אלו מסוגלים לעורר השם מ"ב לברכה.

*

ע"י תפלת אנא בכח יזכה להיות קרבן ריח ניחוח

ועוד יש לתת טעם למה אומרים אנא בכח אחר ספירת העומר, לפי דברי הספר מעבר יבק (שפתי צדק סוף פר' לו) שכתב דמי שאומר תפלת אנא בכח בכוונה הראויה ומכוין סוד השמות הכתובות בה "ודאי שכל זה תהיה הכנה לטהרו ולקדשו ויזכה להיות קרבן ריח ניחוח לה' ומנחה טהורה ביום סילוקו לחצרות א-ל והשרפים בעלי שש כנפים באברתם יסוכו עליו וישאוהו על במתי ע"ב". ובדבריו גם מבואר למה אנו אומרים תפלה זו בכל בוקר אחר אמירת סדר הקרבנות, שבתפלה זו האדם יכול לזכות שהוא בעצמו יהא נחשב כקרבן ריח ניחוח להשי"ת.

ובדברי המעבר יבק מבואר מה דמסופר בספר אמרי פנחס (ח"א עמ' תכ"ב) שסיפר הגר"מ שפירא זצ"ל מלובלין שהרבי פנחס מקאריץ ז"ע אמר פעם לתלמידיו בעת סעודה שלישית כי השיג עתה השגה גדולה וראה כי מנשמת רבינו הבעש"ט נעשה שם של אנא בכח. התלמידים בשמעם זאת התפלאו מאד על כך. באותו שבוע בא אל הרב רבי פנחס ז"ל הר"ר צבי ז"ע בנו של הבעש"ט ואמר לו כי אביו הקדוש הבטיח כי תמיד יוכל לראות אותו וזה כמה ימים שלא ראהו ושאל אותו מה אתה רואה והשיב רואה אני שם של אנא בכח. אז אמר הרב רבי פנחס אל תלמידיו הלא זה אשר דברתי אליכם.

ומביא עוד שם בשם ספר צמח דוד (מהרבי מסקאליא) שרבי פנחס מקאריץ אמר בשם הבעש"ט שמכל צדיק אמת נעשה נשמתו בפטירתו איזה אות משם מ"ב, והוא הבעש"ט אמר על עצמו זכה שאחר פטירתו תהיה נשמתו כל השם מ"ב כולו ואמר הבעש"ט לבנו הרה"ק רבי צבי דכאשר יראה בצרת נפשו בשטף מים רבים יצק בכל כוונתו אנא בכח וגו' ויכוין בו ואפילו אם יהיה בגבהי מרומים יבא בגלוי להצילו עיי"ש כל המעשה שכן היה.

ולכאורה יסוד הבעש"ט מבואר ע"ד המעבר יבק הנ"ל שמי שמכווין כראוי בתפלת אנא בכח "יזכה להיות קרבן ריח ניחוח לה' ומנחה טהורה ביום סילוקו לחצרות א-ל והשרפים בעלי שש כנפים באברתם יסוכו עליו וישאוהו על במתי ע"ב".

ומעתה מבואר למה אנו תפלה זו בכל יום בסיום פרשיות הקרבנות, דהרמב"ן (ויקרא א, ט) ביאר שעיקר טעם הקרבנות שיבין האדם שכך היה ראוי לעשות לו שהוא בעצמו היה צריך להיות הקרבן וז"ל "שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו".

וזהו פעולת אמירת אנא בכח שהוא בעצמו "יזכה להיות קרבן ריח ניחוח לה' ומנחה טהורה" כנ"ל. וראה עוד בכף החיים (או"ח ס' רל"ט סק"ב) שכתב שיש לומר אנא בכח בק"ש על המיטה וכתב שם "ויכוין להעלות בחינת הנפש והרוח והנשמה וכו' ואחר כך יאמר פסוק בידך אפקיד רוחי".

*

שם מ"ב שמירה לטלטול הדרך והגלות

בספר צרור המור (מסעי לג, א) שהיה ממגורשי ספרד כתב "ולהורות שיש באלו המסעות דבר גדול. אמרו רבותינו ז"ל שנכתבו כאן שנים וארבעים מסעות, רמז לשם המפורש של שנים וארבעים, הוא שם של אבגית"ן, הרמז בפרשת בראשית במספר הימים. והם שבעה תיבות, ובכל אחד יש בו ששה אותיות עולים שנים וארבעים. וכל אחד יוצא מיומו, אבגית"ן מיום הראשון, קר"ע שט"ן יוצא מיום שני, לפי שבו נברא גיהנם. וכן כולם על זה הדרך. ולכן נכתבו בכאן שנים וארבעים מסעות, כנגד זה השם של שנים וארבעים, הרמז באומרו ה' בם סיני בקודש (תהלים סח, יח), לרמז שיש באלו המסעות דבר גדול, והוא חותם התורה כולה. וכמו שהתורה התחילה בימי בראשית, שבס רמז שם ה' ב"ם. כן סיימה בפרשת אלה מסעי בספור שנים וארבעים מסעות, שהם כנגד שם של שנים וארבעים שהזכרנו".

ועוד המשיך הצרור המור (פר' מסעי לה, ב) "וכן אנו מובטחים שאע"פ שאנו מגורשים ומטולטלים מגירוש לגירוש וממסע למסע, שם ה' ב"ם, מושיענו בעת צרה. ולפי שכולם קשורים בסוד שם המפורש של שנים וארבעים, שהוא שם ה' ב"ם הרמז במסעות סמך מיד שיתנו ללויים שנים וארבעים ערים לשבת, כנגד שם של שנים וארבעים, ההולך עם ישראל בגלותם ובמסעיהם.

וא"כ כל זאת הפרשה הבטחה גדולה לנו, ויש בה רמזים גדולים ודברים עתיקים. בענין שלא לחנם אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' (במדבר לג, ב), אלא להורות כי פי ה' ורוחו הולכת עמנו באלו הגליות והמסעות, כמו שהיה עם אבותינו בצאתם ממצרים. וזה חיותנו וקיומנו, ועל פיו אנו חיים".

וכעין העלה בסדר היום וז"ל "עוד טעם אחר שענין אלו המ"ב תיבות הם לשון תפלה לאל ית' ויתעלה יראה בעניינו ויפדנו מגלותינו ואין מקום יותר מוכן להתפלל בכוונה ובדאגה על ענין הגלות אלא אחר שזכרנו קיצור הענין שהיה נעשית בבית קדשנו ותפארתנו י"ר שיבנה ב"ה במהרה בימינו. ואולי הכוונה היה על זה ועל זה".

ובזה מבואר דמאחר שספירת העומר בזמן הזה היא רק מדרבנן ואנו מבקשים יה"ר שיחזיר עבודת ביהמ"ק למקומה, לכן אומרים תפלת אנא בכח "לשון תפלה לאל ית' ויתעלה יראה בעניינו ויפדנו מגלותינו".

*

סדר אמירתו

היות שתפלה זו היא תפלה נוראה צריכים להזהר מאוד איך לאמרו כראוי. הפרי חדש (או"ח ס' נ) וכן בשערי תשובה (ס' מח סק"ג) הביאו משער הכוונות שכתב וז"ל "אנא בכח גדולת ימינך כו' ויאמר כל שני תיבות ביחד אנא בכח ויפסיק גדולת ימינך ויפסיק תתיר צרורה ויפסיק. ונלע"ד שהטעם הוא לכוין אל מה שנתבאר אצלנו כי כל שם מאלו הז' שמות של מ"ב יש בו ששה אותיות ומתחלקים לג' בחי' בשתיים אותיות יכסה פניו ובשתיים יכסה רגליו ובשתיים יעופף ולכן צריך לחבר כל שני אותיות ביחד. גם היה אומר מורי ז"ל שבח זה בנעימה ובניגון ואחר סימו אמר בשכמל"ר".

כלומר שהטעם שצריך לומר כל שתי תיבות ביחד ובכל שורה יש ששה מלות, והיינו ג' פעמים שתי מלות, הם "בחי' בשתים אותיות יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף", ונראה פירוש הדברים לפי דברי המעבר יבק שהבאנו לעיל שכתב דמי שאומר תפלת אנא בכח בכונה הראויה ומכיון סוד השמות הכתובות בה "השרפים בעלי שש כנפים באברתם יסוכו עליו וישאוהו על במתי ע"ב".

אבל הט"ז (ס' קכז סק"ד) כתב "העתק מספר עץ חיים שחיבר האלקי מהר"מ קלפיראס תלמיד האלקי קודש קדשים מהרר"י לוריא ז"ל בעניני תפלה: "ונוסח אנא בכח יאמר בלשון זה אנא בכח גדולת ימינך תתיר צרורה בנשימה אחת דהיינו אבגית"ץ וכן השמות האחרים".

*

הפסק בעת אמירת אנא בכח

המגן אברהם (ס' תכ"ח סק"ח) כתב "כתוב בצרור המור מ"ב מסעות שבפרשת ואלה מסעי אין להפסיק בהם שהוא נגד שם מ"ב" והובא דבריו במשנה ברורה שם (סק"כא): ולכאורה לפי דבריו, כל שכן בתפלת אנא בכח אין להפסיק, דאם אין להפסיק במסעות הגם ששם לא כתוב כלל השם מ"ב, רק שהמסעות מרמזים לשם מ"ב, כל שכן בתפלת אנא בכח שכן כתוב שם בראשי תיבות השם מ"ב שלא היה לנו להפסיק, אבל לא מצאתי בספרי הפוסקים שכתבו על זה וצ"ע.

והנה הבן איש חי בספרו עוד יוסף חי (פר' מקץ אות ח) כתב "כשאומר פסוקים של אנא בכח יזהר בפסוק שהוא כנגד אותו היום שעומד בו לאומרו ג' פעמים כמ"ש רבינו ז"ל בדרושי הלילה בפסוקים שאומר בק"ש שעל המטה, דהיינו ביום א' יאמר פסוק אנא בכח ג"פ, וביום ב' יאמר פסוק קבל ג"פ, וכן עח זה הדרך. גם יזהר שיאמר פסוקים של אנא בכח כל ב' תיבות ביחד, וכנז' בש"ץ, וכן הוא בדברי רבינו האר"י ז"ל, ויש טעם בדבר, ויזהר לומר בשכמל"ו בלחש":

וכן נוהגים בחצרות רוזין ועוד מקומות לומר בחנוכה תפלת אנא בכח מלה במלה שבע פעמים, דהיינו שאומרים אנא ז' פעמים, בכח ז' פעמים, וכן הלאה. והנה אם צריכים להיזהר לא להפסיק בשם מ"ב לא היה ראוי לאמרה ככה ג' פעמים או ז' פעמים כנ"ל, ומזה נראה דאין איסור להפסיק ואולי צריכים להיזהר לגמור אותו שורה ולא להפסיק באמצע השורה.

ואולי יש לתת טעם למה בתפלת אנא בכח לא כתבו הפוסקים שאסור להפסיק, והוא מבואר עם דברי שו"ת הרשב"א הנ"ל שכתב "מה שאמרו בידעו שהוא אהוב למעלה ונחמד למטה, בבירור כך נראה שלא נאמרו דברים אלא במי שיודע סודו ויודע לכוין אל הקדש פנימה שהוא רומז אליו. כי מי שאינו יודע אלא קריאתו לבד ואינו יודע אלא קבוץ האותיות ונקודן ויעשה מעשה בזה ואפילו לא יעשה מעשה אלא שיזכירנו בהקצת שפתים אינו אהוב ונחמד אלא ההפך ושומר נפשו ירחק מזה".

הרי שהגם שאנו אומרים תפלת אנא בכח, עכ"ז צריכים ליזהר שלא להוציא השם מ"ב בפני עצמו, ורק מותר לאמרה ולהבליע אותה בתוך התפלה. ואולי מפני כן לא כתבו שאסור להפסיק כדי שיחשוב האדם שמותר לו לומר השם בפני עצמה.

*

ברוך שם כבוד מלכותו בלחש

אחרי אמירת תפלת אנא בכח אנו נוהגים לומר ברוך שם כבוד מלכותו, ובספר שולחן הטהור (ס' מח ס' יא) כתב "בשכמל"ו בלחש זה לי הרבה תימא מה שייך כאן לחש וכי אסור לשבח להשי"ת בשבח זה בקול רם, אלא בעת יחוד צריך לחש כנודע סודו, ועל פי פשוט מפני תרעומות המינים ומה שייך זה כאן, על כן נראה שזה כתב איזה תלמיד טועה ומותר לאומרו בקול רם כלוים שעמדו על הדוכן".

וטענתו מבואר לפי דברי הצ"ח (פסחים נו). וז"ל "נאמר והו לא אמרו משה. יש לדקדק ואטו שבח אחד יש לנו שאנו אומרים מה שלא אמרו משה, וכמה פיוטים שאנו אומרים שחברו הפייטנים ולא יהיה יעקב אבינו כאחד מהפייטנים שניחוש מלומר השבח ששיבח סבא קדישא ישראל סבא עבור שלא אמרו משה. לכן נלע"ד שעיקר

הקפידא שנפסיק באמצע דברי משה בשבח שלא אמר הוא, כמו בשכמל"ו שאנו מפסיקין בו בין שמע לואהבת, בזה יש קפידא שלא אמרו משה.

ומזה הטעם למדתי זכות על קצת קהלות הנוהגים כשמתענים בערב ר"ח אחר תפלת יום כיפור קטן אומרים שמע ישראל וגו' בשכמל"ו הכל בקול רם, וקצת קראו עליהם תגר, ואני אמרתי כיון שאין אומרים רק פסוק ראשון אין קפידא שאין כאן הפסק באמצע דברי משה. שוב מצאתי במהרש"א בחידושי אגדות שכתב ג"כ שעיקר הקפידא משום הפסק באמצע דברי משה":

ולפי דבריו מבואר דגם בתפלת אנא בכח אין שום קפידא לומר בשכמל"ו דוקא בלחש. אבל בליקוטי מהרי"ח כתב שיש לאמרו בלחש ושכן איתא בסדר היום "ויש נוהגים לומר אחר נוסח זה בשכמל"ו בלחש מפני קדושת ה' שרמוז בראשי תיבותיו וראוי הוא", וכן כתב בעוד יוסף חי הנ"ל "ויזהר לומר בשכמל"ו בלחש", הגם דאין שייך כאן הטעם של הגמ' פסחים (נו). לגבי קריאת שמע, וכתב הליקוטי מהרי"ח "אך יש עוד טעם לזה הובא בטור הלכות יום הכיפורים סימן תרי"ט בשם המדרש וכן כתוב בכתבי האריז"ל שם לאמרן בלחש". (וז"ל המדרש שם "ונוהגין באשכנז לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם וסמך לדבר במדרש ואלה הדברים רבה בפרשת ואתחנן כשעלה משה לרקיע שמע מלאכי השרת שהיו מקלסין להקב"ה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והורידו לישראל למה הדבר דומה לאדם שגנב הורמין פי' חפץ נאה מתוך פלטרין של מלך ונתנו לאשתו ואמר לה אל תתקטי בי אלא בצנעה בתוך ביתך לכן כל השנה אומרים אותו בלחש ובי"ה אומרים אותו בפרהסיא לפי שאנו כמלאכים").

וכדבריו כתב בהג' חכמת שלמה (ס' סא ס' יג) שלפי דברי הטור הנ"ל יוצא שתמיד כשאומרים שבח זה יש לומר בלחש זולת יום הכיפורים שאז אנו דומים למלאכים, וכ"כ הבן איש חי בספרו שו"ת תורה לשמה (ס' קצז) דרך לימוד מותר בקול.

והנה במגן אברהם (ס' תרי"ט סק"ח) מצרף שני הטעמים יחד וז"ל "בקול רם. משום שבכל השנה אומרים אותו בלחש מפני שמשה גנבה ממלאכים, אבל ביר"כ גם ישראל דומין למלאכים (טור) והא דכתב בסימן ס"א נימריה לא אמרה משה כלומר שלא כתבה בתורה להצניעה מפני המלאכים ע"ש וכ"כ בהג"מ פ"א מק"ש":

הרי שהטעם שאנו אומרים אותו בחשאי כל השנה אינה מחמת כבודו של משה רבינו, דאם כן גם ביוה"כ היה לנו לאמרה בחשאי אלא טעם הדבר היא משום שמשה רבינו גנבה מהמלאכים ולכן לא כתבה בתורה ואין לנו לאמרה בקול רם, ורק ביוה"כ מותר לנו לאמרה בקול רם.

ובזה מבואר דגם אמירת בשכמל"ו שלא בשעת ק"ש וכגון באנא בכח אין לנו לאמרה בקול רם. ויש לציין שהסדר היום ביאר טעם אמירתה כאן "מפני קדושת ה' שרמוז בראשי תיבותיו", ויש לציין שכזה כתב בערוך השולחן (ס' כה יב-יג) בטעם אמירת בשכמל"ו אחר ברכת על מצות תפילין וז"ל:

"לעניות דעתי נראה דאמירת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" אינו מטעם ספק ברכה, אלא מטעם אחר. ואף שהפוסקים כתבו שהוא מטעם זה, מכל מקום המנהג נראה לי מטעם אחר, דברכת "על מצות תפילין" היא ברכת הודאה כמו שכתבתי מקודם, בהיות מצוה זו הקשר הגדול שמקשר את ישראל לאביהם שבשמים. לזה אנו מברכים ברכת הודאה, להודות להשם יתברך על הטוב הזה. ובהיות שעיקר הקשר הוא בפסוק "שמע ישראל", ולכן אנו אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" כמו שיעקב אבינו ענה כן בעת שהשבטים אמרו "שמע ישראל", כדאיתא בפסחים (נו א). וראיה לזה מלשון "תפילין" עצמה, שכתב הטור לשון "פלילה", שהן אות ועדות לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו עד כאן לשונו. וזהו פירושו, דעל מצות תפילין, כלומר על מה שהשם יתברך התחבר אלינו - אנו נותנים לו יתברך שבח והודיה על זה".

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים

לפרשת אחרי

המפקיר עצמו לעוון לשון הרע אין לו תקנה, כי הוא מעבירות שבין אדם לחבירו

כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תְּטַהְרוּ (טז, ל)

בגמרא ביומא (פה, ב): דרש רבי אלעזר בן עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו, עכ"ל הגמרא.

וכתב ה'חפץ חיים' (הל' לשון הרע - 'באר מים חיים' כלל ד, מט), וז"ל: אמרו בערכין (טו, ב) לענין לשון הרע שאם סיפר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקודש, ולכאורה הלא אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ואפילו חס ושלום כפר בעיקר גם כן מועיל תשובה לזה כמו שכתב הרמב"ם ואיך סתם לומר שאין לו תקנה. אבל לפי הנ"ל מובן היטב שהגמרא עוסקת במי שמפקיר עצמו לעבור על עוון זה, וראיה לזה מהפסוק "יכרת ה'" שהביאה הגמרא ראייה לזה, והפסוק הזה מדבר באופן הזה (כמו שכתב הרמב"ם בפרק ז' מהלכות דעות הלכה ב' והרבינו יונה ב'שערי תשובה' במאמר ר"ג). ולכך שייך לומר אין לו תקנה, משום דדבר זה הוא מעוונות שבין אדם לחבירו שאין מועיל תשובה לזה עד שירצה את חבירו, וכמעט אי אפשר שירצה את כולם אחרי שהורגל בזה וכמו שכתבתי בפנים, וכענין שאמרו ביבמות (כא, א) לגבי מדות שבהם אי אפשר בתשובה, ועיין ברש"י שם, עכ"ד ה'חפץ חיים'.

*

לפרשת קדושים

יסוד מצות 'לא תקלל חרש' - שימנע אדם מלהזיק בפיו לזולתו, וי"א שיהא גזור בדיבורו מצד עצמו בלי קשר לשומע

לא תקלל חרש (יט, יד)

[א] ב'ספר החינוך' (מצוה רלא), כתב בטעם מצוה זו, וז"ל: אף על פי שאין בנו כוח לדעת באי זה ענין תנוח הקללה במקולל ואי זה כוח בדיבור להביאה עליו, ידענו דרך כלל מכל בני העולם שחוששין לקללות, בין ישראל בין שאר האומות, ויאמרו שקללת בני אדם, גם קללת הדיוט תעשה רושם במקולל ותדביק בו המארה והצער. ואחר דעתנו דבר זה מפי הבריות, נאמר כי משרשי המצוה, שמנענו השם מהזיק בפיו לזולתו כמו שמנענו מהזיק להם במעשה. וכעין ענין זה אמרו זכרונם לברכה (מועד קטן יח, א) ברית כרותה לשפתיים, כלומר שיש כוח בדברי פי אדם. - ואפשר לנו לומר לפי עניות דעתנו, כי בהיות הנפש המדברת שבאדם חלק עליוני, וכמו שכתוב (בראשית ב, ז) "ויפח באפיו נשמת חיים", ותרגם אונקלוס: לרוח ממללא, נתן בה כוח רב לפעול אפילו במה שהוא חוץ ממנה, ועל כן ידענו ונראה תמיד כי לפי חשיבות נפש האדם ודבקותה בעליונים כנפש הצדיקים והחסידים, ימהרו דבריהם לפעול בכל מה שידברו עליו, וזה דבר ידוע ומפורסם בין יודעי דעת ומביני מדע. ואפשר לומר עוד, כי הענין להשבית ריב בין בני אדם ולהיות ביניהם שלום, "כי עוף השמים יוליך את הקול" (קהלת י, כ) ואולי יבואו דברי המקלל באזני מי שקילל, עכ"ל.

וכעין זה כתב הריקאנטי, וז"ל: "לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול וגו'". כבר הודעתך עוד בסוד הברכות והתפילה כמה גדול כוח הדיבור לפעול הן לטוב הן לרע, כי האותיות ביוצאם מהפה עושות רושם באויר ופועלות למטה, ואף כי לפי האמת אין הבדל בין חרש לאדם אחר, יש ליתן טעם לפי הפשט, כי החרש חסר ממנו כוח הדיבור והשמיעה, והחסר מן הדבר מוכן לקבל היזק מן החוש החסר בו יותר ממקום אחר, עכ"ל.

ב] אכן 'רבינו בחיי' כתב בזה, וז"ל: "לא תקלל חרש". הזכיר הכתוב חרש כדי ללמוד קל וחומר: אם החרש שלא ישמע כשהוא מקלל אותו הזהירה עליו תורה, אין צריך לומר מי שישמע והתקצף ונתבייש. וכל זה שיהיה האדם גדור בדיבורו ושלא ירגיל את נפשו בתכונה רעה, ואין האיטור מצד חברו השומע אלא מצד עצמו, ואם הוא גדור בזה אצל החרש כל שכן אצל השומע, ולכך הזכיר הכתוב "חרש" והוא בנין אב לכל השאר, עכ"ל.

וכעין זה כתב בשו"ת 'שארית יעקב' (אבן העזר סימן ח', דף סד ע"א), וז"ל: התורה צוותה שנהיה מצויינים לעבודת ה', לכן לא נאה לנהוג בשרירות לבב אפילו בינך לבין עצמך ואין שומע, אסור להוציא דבר רע על שום בן אדם. בוא וראה שאסרה לנו התורה "לא תקלל חרש". ומהאי טעמא אמרתי שאפילו יהיה האדם יחיד, הן בבית הן בשדה, ואין איש עימו, אסור לו לנבל פיו מדברים אסורים כגון לשון הרע ורכילות וקללות ושבועות, ואפילו דברים בטלים אסורים המה לו, כי כל זמן שאדם חי על האדמה מוכרח הוא לקשט עצמו מכל דבר מאוס ומגונה, עכ"ל.

*

מידת 'שמירת הלשון' - תלויה בקיום מצות "ואהבת לרעך כמוך" כראוי, והמדבר לשון הרע מבטל מצות עשה זו

וְאֶהְבֶּתְּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ אֲנִי ה' (יט, יח)

א] כתב ה'חפץ חיים' בספרו 'שמירת הלשון' (ח"א, שער התבונה פ"ה), וז"ל: כאשר נתבונן באמת, נמצא שקיום מצות לדון את חברו לכף זכות ומידת שמירת הלשון, תלויים בקיום מצות עשה של "ואהבת לרעך כמוך". שאם יאהוב את חברו באמת, בודאי לא ידבר עליו לשון הרע ויחפש עליו בכל כוחותיו זכות. כמו שאם אירע לו שעשה איזה דבר שלא כהוגן, ובני אדם היו עומדים ומספרים בענין אותו הדבר, והוא יודע בנפשו שום צד זכות על עצמו, או שהיה דבר זה בשגגה או סיבה אחרת, כמה מהתשוקה הייתה לו שימצא מי שילמד זכות עליו כדי שלא יתבזה כל כך, כן באופן זה ממש צריך לעשות לחבירו, עכ"ל.

ב] לכן המדבר לשון הרע, בודאי שמבטל מצות "ואהבת לרעך כמוך", וכפי שכתב ה'חפץ חיים' בפתיחה לספרו 'חפץ חיים' (עשין אות ב'), וז"ל: ועובר על ידי הסיפור הזה גם על מצות עשה "ואהבת לרעך כמוך", שנצטוונו בזה לחוס על ממון חברו כמו שהוא חס על של עצמו, ולחוס על כבוד חברו ולספר בשבחו כמו שהוא חושש על כבוד עצמו, והמספר לשון הרע ורכילות על חברו, או המקבל, אף אם הדבר אמת, נראה בעליל שאינו אוהבו כלל, וכל שכן דכמוך בוודאי אינו מקיים, והראיה הגדולה על זה דהלא כל אדם יודע את נגעי עצמו ואף על פי כן אינו רוצה בשום אופן שחבירו ידע מזה אף אחד מאלף. ואף אם אירע שנודע מעט מחסרונותיו אצל חברו, וחבירו הולך ומספר זה לאנשים, אף על פי כן הוא עומד ומצפה הלוואי שיתן ה' שלא יקבלו את דבריו ולא יאמינו לו, והכל כדי שלא יתחזק בעיניהם לאדם שאינו הגון, אף דהוא יודע בעצמו הרבה והרבה מהעוונות יותר ממה שסיפר חברו עליו, אף על פי כן מרוב האהבה שהוא אוהב את עצמו, נדחה הכל מחמת זה. כן באופן זה ממש צריך על פי התורה לעשות לרעהו, לחוס על כבודו בכל האופנים, עכ"ל.

*

מדוע האריכה התורה לכתוב לשון 'הליכה' - בלאו ד"לא תלך רכיל בעמך"

לֹא תֵלֵךְ רְכִיל בְּעַמֶּיךָ (יט, טז)

א] בפירוש רש"י כבר העיר, מדוע האריכה התורה לכתוב לשון 'הליכה' "לא תלך רכיל וגו'", וכתב וז"ל: "לא תלך רכיל" - אני אומר על שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע הולכים בבתי רעיהם לרגל מה יראו רע או מה

^ל להגאון רבי יעקב זאב כהנא זצ"ל (מפאסוואל שבליטא).

ישמעו רע לספר בשוק, נקראים הולכי רכיל, הולכי רגילה [ריגול]. וראיה לדברי, שלא מצינו רכילות שאין כתוב בלשון 'הליכה' - "לא תלך רכיל", "הולכי רכיל נחשת וברזל" (ירמיה ו, כח), ושאר לשון הרע אין כתוב בו הליכה "מלשני בסתר רעהו" (תהלים קא, ה), "לשון רמיה" (שם קכ, ב), וכו', לכך אני אומר שלשון רכיל לשון הולך ומרגל, שהכ"ף נחלפת בגימ"ל, וכן (ש"ב יט, כח) "וירגל בעבדך", רגל במרמה לומר עלי רעה, וכן (תהלים טו, ג) "לא רגל על לשונך", וכן רוכל הסוחר ומרגל אחר כל סחורה... על שם שמחזר תמיד בעיירות נקרא רוכל, לשון רוגל, עכ"ל. [לפי"ז מובן אגב, מדוע מצינו במצורע שמזין מדם האשם גם על רגלו (יד, יד), מפני שהלך רכיל. (עי' דף על הדף' כתובות ה, ב)].

ב] בזוהר הקדוש (אדרא רבא - נשא קכח, א), וז"ל הזוהר שם (מתורגם לשון הקודש): "הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר" (משלי יא, יג). - "הולך רכיל". מקרא זה קשה, איש רכיל היה צריך לומר, מהו הולך רכיל. ומשיב: אלא מי שאינו מיושב ברוחו ואינו נאמן, דבר ההוא ששמע הולך בתוכו, כמוץ במים, שאינו נשקע בהם, עד שמשליך אותו לחוץ. כלומר שאין לו מנוחה, עד שמגלה הדבר ששמע לאחר. מהו הטעם, הוא משום שרוחו אינו רוח מתקיים ומיושב. אבל מי שרוחו הוא רוח מיושב ושל קיום, בו כתוב "ונאמן רוח מכסה דבר". ונאמן רוח, פירושו רוח מתקיים. וברוח תלוי הדבר. וכתוב "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך", עכ"ד עיי"ש.

ג] בתרגום יונתן כתב: 'לא תהוון אַזְלִין בְּתֵר לִישָׁן תְּלִיתָאֵי דְהוּא קָשִׁי הִי כְּחַרְבָּא דְקָטַל מִן תְּרִין חוּרְפוֹי לְמִיכּוּל קוּרְצִין לְמַעֲיָקָא לְבַר עַמְךָ'. וזה תרגומו לשון הקודש: לא תהיו הולכים אחרי לשון שלישית [מדבר, שומע, ושמדובר עליו^א] שהוא קשה כמו חרב של הרג מן שני פיפיות לכרסום [נמשל לתולעים מחריבות] להעיק [להצר]. - ובביאור דבריו נראה, שב"לא תלך רכיל" נאמר שלא ללכת אחרי סיפור לשון הרע - מפני שהוא קשה כחרב [וכדוגמת מה שמצינו שאין לילך אחרי אלהים אחרים]. דהיינו שהשומע או יודע מלשון הרע, שלא ילך אחרי זה ויספרו הלאה.

ד] ה'אור החיים' הקדוש הוסיף (אחר ציין לדברי הזוהר הנ"ל), וז"ל: ולפי פשט הכתוב נראה שיכוין לומר שלא יגרום הוא הרכילות הנעשה מהזולת על ידו, הא כיצד שלא יגלה דברים אפילו למי שאין בהם רכילות במקום שיש לחוש שהשומעים יוליכו הדברים, ונמצא הוא הולך רכילות זו שרכלו האמצעים. ולדרך זה ידויק אומרו "בעמך", פירוש באמצעות 'עמך' אתה מוליך רכיל^ב, שאומרים הדברים בפניהם ומתגלגלים מזה לזה ונשמעים הדברים. ואמר "אני ה'", פירוש אני בוחן הדברים ממי יצאו תחילה ופורע, עכ"ל. ועוד הוסיף וז"ל: עוד ירצה שלא יחזיק בידי מדברי לשון הרע, שבזה הוא סובב שיוליכו הרכיל, ומעלה עליו הכתוב כאלו הוא הולך רכילות לזה - להיותו סיבה, עכ"ל.

ה] השל"ה הקדוש ב'דרך חיים תוכחת מוסר', כתב וז"ל: ואמר 'לא תלך' לומר שנענש אף על ההליכה, הפך "וילכו ויעשו" (שמות יב, כח)^ג לכך 'לא תלך רכיל', עכ"ל. [וב'תורה אור', הוסיף וז"ל: גם רומז למי שהוא רכיל בטבעו, כדת מה יעשה שלא יבוא לידי כך, לא ילך בתוך עמיו, כי אז שומע ומרכיל, רק ישב בביתו, עכ"ל].

וכן כתב ה'חפץ חיים' בהלכות 'לשון הרע' כלל א' ('באר מים חיים' סק"ד, בהערה), וז"ל: אפשר דהתורה רצתה להשמיענו שיש לו איסור משעת הלוחו שהקדים רגליו לדבר עבירה, וכעין מה שאמרו בע"ז (יח, ב) "אשר לא הלך" כיון שהלך וכו', וכעין שאמרו שם (ח, א) "וקרא לך" כיון שקרא לך נעשה כאלו אכלת מזבחו, ובבבא מציעא (סא, ב) לא תעשו עול במשקל לעבור עליו משעת עשייה ואפילו לא שקל בהן עדיין, וכן כאן כיון שהזמין עצמו לילך ולדבר רכילות עובר על לאו זה. אחר כך מצאתי זה בשל"ה, עכ"ל.

[אכן ב'אילת השחר' העיר על דבריהם, וז"ל: ויש לעיין, אם גם ההולך לשמוע רכילות כדי לספר ולבסוף לא סיפר לאחרים עובר בלאו זה, וכעין שמצינו בבא מציעא (סא, ב) בלאו דמשקולות שעוברים בלאו על עצם עשיית המשקלות אף על פי שלא השתמש בהם לבסוף, ומ"מ דבריהם מחודשים וזה לא נזכר בגמרא, עכ"ל].

לתגובות: Ci9335108@gmail.com

^א עיין ערכין טו, ב.

^ב עיין עוד בספר 'תולדות יעקב יוסף' שהאריך לבאר מדוע כתוב "בעמך" ולא בעמיתך.

^ג בפסח מצרים, שקבלו שכר על ההליכה ועל העשייה, עיין מכילתא בא פ"ב. (ההערה במקור!).

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

"ואהבת לרעך כמוך" – בין אדם לחברו, ובין אדם לעצמו

אנחנו נמצאים כעת בימים מאוד מיוחדים – ימי ספירת העומר. הרמב"ן כותב על ימים אלו שבין פסח לעצרת שהם כמו חול המועד. התכלית של יציאת מצרים הרי היתה להגיע לקבלת התורה, כמו שכתוב (שמות ג, יב): "בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה". נמצא כי כל התקופה הזו חג אחד גדול. חג השבועות הוא המשך ישיר ליציאת מצרים, והימים האלו שבין פסח לעצרת, בהם מתכוננים בני ישראל באהבה ובציפייה לקראת יום חתונתם זו קבלת התורה, הם גם כן חלק מהחג.

לפי זה, ימים אלו אמורים להיות ימי שמחה וששון ליהודים. אמנם כפי שכולנו יודעים, השמחה של הימים הקדושים האלו הופרעה על ידי הטרגדיה הנוראה של פטירת שתיים עשרה אלף זוגות תלמידי רבי עקיבא במגיפה שאירעה בימים אלו. כך, שבדיוק בימים הנשגבים והשמחים האלו, אנחנו נוהגים מנהגי אבלות.

ויש להתבונן איך אנו מיישבים את שני הניגודים האלו יחד. מצד אחד, נמצאים בימי שמחה, בהם סופרים את הימים ומתכוננים לקראת מתן תורה ככלה שמתכוננת בשמחה לקראת יום חתונתה, ומצד שני יש את המציאות שאנחנו במצב של אבלות על תלמידי רבי עקיבא.

*

והנה בפרשת קדושים אנו לומדים על המצוה הגדולה של וְאֶהְבֶּתְךָ לְרַעֲךָ כְּמוֹךָ, עליה אמר רבי עקיבא שהוא 'כלל גדול בתורה'. אכן, ככל שהמצוה גדולה וחשובה, כך קשה עלינו הדבר לקיימה...

שמעתי ממחותני הנעלה הגה"ח רבי ברוך ברזובסקי שליט"א סיפור נורא הוד. היה זה בליל בדיקת חמץ של השנה האחרונה לחיי סבו הגדול הרבי בעל התיבות שלום זי"ע, ומחותני הנ"ל עלה לבית הרבי לחזות בעבודת הקודש בשעת בדיקת חמץ. הרבי כבר היה חלש מאוד ודיבר אך בקושי. אמנם כאשר ניגש לקיים את המצוה ולומר את הברכה, הוא שהה מעט ואז פתח פיו ואמר:

"בודקין בחורין בסדקין, לכאורה למה, הרי כבר ניקו את כל הבית? אלא שעיקר הבדיקה היא הבדיקה שבלב! לבדוק את חדרי הלב מכל שמץ חמץ!". ואז המשיך ואמר: "הרמב"ם כותב, 'מצוה על כל אדם לאהב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שְׁנֵאמַר: וְאֶהְבֶּתְךָ לְרַעֲךָ כְּמוֹךָ'. הרבי זי"ע חזר על דברי הרמב"ם אלו שלש פעמים בהדגישו כל מילה ומילה. ואז המשיך בדברות קודשו: "לכשתמצי לומר, מצוה זו – היא המצוה הקשה ביותר מכל התרי"ג מצוות! ומי יאמר זיכיתי לבי – לאהוב כל אחד ואחד מישראל כגופו?". כאן שהה הרבי כמה רגעים כשהוא כולו אחוז שרעפים, ואז המשיך ואמר בחוזק ובתקיפות: "אבל 'בודקין בחורין ובסדקין עד מקום שידו מגעת!' ותיכף ומיד התחיל לברך את הברכה 'על ביעור חמץ'.

אכן, לא ניתנה תורה למלאכי השרת, ואם אמנם קשה לנו ביותר לקיים מצוה זו, אך מה שהקב"ה דורש מאתנו זה שאנחנו נשתדל 'עד מקום שידו מגעת!' הבה נתבונן אפוא, מה באמת בידינו לעשות כדי שנזכה לקיים מצוה חשובה זו? מהו עומק הדבר, הסיבה שכה קשה לנו לקיים מצוה זו של 'ואהבת לרעך כמוך', ומהי הדרך עבורנו לפרוץ את אותם מחסומים כדי שנזכה לקיימה כראוי.

*

והנה, ישנה תופעה מאוד מעניינת ששמתי לב אליה, ואני משער לעצמי שכל מי שרגיל לטוס בכל מיני מקומות בעולם, בודאי שם לב לכך.

אני עולה על מטוס לנסיעה פנימית קצרה. נניח אני נוסע לדטרויט. נסיעה מנוי יורק לדטרויט זו נסיעה קצרה ביותר. והנה, בטרמינל, אני לא רואה אף יהודי חרדי אחד, רק המוני גויים סביבי. מטבע הדברים, נוצרת אצלי איזשהו הרגשה של בדידות בלב... ואז אני עולה על המטוס, ואיזו הפתעה, יהודי חרדי יושב שם באחד המושבים... מיד לבי מתמלא בתחושה טובה! אני מניד לו בראשי, מחייך אליו, וממשיך למקום שלי עם הרגשה טובה יותר. ב"ה, יש כאן עוד יהודי! אני לא נמצא כאן לבד!

מה קורה כאשר אני נוסע למקום רחוק יותר, למשל לאוסטרליה. אני בדרך, ויש לי חניית ביניים בהונג קונג, משם אני צריך לעבור למטוס אחר לטיסת ההמשך. אני מגיע לגייט בהונג קונג ומרגיש כאילו אני נמצא באיזה ג'ונגל... ואז לפתע אני מבחין ביהודי שיושב שם ולומד דף גמרא... התחושה היא טובה פי כמה. בכזה מקום נידח למצוא יהודי. זה ממש נפלא. אני ניגש אליו ומפתח שיחה אתו. איך קוראים לך? מהיכן אתה? וכו' וכו' ותוך כמה דקות אנחנו כבר חברים טובים... נראה לי שהתופעה הזאת די מוכרת לכל מי שרגיל להיות בדרכים...

לעומת זאת, אמנם, בחיי היום-יום, אני הרי נפגש עם יהודים בכל פינה, בבית הכנסת, ברחוב, במכולת, איפה לא? ואני לא חש את אותה תחושה של קירבה, אותה תחושה של זיקה וחיבור לאחינו כל בית ישראל... אין לי את ה'חם לבי בקרבי' שאני חש כאשר אני פוגש יהודי במקום בו אני מרגיש לבד ובודד. חשבתי על כך רבות, זה הרי ממש חבל! למה שלא תהיה לנו את אותה תחושה של שמחה בכל פעם שאנחנו פוגשים יהודי, מכל סוג ומכל עדה, בדיוק כמו שיש לנו כאשר אנו נפגשים בשדה התעופה של איזו מדינה רחוקה ונידחת?!

מהו באמת סוד הדבר?

הקב"ה ברא אותנו, נשמה קדושה שתולה בגוף עכור. והגוף, כמה שלא נעים לנו, הוא כמו בהמה... כמו שהפסוק אומר: "ומוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה – אֵינִי" (קהלת ג, יט). כמו שהבהמה מתפקדת מתוך אינסטינקט של שרידה עצמית, היא רואה כל הזמן רק את עצמה ועסוקה תדיר בלהגן על עצמה, כך גם האדם, בתור בעל גוף חומרי, עמוק בתודעה שלו ובאופן אינסטינקטיבי הוא עסוק כל הזמן רק בלהגן על עצמו – על הכבוד שלו, האינטרסים שלו וכו'. והנה, כאשר אני פוגש אדם אחר, באופן אוטומטי, אני חש באיום מסוים. למה? כי בעיני הגוף החומרי, שרואה רק את עצמו, היחס לסביבה זה כמו נדנדה של שתיים. אם השני עולה – אני יורד, ואם השני יורד – אני עולה... וממילא, כל אדם אחר בבריאה מהווה בעצם איום על המעמד שלי.

ודרך אגב, מספרים על בעל החפץ חיים זצוק"ל, שבעודו ילד קטן, כבר אז, היה כל כך זך וטהור, שהוא לא היה משחק בנדנדה, הוא לא היה מסוגל לעלות בזמן שהשני צריך לרדת לשם כך...

אכן, זוהי דרגה גבוהה מאוד והיא היפוך הטבע האנושי. הרגש הטבעי של האדם זה לקלוט כל אדם אחר שנמצא בסביבה שלו מתוך מבט של 'זה או אני - או הוא'.

למעשה, אנחנו בדרך כלל לא מודעים למחשבות האלו, זה משהו שנמצא עמוק בתת-המודע שלנו. אבל המציאות היא, שעמוק בפנים, היחס שלנו כלפי השני הוא מתוך הנחה כי זה או אני או הוא. וזה מה שמונע מאתינו לאהוב ולשמח, ולהתחבר עם כל יהודי.

היהודי הזר שאנו פוגשים אי-שם בהונג-קונג, לא מאיים עלינו, אני לא מכיר אותו והוא לא מכיר אותי, כרגע מאוד נחמד לראות פרצוף של יהודי אחר במקום הנידח הזה ולכן אנחנו יכולים לאהוב אותו באמת. אבל האנשים שבסביבה שלנו, אלו שאנו פוגשים בכל יום, אנחנו מפחדים מהם... אנו לא רוצים שידונו אותנו, שיבקרו אותנו, שיערערו על המעמד ועל התדמית שבנינו לעצמינו, או לחלופין, זה יכול גם להיות להיפך: אני חש כה מרוסק בפנים – לכן אני חייב לחוש שאני כן שווה משהו ומפריע לי לראות שאנשים אחרים הם טובים יותר ממני...

איך שלא יהיה, הכלל בזה הוא, שהצורך שלנו לשמור על האגו גורם לנו, מבלי לשים לב כמובן, ללבוש שכבת מגן כלפי הסביבה. יש מי שדי לו בשכבה דקה ויש מי שצריך שכבה עבה חסינת כדורים... אבל תמיד יש איזשהו מחסום. וזה מה שמונע מאתנו לראות את השני, לוותר לו, ובסופו של דבר, לשמוח איתו ולהתחבר אליו באמת.

אכן, אם נרצה לתקן את עצמנו ולזכות לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך, אנחנו צריכים קודם כל למצוא את הדרך לעשות שינוי בתודעה שלנו! לשנות את המבט, שנבין שהכלל של 'או אני, או הוא' אינו נכון! כך נזכה לראות את השני באור אחר ולאהוב אותו באמת, עד בכל הזדמנות שנפגוש יהודי, נשמח אתו כמו כאשר אנו נפגשים בשדה התעופה בהונג קונג!

כמה מתאים, בימים אלו בהם אנו מתאבלים על תלמידי רבי עקיבא מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, שנתעמק קצת בנושא הזה וננסה למצוא את הדרך לעשות את השינוי המיוחל הזה בתודעה שלנו.

*

נתחיל עם סיפור מהגמרא (תענית כ, א), ורק אקדים לכך, שכמו שהתורה הקדושה אינה נמנעת מלספר על חולשות וטעויות, כביכול, של אבותינו ז"ל, והכל כדי שנלמד מהם תורת חיים, כך גם הגמרא מספרת על חכמינו כל מיני סיפורים שנראה שנהגו שלא כהוגן, וזה הכל 'למען תלמדון ליראה', שממנו ניקח לעבוד את ה'. וכך מספרת הגמרא:

"מעשה שבא רבי אלעזר ב"ר שמעון ממגדל גדור מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר ושמו שמחה גדולה, והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה".

כמובן, שאין לנו כל השגה בגדולת רבי אלעזר ב"ר שמעון, וכידוע שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה ולכן יתכן אצלם עניינים שהם קיימים רק בדקה מן הדקה, ורק הקב"ה שהוא בוחן ליבות מבחין בדבר, ובכל אופן, הגמרא תספר לנו את הדברים ותתייחס אליו ברמה שווה לאנשים רגילים, כי זוהי המידה שהקב"ה רואה את הדברים אצלם, ורק כך נוכל ללמוד מהסיפור את המסר שהוא מגלם בתוכו.

"נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר" - רש"י ותוס', שניהם מביאים מדברי חכמינו ז"ל שאדם זה היה אליהו הנביא – "אמר לו (האיש המכוער): 'שלום עליכם רבי!' ולא החזיר לו (רבי אלעזר)".

והנה, כאשר הגמרא אומרת שהאיש היה מכוער, אין הכוונה לכיעור חיצוני גרידא, כי אז אדרבה רבי אלעזר היה מרחם עליו ומחפש איך לעזור לו. ובוודאי שלא היה פוגע בו ח"ו. אלא שהיה נראה לו כי מראהו המכוער משקף את מעשיו שאינם מהוגנים וכי הוא אדם שפל ומבוזה שעוסק במעשים לא טובים (כך מפרש בבן יהודע, ע"ש).

"אמר לו (רבי אלעזר): 'ריקה כמה מכוער אותו האיש!'"

רבי אלעזר אפילו אינו מדבר אליו ישירות, משמע שלא רצה אפילו להסתכל עליו, כדאיתא בגמרא שאסור להסתכל בפנים של רשע.

אחר כך הוא ממשיך ואומר: "שמה בני עירך מכוערין כמותך?!"

כאן נראה שביקש ללמד עליו זכות. אולי מה שנראה כה מכוער, הוא משום שבני עירו נוהגין שלא כהוגן והוא הושפע מהם.

ממשיכה הגמרא: "אמר לו האיש: 'איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני – כמה מכוער כלי זה שעשית!'"

לאחר ששמע רבי אלעזר דברים אלו, הוא הצטער על מה שדיבר, וכמו שהגמרא מספרת:

"כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו: "נענית לך, מחול לי!". אמר לו: "איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית!"

"היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו, יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו 'שלום עליך רבי רבי מורי מורי'. אמר להם (האיש המכוער): 'למי אתם קורין רבי רבי? אמרו לו, 'לזה שמטייל אחריו'. אמר להם: 'אם זה רבי, אל ירבו כמותו בישראל!'. אמרו לו 'מפני מה?' אמר להם, כך וכך עשה לי. אמרו לו 'אף על פי כן, מחול לו שאדם גדול בתורה הוא'. אמר להם, 'בשבילכם הריני מוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן!'"

מיד נכנס רבי אלעזר בן רבי שמעון ודרש: "לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז!".

*

עד כאן הסיפור מהגמרא.

והנה ממה שהגמרא מציינת בתחילת הסיפור שהיה דעתו של רבי אלעזר גסה עליו, אנו מבינים שזה היה הגורם מה שהביא אותו לטעות בהתנהגותו כלפי האיש המכוער ביותר'.

וזה המסר הראשון שהגמרא מלמדת אותנו כאן: כאשר אדם פוגש מישהו אחר בחיים, אם הוא זחוח בדעתו, הוא במצב ש'דעתו גסה עליו', באופן טבעי הוא יסתכל עליו מתוך מבט ביקורתי. למה? כי הוא הרי צריך לשמור על הכבוד שלו... כאמור, שכאשר החושים שלנו מכוונים לשמור על הכבוד העצמי, באופן אוטומטי אנחנו חיים כמו על הנדנדה – זה או אני או הוא... וכיון שאני כעת בגובה – ואני הרי לא רוצה לרדת – אני חייב לדאוג שהשני ישאר למטה... רק כך אני אשאר למעלה...

(ושוב, אני חוזר ומדגיש מה שהוא בעצם פשוט וברור, כי אין לנו כל השגה בגדלות וקדושת התנא רבי אלעזר, וזה הכל רק המסר שהגמרא מעבירה לנו דרך הסיפור הזה, לא שיש לנו איזשהו השגה איך הדברים התפרשו אצל האדם הגדול בענקים שהיה בכלל 'אם ראשונים כמלאכים').

אבל לא זה עיקר המסר של הגמרא. העיקר הוא ההמשך. שם מונח המסר הגדול שאליהו הנביא רצה ללמד את רבי אלעזר - - -

לאחר ששמע רבי אלעזר את תגובת האיש – "איני יודע אלא לך ואמור לאומן שעשאני, 'כמה מכווער כלי זה שעשית!' – קרה אצלו מהפך! מיד הוא ירד מן החמור והשתטח מלוא כמותו לפני האיש והתחנן בפניו שיסלח לו... ולכאורה אינו מובן. מה מונח במילים האלו שכל כך הסעירו את רבי אלעזר? הרי רבי אלעזר התייחס לאיש בבוז כיון שהיה סבור שהאיש ה'מכווער ביותר' הוא רחוק מאוד מן הקדושה, הוא אדם שצריך להתרחק ממנו, ואיך בדברי האיש "לך ואמור לאומן שעשאני..." הוא חולל כזה שינוי אצל רבי אלעזר בנוגע לכל היחס שלו כלפיו?

נראה לי שמונח כאן רעיון מאוד עמוק - - -

*

מי שביקר פעם ברובע היהלומים ברחוב 47 במנהטן, יכול לחזות במחזה מאוד מרתק: התהליך איך הופכים יהלום גולמי, גוש אבן מחוספס ומלוכלך, ליהלום מבריק ומאיר עיניים. איך זה עובד? צריך בשביל זה מיומנות מיוחדת. ישנם מומחים גדולים שיודעים לחתוך בעדינות מיוחדת, והם יושבים ומתכננים את מקומות החיתוך המדויקות באבן באופן שייצא היהלום נאה ביותר. צריך הרבה סבלנות בשביל זה. שוקלים היטב היבטים רבים לגבי כל חיתוך וחיתוך. אופן ומיקום החיתוך שיכלול כל פגם ביהלום, כי זה מה שמכריע בסופו של דבר את היופי ואת הברק של היהלום ובזה תלוי שוויו. אכן, לאחר כל התכנונים, איך למעשה חותכים את היהלום? בשביל זה צריך מקדחת יהלום! זה הדבר היחיד שיכול לחתוך יהלום, כי יהלום אפשר לחתוך רק עם יהלום אחר!

כל יהודי הוא יהלום! כמו שאני יהלום, כך כל יהודי אחר שנמצא בבריאה הוא יהלום, והקב"ה מכניס לעולמנו הפרטי, לסביבה הקרובה של כל אחד ואחד מאתנו, יהלומים רבים, אנשים יקרים, שמטרתם – לחתוך ולעצב את היהלום שלנו! היהלום שזה אנחנו!

כן, האיש הזה שחותך בי ומרגיז אותי, שדוחה אותי ומעצבן אותי – הוא המתנה הכי גדולה בשבילי! כל הסיבה שהקב"ה הכניס אותנו לסביבה שלי, שתל אותנו במערכת האנשים הקרובים שלי, זה הכל לטובתי, זו ברכה שבאה בהסוואה! למה? כי האיש היקר הזה חותך ומעצב, מבריק ומלטש, ובסופו של דבר מביא לידי גילוי את היופי הפנימי שלי!

ושום חיתוך אינו מיותר! הקב"ה, יוצר הכל, יודע הכי טוב והכי מדויק היכן צריך לחתוך כדי שהיהלום שלנו יצא באופן המושלם ביותר! והוא לבדו מכוון את מקדחת היהלום בדייקנות מרובה וחותך בנו עם היהלומים האחרים היקרים שלו, עד שהוא מוציא מתחת ידו דבר נאה שאין נאה הימנו!

*

זה מה שהתכוון האיש המכווער – שכאמור היה בעצם אליהו הנביא ז"ל – לומר לרבי אלעזר וללמד אותו:

אתה שואל אותי: אם בני עירי מכווערים כמותי? "איני יודע!" אתה יודע למה? כי זה לא נוגע אלי! זה לא העניין שלי לדון אחרים ולשפוט אותם לפי מראיהם או מעשיהם! אני צריך לקבל כל יהודי בשמחה ובאהבה ולא משנה איך הוא נראה! ואם אתה כן רואה בי איש מכווער ביותר, הרי זה רק למען מטרה אחת – שאתה תתקרב על ידי זה להקב"ה!

"לך ואמור לאומן שעשאני!". הוא לא אומר לרבי אלעזר "אמור לאומן שעשאני" אלא "לך ואמור לאומן שעשאני!" כלומר, תיקח את ההסתכלות הלא-נכונה של 'כמה מכווער כלי זה שעשית' ותשתמש איתה כדי להתקרב לקב"ה! כי על ידי זה שתכיר בזה שכשאתה רואה יהודי אחר כאיש מכווער הוא כדי שתעבוד על עצמך, על ידי זה אתה תתרומם מעלה עד שתלך לאומן שעשאני, שזה הקב"ה, ותתקרב אליו!

ורבי אלעזר הבין את טעותו וקיבל את המוסר שכאשר פוגשים ביהודי אחר, אפילו אם הוא מכווער במעשיו, הרי לגביי, האיש הזה לא אשם בכיעור שלו! כל זה לא נוגע אליי! זה חשבון שלו עם הריבונו של עולם. ככל שהדבר

נוגע אליי, אני אף פעם לא יכול לדון אנשים, להכריע אותם ולקטלג אותם בגלל מעשים כאלו או אחרים שהם עשו או שאני חושב שהם עשו, כי זה לא הענין שלי! אני יודע רק דבר אחד, שיש לי מצוה של 'ואהבת לרעך כמוך', וכאן יש לי הזדמנות לעבוד על זה! עבורי, האיש המכוער הוא הזדמנות לעבוד על המידות! הקב"ה בחר בו והפגיש את שנינו כדי שהוא ישמש כמקדחת היהלום שלי! כדי שבזכותו – על ידי שאתייחס אליו יפה ואתאמץ לראות את מעלתו למרות כל הכיעור שלו – אזכה לצאת מן הצמצום של האנוכיות שממסגרת אותי בתוך גלותי הפרטית!

רבי אלעזר שהפנים את המסר, ולכן ירד מן החמור, השתטח בפני האיש והתחנן בפניו שיסלח לו.

הגמרא מסיימת שם כי מיד נכנס רבי אלעזר בן רבי שמעון ודרש: "לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז!". כלומר, למרות שלכאורה, לפי המבט הפשוט, יש סיבה להיות קשה כארז, אבל לא זו הדרך! אנחנו צריכים ללכת בדרך של להיות רך כקנה. לגלות אהבה וסובלנות כלפי כל יהודי באשר הוא ורק כך נוכל לגדול ולממש את התפקיד והתכלית שלנו.

*

מידי דברי בנושא אהבת ישראל, אני נזכר בסיפור מפעים ששמעתי לפני שנים רבות על רבה של מגדל העמק הגאון רבי יצחק דוד גרוסמן שליט"א, מייסד מוסדות מגדל אור. את הסיפור שמעתי ממקור מהימן, איש שקרוב מאוד לבעל המעשה. הרב גרוסמן, כידוע, הוא איש מהאגדות. תופעה שלא מעלמא הדין. בשעתו, הוא היה אברך חסידי ירושלמי טיפוסי ובסביבות שנת תשכ"ז הוא עזב את הסביבה הירושלמית הטבעית שלו ועקר לגור בעיר מגדל העמק.

מגדל העמק היתה עיר של עולים חדשים. בימים ההם, המדינה הקימה בפריפריה שכונות שיכון למהגרים הרבים שעלו מארצות המזרח. היהודים 'העולים' שגרו בשיכונים האלו היו כולם עניים מרודים, אנשים בדרגה הנמוכה ביותר של סולם הסוציו אקונומי. מהגרים מתמודדים שבקושי רב הצליחו לפרנס את משפחתם. הרב גרוסמן החליט לעבור לגור שם כדי להפיץ את האור ולקרב את העולים שהתרחקו לדרך התורה והמצוות. כשהגיע לשם, מצא מדבר שממה, ועמל ללא ליאות, במסירות נפש ממש שלא ניתנת לתיאור, כדי להפריח מעט את השממה הרוחנית.

בין פעילותיו של הרב גרוסמן, נהג הוא להסתובב מדי ליל שבת במקומות הבילוי ולנסות לדבר על לב הצעירים לשמור שבת קודש ולבוא ולטעום קצת מאור היהדות. באחת ההזדמנויות האלו, הוא נכנס לאחד המועדונים בו צעירים נהגו לבלות וניסה לדבר על לב בעל הבית לשמור שבת. האיש הזה לא היה רק מחלל שבת אלא היה ידוע כאיש מכוער שמעורב בענינים חמורים מאוד של חילול קדושת העיר.

בתוך הדברים פנה ליו הרב גרוסמן ישירות ושאל אותו: "תגיד לו, האם יש איזה דבר בעולם שיכול להביא אותך להפסיק עם מעשיך הנבזים?"

האיש הסתכל על הרב וענה לו בקול תרועה: "שברולט כפריס! חלום חיי הוא שיהיה לי את הרכב הזה! אם הרב נותן לי שברולט כפריס, אני חוזר בתשובה!"

אלו היו המושגים של הימים ההם...

מסתבר שהצעיר הזה לא ידע עם מי יש לו עסק. רכב כזה עלה אז עשרים ושתים אלף דולר, סכום אסטרונומי בימים ההם, ואילו הרב גרוסמן, הוא אברך צעיר שחי בצמצום, ללא שקל מיותר. הוא לא חלם שהרב גרוסמן באמת ישיג לו את הרכב... אך אצל הרב גרוסמן, אם זה המחיר של הצלת נפש אחת מישראל, הוא לא יתן לכסף לעמוד בדרך.

לרב גרוסמן ואשתו היתה דירה בירושלים אותה הם קיבלו מההורים לאחר החתונה, כפי שהיה נהוג בימים ההם. מיד במוצאי השבת הוא נסע לירושלים ועסק במכירת הדירה. הנכס היחיד שהיה לו. הסכום שקיבל תמורתה היה כמחיר הרכב הנחשק... הלך הרב גרוסמן ופנה מיד לסוכן רכבים, ועם כל הכסף שקיבל עבור הדירה, קנה שברולט כפריס! עוד לפני השבת הבאה, לצעיר מהמועדון היה רכב שברולט כפריס, חדש מהניילונים!

הצעיר המופקר לא יכול היה להישאר אדיש מול כזאת מסירות הנפש. הוא חזר בתשובה שלימה, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, הוא עלה והתעלה, ועד שבהמשך השנים הוא התמנה לראש הכולל בכולל הראשון שהקים הרב גרוסמן במגדל העמק!

*

זהו סיפור מאוד ייחודי, מי יכול להפגין דרגה כזאת של מסירות נפש? כמה אהבת ישראל צריך בשביל להיות מוכן למסור את הדירה שלך, את הנכס היחיד שיש לך, כדי להציל יהודי. אבל האמת, שפעמים רבות אנו נדרשים ונקראים לגלות מסירות נפש דומה לזה למען אהבת ישראל... לא, אנחנו לא נדרשים למכור את הדירה שלנו, אבל אנחנו נדרשים למכור את השכל! את הרגשות הכי עמוקים שלנו!

יש אנשים שלפי דעתנו, חייבים להעלם מסביבתנו! אנשים שאנחנו לא מסוגלים לסבול בשום אופן! ואנחנו כל כך בטוחים בצדקת עמדתנו!!! ואילו כדי לשנות מבט, ולקבל את האנשים האלו שכל כך קשה לנו איתם, שכה מאתגרים ומעצבנים אותנו, שלדעתנו הם מופרכים לגמרי ואין להם בדל של שייכות אל הקדושה- זה לבטל את כל השכל! את כל הישות! זה למכור את הבית! זה מסירות נפש!

זה הלך שאנו לומדים מהגמרא בתענית. האיש המכוער, המושחת, בעל האופי המעצבן, האישייות שאני פשוט לא סובל – אני יכול להתנגד אליו, להתרגז עליו, לייחל את הסתלקותו מהזירה, או – אני יכול להפנים כי הוא נמצא כאן לטובתי! הקב"ה ברא את האיש הזה, את הצורה שלו ואת האופן בו הוא מתנהג, ושתל אותו בסביבה שלי – כדי לנסות אותי ולהרים אותי! הוא מקדחת היהלום שמעצבת ומייפה את היהלום שזה אני, וזוהי כל מטרת מציאותו בסביבתי שלי: להוציא מן הכח אל הפועל את הזוהר והברק, ללטש אותי!

*

כאמור, כדי לקיים עבודה זו הלכה למעשה, זה לא פשוט בכלל. כמעט כמו למכור את הדירה שלי בירושלים... והוא משום שזה הרי ניסיון החיים. רבי עקיבא אומר על 'ואהבת לרעך כמוך' – "זה כלל גדול בתורה!", משמעות הדבר שזוהי תכלית הכל! לקחת את הישות שלנו, את ה'אנוכי' שלנו, ולהעלות אותו ל'אנוכי ה' אלוקיך", הרי זוהי תכלית כל התורה כולה! אולם ברצוני להציע עוד רעיון בפירוש 'ואהבת לרעך כמוך' שכמדומני שהיא הקדמה הכרחית כדי שנוכל לקיים את ה'ואהבת לרעך' כפשוטו. אם נפנים וניישם את הרעיון הבא, או אז יהיה לנו את הכלים והיכולת לעלות דרגה ולזכות לקיים את המצוה לאהוב כל יהודי כמוך.

*

דיברנו עד כה על אנשים אחרים שהם מפריעים לנו בנוכחותם, אבל באמת, מבחינה מסוימת, האישייות המרגיזה והמעצבנת ביותר שנמצאת לנו בדרך והורסת לנו את החיים, זה לא פלוני ולא אלמוני, לא האישה, ההורה, הבוס, הילד, או כל אדם אחר שנמצא בסביבה החברתית שלנו, אלא האישייות הזאת היא לא פחות ולא יותר מאשר אנחנו בעצמנו!

כידוע, האדם מורכב משני חלקים: החלק הטוב והחלק הרע. יש את החומר ואת הצורה – הגוף והנשמה. כמובן שבאופן כללי, אנחנו אוהבים להאמין שאנחנו שייכים לגמרי לצד הטוב... יש לנו תירוצים והסברים על כל המעשים שלנו ולא רואים בעצמנו שום פגם, וכלשון חז"ל: "כל הנגעים אדם רואה, חוץ מנגעי עצמו"... אבל למעשה זה הכל רק פְּסָדָה, מציאות שאנו חיים מתוך המימד החיצוני והשטחי שלנו, עמוק בלב אנחנו יודעים את האמת המרה על עצמנו – "כמה מכוער אדם זה...". החולשות, הפגמים והמידות הרעות; אנחנו הרי רקובים לגמרי...

האמת הזאת מקרקרת אצלנו מתחת לפני השטח וממלאת אותנו בתחושות קשות והרהורי תסכול: איזה שפל ונבזה אני! אוי ויי איז מיר, איך אני נראה... מה יעשו איתי כאשר אעלה לשמים?... וכו' וכו'. וזהו בעצם שורש כל המרמור והעצבות שאנחנו חווים. ולמעשה זהו יסוד ושורש הקושי שלנו לראות טוב בזולת! כי כאשר אני חש מבפנים לא בסדר עם עצמי, אני יודע כמה שאני בעצמי לא טוב, קל וחומר שאיני מסוגל לראות טוב אצל אחרים...

ומה צריכה להיות העבודה שלנו? לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך גם כלפי עצמנו!

כי באמת, כמו שהיהודי השני הוא מקדחת יהלום שנועד לשפסף ולתקן אותי, על דרך זה גם שני הניגודים הקיימים אצלנו מיועדים להביא אותנו אל תיקוננו הגמור. החלק הרע, ה'חומר' שלנו, שכה מאתגר אותנו ומושך אותנו כלפי מטה, התכלית שלו הוא לתת לנו את האפשרות להתגבר עליו ולטפס מעלה. הוא גם כן בסך הכל מקדחת יהלום שנועדה ללטש ולהוציא מן הכח אל הפועל את אור הנשמה. וממילא, זה הכל טוב! החלק הטוב שבנו והחלק הרע, זה הכל אחד, למען מטרה אחת!

"ואהבת לרעך כמוך" – 'רעך' הוא החלק האלוקי שבך, כמו שאמרו חז"ל ש'רעך' הוא כינוי להקב"ה, כמו שנאמר 'רעך ורע אביך אל תעזוב'. 'כמוך', הוא חלק החומרי של האדם. וצריך לאהוב את שתיים כאחד, כי, כמו שהפסוק ממשיך: 'אני ה'! זה הכל למען המטרה הסופית והעילאית להגיע לידי אחדות וחיבור עם הקב"ה!

כאשר יהודי זוכה והכל מתחבר אצלו יחד, הוא חי בהרמוניה ואחדות פנימית ויש שלום ושלוה בין כל חלקי גופו ונפשו, אז אפשר לראות גם את השני במבט חיובי! כי אם אני יכול לעשות את זה לעצמי, אני יכול לראות טוב גם ברע שלי, אני יכול לעשות את זה גם כלפי אחרים ולראות בהם רק טוב!

*

בספירת העומר אנו מתאבלים על מותם הטראגי של עשרים וארבע אלף תלמידי רבי עקיבא. מה זה דורש מאתנו? מה אנחנו צריכים לקחת מכל זה? כידוע, אצל יהודי, אין ענין סתם לבכות על העבר. וכמו שמצינו אצל דוד המלך, שכה התחנן והתפלל בעד בנו הראשון מבת שבע, ואילו כאשר נודע לו כי הילד מת, הוא מיד עזב את כל בכייתיו, באומרו: "הילד מת – האוכל להשיבו?!" מה טעם לבכות אם זה לא יוביל לשום דבר טוב?

אכן, יש לנו מסר חשוב ביותר ללמוד מהסיפור הטראגי של מיתת תלמידי רבי עקיבא (מלבד כמובן הלימוד הברור להתחזק בענין 'שלא נהגו כבוד זה בזה'), והוא איך רבי עקיבא התמודד עם הטרגדיה הנוראה הזאת שאירעה לו! עם איזה מבט חיובי ואופטימי הוא היה חי!

הגמרא במסכת יבמות (סב, ב) מספרת: "שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד ... והיה העולם שמם עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ... והם הם העמידו תורה אותה שעה!"

רבי עקיבא עמל בתורה במסירות נפש במשך עשרים וארבע שנים והקים את הישיבה הגדולה ביותר בהיסטוריה – ישיבה בת שנים עשרה אלף זוגות תלמידים! בודאי שהמספר הזה לא נעשה באקראי, מסתמא היו לו כוונות גדולות ונשגבות במפעל האדיר הזה. אולי רצה להביא לאיחוד של השכינה הקדושה המתחלקת בשתיים-עשרה שבטי י-ה על ידי שתיים-עשרה אלף זוגות שיחיו בשלום וינהגו כבוד זה בזה, על דרך "אלף למטה, אלף למטה". אבל על כל פנים, בודאי היתה לו משימה קדושה ועליונה שהוא השקיע את כל כוחו ונשמתו למענה במשך עשרים וארבע שנים! ולבסוף, כולם מתו... "והיה העולם שמם"...

מה היה עושה אדם אחר במצב כזה? בודאי היה מתמלא ברגשי עצבות וייאוש. מסתמא יחשוב לעצמו: ריבונו של עולם, אחרי כאלו מאמצים, כזאת מסירות נפש למען שמך הגדול, אתה ככה מעניש אותי?! את כל כולי מסרתי בשבילך וזה מה שאתה עושה לי?! אם המאמצים שלי לא מוצאים חן בעיניך, לא אנסה יותר!

אבל רבי עקיבא חי בעולם שכולו טוב! המבט שלו הוא תמיד חיובי – גם בזמנים הכי קשים! מצינו את זה במקומות רבים בחז"ל איך רבי עקיבא רואה תמיד את האור שבתוך החושך, ואפילו החושך הקשה ביותר! הוא רואה שועל יוצא מבית קודש הקודשים, והוא רואה בזה טוב! הוא רואה בדבר את התגשמות הנבואה של זכריה וזה ממלא אותו רוח של תקוה! אך בעיקר אנחנו רואים את זה כאן בתגובה שלו לאחר שמתו כל תלמידיו ומפעל חייו ירד לטמיון. למרות המכה הקשה שהוא ספג, הוא לא מרים ידיים, הוא לא נופל לתוך ייאוש, אדרבה, הוא חדר כל כולו מטרה ומיד מתחיל מההתחלה. הוא הולך לרבותינו שבדרום, שנאה להם – והם הם העמידו תורה אותה שעה!

זהו הכח של מי שחי עם מבט חיובי! של מי שחי בשלום עם עצמו! את המכות שהוא מקבל הוא לא רואה כסטירות של דחייה אלא הם בעבורו סתירות של בנין!

*

זהו המסר הגדול והחשוב שאנחנו צריכים לקחת מימי ספירת העומר. אכן, הימים הם ימי אבלות – אבל הם ימים של בנין! אנו מתכווננים בציפייה לקבלת התורה תוך כדי שאנו מתאבלים על תלמידי רבי עקיבא שמתו, כי את האבלות אנחנו חווים מתוך מבט חיובי ובונה! מפנימים איזה בנין יכול לצאת מהסתירת זקנים! לומדים מרבי עקיבא איך למרות הטרגדיה הנוראית שקרתה לו – הוא לא הרים ידיים ואת המאורע הקשה שחווה הוא הפך למשהו חיובי, והכל טוב!

ביקורת עצמית זה דבר חשוב מאוד. אנחנו חייבים מפעם לפעם לערוך חשבון נפש, לבדוק את בדקי הלב ולהכיר בכישלונות ובחולשות שלנו. אבל אנחנו צריכים לדעת כי המטרה האמתית של הביקורת העצמית חייבת להיות בכדי שנאמר לעצמנו, "נכון, אני לקוי, יש לי מה לתקן – ובעזרת ה' אזכה לתקן את עצמי! אמנם נפלתי פעמים רבות – אבל בכל זאת אני ממשיך הלאה! אני מאמין ובוטח כי אכן אעמוד בהר סיני ואקבל את התורה! אני חלק מהעם הנבחר, הקב"ה אוהב אותי, ובסופו של דבר הכל יהיה טוב!"

אם אני מצליח ללכת עם המבט הזה ולהאמין בזה באמת, אזי לקחתי את הרע שבי והפכתי אותו לחיובי! חיברתי אותו לנשמה! זה הכל טוב – הכל אחד!

"ואהבת לרעך כמוך – אני ה'"! זוהי סיסמת הימים האלו של ספירת העומר, וזהו המסר הגדול של פרשת קדושים תהיו. אנחנו רוצים להיות קדושים יותר, להתעלות מעלה מעלה, אבל זה חייב להיות על ידי שנדליק את האור! לא מתוך רגשות של כעס וכאב, ותחושות קשות של חוסר הצלחה בחיים. את החושך אי אפשר לגרש עם מקלות – רק עם אור! והאור מגיע על ידי שאנו מאמצים לעצמנו מבט חיובי ובונה! מבט שנובע משלמות האדם עם עצמו ועם הקב"ה!

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה 5 – 1

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-203-375-1580

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממערורי תנועת התשובה.

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

מיתת צדיקים

אַחְרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהָרָן (טז, א)

[א"ה: המאמר שלהלן ערוך מתוך הספדו של מו"ר הגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל על בן-הישיבה, ידי"נ הבלתי-נשכח, יצחק שמואלוב ז"ל, שנקטף באיבו ביום כ"ו ניסן תשמ"ה. נדפס במאסף "אור אלחנן – נר יצחק" שיצא לאור לזכרו בשנת תשמ"ה].

*

אחרי מות בני אהרן יש לעשות יום כיפור ולקבל את התורה מחדש

פרשת השבוע פותחת באחרי מות בני אהרון, ונסמך לה הלכות יום הכפורים, שהוא נקבע ביום מתן לוחות אחרונות. התורה מרמזת לנו בזה שכשעומדים אחרי מות בני אהרן, אחרי אסון נורא כזה, מה עלינו לעשות? יום הכפורים, ולקבל עוד פעם את התורה.

*

יגע זה בשלש שעות מה שלא יגעתם אתם כל היום

והנה איתא במדרש (שהש"ר ו, ו): "כד דמך רב בון ברבי חייא עאל ר' זירא ואפטר עילוי [כאשר רבי בון ברבי חייא נפטר בגיל עשרים ושמונה נכנס רבי זירא והספיד אותן]: 'מתוקה שנת העובד'. נימר לכון [אומר לכם], למה רבי בון דומה. למלך שהיה לו כרם ושכר עליו פועלים, והיה שם פועל אחד מתכשר במלאכתו יותר מכולן. כיון שראהו המלך כשר במלאכתו יותר מדאי, אחזו בידו והתחיל מטייל עמו ארוכות וקצרות. לעתותי ערב באו הפועלים ליטול שכרן, ובא אותו פועל ליטול שכרו עמהם, ונתן לו המלך שכרו כמותן. התחילו הפועלים מצירים. אמרו לו, 'אדוננו המלך! אנו שייגענו כל היום, וזה לא יגע אלא שתים או שלש שעות ביום, והוא נוטל שכרו כמותינו?' אמר להם המלך, 'מה אתם מצירין? יגע זה בשתים או בשלש שעות מה שלא יגעתם אתם כל היום כלו'.

כך יגע רבי בון בר חייא לעשרים ושמונה שנה בתורה מה שלא יגע תלמיד ותיק למאה שנה'.

*

העוסק בתורה בעוה"ז אף לעוה"ב אין מניחים אותו לישן

אמר ר' יוחנן, כל מי שהוא עוסק בתורה בעולם הזה, אף לעתיד לבא אין מניחין אותו לישן, אלא מוליכין אותו לבית מדרשו של שם ועבר, ושל אברהם יצחק ויעקב, ושל משה ואהרן, ועד היכן? עד 'ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ'.

ומבאר "תפארת ציון"^{יד} שכוונת המדרש, בהוסיפו את דברי רבי יוחנן להספדו של רבי זירא, לישוב תמיהה על הרעיון שנאמר בהספד: הרי אין קץ לתורה, ואילו היה רבי בון מאריך ימים היה לומד תורה יותר משלמד עתה, וכיצד יתמלא חסרון זה?

^{יד} א"ה: פעם שחתי למו"ר גאון ישראל רבי חיים קמיל זצ"ל – שהחשיב את פירושו של ה"תפארת ציון" למדרש עד למאוד – שספרי "תפארת ציון" על המדרש נמצאים בעיזבוננו של מו"ר רבי שמחה וסרמן זצ"ל, והתפעל והתפלא מו"ר הגר"ח קמיל זצ"ל כיצד הגיעו ספרי "תפארת ציון" מאחד מגדולי ירושלים לידי "ראש ישיבה ליטאי". והנה כאן מביא מו"ר רבי שמחה מדברי ה"תפארת ציון". כתבתי דברים אלו בעיקר להעיר את הציבור אודות פירוש ה"תפארת ציון" אשר כמדומה אינו מוכר כל כך.

ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה

והתשובה מתגלה ומאירה לנו מתוך דבריו של רבי יוחנן: כל מי שהוא עוסק בתורה בעולם הזה, אף לעתיד לבא אין מניחין אותו לישן, אלא מוליכין אותו לבית מדרשו של שם ועבר, ושל אברהם יצחק ויעקב, ושל משה ואהרן. ועד היכן? עד 'ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ'.

*

תלמידים הם "בנים" וחברים הם "אחים"

על הפסוק "ושננתם לבניך" (דברים ו, ז) כותב רש"י: "אלו התלמידים. מצינו בכל מקום שהתלמידים קרוים 'בנים', שנאמר (דברים יד, א) 'בנים אתם לה' אלקיכם', ואומר (מלכים ב, ג, ג) 'בני הנביאים אשר בבית אל', וכן בחזקיהו שלמד תורה לכל ישראל וקראם בנים שנאמר (ד"ה ב כט, יא) 'בני עתה אל תשלו'. אם כן אנחנו – בני החבורה – האחים, והמשך האחוה הוא לא רק ללמוד לזכותו, אלא להתחבר אתו וללמוד תורה מפני שהוא עכשיו לומד, וכמו שאמר רבי יוחנן, וההתחברות לחברנו שנפטר הוא שאנחנו לומדים אתו בזה שאנחנו יודעים שהוא לומד עכשיו בישיבה של מעלה, וההתחזקות שלנו בלמוד זוהי האחוה שאנחנו יכולים להמשיך.

*

בני, עסקו בתורה ואין אתם מתייראים

המדרש בפרשת קדושים (כה, א) אומר: רב הונא בשם ר' בנימין בן לוי אמר, משל למלך שאמר לבנו, 'צא לפרקמטיא'. אמר לו, 'אבא, מתיירא אני בדרך מהלסטים ובים מפני אפורטיין'. מה עשה אביו? נטל מקל וחקקו ונתן בו קמיע ונתנה לבנו, ואמר לו, 'יהי המקל הזה בידך ואי אתה מתיירא משום בריה'.

אף כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, אמור לישראל, 'בני, עסקו בתורה ואין אתם מתייראים משום אומה'.

התורה היא 'לכל בשרו מרפא'. עם כל האבל של הישיבה והמשפחה, כשמתחזקים בתורה – 'לכל בשרו מרפא'.

יהי רצון שהקב"ה ינחם את משפחתו וידעו הוריו וקרוביו שאחים לצרה אנו, מתאחדים עם המשפחה וממשיכים את זכרו היקר, הנפש היקרה שהקב"ה לקח, והקב"ה ינחמכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

*

ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה

ואַהֲבֵתְ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ (יט, יח)

[א"ה: המאמר שלפנינו ערוך משיעור שמסר רבינו רבי שמחה וסרמן זצ"ל בשנת תרצ"ו לערך, בישיבתו "התורה-אור-לצרפת" שהתקיימה בעיר שטרסבורג שבצרפת, בהיות רבי שמחה אברך צעיר לימים. לימים הועמד הג"ר חיים חייקין זצ"ל בראשות הישיבה והיא העתיקה את משכנה לעיר אקס-לה-בן. השיעור נכתב ונדפס בשעתו בשפה הצרפתית על ידי תלמיד, בחוברת שיצאה אז לאור על ידי הישיבה. להלן תמצית הדברים שנדפסו שם].

*

השנאוי לך אל תעשה לחברך

מובא בגמ' [שבת ל"א ע"ב]: "מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו, 'גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת'. דחפו באמת הבנין שבידו.

בא לפני הלל, גייריה. אמר לו: 'דעלך סני לחברך לא תעביד', זו היא כל התורה כולה, ואיך פירושה היא, זיל גמור'.

סיפור זה מעורר מספר תהיות:

א. מה היתה כוונתו של אותו נכרי שבא להתגייר בצורה תמוהה?

ב. מדוע הלל נענה לבקשתו, והרי התורה החמירה מאד בקבלת גרים?

ג. לכאורה, הלל לא התייחס בדבריו למצוות שבין אדם למקום?

ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה

ד. מדוע הלל לא אמר בלשון הפסוק: "ואהבת לרעך כמוך"?

ה. במבט שטחי נראה שאף אומות העולם מרחיקות מעשי איבה ושנאה. ואם כן מה בדבריו של הלל ביטא את דרכה המיוחדת של היהדות?

*

במשל ובמליצה

תחילה נאמר שגישתו של הנכרי לא הוכיחה על תמהונות. בזמנם היה נהוג להתבטא במשל ובמליצה (עיין מהרש"א בכורות דף ח ע"ב). רבים הם האנשים המבקשים הגדרה קצרה המאפיינת את הדרך הרוחנית שבה הם מתעניינים, וכפי הנראה זאת היתה כוונת אותו נכרי.

*

גישתו של שמאי

למרות זאת שמאי דחה אותו. לשיטתו, אי אפשר היה לקצר בביאור הדברים, כי כאשר מקצרים מדי, נוצר חוסר בהירות. ועוד, את התורה היהודית אין אפשרות להבין באמצעות הגדרות גרידא. רק קיום מצוות הלכה למעשה מחדירה ללב גם את הרעיונות המופשטים. ניסיונות הבנה שכליים נדחו על ידי שמאי מפני שאין אפשרות להבין את התורה, אם לא חיים על פיה [א"ה: עיין רבינו יונה לפרקי אבות פרק ד על המשנה "הלומד על מנת ללמד" שכתב שהלומד שלא מנת לעשות אין מספיקים בידו לא ללמוד ולא לעשות, עיי"ש].

*

גישתו של הלל

אבל הלל הסכים לגיירו. מכיון שלכל המצוות - ללא יוצא מהכלל - מטרה משותפת (עיין רמב"ן סוף פרשת בא), בחר הלל באחת מהמצוות, מצוה שגם גוי יכול להבין, [כי באופן שהלל ניסח את המצוה גם גוי יכול להתנהג על פיה למעשה, וכך נפטרת הבעיה של "לומד שלא ע"מ לעשות"]. ועוד, קיומה של מצוה זו יוכל לשנות גם את השקפתו על האמונה ועל כל חלקי התורה.

*

היחס של "ואהבת לרעך כמוך" לבין אדם למקום

למעשה, מצות "ואהבת לרעך כמוך" קשורה ישירות גם למצוות שבין אדם למקום. נקדים תחילה את המערכת האנושית החברתית. בלעדי התורה האדם נמנע מלהזיק לרעהו מפאת שתי סיבות עיקריות.

א] מפאת צורך חברתי, שאם לא כן איש את רעהו חיים בלעו.

ב] מפני שמקנן בו רגש מוסרי המושך אותו לעשיית טוב ולהימנעות מרע.

למעשה, הנסיון מוכיח שהשיקול החברתי והכדאיות שבו אינם עומדים בפני התגברות התאוות. באין רואה, או כאשר האדם נמצא מול מתקפת היצר, הוא עלול לעשות כל רע ולנתץ את כל המקובל בחברה.

גם הרגש המוסרי המושך את האדם לטוב אינו עומד מול רגשות סותרים חזקים יותר. כל עוד המניע להנהגה מוסרית הוא מה שמתרחש בתוככי האדם עצמו, הדברים עלולים להשתנות במהירות, ואף להפוך לבלתי מוסריים בעליל.

חשוב להדגיש שלמרות ששתי סיבות אלו אין בכוחן לעצור את האדם מלבצע את העולה על רוחו ואת תשוקות לבו, מכל מקום הן מורות שהבריאה שברא ה' בנויה באופן שהמעשים הטובים מקדמים את מטרת הבריאה ותכליתה, ושישנו צורך, קיומי ומוסרי, שלא להזיק לזולת.

*

ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה

מדוע לא להזיק לזולת?

סיבה מספיק חזקה שלא להזיק לזולת מוכרחה להיות בנויה על ההתבוננות בבריאה, ועל ההבנה שבהכרח יש מטרה לבריאה כולה, ושיש ערך לחיים. כאשר מבינים שיש ערך לחיים, כחלק מקיום הבריאה כולה ורצון הבורא, אם כן בהכרח שיש ערך דומה גם לחיי הזולת, ואם כן בודאי שאין להזיק לו או לעשות לו את השנאוי עליו.

*

ערך החיים נעלה יותר מהחיים עצמם

נמצא איפוא שהבסיס לאהבת הזולת מבוסס על הכרה קודמת, והיינו שלחיים עצמם יש מטרה. והרי כדי להגיע להכרה הזאת, עלינו להתבונן בבריאה בצורה מספיק עמוקה, כדי שנוכח באיזו דייקנות נפלאה כל דבר מותאם למטרתו.

כאשר נוכח בזה, נגיע להכרה שמציאותנו נצרכת למטרה נעלה יותר מעצם החיים (כי המטרה תמיד חשובה יותר מהאמצעי).

*

"כי אראה שמך מעשי אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו"

למעשה, הדרך הזאת מביאה אותנו ליותר מהכרה גרידא במציאות בורא. הרמב"ם כותב (הל' יסודי התורה פ"ב): "האל הנורא והנכבד הזה, מצוה לאהבו וליראה אותו... והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו ובברואיו הנפלאים והגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול... וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו, ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומדת בדעת קלה, מעוטה, לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד: כי אראה שמך מעשי אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו".

יוצא איפוא שבדיוק אותה ההתבוננות העומדת בבסיס ההסבר ההגיוני היחיד לאהבת הזולת ולמצוות שבין אדם לחברו, תוביל בהכרח להכרה במצוות בין אדם למקום, דהיינו ההתבוננות בבריאה עצמה ובתכליתה.

*

הלל רמז לנכרי שהתורה כוללת גם את התורה-שבעל-פה

כאשר הלל בא להסביר דברים אלו לנכרי, הוא נזהר מלומר אותם באופן שהיו עלולים להתפרש כתיאוריה יפה – רעיון מופשט – שאינה מחייבת הלכה למעשה.

כמו כן רצה הלל לרמוז לנכרי שקיום התורה שבכתב תלויה בהכרח בתורה שבעל פה. לכן בחר הלל להשתמש בלשון: "דעלך סני, לחברך לא תיעביד". נוסח זה, של התורה-שבעל-פה דוקא, אינו משאיר מקום לספק שהתורה איננה רק תיאוריה יפה, אלא שמחייבת קיום הלכה למעשה. וכאמור לעיל, רק בעקבות המעשים תחדור ללב גם ההכרה שהבורא הוא המחייב ללכת בדרך זו.

*

ואידך פירושה היא – זיל גמור!

הלל הוסיף וביאר: "ואידך, פירושה היא, זיל גמור". כלומר, מה שהוריתי לך אינו אלא התחלה, זוהי תחילת הדרך, אבל ההמשך מוכרח להיות מלווה בלימוד התורה.

השכל האנושי כשלעצמו מוגבל, וגם התאוות שולטות עליו. רק התורה תוכל להאיר את המשך הדרך. ורק כך - על ידי לימוד התורה וקיומה בפועל - אפשר להגיע למטרה של הבריאה ולקיום הנכון של מצוות שבין אדם לחבירו ושבין אדם למקום.

תבונות שורש – הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

'אתה תומיך גורלי'

הגורל ובירוריו | הגורל – בירור שמעל הבחירה | גורל השעירים, חלוקת הארץ, מעילת עכן | הפיל פור הוא הגורל | החלק הטוב והגורל הנעים | מה יפה ירושתינו | הגורל הגנוב והמתכחש | נעימות בימיך נצח, כיצד ונתן אהרן על שני השעירים גרלות גורל אֶחָד לַה' וְגוֹרֵל אֶחָד לְעִזְאֵזֶל: (טז, ח).

לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו: (יט, יא),

יש להבין מהו הענין של 'גורל', האם זהו כח בירור תמידי המודיע מהו רצון ה' ואפשר תמיד לסמוך על זה, או לא. ולמה אמרה תורה לברר את השעירים דוקא ב'גורל' ולא סתם בבחירה, וכמו שמצינו בפרשה הקודמת שיש ב' ציפורים, ויכול לבחור בעצמו מה יהא לעולה ומה לחטאת, או איזה צפור תהא שחווה ואיזה משולחת, וכן צריך לבאר מה שנאמר במגילת אסתר 'הפיל פור הוא הגורל' שמבואר שיש עוד תואר לענין של 'גורל' והוא 'פור'. וכן יש להבין מה שאומרים בשחרית 'אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו', מה הקשר בין 'גורל' לנעימות, ומה פשר שלשה הענינים של 'חלק, גורל, ירושה'.

מהות ה'גורל'

והנה אמרו חז"ל שבגורל על שני השעירים היו בקלפי שני גורלות אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל, והיה מוציא אותם בשני ידיו, ומה שעלה ביד ימין נתן על שער הימני, ומה שעלה ביד שמאל נתן על השמאלי, אך מבואר בגמרא שהיה עדיפות ורצון שהימני יהיה של השם, וזה היה לסימן טוב, וכנאמר בתוספתא 'אם בימינו עלה היו כל ישראל שמחין, ואם בשמאלו עלה לא היו כל ישראל שמחין', ובגמרא שבחו את שמעון הצדיק שבארבעים שנה ששימש בכהונה היה הגורל עולה בימין –

ורואים שלא היה לנו ספק ברצון, אלא לפני הגורל היה כבר רצון שהימני יהיה חטאת, ומבואר שהגורל לא בא לברר משהו שיש לנו ספק בו...

וכן מצינו גם בגורל של חלוקת הארץ, שמבואר שאלעזר היה אומר לפני כן ש'אם שבט פלוני עולה גורל פלוני עולה עמו', ורואים שכבר היה ידוע לפני כן מה שצריך להיות אלא שבאים לברר יותר.

ומוכן לכאורה מזה שיש בעולם מהלך של 'בחירה', ואדם יכול לשקול מהו הטוב והרצוי, ולבחור בזה, אך יש בהנהגת ה' מהלך גבוה יותר מחשבונות הבחירה, וזה מהלך בלתי מושג, ורק ה'גורל' יכול לברר את זה, ולכן בחולקת הארץ מצד רוח הקודש אפשר לברר איזה חלק ארץ מתאים וראוי לכל שבט ושבט, כי אפשר להשיג את פנימיות התועלת של כל מקום, ואת הענין הנצרך לכל שבט, אבל אין זה מברר האדם גם כן ראוי להיות לפי המהלך הגבוה מחשבונות הבחירה, ולכן היה צריך 'גורל'.

וכמו כן, בגורל של השעירים, מצד הבחירה מובן שטוב שהימני יהיה לשם, כי כנראה כך הכפרה תהא מושלמת יותר, אבל יש חשבונות גבוהים יותר ושם יתכן שהתכלית הסופית תהא טובה יותר אם הכפרה לא תהא כל כך מושלמת...

ומצינו גם כן אצל עכן שמעל בחרם של יריחו, שה' לא רצה לעסוק בדלטוריא [-לשון הרע] ולומר ליהושע מי החוטא, אלא היה צריך לברר ב'גורל', וכאשר עלה הגורל על עכן, ביקש ממנו יהושע שיודה בחטאו (יהושע ז, יט)

ונראה שעומק הדבר היה, שה' היה יכול לומר מי החוטא, ואז המאמין בנביא היה ברור לו שעכן הוא החוטא, והיה זה מצב שכביכול ה' אמר דלטוריא, אבל כאשר התברר הדבר בגורל, שאינו נבואה ממש, אין הכרח שהוא אכן היה החוטא, אלא יתכן שיש כאן חשבון עליון מן השמים שעכן צריך ליהרג, אף שהוא לא היה החוטא, ונמצא שה' לא עסק בדלטוריא.

'אתה תומיך גורלי'

ויעויין שם ברש"י שכתב: "התחיל [עכן] להוציא לעז על הגורל, אמר לו, בגורל אתה בא עלי - אתה ואלעזר הכהן גדולי הדור אתם הטל הגורל על שניכם ויפול על האחד, אמר לו שים נא כבוד בבקשה ממך אל תוציא לעז על הגורלות שבו עתידה הארץ ליחלק", ומבואר שאכן מצד הגורל לא היה בירור על הספק, אלא הגורל הודיע שההנהגה היא שהוא הצריך ליהרג.

ובקיצור, רואים שענין ה'גורל' אינו בא לברר משהו שיכולים לברר בכח הבחירה, או שראוי לבררו בכח הבחירה, אלא זהו בירור שלמעלה מהבחירה, וממילא יתכן שכאשר יש לפני אדם ספק היכול להתברר מתוך הבחירה והשכל הישר, אין מקום להנהגה של 'גורל'.

פור וגורל

ובדרך אגב נבאר את הענין של 'הפיל פור הוא הגורל', כי הנה 'פור' הוא מהשורש של 'פירורים' ו'הפרה של נדר', והיינו שמהו אחד נעשה לשניים, זהו פירורים שכל חלק מתחלק לשניים, וגם החלקים הללו מתחלקים לשניים, וכן הוא ענין 'הפרה' שזמן הנדר מתחלק לשני זמנים, יש זמן שאסור ויש זמן שמותר, וכאשר מפיל פור, הכונה שיש לו שניים או כמה צדדים, וכולם שווים אינו יכול להכריע ביניהם, והנה מבואר בחז"ל שהמן בחר דוקא בחודש אדר כי בו מת משה, ונמצא שמצד הבחירה היה לו תאריך לגזרתו, אך למעשה עשה גורל, והיינו, שטען שאינו סומך על בחירתו, אין לו נגיעות, רוצה לקבל בירור ממקום עליון יותר, וכאן היתה טעותו כי מצד ההנהגה של הבחירה אכן היה זה היום הנבחר לגזירה, אך מצד ה'גורל' שהוא החשבון שמעל הבחירה היה להיפך שהכל היה בכדי שישלטו היהודים המה בשנאייהם.

...נעים גורלנו...

ונסביר מה שאומרים 'אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו', כי הנה כל אדם יש לו את חלקו בעולמו, הידיעות שלו, הקנינים שלו, הבנים שלו וכו', כאשר כל הדברים הללו מביאים תוצאות טובות, מביאים חיים ושמחה לעולם, זהו 'חלק טוב', אפשר לומר על זה 'מה טוב חלקנו' -

אבל יתכן שיהודי יביט על כל הקנינים הללו, ויהרהר שאמנם יש לו את החיים ואת הטוב, אבל היה שייך שיהא לו כל מיני קנינים אחרים שהיו יותר מהנים אותו, ולמשל, הוא יודע שולחן ערוך יורה דעה, אך חושב שאילו היה יודע את שולחן ערוך חושן משפט היה יותר נהנה, היה יותר מרגיש את השווי של החיים שלו, או שיחשוב שאמנם הבנים שלי מביאים הרבה טוב לעולם, אבל אם הם היו יותר... הייתי יותר נהנה מהם -

המחשבות הללו גוזלות מיהודי את ה'נועם' שלו, כי ה'טוב' הוא התוצאה שבסוף, וה'נועם' הוא הנאה מכל המציאות שלפני התוצאה ואחריה, ולמשל, אדם לומד כי רוצה להצליח במבחן, כאשר יצליח במבחן ירגיש שהגיע ליעד, השיג את ה'טוב', אבל עד שיגיע ל'יעד' יכול ליהנות מעצם הלימוד, וגם אחר כך יכול תמיד ליהנות מהחשיבות שלו שזכה ללמוד, והמחשבות הנזכרים אינם יכולים לזלזל ב'טוב', אבל מזלזלים ב'נעים', כי אדם חושב שאמנם נהנה מהלימוד בשעתו, אבל כעת לאחר מעשה רואה שהלימוד הזה לא כל כך כיבד אותו, עדיף היה לו לטרוח בלימוד אחר, אילו היה טורח בלימוד אחר היה כעת יותר נהנה מהמעמד שלו...

אבל יהודי צריך לדעת שאם הוא יגע ופעל לפי מה שהרגיש וסבר שכך מתאים לו לפי מקומו ושעתו וכו', [ואף אם טעה או שחטא במה שנגרר לעשות מעשים ללא חשבון, סוף סוף תמיד היה איזה רצינות בבחירתו, שהרי היה יכול להתנהג בצורה יותר מופקרת וחסרת אחריות] - הרי זה היה ה'גורל' שלו, מהשמים סובבו אותו לתוך המצב הזה, היה פה התערבות מהשמים שלמעלה מהבחירה, האמונה הזו נותנת לו את היכולת להרגיש את ה'נועם', ליהנות ממה שפעל ועשה, וממה שפועל ועושה.

ובשבוע שעבר התבאר שיש לאדם הנאות מצפוניים של 'נתינה', ויש הנאות בהמיים של 'קבלה', וצריך תמיד לראות שההנאות של ה'קבלה' יהיו מתוך יעד של 'נתינה' שהעיקר תהא ה'נתינה'...

ולפי המבואר כעת, רואים שההנאה של ה'נועם' היא הנאה של קבלה, אדם נהנה מעצם הלימודים והעיסוקים שלו, נהנה מהמעמד שהשיג, כל אלו לכאורה אין בהם 'נתינה', אלא אדם מרגיש שמקבל 'נועם', מרגיש שה' נותן לו כישורים ויכולת ומעמד וכו', ולעומתה ההנאה של ה'טוב' היא הנאה של נתינה שהביא יצירות ופירות וידיעות לעולם והם מועילים לאחרים, ונמצא שכל ההנאה של ה'נועם' צריכה להיות מבוקשת כדי שתעודד אותו להגיע

'אתה תומיך גורלי'

למצב של ה'טוב', וכנראה כאשר מרגיש 'נועם' מתעורר בו המצפון לראות שיהא לזה גם תכלית של 'טוב', וכאשר רואה שה'נועם' שלו הביא 'טוב', מתרגש להשיג מעתה יותר נועם, ואשר הנועם הזה יביא יותר טוב.

וזהו הענין של 'מה יפה ירושתנו', כי ירושה הוא מה שאדם מקבל ללא בחירתו, זה משהו יותר מופשט מ'גורל', כי ה'גורל' הוא משהו שה' מסבב לאדם מלמעלה על ידי שמסבב את רעיונות הבחירה שלו, משתלט עליהם, אבל 'ירושה' הוא מצב שיהודי רואה ברור שכעת תפקידו הוא לעשות כך וכך, אין לו בכלל מקום לבחירה –

ולפעמים המצב הזה יכול להתקבל כמאד מריר ועצוב, כי מצד עצמו יש לו הרבה תכונות של נתינה, והרבה חפצי לב של קבלת ה'נעים', והנה מהשמים גוזרים עליו לוותר על הכל, ולעסוק במשהו שאינו רואה שהם יתנו לו את כל ההנאות הללו –

אבל דוקא העבודה הזו היא ה'יפה', והענין של 'יופי' הוא משהו שכאשר מביטים עליו מרגישים התחדשות, כאילו החיים שלו מקבלים איכות חדשה, הלב שלו יותר שמח ויותר חי, וכאשר יהודי מוותר על הנאות חיים של הטוב והנעים, ופונה לעשות את מה שה' גזר עליו, מבין הוא ואחרים, שלא יוכל לקבל הנאה ושלמות ממשהו אחר, כי לא יתכן שאדם יגזול לעצמו הנאות שאינם שייכים לו, והמצפון שלו יהנה מהם בשלמות... אף אם יהנה מהמים גנובים שבהם, סוף כל סוף ירגיש שהם משקעים אותו לבסוף בתחושה של הפסד ומוות, אבל ההנאה של הביטול לרצון ה', היא הרגש החיים האיכותי ביותר, כי אדם מתבטל לרצון ה', מתאחד עם הרצון של מקור החיים, כל רגע שהאמונה הזו בהירה לפניו, מרגיש התחדשות נפלאה באיכות החיים שלו, מרגיש 'חיי נשמות'...

אבל קשה להגיע להרגשה העדינה הזו, לפני שרגועים עם ה'גורל' שלנו, כי רק כאשר יהודי מרגיש את 'נועם ה' המתלווה לכל מעשה טוב אשר סיבב אותו ה' לבחור בו – ממילא אינו קשוב לרעש של היצר הרע המנסה להסיח את הדעת מהנועם הזה, מנסה לבטל מיהודי את השמחה של מצוה, ומבלבל אותו לחשוב שכאילו כל מה שהשיג מגיע מ'כוחו ועוצם ידו', וממילא היה יכול להגדיל יותר את כוחו ועוצם ידו, וכבר מפתה אותו לפנות אחר כל מיני 'מים גנובים'...

אך כאשר יהודי לומד להכיר את ההנאה של ה'אושר', שהיא ההנאה להיות אדם ישר הממלא את חובתו בעולמו, ומקבל את ההנאות שה' הכין לו כדי לעודדו ולקרבו לעבודתו – יהודי כזה מסוגל להתבטל לגמרי לרצון ה', ומסוגל לקבל את ההתחדשות הנפלאה הטמונה בעבודה שכאילו כפויה עליו, עוד ימצא גם בה את ה'טוב והנעים', עם האושר הכוללם יחד.

הגורל המתכחש

ובזה אפשר להבין את הפסוק בפרשת קדושים: לֹא תִגְנְבוּ וְלֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ: (יט, יא), וכתב רש"י "אם גנבת, סופך לכחש, סופך לשקר, סופך להשבע לשקר", ולכאורה מה החילוק בין 'כחש' ל'שקר'?

אך הענין הוא שכאשר אדם גונב הרי זה בוחר לעצמו משהו שבאמת לא מיועד לו, אין זה חלקו, זה לא ה'טוב' שלו, אך משום מה המים גנובים הללו מתוקים לו, נראה לו שיתנו לו 'נועם', ירגיש הנאה בנפשו, גם יהנה מיכולת הביצוע הממולח והכשרוני, וגם בהמשך יהנה מהכוחנות והערמימות שלו, אבל למעשה, יתכן שבשעת הגניבה נהנה מהקבלה והנועם, אך לאחר מעשה, מרגיש מרוקן ההנאה חלפה לה, לא נותר ממנה כלום, לא הביא תיקון לעולם, ואז, מחליט ל'כחש' –

והענין של 'כחש' הוא כמו אדם כחוש שאינו ממלא את הנפח הטבעי שלו, ההתחזות שלו אינה מקורית, ובכל זאת מסתובב כאילו זוהי הצורה הטבעית שלו, כך גם הגנב הזה, מסתובב כאילו כל הגנבות שלו היו הגורל שלו, הם לא היו גנבות, זה מה שה' הכין לו, ולמשל, אדם לא מוכשר להיות רופא, אבל משום מה החליט להיות רופא, התעסק בלימודים הללו, ולא הצליח כראוי, אך אינו רוצה להודות בכך, ולכן נעשה רופא בפועל, טוען שדוקא זהו הכשרון הטבעי שלי, נולדתי להיות רופא, יש לי את הכשרון לזה גם בלי ללמוד הרבה... אבל הנה פה ושם עושה תקלות ונזקים חמורים, ותופסים אותו ותובעים אותו, ואז, אין לו כבר ברירה אלא לשקר – להמציא איזה מהלך המסביר שלא הוא אשם במה שאירע, כאילו שהנזק נפל עליו בירושה, אינו אשם בזה, ושקר לא צריך להיות דוקא כלפי אחרים, אדם יכול גם לעשות שקר בנפשו, לעצור בתוקף את הרהורי האמת...

למעשה

קיצור העולה הוא, שהדרך הישרה היא שאדם בוחר לעצמו חלק טוב, דהיינו, משהו שמרגיש שכאן יכול הוא להשפיע ולתת לאחרים את מה שחנן אותו ה', וכדי להתעודד ולהיות שמח בעבודה הזו, מבקש גם שיהא לה בה 'נועם', שירגיש שנפשו מקבלת כל מיני הנאות שנזקקת להם [ולפעמים גם זה 'נתינה' שעושה חסד עם עלובה]... אך כדי לשמור על ה'נועם' הזה, צריך להאמין שה' סיבב אותו להרגיש צריכה לאותם הנאות נועם, כדי שיעסוק בהם ויהא נותן ומשפיע, זהו ה'גורל' אשר ה' סיבב לו, וחיזוק האמונה הזה, מרומם יהודי שיהא מסוגל להתבטל לרצון ה' גם כאשר נראה לו שנדרש ממנו משהו שלא ירגיש בו לא טוב ולא נעים, פשוט נותן את עצמו לעבודת קונו, אך למעשה יזכה לקבל הנאות רוחניות גדולות יותר, ואשר יעודדו אותו לתת יותר מעצמו לאחרים או לתת את עצמו לעבודת קונו וכו',

והדרך ההפוכה היא שאדם מחפש לקבל הנאות, מחליט להשיג אותם בכח, וכאשר לאחר מעשה חסר לו נועם, מחליט לקחת את הנועם בכח, על ידי שירמה את עצמו, שלא היה כאן ממש גניבה, יתקף את זה ב'כחש', ואחר כך ב'שקר'...

וכאשר עומדים אנו בשבוע של 'מדת הנצח' צריך לזכור את הפסוק (תהלים טז) 'נעימות בימינך נצח', ואשר לפני כן באותו פרק נאמר 'אתה תומיך גורלי', כי כאשר יהודי מחפש את הגורל שהכין לו ה', אינו מנסה לגנוב משהו ולומר שזהו הגורל – יהודי כזה מתקשר למדות הימין של ה', המדות המוותרות והזריזות, ועצם המסוגלות הזו גם כן נותנת לנפש הרגשה של נעימות, ולכן הנועם שלו מתמשך ל'נצח', כי תמיד מוצא את הנקודה של הביטול וההכנעה לרצון ה', אבל כאשר חלילה גונב לעצמו משהו ומכחש שזהו הגורל, הרגשת הנועם מנסה לברוח, וצריך כל הזמן לחדש אותה מתוך הכחש והשקר...

וזה מה שרצה ה' ללמד אותנו ביום הכפורים, שהוא יום של טהרה, שיהודי מכיר את ההפסד של כל נסיונות הגניבה שלו שבחר ללכת אחר עיניו ולבו ולא אחר מה שה' הכין לו – לימד אותנו שהבחירה בין משהו העולה לריח ניחוח לה', לבין משהו המוביל לעזאזל הוא על ידי ההבחנה הנכונה של ה'גורל', שה' מחליט לו במה ימלא את חפצי לבו, מקשיב למצב של טבעו ונפשו ומקומו ומעמדו ולפי זה מבחין מהו ה'גורל' אשר הכין לו ה', מקבל את השפע הזה מתוך רצון להשפיע ולתת גם לאחרים, אך כאשר הגורל עולה לה' עולה בשמאל, אין זה מצב טוב כי נרמז בזה שאנשים מתגברים ומתעקשים לומר על מה שבאמת לא מגיע מה' שדוקא זהו הגורל שלהם והנועם שלהם... אבל כאשר הגורל לה' עולה בימין, זהו בחינת 'נעימות בימינך נצח', כי היהודי פונה ל'גורל' מתוך ביטול ומוכנות לוותר, וזהו הנועם האמתי.

תובנות / הרב נחמן דרקסלר

ענוותנותו של אהרן כהנא

וְהִיְתָה זֹאת לְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ פְּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (טז, לד). וברש"י: ויעש כאשר צוה ה' וגו' - כשהגיע יום הכפורים עשה כסדר הזה, ולהגיד שבחו של אהרן שלא היה לובשן לגדולתו, אלא כמקיים גזירת המלך.

כל מצווה שאנו מקיימים, יסוד קיומה היא עקב כך שהקב"ה גזר עלינו לעשות את המצווה, אחרת לא היינו עושים אותה. אך ידע איניש בנפשי כמה אחוזים עושה עבור הקב"ה, וכמה אחוזים עושה כדי שיראו אותו \ יאחזו ממנו \ ישבחו אותו \ שיזכרו טובים וכו' וכו'. ואף אם באמת ובתמים יעשה זאת לשם שמים, יתפלל טוב, או ירכוש אתרוג מהודר במיוחד, כשאנשים רואים אותו כך, האם יהנה מזה או יתעצב על ליבו. האם כשתורם תרומה לצדקה ירצה שידעו מזה או לא?!

אהרן הכהן קיבל את התפקיד הרם והנישא שקיים – לעמוד ולשרת קמי' קודשא בריך הוא בביתו נאוה קודש, בדירה שבחר לשכון בה בתחתונים. כאשר השיא ופסגת העבודה הינו ביום הקדוש בתוך קודש הקדשים במקום אש להבת שלהבת אחת בשנה.

כפי שאומר רש"י, כל העבודה והנלווה לה היה עבור דבר אחד ויחיד ואין בלתו, מקיים גזירת מלך ותו לא. לא היה לו שום מחשבה אחרת מלבד לעשות רצונך א-לוקי חפצתי.

וכדי להבין כיצד הגיע לכאלו מדרגות גבוהות שהוא היחיד שנבחר לגדולה זו ובכל זאת חש ככלום שבכלום וכמקיים גזירת מלך בלבד נצטט פסוק ז': "וְכָל אָדָם לֹא יְהִי בְּאֶהָל מוֹעֵד בְּבָאוּ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד יָצִאתוּ וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בְּיָתוֹ וּבְעֵד כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל", ובירושלמי: (יומא א, ה) "ר' אבהו והא כתיב [ויקרא טז יז] וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו אפי' אותן שכתב בהן [יחזקאל א י] ודמות פניהם פני אדם לא יהיו באהל מועד". וזהו לשונו של רבינו בחיי לאחר שמצטט דברי הירושלמי הנ"ל: "ומה נהדר כהן גדול במעלה הגדולה הזאת עד שאפילו חיות הקדש מפנים לו מקום לעבודתו כדי שיכנס לפני המלך ויעבדנו ביחוד, כי מלאך ה' צבאות הוא".

מסופר שהרה"ק רבי מנדל מוויטבסק ז"ע המשיל את עצמו למסמר שעליו תלוי כתר המלך, למסמר אין כל חשיבות, וכל תפקידו הוא כדי שיהיה לכתר היכן לשכון, כך גם הוא, כמסמר שכתר המלך שוכן עליו. תלמידו רבי זלמן וילנר כתב במכתב לחסידים בחו"ל על רבו "אימתו מוטלת עלינו פן ישרפנו באש הגדולה". האש הגדולה ששכנה בקרבתו כאילו לא קשורה אליו ישירות, היא שוכנת עליו כמו שכתר תולה על המסמר, והמסמר? כלום שבכלום. ואכן היה חותם על מכתביו את המילים 'השפל באמת'.

כאשר אחד ממקורבי הרה"ק רבי שלומק'ה מזוועהיל ז"ע הביע התפעלותו מרוה"ק גלויה, ענה: הקב"ה רוצה שבכל דור יהיו בעלי אמונה לכן משרה שכינתו על אדם מסוים כדי להרבות אמונה". כלומר הוא לא קשור לכל העסק, אין לו כל שייכות לגדלות ומדרגות גבוהות. הוא פשוט מדף שעליו שורה השכינה. סך הכל...

אחד מזקני חסידי סלונים הגיע בשנים קדמוניות לראש הישיבה דאז – מרן הנתיבות שלום ז"ע, והראה תחושת פליאה על הנהגה מסוימת של ראש הישיבה. "אני רק מקל [א שטעק'ן] שהבית אברהם זרק לאר"י" אמר לו, כלומר הוא רק שליח ששלח לכאן הרבי ועושה את המוטל עליו, לכן מה להתפלאות, כי מעשיו הם לא 'הוא' אלא השליחות...

קדושי עליון אלו ובראשם אהרן הכהן חשו כך, כי הם היו 'מלאכים' – 'שליחים' "כי מלאך ה' צבאות הוא" כלשון רבינו בחיי, ומשל למה הדבר דומה? לעשיר שיתן סכום כסף גדול לאדם כדי שיעביר את הסכום למטרות צדקה, האם השליח יתגאה בנתניה? האם השליח יפרסם את הצדקה? וודאי שלא, אין לו על מה להתגאות, זה לא הכסף שלו ולא הנתניה שלו, הוא רק שליח.

אהרן הכהן וצדיקי הדור שבכל דור ודור לפי גדלותם, חשו כך בכל ליבם שהם השליחים לפעול בעולם את מה שעליהם לפעול, לכן הם לא לבשו את האצטלה המכובדת, אלא כמקיימי גזירת מלך.

בגמ' (ערכין טז): "בעא מיניה רבי יהודה בריה דר' שמעון: תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה, הי מינייהו עדיפא? אמר ליה: ולא מודית דענוה לשמה עדיפא? דאמר מר: ענוה גדולה מכולם, שלא לשמה נמי עדיפא, דאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

אחרי! קדושים...

לפני שנים רבות התגלגלה שיחה ב'חדר מלמדים' אודות אכילת 'פת שחרית' בכיתה עם התלמידים. הביעו דעות שונות, ביניהם דברי הרמב"ם (פ"ד מהת"ת ה"ט) שהרב לא יאכל וישתה עם תלמידיו, ודנו בדבריו. מלמד ותיק פתח וסיפר "בילדותי בירושלים למדתי אצל המחנך הרב אהרן הכהן רוזנפלד, שלימים הוכתר האדמו"ר מ'פינסק קרלין'. כשהיינו, התלמידים, אוכלים, היה הרב'ה מוציא פת ותוספת, ואוכל עמנו. חרות בקרבי אופן אכילתו. נט"י, הברכה והניגוב, הבציעה והטיבול במלח, הטעימות הזעירות והמאופקות, ניקיון, מים אחרונים, ברכהמ"ז מתוך סידור... הרב'ה לא נדרש 'ללמד' אותנו איך אוכלים. ראינו. הרגשנו. הוא לא "אכל ושתה עם תלמידיו" אלא מסר לנו שיעור חי, לנצח...".

הבוקר, כ"ח בניסן, ראיתי כי היום היארציט של צדיק זה. נזכרתי במעשה ועלתה בליבי כי בו אפתח המאמר השבועי. [אגב, מאמר זה פותח בס"ד 'שנה עשירית' למאמרי 'חינוך בפרשה' שבועיים. יה"ר שלא נבוש ולא ניכלם ולא ניכשל לעולם ועד.] זכיתי לעלות לביתו עם כיתת תלמידים לבחינה על פרק 'כל שעה' גפ"ת, וראיתי מקרוב את הליכותיו הנדירות וגישתו לכל תלמיד. לפני המבחן שאלני בלחש היש תלמיד שזקוק לקירוב, יתום וכדו'. המבחן היה 'שיעור חי' בגישה חינוכית...

בפרה"ש 'אחרי-קדושים' יש מצוות כה רבות. נשים לב גם לקוטביות שבפרשיות. 'אחרי-מות' פותח בקדושת שיא, עבודת יוה"כ פ, בבחי' 'עולם-שנה-נפש': 'האיש הכי קדוש עובד ביום הכי קדוש במקום הכי קדוש'. פרשת קדושים פותחת בשאיפה הגבוהה ביותר: קדושים תהיו כי קדוש אני וגו', וממשיכה במגוון מצוות רחב, "רוב גופי תורה תלוין בה". והנה, שתי הפרשיות הקדושות הללו מסתיימות בקצה השני, בדיני עריות וע"ז הקשות ביותר, מולך וכדו'. איך מנחילים כל זה לילדינו? איך מעבירים להם את קיום המנעך הגדול, מעומק 'סור מרע' ועד פסגת 'עשה טוב'? התשובה העמוקה היא "אין-אמר ואין דברים בלי נשמע קולם"! לא בדיבורים אלא במעשים! כפי שילד לומד לדבר בחיקוי אביו, ולכן אף הוגה ומתבטא כמוהו, כך בדרכי ההנהגות. הבנים רואים אותנו. לומדים מיחסינו והרגשותינו לדבר ה'!

אומן החינוך היה הג"ר יעקב ניימן ראש ישיבת 'אור ישראל' בפ"ת. בעידן ייסוד הישיבה, ימי 'קום המדינה', היתה מלאכת החינוך גדולה ומורכבת. עם שרידי תרב בתום שנות השואה, רוחות זרות נשבו ופיתו, והרב ניימן העמיד תלמידים רבים. העמידם בתורה והעמידם ברוח ישראל סבא. היה מכנה את תלמידיו 'בניי היקרים' וידעו שאין זו 'קלישאה', אמירה נבובה. ומנין שהוא חש אבהות לתלמידיו? כי גם תלמידיו הרגישו כך - בבחי' כמים הפנים לפנים.

שמעתי מפי אחד מתלמידיו, בר אוריין מובהק זצ"ל: "היה זה בשנתי הראשונה בישיבה, עת מסר ראש הישיבה הרב ניימן שיעור שבועי. תוך כדי שיעור ביקשתי, אני הצעיר, להקשות קושיא. הרב עצר, האזין בארשת פנים רצינית. הגיב "גש אלי בתום השיעור" והמשיך בשיעור. אחרי השיעור שמח איתי וביקש לרומם רוחי "איזו קושיא טובה הקשית! יש לך דרך לימוד טובה! אתה בעל הבנה נפלאה!". הרב החל לפשפש בכיסו באומרו "עלי לייקר את הבנתך בתורה" ותר אחר מטבע בכיסו. "אני מצטער. חיפשתי להעניק לך שי כאות הוקרה, אך כעת אין ברשותי מאומה".

בשבת הקרובה, בזמן קריאת התורה, כשהגיעו לעליית 'שלישי' עלייה השמורה לראש הישיבה, הופתענו כולם לשמוע כי הגבאי קורא למישהו אחר! במקום להעלות את מורנו ראש הישיבה הוא מכריז "יעמוד הבחור יעקב דוד ב"ר יהודה ארי', שלישי". הרב ניימן הורה לגבאי לקרוא לי, בחור צעיר בן ארבע-עשרה, להעניק לי עליית 'שלישי' השמורה למרנן ורבנן, וזאת כפרס על שהיטבתי להקשות בשיעור. הרב מסר בזה "שיעור כללי" לכולנו על הערכה והוקרה לתורה.

והנה, ישנם ת"ח מובהקים שמקדישים חייהם לתורה אך בניהם להוטים אחר חיים גשמיים. ומאידך ישנם "בעלי בתים" שזוכים לבנים מיוחדים! היכן תוצאות 'חוק דוגמא אישית'? יתכן שבבית התורני משמיעים קושי וצער על חסרון כלכלי, מתבטאים בכאב על כי לא ניתן לרכוש... חייבים להצטמצם... הילדים קולטים זאת ומבקשים לעצמם משהו אחר. לעומתם יש בתים שלא זכו למעלות התורה, אך חיים בהערכה ברורה לתורה וחכמיה. כאן מצליחים!

נוביל את ילדינו ונקיים תומ"צ מתוך שמחה, מעשינו יהיו כהכרזה "**אחרי! קדושים!**" כמו מפקד היוצא בראש הגדוד, ומהווה דוגמא **מובילה**, ובנינו הקדושים ימשיכו! לא מצהירים במילים אלא במעשים...

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה על הפרשה עם רש"י / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה לפרשת אחרי קדושים

יבש או נוזל, זה לא חשוב

אם מכוון נינצל מצרה

העיקר שיקפיד על החישוב

כמו דיין בדין תורה

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: הקפדה על דיוק במשקל

ההקפדה צריכה להיות בין במכירת דברים יבשים ובין במכירת דברים לחים

רש"י [יט, לה - לו]

*

אם יהיו מדויקים ומכוונים עם ישראל ינצל מחמש צרות קשות

רש"י [יט, לה]

*

כתוב במשפט במידה ובמשורה - רמז שצריך להקפיד כמו דיין בדין

רש"י [יט, לה]

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

מסכת סוטה דף ל: כגדול המקרא את ההלל. והנה יש ג' שי' או כקורין את ההלל היינו שאמרו לאחר כל פסוק רק אשירה לה' או שקראו אחריו כל פסוק שמשה רבינו אמר אמרו אחריו אותו פסוק או כקורין את שמע שאמרו כולם כל השירה ביחד, ומבואר דלא מהני שומע כעונה לענין ההלל וצריך לומר ראשי הפרקים או כל פסוק אחריו, ועי' במאירי בסוכה דף לח. שביאר שכיון שזהו ענין של הלל ושירה והודאה לא שייך לצאת עם שומע כעונה אם אינו אומר כלום בעצמו ולכל הפחות צריך לומר ראשי פרקים [וכעין סברת אבודרהם למה תקנו מודים דרבנן דלא מהני שומע כעונה לענין הודאה] ולענין קריאת שמע מבואר בפשטות דלא מהני בכלל שומע כעונה וכן כתב הגר"א בשנות אליהו ריש מס' ברכות על הלשון המשנה קורין את שמע דנקט לשון רבים דלא מהני שומע כעונה על זה ועי' במ"ב ס"ס סי' סא' בזה, והיינו טעמא דכיון דהוי קבלת עול מלכות שמים ועול התורה והמצוות לא שייך לקבל ע"י שומע כעונה, ולענין שירה נחלקו אם הוי כהלל או כק"ש וצ"ב מהו הצד שיהא דומה לק"ש ובעיון יעקב כתב שנחלקו בדין שומע כעונה, והנה אפשר לומר דפליגי אם שומע כעונה בנוי על דין ערבות וא"כ מכיון שלא היו מחויבים לומר שירה ורק אמרו מעצמם אולי ליכא בכלל דין שומע כעונה על דבר שאינו מחויב, ומדברי המהרש"א משמע שהטעם הוא לפרסומי ניסא, ולפ"ז מה שנקט כקורין את שמע אינו רק דמיון היאך קראו אבל אינו מטעמא דק"ש, ובלא"ה מדברי רש"י משמע שאין זה טעם כקורא בק"ש דמדבריו משמע שכולם התנבאו באותו שעה בסגנון אחד ומש"ה אמרו כולם ביחד.

דף לא: כל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים. והנה הך כללא איתא בנמק"י ריש פ"י דיבמות נאמר רק היכן דמדינא בעיא שני עדים [דסוטה הוי דבר שבערוה דבעינן שני עדים והרעק"א בתשובות האריך בזה למה] והתורה האמינה ע"א אז ע"כ נחשב כשנים אבל באיסורין דסגי בע"א לא נאמר הך כללא, אלא שצ"ב דא"כ למה צריכים כאן דהוי כשנים ואין דבריו של אחד במקום שנים דהא מדינא אין ע"א נאמן בכלל, ורק לומר נטמאה חידשה התורה שנאמן וכמו שפרש"י מצד דיש כאן רגלים לדבר וא"כ אותו עד שבא להכחיש ולומר לא נטמאה אין לו בכלל נאמנות מכיון דהוי דבר שבערוה ואין צריכים דהוי ע"א במקום שנים, ועי' בחי' רבינו חיים הלוי הל' רוצח שחידש מכח זה דלהכחיש חבירו שלא יתקבלו עדותו נאמן אפילו אם אינו נאמן כלפיה עצם העדות וצ"ב רב בזה, ורק מכח שיש דין שנחשב כשנים ממילא אין ע"א יכול להכחיש שני עדים, ובזה מובן קצת החילוק בין בבת אחת בין בזה אחר זה דהך חידוש שנתחדש שנחשב כשנים אינו רק מצד שכבר נתקבל הדבר בב"ד אבל אם בא להכחיש קודם שנתקבל עדות הראשון בב"ד אינו נחשב כשנים.

דף לב. מתני' אלו נאמרין בכל לשון. ומדברי רש"י מבואר שזהו קולא שא"צ דוקא בלשון הקודש, אבל התוס' גרסי אלו נאמרין בלשונם והכוונה שצריך לומר בלשון שהוא מבין ולכאו' הוי גם חומרא ולפ"ז גם לשון הקודש לא מהני אלא אם מבין הלשון וכן מבואר בפשטות בגמ' בסוטה לקמן דאיתא משמיעין אותה בכל לשון שהיא שומעת, וכן בק"ש שמע ישראל בכל לשון שאתה שומע, ולפ"ז מה דאיתא במשנה אלו שנאמרין בלשון הקודש אין צריך שיבין ועי' במ"ב סי' סב' שכתב לחלק בין לשון הקודש דהוי בעצם לשון ומהני אפילו אם אינו מכיר הלשון [ובודאי יודע מה שאומרים בפרשת ק"ש דאל"כ הוי כקרא ולא כוון דלא יצא אלא שאינו יודע פירוש המילות ומה הפירוש מכל תיבה רק יודע בכללות מה שאמר] לשאר לשונות דלא מהני אלא אם מכיר הלשון ועי' בר"ן נדרים דף ב. שכתב שכל הלשונות אינן אלא הסכמות אומה ואומה, וזהו לכאו' דוקא לשי' רש"י אבל לשי' התוס' לכאורה אין חילוק בכל הנך דאיתא במשנה בין לשון הקודש לשאר לשונות.

דף לג. רחמי היא כל היכי דבעי מצלי. ומשמע שכיון שהוא רחמים אם אינו יודע מה הוא מדבר א"א שיתקבל תפלתו ולפ"ז צ"ב דברי המ"ב בסי' קא' יד' דבלשון הקודש יוצא אפילו אם אינו מבין הלשון, והנה בהמשך הגמ' מבואר דבלשון ארמי [ועי' בשו"ע שם שני דיעות אם הכוונה דוקא ארמית או כל שאר לשונות] יש חילוק בין יחיד המתפלל דאין צריך הסיוע של מלאכי השרת ליחיד המתפלל דצריך סיוע של מלאכי השרת [ויול"ע לאלו שהתנגדו לתפלת מכניסי רחמים או מלאכי עליון דאסור להפנות למלאכים דהא בסוגין מבואר דיחיד צריך סיוע של מלאכים ואם הם מוכרחים להוליך התפלות מאי נ"מ אם מבינים או לא] והנה מדברי רש"י משמע שהחילוק אם יחיד

מתפלל או או רבים דאינו מואס בתפלתן של רבים, וכן הוא דעת א' בשו"ע אבל אח"כ מביא בשם יש אומרים שהחילוק הוא אם מתפלל תפלת יחיד לצרכיו תפלת פרטית או שמתפלל נוסח התפלה שקבעו אנשי כנה"ג לכולם, ועי' במשך חכמה ובחי' הגרי"ז עה"ת פ' ויחי על הפסוק בחרבי ובקשתי שהתרגום תירגם בצלותי ובבעותי וביארו שאותן תפלות שתקנו אנשי כנה"ג הם כחרב שחותך ואינו תלוי דוקא בכוונת לבו אבל צלותי היינו בקשות פרטיות הוי כקשת שתלוי בכוונת הלב כמה הוא מושך ומכוון והיינו ע"ד אותן שי', אלא שצ"ב דהגמ' מבאר למה יכול לומר בכל לשון היינו משום דרחמי והגמ' מסיים שזה קאי על תפלת צבור שהוא כחרב ויל"ע בזה.

דף לד. אשכול תאינה רימון. והנה האריז"ל כתב דתיקון על חטא המרגלים שהוציאו דיבה על א"י ופירותיה היינו מצות ביכורים שמראים בזה החביבות לפירות ארץ ישראל והגאון ר' מנחם זעמבא הי"ד בחי' הגרמ"ז ביאר שבזה מובן דבמשנה בפ"ג ביכורים משנה א' נקט אותן ג' מינים תאנה שבכרה אשכול שביכר רימון שביכר, וביותר דאיתו לילה שבכו בכיה של חנם נקבע בכיה לדורות ומש"ה עשו שמחה כל כך גדולה בהבאת ביכורים לתקן אותו בכיה של חנם, והנה איתא במדרש שראה משה שביכורים עתידים ליבטל תיקן כנגדו תפלה ואיתא שהגם שתפלות אבות תקנו אבל משה רבינו תיקן מודים דרבנן וזהו נגד ביכורים להודות בכל יום על הטוב, והנה במודים איתא באבודרהם שלא מהני שומע כעונה מכיון שזהו חיוב של הודאה א"א לצאת עם אחרים ולהנ"ל הדברים מובן היטב דבביכורים כתיב וענית ואמרת בקול רם וכמבואר לעיל, והנה ידוע חידושו של הבית הלוי שכל היכן דיש דין של קול רם לא מהני שומע כעונה וממילא אם מודים הוי כנגד ביכורים לא מהני שומע כעונה, אלא דיש לעיין מהמשנה שם פ"ג משנה ז' דאיתא דמי שאינו יודע לקרון מקרין אותו [דהא צריך לקרות דוקא בלשון הקודש עי' בר"מ בפ' המשניות] ועי' ברע"ב דאסמכוה אקרא דכתיב וענית ואמרת ואין ענייה אלא מפי אחרים, ובאמת זהו קושיא על דברי הבית הלוי ואולי כוונת המשנה דהיו מקרין והוא עונה אחריהם.

דף לה: ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן. וצ"ב מהו המכוון בזה ושמעתי בשם הגאון ר' מיכאל דוב ווייסמנדל זצ"ל שכמו שכל בית יהודי צריך מזוזה על פתחו, כמו כן אבנים אלו שהיה כתוב עליהן כל התורה היה המזוזה לארץ ישראל, וביותר לרמז שאפילו אם יעברו כל מימות שבעולם עליהם לא יזוזו עצמם מקוצו של יו"ד שבתורה, ובחתי"ס איתא שהסיבה שסדו אותן בסידה היה לרמז שאופן הלימוד צריך שיהא באופן שיהא כבור סיד שאינו מאבד טיפה, והנה מבואר [עי' במהרש"א] דלשי' ר' יהודה כתבו התורה בע' לשון שלא יהא פתחון פה לאוה"ע לומר לא היה לנו מהיכן ללומדה ומכח זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת שהיה להן ללמד ולא למדו [ועי' בתוד"ה ועל] וצ"ב דהא אסור להן ללמוד תורה ואם הכוונה לדיני בני נח א"כ למה הוצרך לכתוב כל התורה כולה, והנה לשי' ר"ש מבואר שכתבו לז' אומות חוץ מגבולי ישראל שאם יקבלו עליהם מה שכתב בתורה אז לא יהרגו אותן וכן פרש"י בפ' שופטים למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות שאם עשו תשובה ונתגירו מקבלין אותן ועי' במזרחי אם הכוונה לגירות גמורה או רק ז' מצוות בני נח והכוונה לגר תושב ולפ"ז ג"כ צ"ב דא"כ למה כתבו כל התורה כולה ואולי היו צריכים לידע הכל שלא יפריעו כלל ישראל בכל קיום המצות וצ"ב בזה, ועוד צ"ב דכשתרגמו התורה ליונית חשכה העולם לג' ימים ומאי ההבדל שכאן תרגמו לע' לשונות וכתבתי רק להעיר.

דף לו: באותה שעה באתה דיוקנו של אביו. ואיתא בצפנת פענח שכאן נתקיים מה שיעקב אמר כי ארד בני אל אבל שאולה דלא יצא שום דבר מפיו לשוא, וכאן שהיה בפתח של שאל תחתית ירד להצילו, ולכא' קשה דא"כ היאך יוסף מחייב את הרשעים מכיון שהוא זכה שאביו בא לו ואיתא בספרים שעל כרחך שכל אדם אם הוא יעשה כל מה שבידו לעשות ללחום נגד היצר אז באמת יעזרו לו מן שמים באיזה אופן להצילו כמו שזכה יוסף לאותו סייעתא דשמיא, ולכא' צ"ב למה הזכיר דוקא אבני אפוד ולא אבני חושן ושמעתי דעל החושן היה כתוב גם שם האבות והיה מקושר עם שרשרות לאבני האפוד וזהו שאמר לו שאם ח"ו יחטא אז ינתק הקשר ממנו להאבות, ואיתא בקדושת לוי דמה"ט יש שלשלת על תיבת וימאן שהכח למאן ולומר לא היה מכח זה שידע שיש שלשלת להאבות והוא חלק מן אותו שלשלת הגדולה ואם ח"ו יחטוא אז ינתק טבעת שלו מן השלשלת.

דף לז. ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ופרש"י כל המצוות כולן טעונות ארבעה אלה ונכרת ברית על כל אחד ולקמן מבואר שגם הוא ערב בעד כל יהודי שיקיים אותן ד' חלקים, ועי' במהרש"א דלכא' לשמור הוא על ל"ת ולעשות הוא על עשה וא"כ ליכא ד' על כל תרי"ג מצות, ועי' באגלי טל ובהגהה שם שמבואר שלמד שהדין ללמוד וללמד הוא מצד חלק המצוה ולא בתורת מצות ת"ת אלא דבכל מצוה יש ד' חלקים ובזה נתקיים המצוה בשלימות, שצריכים ללמוד הלכות של אותה מצוה וכן ללמד לאחרים אותן הלכות ועוד מבואר שם שלשמור

הכוונה שצריך שישמור על קיום אותו מצוה או לאו שלא יתבטל, וביותר כתב דאפילו על מצות ששייך רק לכהנים, גם לישראל שייך הג' חלקים של המצוה והיינו ללמוד הלכות וללמדם לכהנים וכן לשמור שיתקיים אותן מצות, ורק חלק עשייה לא שייך אצלם, ובאמת בספרים מבואר שע"י ערבות ועל ידי לימוד הלכות נחשב כאילו קיים גם חלק העשייה ורק ע"ז שייך שכל אחד יקיים כל תרי"ג מצות, ומדבריו מבואר שאפילו לישראל שאינו מחויב בדבר שייך קיום המצוה בג' חלקים וגם הוא ערב שהכהן יקיים אותן ד' חלקים [ועיי"ש שכתב דכלפיה נשים שפטורים מת"ת ליכא הך דינא] ויל"ע מדברי הרעק"א או"ח סי' רעא' שכתב שערבות תלוי אם מחויב דבר, ובמצות שנשים פטורות ליכא דין ערבות [ומסוגין דמנה ס' ריבוא ולא נשים ליכא ראייה, דהא דנשים לא נמנו היינו משום דהם בכלל מספר של אנשים שהם נטפלים לאנשים עי' בב"ב פרק יש נוחלין דנקראים טפלים] אלא שאותו ערבות קאי לענין להוציא אחרים המצוה דנעשה מחויב בדבר ואין זה דין ערבות שמוזכר בסוגין, ויש עוד דין ערבות לענין עונשים ומבואר בשבועות לט: וילפי' מוכשלו איש באחיו דנענש על חטא של חבירו ולמ"ש אפשר לומר דאין זה ערבות המוזכר בסוגין אבל התוס' הרא"ש לקמן ערבא דערבא איכא בינייהו כתב שהנ"מ הוא לכמה חלקים מתחלק העונש שערבים בעד מי שחטא [וע"ע בדרך פקודיך בהקדמה שכל מצוה צריך לקיים במחשבה בדבור במעשה] ואכמ"ל.

בומרנג - סיפור בהמשכים / הרב חנוך חיים ויינשטוק

פרק י' "מכה רעהו בסתר"

תקציר ממצה.

דודי אחד הבחורים המופלגים ביותר בירושלים עובר תקופה קשה בזמן השידוכים, ההתחלה הייתה עם שידוכים שכמעט נסגרים אך ברגע האחרון נמנעים בשל סיבות לא ברורות. לאחר מיכן חל יובש גדול, הוא לא יודע שאת היובש בעצם גורמת אמו היקרה שבוררת את ההצעות כמו אורז, כל הצעה נבחנת במיקרוסקופ האמא לא מעבירה לו פרטים ודודי סבור שהשדכנים שכחו ממנו, זה מביא אותו לדיד עגמת נפש עצומה הוא תולה את הסיבה בזה שפגע בנפטר עליו התבקש לשמור ולא נהג בו בכבוד הראוי.

דודי מחליט לרצות את הנפטר, הוא לא מסתפק במה שביקש ממנו מחילה בעת הלוויה וטרם הקבורה, הוא עולה ביום חורפי למדי על קברו אלא שהוא טועה ולא מוצא את החלקה הנכונה, רוחות פרצים מנשבות במקום ההררי שחשוף לחלוטין עננים כבדים עומדים להוריד גשמים, אבל הוא לא נרתע וממשיך בחיפושים עד שהוא מוצא את החלקה, הוא נעמד לומר עשרות פרקי תהילים כשהוא קופא מקור, לפתע החלו הגשמים לרדת משך זמן רב דודי מתרטב מכף רגל עד ראש המעיל והצעף שלבש לא היוו בידוד, המטריה הקטנה לא הצליחה למנוע את גשמי הזעף מלהרטיבו, הוא נאלץ לעזוב את המקום אבל מצטנן קשות הוא חוזר הבייתה כשהוא רועד כולו ודקירות חזקות ננעצות בגבו הריאות כואבות ושיעול כבד ומחניק תוקפו ללא הפסקה, הוא הגיע לביתו ברגע האחרון, אמו נבהלה ממראהו, הוא נראה חולני מאד, היא אצה להגיש לו כוס תה חם עם שני כדורים אך גילתה שאיבד את הכרתו.

האבא והאמא מחליטים לקרוא לד"ר שוסטר רופא המשפחה שמאבחן דלקת ריאות קשה בשני הצדדים הם מבקשים ממנו להעבירו לבית חולים מחוץ לירושלים כדי שאיש לא ידע על מצבו. ד"ר שוסטר שהוא רופא בכיר באיכילוב נענה לבקשתם ובאישון לילה מעבירים את דודי לבית החולים, מצבו קשה מאד סכנה ריחפה על חייו הצעירים אך לאחר שבוע וחצי החל להתאושש. הם מקווים שאיש לא יודע מדבר מחלתו.

*

תקופה קשה עברה משפחת סטוויצקי, נדרשה אומנות מושלמת כדי לשמור את דבר אשפוזו של יקירם בסוד, אסור לאיש לדעת שדודי היה בבית חולים, לא חסרים דורשי סוד שמעמיקים במקום בו נדרשת השתיקה.

כדי לשמור על חשאיית נאלצה המשפחה לארגן תורנויות רק מהמשפחה הגרעינית, איש נוסף לא הוכנס לתוך העניין, נפרסה האפלה מוחלטת על כל העניין, כאילו דודי היה יצור עלום.

בישיבה היו מעטים מאד ששאלו להיכן נעלם דודי (היו אלו חסידי המובהקים שנותרו בישיבה אלא שלא היה להם את מי לתחקר, הלבבות הלמו אבל הפיות דממו) הוא כבר לא היה בבית המדרש ולא בלט בנוכחותו, אלו לא עשו מכך עניין, קורה שאדם חסר כמה ימים.

לשלום צימר ש"אהב" אותו מאד הפריע המצב שהוא אינו רואה את "ידידו" בלב ונפש, לו היה חשוב מאד מאד לדעת, להיכן נעלם יריבו המר בלא כל הסבר, אבל הוא לא רצה להיות "מוציא דיבה הוא כסיל" הוא ב"ה לא כסיל ולא מתעסק בניחושים, עד שלא ידע בבירור מה קורה לדודי לא ידבר על כך מילה.

אך כנחש מתחת לקש, בירר בשקט רב, מפני מה הוא חסר, הוא נכנס לישיבת מיר ותר בכל פינה אולי יראה את דודי, כשלא מצאו לא סמך על הבדיקה, אלא עשה חקירת שתי וערב אצל כל יודעי דבר, אם דודי לא עשה כנוהג העלטערערס שנובלים בישיבתם שעושים מיחזור בישיבת מיר, התשובה שקיבל הייתה חד משמעית: דודי לא דרך על מפתן הישיבה אפילו ליום אחד.

באותם ימים לא היו הרבה אפשרויות, ישיבת חברון לא נראתה כמכנסת אורחים, קול תורה לא כ"ש, את הישיבות בעלות האוכלוסייה הדלה פסל, הן לא ערי מקלט, מספר כוללים נבדקו בזהירות אולי הן מהוות מקום

מסתור בשעת הדחק, הוא לא פסח על בתי הכנסת שניתן היה לעשות בהם הוי גולה, אך הצד השווה בכולן דודי לא נראה ואף לא דרכה כף רגלו בהם אפילו ליום אחד.

לאחר שלילת כל האפשרויות לא נחה דעתו של שלום מלא האנרגיות השליליות שלום נמצא באיזו מקום אולי הוא בבני ברק כמה טלפונים לידידים שללו גם אפשרות זאת, הוא סרק את יתר המקומות בהם יש אפשרות למקלט עראי אך הביורורים שערך העלו שהוא לא נמצא בשום מקום את האומציה האחרונה של חו"ל שלל כי ימוך ואין ידו משגת נאמר על משפחת סטוויצקי לפי כל הפירושים ללא כל ספק.

הוא לא מת מיתה חטופה את זה אי אפשר להסתיר מה עוד נותר?

ראשו עובד שעות נוספות, הוא חשב על כיוונים חדשים וכשרוצים להגיע, מגיעים לתוצאות, הוא החל לרחרח בקרבת ביתו, אם ראו את שלום לאחרונה, כעבור כמה שעות קיבל ידיעה משכן שראה את דודי יוצא באישון ליל ברכב גדול עם רופא המשפחה ד"ר שוסטר, שלום מכיר את ד"ר שוסטר מקרוב, הוא גם יודע שהוא רופא בכיר באיכילוב, קפיצה קצרה לאיכילוב גילתה את מה שרצה לגלות.

באישון ליל הדביק פתק בעמוד הישיבה: נא להתפלל ולהעתיר בתחנונים עבור החולה האנוש דוד בן ברוריה נ"י (סטוויצקי) הזקוק לרחמי שמים מרובים ביותר, כלל ישראל מבקש להעתיר בתפילות עבורו עד להחלמתו הקרובה".

בבקר קמו כמה בחורים שנודעו כמשכימי קום וקראו את הפתק בתדהמה מרובה, הם שפשו את עיניהם כלא מאמינים. דודי היה בחור בריא מאד שלא חלה אפילו פעם אחת מאז שדרך בישיבה, לפתע בארזים נפלה שלהבת (שלכת)?!

האם זו בדיחה או שזה משהו רציני? איך זה שאיש לא שמע על כך עד עתה?!

לבסוף הכריע יעקב ממן שהיה הארי בחבורה: למען לצאת ידי ספק, מנין מצומצם ישתדל בתפילה עבורו, אך עדיין לא לעשות רעש על סמך פתקונת עלובה, כי זה מוזר שאיש לא יודע על כך דבר? אולי יד לך אחד או יותר בדבר, החברה ראו שדודי נעדר מן הישיבה זמן ממושך וראשו הקודח של אדם לא אחראי למעשיו בישראל את הנזיד. על כן הוחלט, מי שידע ידע ועדיף מה שפחות ידעו, על כן לא עשו "גערצקע" (רעש).

לילה לאחר מיכן הפתק הוחלף לטובת פתק חדש: "מצבו של דוד בן ברוריה (סטוויצקי) הוחמר מאד, יש חשש כבד מאד לחייו רח"ל, בעצת רבנים חשובים שיחי', מבקשים לעשות יום תפילה והוספת השם "רפאל" סגולה בדוקה שהמלאך רפאל יעמוד כמליץ יושר עבורו, למען יאריך ימים על האדמה אמכ"ר, העולם בשעה מוקדמת, מתבקש להתפלל לרפואתו השלימה ולהוספת השם: רפאל דוד בן ברוריה, לאורך ימים ושנים. מי שיש בידו היכולת שיפרסם את המודעה הזאת בכל בתי הכנסת בעיר כדי שתפילת רבים תעזור, אמן סלה".

הפעם התחכם הבחור ושם זאת ממש לפני המניין הקבוע של הישיבה, עתה כבר ראו את הפתק כל מתפללי המניין, מפה לאוזן עברה הידיעה שהיה אי מי שדאג שלא תשקוט לשניה אחת, דודי חלה במחלה אנושה ביותר, ששש... עדיף לא לשאול (בכתב מרובע היה משפט מצמרר ביותר, יש חשש לנגיף אלים ביותר כחידק הטורף שסיכויי ההחלמה ממנו שווים ל-0.00% אך אין על כך עדיין סימוכין, לפיכך נא לא לפרסם לעת עתה) נא להעתיר עליו רחמי שמים מרובים, מצבו מתדרדר מרגע לרגע, איום ונורא, מבקשים לא ליצור קשר עם המשפחה שמבקשת לשמור על צנעת הפרט.

והשמועות ממשיכות לנוע כמרקחה, יש אי מי שדואג לעדכן בשעות העמוקות של הלילה עם פתקים בכתב יד מרושל שכמעט בלתי ניתן לזיהוי, רק ליודעי ח"ן, דודי הוטס אמש לשוויץ או לקליבלנד לביצוע ניתוח חירום, הכל נעשה בחשאי מוחלט כאח"מ, דבר שלא זוכים לכך חולים יחסנים.

הסיכויים אמנם נמוכים מאד (הוסף בפתק החפוז) אבל אסור לאבד תקווה.

משמרות של תפילה היו בישיבה לשלומו, הלבבות גאו בחשש, היו כבר לחשושים שה' ירחם ברגעים אלו יציאת הנשמה, אבל לאחר מיכן נשמעו צפירות ארגעה שגזר הדין נדחה לעת עתה.

ראש הישיבה רבי צבי שטייף החליט שעליו לעשות קץ לחורשת השמועות, למרות האיסור לא להטריד את המשפחה, סבר שהמצב בגדר חירום, אי אפשר שבשעות כה חמורות לא ידעו את הנעשה, בצורה כזו תעזור תפילת רבים ביתר שאת וביתר עוז.

הוא הרים טלפון למשפחה לברר בעדינות מה המצב המדויק עם דודי, הוא לא שאל אם הוא חולה, הוא נתן פתח מילוט.

השאלה נתקלה בהתחמקות זהירה, האבא בהתחלה עשה את עצמו תמים, הוא שאל בזהירות: מה כל כך נסער ראש הישיבה על היעדרות של שבוע, יש סיבות רבות לחסר שבוע ועוד יותר. אבל כשראש הישיבה אמר לו ששמועות למיניהן רצות בישיבה, שינה כיוון.

בתחילה לא רצה לנדב פרטים הוא רמז שדודי שוכב במיטה ותו לא, אך ראש הישיבה הסביר לו בעדינות רבה כי עדיף להבהיר את העניינים כיון ששמועות רצות להן אחת גרועה מהשניה ולכן האיפול רק גורע... ה' ירחם, אין אישור יותר מאיפול, אמר לו בתקיפות מעודנת.

עתה היה האבא בהלם מוחלט, הוא לא שיער לעצמו עד כמה "עוף השמים המרושע יוליך את הקול" לא הקול הידוע, אלא משהו שהוא כפול שמונה.

הוא מיהר להבהיר שמעולם לא יצאה הודעה אחת מהמשפחה לבקש תפילות על דוד בן ברוריה לא כ"ש שלא הייתה בקשה להוספת השם, די להם בתפילות של בני המשפחה שיחזור לבריאותו השלימה ותו לא, הוא ביקש שלא יעשו ימי תפילה, כי זה ממש פגיעה בכבוד המשפחה.

"יש לנו חשד שאחד מאלו שלא חשודים באהבת ישראל יתירה, עשה זאת כדי לפגוע בסיכויי דודי לקבל אי פעם שידוך הגון" סיים האבא דבריו מתוך בכי עצור.

ראש הישיבה נבהל מאד, הוא דאג להעלים את הפתקים וניסה להשתיק את הלחשים הצפעוניים עד כמה שידו מגעת, אבל עוף השמים כבר הוליך את הקול, מי יודע עד היכן.

כעבור שבועיים שוחרר דודי מבית החולים, הוא חזר לבית כשהוא חלוש מאד, עוד שבועיים נדרשו עד שיכול היה לצאת מהבית, כשבא לבית הכנסת ניגשו אליו כמה ממתפללי בית הכנסת לאחל לו "ברוך רופא חולים".

היה זה יום שני בו יש קריאת התורה, לשלישי הוזמן הבחור החשוב: רפאל דוד בן אברהם. איש לא זע ממקומו, אין כזה מתפלל בבית הכנסת, הגבאי קורא פעם אחת שניה שלישית, ברביעית ניגש אל דודי ואמר לו בניזיפה .. נו נו, קראו לך לתורה, אסור לבזות את התורה אלא ניגשים מיד".

"אני מצטער, שמי הוא לא רפאל דוד, אלא דוד בלבד, התבלבלתם בשם, לכן לא הבנתי למי התכוונתם".

"מה זאת אומרת? הרי היה לך הוספת שם, בבית כנסת "ישועות יעקב" עשו לפני שבועיים וחצי טקס שלם של הוספת השם לשמך ומהיום נקרא שמך בישראל רפאל דוד, שם זה ילווה אותך לכל החיים, שיהיו ארוכים ומבורכים אמן כן יהיה רצון סלה ועד".

"מה קורה? צועקים כמה מאנשי בית הכנסת, יש כאן עולם שלם שמחכה לסיום הקריאה טירחא דציבורא זה דבר קטן ביניכם? כבר אפשר היה לסיים את הפרשה מרישא ועד גמירא".

חיים טוודרוס חייטובסקי הלץ של השכונה שלא דגל בצנזורה צעק לבעל קורא: איצל (יצחק) תעלה אותי לתורה במקום אותו שוטה ושיגמרו את הגעשפעט"

הבעל קורא רב יצחק הלפער עונה לו: נו שא שא, כיון שעלה שוב לא ירד הלכה פסוקה ואין לזוז ממנה.

"טוב קראו לך לתורה, אל תעכב את העולם" סיים הגבאי את הויכוח שניטש וכמעט פילג את הציבור.

דודי ניגש לס"ת ובירך, לאחר הקריאה אמר רק את הברכה לאחריה. הגבאי הצביע לו בסידור שצריכים לומר הגומל, דודי בירך, כי יתכן שבמצבו צריך הוא לברך הגומל. לאחר מיכן עשה לו הגבאי "מי שברך" בקולי קולות, הוא כמובן הדגיש את השם "רפאל דוד בן ברוריה" לרפו"ש בתוך שאר חולי ישראל.

דודי שתק ולא מחה, הוא לא רצה את יתר הביזיונות, אבל פניו היו חיוורות כסיד ההיכל.

הגבאי ראה את צערו של דודי ורצה לנחמו ולעודדו, הוא הפטיר לו בקצרה: לאחר התפילה תיגש אלי יש לי הרבה מה לומר לך, לא תצטער לרגע על מה שאני מתכוון לומר לך".

דודי רצה לומר לו "מוחל טובות" אבל התבייש. הגבאי נחשב אחד מחשובי השכונה, אי אפשר לזלזל בו, הוא שימש את הגאון רבי גרשון לפידות רב השכונה משך שנים רבות, יש לו גם הדרת פנים של "סבא קדישא ופרישא" אם הוא הזמין אותו עליו לגשת אליו.

לאחר התפילה ניגש אליו לשמוע את הסיפא של הדרשה.

"רפאל דוד טייערינקער (היקר) איני מבין למה אתה מצטער על השם שקיבלת. לדעתי הוא שם יפה מאד, תראה איך שזה מתחרז יפה, רפאל דוד בן ברוריה שיחי' דאס איז איינס אין דער וועלט -זה אחד בעולם".

הוא מוציא את קופסת הטבק הריחנית מכיסו, מגיש לדודי קמצוץ (א'שמעק טאביק) בלב רחב ומוסיף על דבריו.

"דער נאמען איז זייער מוירעדיג- השם שקיבלת ממש מיוחד מאד, לא יכול להיות שילוב יותר מוצלח מזה, אני מבין גדול בשמות, הרבה מאד מתייעצים איתי לפני הוספת השם... ואני אומר לך שזה ממש מוצלח ביותר, כמו רבי רפאל דוד אורבאך אחיו של רבי שלמה זלמן שליט"א.

"האם אתה רוצה לומר שהם התייעצו איתך בקשר לשם?" ניצתה סקרנותו של דודי.

איזו שאלה? הייתה להם מחשבה על "יוחנן דוד" שה' יחונן אותו בעוד שנים, אבל אני התנגדתי לזאת בתוקף, לא ראיתי את זה ב"עין יהודית" שמשתמשים בשם של אמורא כה קדוש, אז הם קיבלו דעתי.

"ולהשתמש בשם של מלאך נראה לך בסדר?" תמה דודי מאד.

"זה משהו אחר לגמרי ולא כאן המקום לפרש" סתם הגבאי את העניין.

אבל האם זה השם היחיד שאתה נותן לכל אלו שקוראים להם דוד, האם אין יותר סחורה בצקלונג?

"צודק מאד, יכלו לקרוא לך חיים דוד או יוסף דוד, אבל שמות אלו נדושים יש כאלו מאות, אבל כמה רפאל דוד אתה מכיר? אולי אחד או שניים, מה אתה אומר? יש עוד שם נדיר כגון "צמח דוד" אבל אני מתנגד לך, כי צמח זה ה' ירחם, אפשר להישאר צמח, זה בכלל לא שינוי לטובה, אז הבה נשאר עם רפאל דוד".

"אני מוחה נמרצות על הוצאת כזב חצוף זה שהוסיפו לי שם לא היה ולא נברא וממש בגדר "הוצאת שם רע" וזכותי לתבוע על כך דמי בושט כנפסק בשו"ע, ליטרא של זהובים, סכום חשוב ביותר, איש לא הוסיף לי שם, לא חשתי כל כך בטוב ותו לא מיד". הכחיש דודי את השמועה הרעה על הוספת שם לשמו.

"איני יודע אם אתה עונה לתואר ת"ח, אבל בקטע זה אתה בור לחלוטין, התערב השכן שליידו רב יוסף מייער, בעל פראק נוצץ, הטוען למשרת דיין או ממלא מקומו השלישי כשאין מישהו אחר, הטור פוסק להלכה כי אין היום דיין ת"ח לגבות ליטרא של זהובים, אם בזמנו של הטור כן, על אחת כמה וכמה אצל ראץ (עכברוש) צעיר כמוך"

"לא התכוונתי לליטרא של ממש, אלא רק שיש לי זכות לתבוע על הוצאת שם רע" הבהיר דודי את עצמו.

לאחר השיחה הלבבית ניגש חיים טודרס חייטובסקי ושאל את דודי: איך היה במחלקה הגניקולוגית? ספר לנו מכלי ראשון, זה לא שקאפ (סקופ) ח"ו, אבל חשוב לדעת מה היה.

"על מה אתה מדבר? מה יש לבחור כמוני לעשות שם?"

"אוי אל תדאג, הרגיע חיים טודרס את דודי, אתה לא בן יחיד לצערנו הרב, כיום רבים שעוברים את שערי המחלקה הנוראה הזו ושורדים בס"ד. ראייה אביא לך את דודי הצדיק רבי שמואל קעלמאן שהיה שם בשל האצ'קעס" (סרטן בלוטת הלימפה) ה' ירחם, הוא יצא מזה נקי לגמרי, מחלה זו אם תופסים בזמן יש 100% הצלחה, עודד את דודי המסכן.

"מה אתה מספר סיפורים שהבריא, מתווכח דודי עם חיים טודרס, ראיתי אותו אם לא שלוש או ארבע פעמים שזקנו נעלם לחלוטין, הוא דמה לנחש שמשיל את עורו אחת לכמה שנים, כך גם זקנו גדל להפליא ולפתע הצטמק וקטן עד שנעלם ולאחר תקופה שב במלוא הדרו, עוברת לה תקופה ו...אורך, הזקן מתחיל להתקטן, אני ספרתי

לכל הפחות שלוש פעמים (עם ברכה) ואמרו לי שהוא עבר את התהליך אפילו ארבע או חמש פעמים והספירה שלי אינה כראוי".

"אתה לא מבין בעניין כלום, הוא הבריא בכל פעם מהמחלה ההיא, תאמין לי שלא מזה הוא נפטר, רק ממה שאכל 88 פעמים קניידלאך שאשתו דבאשע טרייצא ע"ה בישלה במיוחד בשבילו בליל הסדר, זה מה שהרג אותו סופית, לדעתי הסיבה כי אכל "שרויה" רח"ל, חסיד שנהיה מתנגד זה לא פשוט".

ועכשיו אמר לך דבר חשוב, אם אתה רוצה לעשות סגולה לאריכות ימים, עצה בדוקה לי בשבילך, לקנות תכריכים ולפעמים לישון איתם (כשהפיג'מה בכביסה) רב שמואל הצדיק עשה זאת לא אחת ולא שתיים, הוא קנה אותם לראשונה בגיל 46 והאריך ימים עוד 42 שנים, התכריכים לא התבלו למרות השימוש הרב, מעשה ניסים כבודר המדבר שלא בלו שלמותיהם, אני מאחל לכל עם ישראל אריכות ימים כזו. כך תוכל לברוח מהפחד שלך כשאתה נמצא בטיפולים במחלקה הגניקולוגית, לא צריכים לפחד כי השי"ת עמך בכל מקום".

דודי השיב בגיחוך לבער.

"בינתיים עוד לא מצאו גבר אחד במחלקה זו, זו מחלקה שמטפלת בכל אלו שמברכים בכוונה בכל יום "ברוך שעשני כרצונו" (הדרת גברים).

"לא הבנתי, יש חלקה מיוחדת לחולות במחלה הנוראה ההיא, ה' ישמור, מעולם לא שמעתי כזאת?

"טופשתי מלענות לשאלה מורכבת זאת" ענה דודי בעייפות רבה.

"אז איזו מחלקה זו? שאל החכם מ"מה נשתנה?"

"אונקולוגית ובשמה העברי, מחלקה לחולי סרטן, ה' ישמור ויציל. אבל מחלקה לגניקולוגיה עוסקת בבעיות שלא שייכות לאלו שמברכים בכל יום שלא עשני ודו"ק.

אגב הגיע הזמן לתקן אותך מעוד טעות נפוצה שלך, כשאתה דופק על דלת ביתנו ומבקש תרופה, אל תגיד, איך דארפ א'מעליצין [מליצה טובה] אלא מעדיצין (שם כללי לתרופות) הגיע הזמן לתקנה, אם תרצה נעזור לך לדבר שפה תקנית באידיש ובלשון האומות כאן בארץ.

"אל תלמד את אחד מזקני ירושלים שיכול להיות הסבא שלך ולהישאר עם הרבה עודף ביד" מחה חיים טודרוס על כבודו שנרמס.

דודי העביר נושא.

"אמור לי מאיפה לקחת את השמועה המטופשת שהייתי מאושפז רח"ל במחלקה הנוראה שרבים מבאיה לא ישובו".

"דיא גאנצע שטאטדט רעדט אזוי- כל העיר כך מדברת וזיל בתר רובא" סגר חיים טודרוס את השיחה כשהוא אץ לביתו, כדי שלא יתבזה עוד ועוד על ידי הנער שאוהב לתקן אותו על כל מיני דקויות שלא למד בחיידר או לא אהב להטות אוזן למלמד.

התברר לדודי בפעם המי יודע כמה, כי בשכונת מאה שערים אי אפשר להסתיר סודות, עוף השמים הולך את הקול כי חלה ואושפז באחד מבתי החולים בחוף לארץ במחלקה הנוראה, תדע לך, שהרי זה נעשה בחשאי כמו מבצע סודי שמן הראוי להסתירו.

דודי החליט שעליו לחשוף את הסוד הגדול כדי שלא יעשו אותו כפול שמונה, הוא סיפר לכל מי שרק רצה להטות אוזן שהצטנן באחד מימי החורף הקרים וקיבל דלקות ריאות חזקה, הוא טופל על ידי ד"ר שוסטר הרופא המשפחתי שהוא גם רופא באיכילוב ולכן הומלץ שיעבור לבית חולים זה ולא בשערי צדק או הדסה בירושלים.

השומעים נדו בראשם לאות השתתפות, אך לא היה ברור אם דבריו נפלו על אוזן קשבת. שמועה רצה שהמשפחה מנסה לטשטש טיפולים שהבחור עובר באיזו מחלקה ה' ישמור ויציל, גניקולוגית או אונקולוגית אורולוגית המטולוגית או הטרולוגית נחלקו המומחים למיניהם במקוואות של מאה שערים, תדע שהרי הוטס באישון לילה לשוויץ או אמריקה ולכך גויסה קרן מיוחדת עם המלצת הרבנים אלישיב וגנס שיחיו.

דודי חזר עם טעם מר בפיו, את דלקת הריאות קיבל בהר המנוחות אחרי שמסר את הנפש להתפלל על קברו של ר' מאיר רויטנבורג ז"ל ולבקש את מחילתו, והעלה חרס בידו. מי יודע מה יהיו ספיחי הסיפור הזה, האם יוכל להתארס עם שידוך נורמלי, או חלילה וחס יצטרך להתפשר עם שידוך עם פגם רציני?

סיפור / פורסם במדור 'פרחים לתורה' באספקלריא

"הודו" של ערב שבת קדש בעת צרת יורדי הים באניות

סיפר הרה"ג יצחק דוד גרוסמן שליט"א מעשה מופלא על זקנו. להלן דבריו:

הסבא רבי יצחק דוד גרוסמן זצ"ל עזב את ארץ ישראל פעמיים, ונסע לרבו האדמו"ר הזקן הבית אהרן מקארלין זי"ע. כשהפליג חזרה לארץ ישראל בפעם השנייה, בהיותו בלב ים, קמה רוח סערה שאיימה להפוך את האוניה. גלי הים התרוממו אל על וטלטלו את האוניה, ובדיוק באותו זמן הפליגה אוניה בנתיב הנגדי. מפאת הרוחות הסוערות וגלי הים השוצפים התנגשו שתי האוניות זו בזו, והאוניה הנגדית עלתה על האוניה של הסבא ונשארה כך כשהאוניה של הסבא תקועה מתחתיה.

המעשה אירע ביום שישי אחה"צ, באוניה למטה שררו אימה ופחד, האנשים בכו וזעקו לעזרה. רב החובל של האוניה העליונה היה רשע ושונא ישראל, ועל אף התחנונים וההפצרות שיואל להעלות את כל יושבי הספינה אליו למעלה, הוא אטם את אוזניו ונתן הוראה לשלשל חבלים ולהעלות רק את הגויים. כך נוצר מצב שבאוניה למטה נשארו רק קומץ יהודים.

האנשים היו אובדי עצות והתפללו מקירות ליבם לה' שיושיעם, בינתיים שקעה השמש והשבת נכנסה, הסבא רבי יצחק דוד ניגש למזודתו, הוציא את מלבושי השבת, חבש את השטריימל לראשו והחל באמירת הודו. אצל החסידים נהוג לומר פרק ק"ז בתהלים שבו מדובר על "ויאמר ויעמד רוח סערה ותרום גליו" הסבא זעק "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקתיהם יוציאים", והמשיך לבקש "יקם סערה לדממה ויחשו גליהם וישמחו כי ישתוקו וינחם אל מחוז חפצם"...

לאחר סיום התפילה קידש הסבא על היין.

הנוסעים המבוהלים היו במצב של יאוש. כל רגע יכול היה להתרחש האסון והאוניה השקועה למחצה תטבע רח"ל. כולם הביטו על הסבא בתמיהה ובהערכה על תעצומות הנפש שלו וישוב הדעת שהתאזר בו להתפלל ולקדש על היין כשסכנת מוות מרחפת ואין הלב פנוי לכלום. הסבא פנה אל הנוסעים וביקש מהם להתחזק ולהאמין, כי הנה הישועה תגיע בקרוב: "התייצבו וראו את ישועת ה'".

והנה... ויאמר ויעמד רוח סערה, האוניה העליונה ניתקה ממקומה בבת אחת, התהפכה – וכל יושביה הגויים ירדו במצולות כמו אבן, אחד מהם לא נותר. האוניה התחתונה התרוממה והמשיכה לדרכה, כאשר בפנים נמצאים רק היהודים שנותרו לפליטה.

(אספקלריא בשלח תשפ"ב)